

17 maj

Debatter m. m.

Onsdagen den 17 maj fm.

	Sid.
Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel:	
Skolöverstyrelsen: Anslag till upplysningsfilm angående rökningens skadeverkningar m. m.....	6
Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.....	7
Allmänna läroverken: Avlöningar.....	13
Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk.....	14
Bidrag till bergsskolan i Filipstad m. m.....	18
Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.....	18
Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov.....	26
Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor.....	27
Vidareutbildning av folkskollärare.....	29
Studiebidrag och stipendier.....	30
Bidrag till anordnande av skolmåltider.....	32
Ny organisation av krigsmaktens högsta ledning.....	36
Understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård.....	44
Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun.....	46
Anslag till investeringsbidrag (åttonde huvudtiteln):	
Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet	70
Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor.....	77
Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor.....	78
Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.....	79

Onsdagen den 17 maj em.

Lån till sällskapet Eugeniahemmet.....	94
Utredning angående införande av högertrafik i Sverige.....	96
Automobilskatten för lastbil.....	123

	Sid.
Avlösning av vissa servitut.....	125
Värdebeständig placering av kyrkliga fonder.....	127
Ändrad lydelse av 1 § lagen om uppsikt å jordbruk.....	130
Åtgärder för rationalisering av jordbruket och skogsbruket i Kopparbergs län, m. m.....	133
Tillskapande av en ny svensk edition av bibeln.....	135
Utredning angående förvärv åt kronan av vissa markområden m. m.	139
Effektivisering av verksamheten på pris- och konkurrensområdet:	
Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation.....	144
Särskild konsumentupplysning i prisfrågor.....	160
Anslag till vissa forskningsråd m. m.....	161
Anslag ur kyrkofonden m. m., i vad avser underhållsarbeten i lokalerna för domkapitlet i Göteborg.....	161
Bidrag till viss busstrafik m. m.....	163

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 17 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 8, ang. utgifter under åttonde huvudtiteln (ecklesiastikdepartementet).....	6
— nr 90, ang. ny organisation av krigsmaktens högsta ledning.....	36
— nr 91, ang. understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård.....	44
— nr 92, ang. anslag till industriell verksamhet i Töre kommun.....	46
— nr 93, om anslag till investeringsbidrag (åttonde huvudtiteln)....	70
— nr 94, ang. vissa avtal med Göteborgs stad berörande Göteborgs universitet.....	79
— nr 95, ang. anslag till studiehjälpnämnden.....	79
— nr 96, ang. organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.....	79

Onsdagen den 17 maj em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 97, ang. vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.....	94
— nr 98, ang. tillägg till investeringsplanen för statens järnvägar...	96
— nr 99, ang. godkännande av vissa avtal om överlåtelse av fastigheter m. m. inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.....	96
— nr 100, ang. vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsförfattningar, m. m.....	96
— nr 101, om pension eller understöd åt vissa personer.....	96
— nr 102, ang. partiell tjänstledighet eller deltidstjänstgöring för folk- och småskollärare.....	96
— nr 103, om tillgodoräknande såsom tjänsteår för uppflyttning i löneklass och för pension av viss tjänstgöring utomlands.....	96
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 35, om utredning ang. införande av högertrafik i Sverige.....	96

	Sid.
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 18, ang. automobilskatten för lastbil.....	123
— nr 44, ang. godkännande av avtal mellan Sverige och Marocko för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande direkta skatter.....	125
— nr 54, ang. förordning om tillverkning av sprit och vin, m. m.....	125
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 25, ang. regleringen av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.....	125
— nr 27, ang. delvis ändrad befordringsgång för riksbankens vaktmästare.....	125
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 22, ang. avlösning av vissa servitut . .	125
— nr 23, ang. värdebeständig placering av kyrkliga fonder.....	127
— nr 25, ang. ändrad lydelse av 1 § lagen om uppsikt å jordbruk..	130
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 28, ang. särskilda åtgärder för rationalisering av jordbruket och skogsbruket i Kopparbergs län, m. m.	133
— nr 30, rörande vissa åtgärder i anledning av kronhjortens skadegörelse i Skåne.....	134
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 28, om tillskapande av en ny svensk edition av bibeln.....	135
— nr 30, om utredning angående förvärv åt kronan av vissa markområden m. m.	139
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 104, ang. vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel.....	144
— nr 105, ang. effektivisering av verksamheten på pris- och konkurrensområdet.....	144
— nr 106, ang. anslag till vissa forskningsråd m. m.....	161
— nr 107, ang. vissa anslag ur kyrkofonden m. m., i vad avser underhållsarbeten i lokalerna för domkapitlet i Göteborg.....	161
— nr 108, om anslag till Religionspedagogiska institutet.....	162
— nr 109, om arvode av kyrkofondsmedel till blivande präst.....	162
— nr 110, ang. handelsgymnasieutbildningen samt anslag till de statsunderstödda handelsgymnasierna.....	162
— nr 111, ang. vissa frågor rörande rektorstjänsterna inom skolväsendet m. m.....	162
<i>Sammansatta stats- och bevillningsutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. bidrag till viss busstrafik m. m.....	163

Onsdagen den 17 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 10 innevarande maj.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagens andra kammare

Härmed intygas, att riksdagsman Svante Lundkvist, f. 20.7.19., Biljegatan 9, Eskilstuna, sedan den 15.5 1961 vårdas å Örebro centrallasarettis kir. klinik för en hjärnskakning ådragen vid en trafikolycka den 15.5. Han beräknas vara helt arbetsoförmögen minst t. o. m. den 22.5.

Örebro den 16.5 1961

Lennart Högman
2:e underläk.

Herr Lundkvist beviljades ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 15 innevarande maj tills vidare.

§ 3

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman och talmanskonferensen får jag beträffande riksdagsarbetet under återstoden av innevarande session meddela följande.

Om så befinner sig erforderligt för att ett tillräckligt stort antal ärenden skall föreligga till slutligt avgörande vid kammarens arbetsplenum tisdagen den 23 maj, som tar sin början kl. 11.00, kommer bordläggningssammanträde att anordnas lördagen den 20 maj kl. 10.00.

Vid kammarens plenum fredagen den 26 maj kl. 11.00 avses skola upptagas bl. a. frågorna om hjälpen till utvecklingsländerna samt om kapitaltillskott

till SAS. För behandling av eventuellt kvarstående ärenden anordnas plenum lördagen den 27 maj kl. 10.00. Måndagen den 29 maj, då sammanträdet i enlighet med vad som tidigare meddelats börjar kl. 11.00, kommer den ekonomiska debatten i anslutning till behandlingen av kompletteringspropositionen m. m. att äga rum. Även tisdagen den 30 maj anordnas arbetsplenum, denna dag med början kl. 10.00, och om så erfordras till följd av skiljaktiga beslut hålles sammanträde jämväl onsdagen den 31 maj kl. 10.00.

§ 4

Vid nu skedd föredragning av den på bordet vilande motionen nr 801, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 150, angående komplettering av rikstatsförslaget för budgetåret 1961/62, m. m., hävisades motionen, såvitt avsåge plan angående successivt återställande av realvärdet av de till kommunerna utgående statsbidragen, till statsutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Härefter föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionen nr 802;

till statsutskottet motionen nr 803; samt

till bevillningsutskottet motionerna nr 804—813.

§ 5

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 113—117, bevillningsutskottets betänkanden nr 56

Skolöverstyrelsen: Anslag till upplysningsfilm angående rökningens skadeverkningar m. m.

och 61, första lagutskottets utlåtanden och memorial nr 35—39 samt andra lagutskottets utlåtande nr 45.

§ 6

Föredrogs den av herr *Elmwall* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående tillämpningsföreskrifterna i fråga om stödlånen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Föredrogs den av herr *Hamrin* i Kalmar vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet i anledning av planer på anläggande av ett storflygfält på ön Saltholm i Öresund.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Herr **TALMANNEN** yttrade:

Jag hemställer, att andra lagutskottets utlåtande nr 45 samt statsutskottets utlåtande nr 115 måtte i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 9

Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Punkterna 1—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9

Skolöverstyrelsen: Anslag till upplysningsfilm angående rökningens skadeverkningar m. m.

Sedan punkten föredragits anförde

Herr **RIMMERFORS** (fp):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att ställa något yrkande utöver det, som utskottet har ställt. Jag vill bara i största korthet ge till känna, att jag på en punkt har en från utskottet avvikande mening — till den verkan det nu hava kan. Det gäller punkt 9 i statsutskottets utlåtande nr 8.

Fyrpartimotionen på denna punkt med herr Schött i första kammaren och mig själv i andra kammaren som huvudmotionärer syftade till att få till stånd ett beslut om bidrag till den utomordentligt nödvändiga kampen mot tobakseländet bland skolbarnen och den studerande ungdomen. De båda största anslagskraven gällde ny upplysningsfilm för skolorna och en folder för utdelning.

Utskottet instämmer med motionärerna när det gäller angelägenheten av att det här bedrivs en effektiv propaganda mot rökningen »bland ungdom i olika åldrar», som det heter. Så långt är utskottet och vi motionärer överens. Behovet är obestridligt, och det är faktiskt ett skrämmande tillstånd som nu råder. Men sedan skriver utskottet en mening, som i samband med motionen inte bör få stå alldeles oemotsagd: »I vad avser skolungdomen förutsätter utskottet, att vederbörande ansvariga skolmyndigheter vidtager de åtgärder i förevarande hänseende, som står dessa myndigheter till buds och i övrigt må befinnas lämpliga och ändamålsenliga.»

Det är, herr talman, precis vad vi har föreslagit. Utskottet vill att de ansvari-

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

ga skolmyndigheterna vidtar de åtgärder, som står dessa myndigheter till buds. Motionärerna har velat tillgodose skolmyndigheternas möjligheter att vidta de åtgärder, som utskottet förväntar! Vi har föreslagit att anslaget till film och andra stödåtgärder förvaltas av skolöverstyrelsen. Givetvis har vi dessförinnan rådgjort med representanter för skolöverstyrelsen. Att de av oss anvisade åtgärderna är väl motiverade kan mycket väl ledas i bevis, liksom att det borde finnas statsmedel för ändamålet. Av den ganska lyxiga årsberättelse från AB Svenska tobaksmonopolet, som har delats på kamrarnas bord, får vi veta att staten för närvarande inhöstar en årlig inkomst av tobakshanteringen på inte mindre än 914 miljoner kronor och att detta innebär en ökning jämfört med föregående budgetår på i runt tal 58 miljoner kronor.

Jag ställer för dagen, som jag förut sade, inget yrkande. Jag förbehåller mig emellertid rätten, herr talman, att få återkomma ett annat år i hopp om att statsutskottets klart uttalade intresse för frågan då skall leda till litet större frimodighet också när det gäller praktisk handling.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 10—18

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19**Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 116, s. 188—197 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1961) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till svensk undervisning åt

svenska barn i utlandet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62, dels ock till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 833 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Fahlander* och *Oswald* (I: 120) och den andra inom andra kammaren av herr *Ekström* i Björkvik *m. fl.* (II: 149);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist* (I: 314) och den andra inom andra kammaren av fru *Lewén-Eliasson m. fl.* (II: 480);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist m. fl.* (I: 316) och den andra inom andra kammaren av herrar *Larsson* i Hedenäset och *Helén* (II: 378), i vilka hemställts 1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte ge till känna, att enligt riksdagens uppfattning dels i A-klasser samt i B 1-klasser, anordnade vid A-skolor, i folkskolans årskurs 3 och högre, samt i försöksskolans årskurs 3—6 klassavdelningen skulle utgöra utgångspunkten för uppdelning i slöjdgrupper samt att lägsta talet för delning i två grupper skulle sänkas från 25 till 20, dels i första klassen av den treåriga realskolan samt i årskurs 7 av folkskolan och försöksskolan antalet lärartimmar — utan ändring av antalet elevtimmar — måtte ökas med en i ämnet modersmålet, om elevantalet i klassen uppginge till högst 21, dels delningstalet i realskolans högsta klass skulle utgöra 30, dels ock att länskolnämnderna (skolöverstyrelsen) måtte befullmäktigas att då särskilda skäl därtill vore medgiva upprättande av ny klassavdelning, samt 2) att riksdagen måtte medgiva att i den utsträckning medel erfordrades för dessa åtgärders genomförande under budgetåret 1961/62 kost-

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

naderna påfördes åttonde huvudtiteln under rubrikerna Bidrag till driften av folkskolor m. m. och Allmänna läroverken: Avlöningar;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Thorsten Larsson m. fl.* (I: 317) och den andra inom andra kammaren av herrar *Larsson* i Hedenäset och *Helén* (II: 379);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ragnar Bergh* och *Sveningsson* (I: 403) och den andra inom andra kammaren av herrar *Edlund* och *Magnusson* i Borås (II: 467), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte a) besluta att tillhandahållande av fri undervisningsmateriel icke skulle vara obligatoriskt för skoldistriktet, b) besluta att från och med 1961/62 vid beräkning av det i anslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. ingående lärarlönebidraget hänsyn icke skulle tagas till avlösta bidrag och avdragsbeloppet sålunda festställas till i hyresgrupp 1 960 kronor, i hyresgrupp 2 1 200 kronor, i hyresgrupp 3 1 380 kronor, i hyresgrupp 4 1 620 kronor och i hyresgrupp 5 1 850 kronor per statsbidragsberättigande lärartjänst, c) till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 19 000 000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av fröken *Karlsson m. fl.* väckt motion (II: 84).

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 120 och II: 149 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 314 och II: 480 icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 403 och II: 467, i vad de avsåge tillhandahållande av fri undervisningsmateriel, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionerna I: 317 och II: 379 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

V. att motionen II: 84 icke måtte av riksdagen bifallas;

VI. att riksdagen måtte

a) medgiva, att ur förevarande anslag finge övergångsvis under budgetåret 1961/62 utgå statsbidrag till kombinerad korrespondens- och radioundervisning i tyska i försöksskolans årskurs 7 (alternativkurs 2);

b) godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till svensk undervisning åt svenska barn i utlandet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 403 och II: 467, såvitt de avsåge medelstillelningen, till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 833 000 000 kronor;

VII. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört rörande frivillig musikundervisning på försöksskolans högstadium;

VIII. att motionerna I: 316 och II: 378, såvitt här vore i fråga, icke måtte till annan riksdagens åtgärd föranleda än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t gäve till känna vad utskottet anfört rörande tillämpningen av gällande bestämmelser om elevantalet i klasserna och om gruppindelning vid slöjd- undervisning.

Reservationer hade avgivits

a) av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet under III) bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 403 och II: 467, såvitt här vore i fråga, besluta, att tillhandahållande av fri undervisningsmateriel icke skulle vara obligatoriskt för kommunerna samt att vid beräkning av det i anslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. ingående lärarlönebidraget hänsyn inte skulle tagas till avlösta bidrag och avdragsbeloppet sålunda

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

fastställas till i hyresgrupp 1 960 kronor, i hyresgrupp 2 1 200 kronor, i hyresgrupp 3 1 380 kronor, i hyresgrupp 4 1 620 kronor och i hyresgrupp 5 1 850 kronor per statsbidragsberättigande lärartjänst;

b) av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka under förutsättning av bifall till reservationen a) ansett att utskottet under VI c) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 403 och II: 467, såvitt de avsåge medelstilldelningen, för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 814 000 000 kronor;

c) av herrar *Thorsten Larsson*, *Källqvist*, *Widén* och *Larsson* i Hedenäset, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **KARLSSON** (h):

Herr talman! Vid behandlingen av punkt 19 anser jag mig ha dubbel anledning att säga några ord. Dels vill jag knyta några reflexioner till en motion, nr 84 i andra kammaren, som jag dock icke skall yrka bifall till, dels vill jag med några ord motivera yrkandet om bifall till reservation nr 2 a) av fröken *Andersson* m. fl.

Men först till motionen. I denna hemställes att riksdagen måtte besluta att maximera barnantalet i klasserna till 24 på lågstadiet och 30 på högsta-diet, d. v. s. överge en nu tillämpad medeltalsberäkning, som medför mycket otrevliga konsekvenser. I de fall då man har flera klasser med lågt barnantal måste det med nödvändighet medföra att det ingår ända upp till 39—40 barn i andra klasser.

Det bör för alla dem som har någon som helst erfarenhet av, intresse för eller omsorg om samtliga arbetspartner i en klass — alltså elever och lärare — stå klart att ett relativt lågt barnantal

är en förutsättning för att resultatet skall bli fullgott. Endast under den förutsättningen kan läraren ge det mesta möjliga. Han kan då hinna med att vara både kunskapsgivare och fostrare, både kurator och pedagog.

Under förra året uppvaktade lärarorganisationernas representanter statsrådet *Edenman* just i den här berörda frågan. Det var, såvitt jag vet, talesmän för en enig lärarkår, enig om det låga barnantalets betydelse. De framhöll då att de siffror jag tidigare nämnt, 24 resp. 30, vore att betrakta som optimala.

Visserligen har det här och var i pressen under de senast gångna åren sagts att det inte skulle finnas något samband mellan skolprestationerna och barnantalet i klasserna, att kunskapsresultatet sålunda inte på något sätt skulle vara beroende av klassernas storlek. Nåja, tror man att barnen är mer eller mindre likartade robotar med samma receptivitet och lika stor vilja att använda den, kanske man kan föreställa sig att det går lika lätt att portionera ut kunskaper till 40 som till 20. Men om man vet att barnen dess bättre är små personligheter som, om de skall trivas, måste ha känslan av att de var och en är föremål för lärarens tankar och omsorg, då är den stora klassen en belastning. Jag har alltid föreställt mig att det just är det goda samspelet mellan elev och lärare som ger skolan dess innehåll. Berövas läraren förutsättningen för ett gott samarbete med varje elev, då har samhället frantagit skolan dess bästa hjälpmedel.

Utskottet har avfärdat motionen med hänvisning till 1957 års skolberedning. Utskottets skrivning är den knapphändigast möjliga, men optimist som jag är föreställer jag mig att utskottet liksom jag förväntar sig stora ting av skolberedningen, åtminstone i det avseendet att vi får ett lågt barnantal i våra klasser. Bakom sina knapphändiga ord har utskottet säkerligen velat ge

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

en känsla av att ett sänkt barnantal är en angelägen skolreform. Jag tror att jag härvidlag direkt citerar statsrådet Edenman. Jag vill också tro att beredningen kommer att motsvara förväntningarna.

Så några ord om den reservation som finns på denna punkt. Det är som kammararens ledamöter ser en reservation som vi har haft tidigare och som rör statsbidraget till läroböckerna. Av principiella och ekonomiska skäl har vi i år liksom tidigare med reservationer velat säga att vi menar allvar med motionen.

Med dessa enkla ord, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationen vid punkt 19 av fröken Andersson m. fl.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Vid denna punkt av utskottsutlåtandet har jag tillåtit mig att foga en blank reservation. Ingen missfänter väl att bakom denna skulle ligga några dolda sympatier för det nedprutningsförslag som presenteras i reservationen av fröken Andersson m. fl. Det må ändock sägas ifrån, jag och mitt parti tar bestämt avstånd från de försök till kostnadsövertagning på barnfamiljerna och kommunerna som i detta och andra sammanhang presenteras från det hållet.

Den blanka reservationen anknyter närmast till behandlingen av motionsparen I: 316 och II: 378 samt I: 317 och II: 379. I dessa motioner har aktualiserats och förordats vissa delreformer på vägen mot mindre klassenheter.

Allmän enighet råder väl om önskvärdheten av mindre klassavdelningar i våra skolor. Därmed befrämjas en undervisning anpassad efter elevernas individuella behov och förutsättningar. I motionerna I: 316 och II: 378 och även i utskottsutlåtandet ges prioritet åt angelägenheten av att ernå minskat elevantal i folkskolans slöjdvadavdelningar. Det synes mig dock att utskottet i någon mån ger kostnadsfrågan alltför

stort utrymme. Här är det inte blott fråga om vilka kostnader som uppstår, utan också om en undervisning skall kunna ordnas, där eleverna får den hjälp som behövs för att undervisningen skall framstå som meningsfull. Det är fråga om den balans som många elever behöver mellan teoretiska lektioner och mera manuellt betonade sysselsättningar.

Vad beträffar motionerna I: 317 och II: 379 vill jag endast konstatera att det här ej är fråga om att få någon prioritet för skolor av B-form i försöksdistriktet. Avsikten är endast att sådana skolor skall ges möjligheter till förstärkningar motsvarande vad redan gäller i B-skolor utan försöksverksamhet. Det är fortfarande fråga om undervisning där i samma läraravdelning undervisas mer än en klass. De svårigheter som följer med denna arbetsform bör inte nonchaleras.

Herr talman! Jag har i avdelning och utskott i sista omgången avstått från att ställa något särskilt yrkande. Jag har gjort detta i den förhoppningen att departementschefen skall ägna angelägenheten av mindre klassavdelningar, och då särskilt de två detaljavsnitt jag här aktualiserat, all uppmärksamhet och söka och finna utvägar till positiva lösningar.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Att vi har alltför stora skolor och alltför många stora klasser i många av dessa skolor är de båda föregående talarna ingalunda de första att notera. Det är glädjande nog en iakttagelse, som riksdagen själv vid flera tillfällen har slagit fast — glädjande på det sättet att den lovar att så snart de faktiska möjligheterna föreligger verkliga krafttag skall tas på detta område.

Statsutskottet gjorde en första insats i den önskade riktningen i fjol genom att anvisa vägar för att »kapa toppar-

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

na», d. v. s. minska elevantalet i de allra största klasserna. Vi motionärer har i år kunnat redovisa, att genom detta statsutskottets uttalande på vår tillskyndan i fjol redan nu 48 klassavdelningar av klasstyp a och 59 av typ A har tillkommit genom utnyttjande av statsutskottets skrivning i fjol. Vi har velat gå vidare på den vägen i våra motioner (316 och 317 i första kammaren) som i andra kammaren väckts av herr Larsson i Hedenäset och mig. Vi har också kunnat glädja oss åt att statsutskottet nu anser att man kan gå vidare i den andan genom en så extensiv tolkning av de i fjol gjorda skrivningarna, att också motionärernas önskemål kan beaktas beträffande sådana speciella svårigheter, som uppkommer på grund av upprepade lärarbyten till följd av lärarens sjukdom eller vikariatsförordnanden, påtaglig nedgång i undervisningsresultaten eller stark tillströmning av nyinflyttade elever. Vid de allra största elevtalen i klasserna skall sådana omständigheter kunna utgöra skäl för en ny uppdelning.

Såsom fröken Karlsson redan har påpekat är den allra väsentligaste delen av utskottsutlåtandet dock den, som innebär en beställning hos Kungl. Maj:t av ett fortsatt arbete i riktning mot mindre klasser, närmast på grundval av 1957 års skolberednings förslag. Jag vill då notera, att utskottets skrivning måste innebära, att utskottet förväntar sig åtgärder inte bara för det omdiskuterade högstadiet utan även för mellanstadiet. Jag avslöjar ingen hemlighet om jag konstaterar, att vid den uppgörelse som träffades i Visby i fjol mellan företrädare för de demokratiska partiernas riksdagsgrupper utgjorde minskningen av elevantalet i klasserna ett huvudvillkor för det samförstånd, som där kunde uppnås. Det är självklart att de förbättringar, som skall genomföras, måste ske i samband med ikraftträdande av den nya stadgan och den nya läroplanen.

Beredningen har därvid kunnat anknyta till vad riksdagen redan de facto bundit sig för, nämligen att elevantalet i sjunde och åttonde årskurserna skall bygga på ett delningstal av 30, när klasserna är i princip sammanhållna — en princip som utnyttjats i ett antal försökskommuner och som i fortsättningen enligt den nya stadgan kommer att bli en regel. Men det är givet, att den bestämmelsen då också måste vidgas till att gälla nionde årskursen. Delningstalen för de olika undervisningsgrupperna skapar dock i 9:an ännu mindre undervisningsenheter än de som skapas av delningstalet 30.

När man godtar delningstalet 30, betyder det i praktiken att man på högstadiet får klasser under detta antal. I synnerhet för lärare, som tidigare har undervisat i läroverken med klasser på inemot 40 elever, innebär det i detta hänseende en högst väsentlig förbättring att få undervisa i den kommande grundskolan med dess mindre klassavdelningar.

Det är emellertid beklagligt, att utskottet har velat sätta den kvarvarande realskolan i viss särställning. Man säger, att eftersom den står inför sin avveckling, finner utskottet icke skäl biträda de yrkanden som berör denna skolform. Det är ingalunda så, att realskolan bara har några få år på sig. I vissa kommuner kommer realskoleklasser att finnas kvar ända till läsåret 1972—73. Mot den bakgrunden kommer de förbättringar som genomföres att verka under en hel tioårsperiod. Jag beklagar därför att utskottet för sin del inte där har velat intaga samma positiva ställning som till de övriga skolformerna.

Herr talman! Jag har intet yrkande. I avvaktan på det förslag, som Kungl. Maj:t måste lägga fram till nästa års riksdag, får vi i år nöja oss med de relativt små förbättringar, som här har kunnat nås. Jag hoppas att länskolnämnderna nu känner det ansvar,

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

som statsutskottet lägger på dem, och att de också tar de praktiska konsekvenserna av den uppkomna situationen.

Herr **KARLSSON** i Olofström (s):

Herr talman! Vi har i år i utskottet haft att behandla ett avsevärt antal motioner — cirka 130 — med anknytning till åttonde huvudtiteln. I och för sig är det inget uppseendeväckande att skolan tilldrar sig ett mycket stort intresse bland riksdagens ledamöter. Många är ju direkt engagerade genom tjänster inom skolans verksamhet och åtskilliga har styrelseuppdrag och nämnduppdrag inom skolans olika grenar. Ett stort antal av de motioner som vi haft att behandla i år har varit kopior av motioner, i vilka under ett flertal år framförts samma yrkanden.

Jag skall inte spilla många ord på den reservation om de fria läroböckerna som fröken Karlsson här har yrkat bifall till. Det har knappast hänt någonting sedan vi i fjol behandlade frågan om de fria läroböckerna. Man kan visserligen säga att det har hänt någonting, nämligen att vi under förra hösten hade ett val, där väljarna fick ta ställning till högerns besparingsprogram på skolans område. Vi vet emellertid att resultatet blev att högern inte fick något positivt gensvar från väljarnas sida. Vi har från utskottets sida inte intagit någon annan ståndpunkt än tidigare. Vi anser att ett bifall till motionerna inte skulle innebära någonting annat än en övervältring av kostnaderna på de borgerliga kommunerna.

Vad sedan beträffar frågan om elevantalet i våra skolor råder det inga principiella motsättningar mellan utskottet och motionärerna. Jag vill bara erinra om — det har sagts här tidigare — att riksdagen i fjol anvisade vägar, varigenom läns skolnämnderna och skolöverstyrelsen skulle få möjlighet att »kapa topparna». Det har också skett och givit goda resultat. Vi har poäng-

terat att vi inte har något emot att denna verksamhet får fortsätta, så att elevantalet inom de olika avdelningarna successivt minskas. I motionen av fröken Karlsson m. fl. yrkas att riksdagen skulle besluta att fr. o. m. 1963 elevantalet utom i undantagsfall icke skulle få överstiga 24 i småskolans och 30 i folkskolans klasser. Om talmannen skulle klubba ett sådant beslut händer emellertid ingenting, ty även om vi skulle klara det ekonomiskt, så behövs det lärare och lokaler för att kunna genomföra en dylik reform.

Vi kommer strax till frågan om anslag till skollokaler. I de expanderande städerna och tätorterna finns som bekant en avsevärd lokalbrist, som ingalunda kommer att vara undanröjd vare sig på ett eller två år, och vi anser därför att man måste gå sakta fram med att utöka antalet avdelningar. Vi är emellertid överens med motionärerna om att i den mån tillgången till lokaler och lärare förbättras, bör antalet elever i de olika avdelningarna minskas.

Även när det gäller förstärkningsanordningar för slöjd- och matematikundervisningens del har utskottet skrivit på ett sådant sätt — därom vittnar också anförandena här i kammaren — att det icke har ställts några särskilda yrkanden utöver vad som i reservationen föreslagits beträffande statsbidrag till läroböcker och undervisningsmateriel.

Herr talman! Jag har därför inte anledning att längre uppehålla mig vid denna punkt, utan jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I och II

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. III

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten förgade reservationen 2 a); och fann

Allmänna läroverken: Avlöningar

herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 19:0) mom. III i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 2 a) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Mom. IV—VIII

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 20—29

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30

Allmänna läroverken: Avlöningar

Sedan punkten föredragits anförde

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Under den här punkten föreligger en motion med yrkanden om upprustning av kuratorsverksamheten vid läroverken. Denna motion är föranledd av departementschefens kallsinniga inställning till frågan under ett flertal år. Jag skulle vilja säga några ord om saken med utgångspunkt från utskottets välvilliga skrivning, som gör att man kan hoppas att frågan har fallit framåt.

Sedan en del år tillbaka pågår vid läroverken en försöksverksamhet med skolkuratorer. Det har visat sig ganska nödvändigt med sådana kuratorer och det finns för närvarande fyra heltidstjänster och en del arvodestjänster, låt vara med begränsad arbetstid. Skolöverstyrelsen, som i anslutning till denna försöksverksamhet verkställt en utredning rörande behovet av kuratorstjänster och en ytterligare upprustning i detta avseende, har flera år i följd gjort framställning om utökad anslag till verksamheten. För närvarande finns det som sagt inte mer än fyra heltidstjänster och av dem är tre knutna till läroverken i Stockholm, medan det vid läroverken i landsorten bara finns en enda heltidstjänst.

Det brukar anföras två skäl för att en upprustning inte kommer till stånd. Det ena skälet är att man hänvisar till en sittande eller kommande utredning. Detta skäl kan inte åberopas i detta fall, eftersom det redan genom skolöverstyrelsens försorg har kommit till stånd en utredning, varvid man ställt sig starkt positiv till en upprustning. Det andra skälet brukar vara av statsfinansiell art. Man säger att det måste ske en avvägning mellan olika utgifter och att pengar saknas för ändamålet i fråga.

Jag förstår lika litet det första skälet som det andra. Det är här fråga om en förebyggande ungdomsvård och de pengar, som satsas på en sådan vård, är väl använda pengar. Jag har i andra sammanhang haft anledning att erinra om nödvändigheten av att ungdomsvården upprustas, och det gäller att slå vakt om de uppslag och krav på ytterligare medel i sådant syfte som kommer från olika håll. De pengar som satsas på en förebyggande ungdomsvård får dock samhället rent ekonomiskt tillbaka — om vi nu skall se så krasst på dessa frågor.

Såsom jag redan konstaterat har utskottet i sin skrivning ställt sig välvil-

Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk

ligt till en upprustning av kuratorsverksamheten vid läroverken, och jag har med dessa ord bara velat understryka nödvändigheten av att ett kommande år ytterligare medel ställes till förfogande för detta ändamål. Jag har alltså inte något yrkande.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 31—35

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 36**Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk**

Kungl. Maj:t hade (punkt 140, s. 266 och 267) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 770 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 85 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eskilsson m. fl.* (I: 119) och den andra inom andra kammaren av herr *Almgren m. fl.* (II: 156), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte bevilja för läsåret 1961/62 av skolöverstyrelsen äskat bidrag av 80 000 kronor till Mariannelundsskolan;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Axel Johannes Andersson* (I: 195) och den andra inom andra kammaren av herr *Sundelin* (II: 320).

Utskottet hemställde att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag på motionerna I: 119 och II: 156 samt I: 195 och II: 320, till Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 770 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrarna *Källqvist*, *Eric Carlsson*, *Staxång*, *Almgren* och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Elmén* samt herr *Nelander*, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 119 och II: 156 ävensom med avslag å motionerna I: 195 och II: 320, till Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 850 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Sedan flera år tillbaka har skolöverstyrelsen i sina petita hemställt att bidrag måtte utgå till driften av Mariannelundsskolan, taget ur anslaget till bidrag till vissa internatläroverk. Så har även skett i år avseende kommande budgetår. Kungl. Maj:t har dock inte heller nu funnit för gott att bifalla skolöverstyrelsens hemställan.

Förra årets riksdag beslöt att i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet denna gång anförde i anledning av då väckta motioner i ärendet. Utskottet hänvisade bl. a. till att socialstyrelsen i sitt remissvar särskilt pekat på att en internatskola av Mariannelundsskolans typ fyller ett verkligt behov, som kommer att bestå även efter en utbyggnad av den obligatoriska skolan, detta inte minst beroende på att elevklientelet vid skolan numera i så stor utsträckning kommer från hem med problematiska förhållanden. Socialstyrelsen förordade också varmt att Mariannelundsskolan måtte tillerkännas bidrag. Utskottet ansåg att vad socialstyrelsen anfört tillsammans med skolöverstyrelsens sakliga framställning var ett mycket starkt motiv för att statsbidrag skulle utgå till nämnda skola.

I år stöds i en fyrpartimotion med herr Almgren i denna kammare som första namn på nytt skolöverstyrelsens

Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk

förslag. Hittills utgår till skolor av denna typ — såsom Restenässkolan, Viggbyholmsskolan, Solbacka läroverk och Sigtunaskolan — bidrag ur här ifrågasvarande anslag. Det kan inte hjälpas att man tycker att Mariannelundsskolan, som nu i över 50 år har meddelat undervisning och utbildning åt tusentals och åter tusentals ungdomar, är mer än väl berättigad att i likhet med nämnda skolor erhålla stöd åt sin verksamhet. Även om all möjlig sparsamhet bör iakttas med våra skattemedel är det här ingen överväldigande stor slant det gäller, sett mot det samlade anslaget i budgeten för vårt skolväsen. För Mariannelundsskolans budget är dock dessa 80 000 kronor i bidrag till dess driftkostnader av stor betydelse.

Med tanke på att alla elever som vid denna skola inhämtat realkunskaper under årens lopp inte har ökat trängseln vid våra läroanstalter i övrigt, samtidigt som de givetvis under årtiondena har besparat statsverket miljontals kronor, borde skolan ha ett erkännande härför i form av ett statligt stöd av denna relativt sett blygsamma omfattning.

För sin yrkesutbildning, som omfattar handels- och husmorsskola, har Mariannelundsskolan sedan länge erhållit fullt statsbidrag efter samma grunder som kommunala skolor i övrigt. Det synes mig vara minst lika befogat att skolan erhåller statsbidrag för den betydligt större sektorn av sin verksamhet, nämligen realskolan, vilken numera även har examensrätt.

Ja, herr talman, jag skulle gärna vilja bli mångordig på denna punkt efter alla de framställningar som under årens lopp gjorts, där statsutskottet år för år i mycket positiva ordalag visat sin välvilja. Jag skall emellertid nöja mig med detta, och ber herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 3) vid punkten 36 av herr Boman m. fl.

I detta anförande instämde herrarna *Helén* (fp), *Keijer* (fp), *Gomér* (cp),

Carlsson i Tibro (fp) och *Berglund* (fp).

Herr **ALMGREN** (s):

Herr talman! Som motionär i denna fråga vill jag gärna säga några ord.

Mariannelundsskolan är, som nämnts, av gammalt datum. Den grundades redan år 1904 och har inom det svenska skolväsendet gjort en verklig pionjärinsats. Skolan har allt sedan sin tillkomst fungerat som ett läroverk för vuxna, och detta långt innan staten själv organiserade sådana läroverk.

Verksamheten inom skolan är av betydande omfattning. Sammanlagda antalet elever vid skolan under läsåret 1960/61 är inte mindre än 266, därav 177 på läroverksavdelningen, som inte åtnjuter något statsbidrag och 89 på yrkesavdelningen, som sedan lång tid erhåller bidrag från staten. Att skolan fortfarande fyller en viktig uppgift som läroanstalt för vuxna framgår av att under innevarande läsår inte mindre än 83 elever på läroverksavdelningen och 69 elever på yrkesavdelningen är i åldern 18 år och däröver.

Skolöverstyrelsen har understrukit skolans betydelse genom att flera år i rad tillstyrka statsbidrag åt Mariannelundsskolan.

Skolan har också under det senaste decenniet allt mer kommit att göra en insats av socialt slag. Detta har också uppmärksamrats av socialstyrelsen, som i ett remissyttrande varmt tillstyrker ett anslag och bl. a. framhåller, att skolan fyller en dubbel uppgift. Dels ger den möjlighet till undervisning åt bygdens barn, som annars skulle sakna sådana utbildningsmöjligheter, dels mottar den i internat barn och ungdomar, som av olika skäl behöver få sin utbildning borta från hemorten. Internatets elever kommer i stor utsträckning från problematiska hemförhållanden eller har personliga problem av olika slag — som herr Nilsson i Göingegården redan har framhållit.

Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk

Det är femte året i rad som Mariannelundsskolan motionsvägen är uppe i riksdagen. För varje år har riksdagen, på utskottets förslag, intagit en alltmer positiv ställning till ansökningsen om bidrag. Särskilt sedan inte endast skolöverstyrelsen utan även socialstyrelsen kraftigt stött framställningen har utskottets skrivning blivit mycket stark.

När frågan var uppe vid förra årets riksdag anförde utskottet bl. a. »att vad socialstyrelsen sålunda anförde utgjorde ett starkt motiv för att statsbidrag i någon form tilldelas Mariannelundsskolan». Riksdagen förutsatte att Kungl. Maj:t — så snart möjligheter härtill bedömdes föreligga — för riksdagen skulle framlägga förslag i ämnet.

I år skriver utskottsmajoriteten: »Utskottet, som icke anser sig böra biträda yrkandet i motionerna I: 119 och II: 156, vidhåller emellertid den uppfattning, varåt utskottet i fjol gav uttryck.»

Det är gott och väl med en starkt positiv skrivning, men det räcker inte med att år efter år komma med en välvillig skrivning. Vi motionärer anser att frågan nu bör vara mogen för sin lösning och att skolan bör beviljas sitt för sin verksamhet så betydelsefulla statsbidrag. Det gäller 80 000 kronor som skolöverstyrelsen föreslagit för läsåret 1961/62 och detta bör vi kunna gå i land med.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 3) av herr Boman m. fl. som innebär bifall till motionerna I: 119 och II: 156.

I detta anförande instämde herrar *Hamrin* i Jönköping (fp), *Carlsson* i Huskvarna (fp) och *Elmwall* (cp), fru *Ekroth* (s), herrar *Rask* (s) och *Magnusson* i Jönköping (cp), fröken *Berggren* (s), herr *Svensson* i Kungälv (s), fru *Holmberg* (s) samt herr andre vice talmannen *von Seth* (h).

Herr **KARLSSON** i Olofström (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att frågan om anslag till Mariannelunds-

skolan har diskuterats sedan flera år tillbaka. Det är också riktigt att utskottet tidigare skrivit positivt i ärendet och i år uttalat att utskottet vidhåller sin uppfattning från i fjol.

Men man skall komma ihåg att det finns åtskilliga andra skolor som inte har statsbidrag till den teoretiska undervisningen. Om man läser snabbprotokollen från första kammaren, som behandlade dessa frågor i fredags, finner man att det där gavs besked om att det kommer att framläggas förslag till nästa års riksdag beträffande de enskilda skolorna. Hur den propositionen kommer att utformas, därom vet ingen nägonting ännu. Vi måste avvakta vad skolberedningen kommer att föreslå beträffande de privata skolorna.

I sitt anförande för några minuter sedan tryckte herr Almgren starkt på att socialstyrelsen nu uttalat sig så positivt i denna fråga. Herr Almgren är inte riktigt konsekvent i sitt sätt att resonera. Han har suttit med i statsutskottet vid beredningen bland annat av de frågor som hör till femte huvudtiteln. Där fanns en rad anslagsäskanden från socialstyrelsens sida men som det inte ansetts finnas ekonomiskt utrymme för. I det fallet var socialstyrelsen inte någon auktoritet för herr Almgren, utan därvidlag följde han propositionen. Men nu när socialstyrelsen har skrivit så välvilligt om Mariannelundsskolan, som ligger herr Almgren så varmt om hjärtat, har socialstyrelsen plötsligt blivit en väldig auktoritet.

Det finns ingenting som säger att Mariannelundsskolan bör ha prioritet framför andra skolor som inte har statsbidrag. När vi nu fått ett löfte om att riksdagen skall få ett samlat förslag beträffande dessa skolor, anser jag att riksdagen kan ge sig till tåls till nästa år. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **HELEN** (fp):

Herr talman! När nu herr Karlsson

Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk

drar in i diskussionen upplysningar som lämnats i första kammaren vill jag bara konstatera, att när jag instämde i herr Nilssons i Göingegården anförande var det just med utgångspunkt från vad jag tror mig veta om vad nästa års proposition i detta ämne kommer att innehålla. Jag menar att mot bakgrunden av det kommande förslaget är det angeläget att i år fatta ett beslut om Mariannelundsskolans inplacering bland de statsbidragsberättigade skolorna.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Efter det sista inlägget får jag väl upprepa i stort sett vad jag sade i första kammaren i förra veckan.

Själva argumenteringen för statsbidrag till Mariannelundsskolan är relativt stark; den skolan tillhör utan tvivel de bättre av de privata skolorna. Men vi har ett besvärligt problem framför oss när vi skall ta ställning till statsbidrag till enskilda utbildningsanstalter. En av anledningarna till att departementet under höstens budgetarbete över huvud taget inte ville ta upp frågan om statsbidrag till enskilda skolor var att nästa års riksdag kommer att få tillfälle att ta ställning till hela problemet om bidrag till enskilda skolor. I vilken riktning ett beslut i denna fråga kommer att gå kan varken herr Helén eller jag ha någon bestämd uppfattning om. Jag vill dessutom tillägga att det är fråga om övergång till nioårig grundskola, en förändring som kommer att gälla också de privata realskolorna.

Vi har hela internatskoleproblemet olöst. Detta kommer också att tas upp i den proposition som nästa års riksdag får ta ställning till.

Allt detta sammantaget gör att man borde kunna bära med visst lugn herr Almgrens kritik att ett utskott inte år efter år skall behöva upprepa sam-

ma ting utan att Kungl. Maj:t rättar sig därefter.

Det har faktiskt denna gång varit även andra skäl som vägt tungt när vi nu inte tagit ställning till de enskilda skolorna. Det är i första hand inte de enskilda skolornas ställning det gäller utan sättet att över huvud taget ge bidrag till privata och enskilda skolor.

Herr **HELEN** (fp):

Herr talman! Jag konstaterar att ecklesiastikministerns beskrivning helt håller sig till det principiella, och det är ju dessa principfrågor som nästa års riksdag har att ta ställning till. Ett beslut om bidrag till Mariannelundsskolan på samma grunder som nu gäller för så många andra privata skolor föregriper inte på något sätt riksdagens principiella ställningstagande nästa år.

I detta anförande instämde herr *Hedlund* (cp).

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmanen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 3); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 36:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 3) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång upp-

Bidrag till bergsskolan i Filipstad m. m. — Främjande av lärlingsutbildning hos hantverkmästare m. m.

läst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 91 ja och 126 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid punkten fogade reservationen 3) av herr Boman m. fl.

Punkterna 37—50

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51

Bidrag till bergsskolan i Filipstad m. m.

Sedan punkten föredragits anförde

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! I motion nr II: 83 har vi motionärer framhållit behovet av ökat statligt stöd till bergsskolan i Filipstad. Departementschefen har emellertid endast ansett sig kunna tillstyrka en uppräknig av anslaget med 5 000 kronor till 100 000 kronor. Inte heller statsutskottets majoritet har velat gå längre. Men utskottet har gjort en skrivning, som inger förhoppningar för framtiden. Jag vill också slå fast, att denna utskottets skrivning måste betyda, att bergsskolan i Filipstad kan förvänta ett avsevärt högre belopp för sin verksamhet nästa gång denna fråga behandlas här i riksdagen.

Herr talman! Jag har inte något yrkande.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 52—56

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 57

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverkmästare m. m.

Kungl. Maj:t hade (punkt 161, s. 307—309) föreslagit riksdagen att för detta ändamål för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 552 000 kronor eller 228 000 kronor mindre än för innevarande budgetår.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson m. fl* (I: 93) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 115), i vilka hemstälts, att riksdagen måtte fastställa antalet bidragsrum till hantverkmästare m. m. till 1 900 för budgetåret 1961/62 och i anledning härav till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverkmästare m. m. för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 823 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson* (I: 421) och den andra inom andra kammaren av herrar *Nordgren* och *Magnusson* i Borås (II: 485).

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 93 och II: 115, till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverkmästare m. m. för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 552 000 kronor;

b) att motionerna I: 421 och II: 485 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Axel Johannes Andersson*, *Ragnar Bergh*, *Thorsten Larsson*, *Källqvist*, *Eric Carlsson*, *Widén*, *Staxäng*, *Malmborg*, *Svensson* i Stenkyrka och *Nilsson* i Göingegården, frö-

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverkmästare m. m.

ken *Elmén* samt herrar *Larsson* i *Hedenäset* och *Nelander*, vilka ansett att utskottet under a) bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 93 och II: 115, till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 823 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! I en tid, då vårt samhälle är i så stort behov av yrkesutbildad arbetskraft på näringslivets alla områden som fallet är nu, synes det mig vara värdefullt att vi genom lärlingsutbildning hos hantverksmästarna avlastar det allmänna utbildningsväsendet en avsevärd del av arbetet och kostnaderna härför. En påfallande ökning av intresset för denna form av yrkesutbildning har också kunnat förmärkas efter förra årets riksdagsbeslut om en höjning av bidragen för lärlingsutbildning både hos hantverksmästarna och inom byggnadsindustrin.

Enligt de beräkningar, som överstyrelsen för yrkesutbildning gjorde under 1960 och som ligger till grund för förslaget i årets statsverksproposition, skulle 1 500 bidragsrum erfordras under budgetåret 1961/62, varav 1 100 för hantverkslärlingar och 400 för lärlingar vid byggnadsföretag. Reservanterna anser emellertid att även dessa siffror är för låga och föreslår därför en höjning till 1 600 bidragsrum för båda kategorierna elever.

Om man till nämnda siffra lägger underkottet för nu löpande budgetår — cirka 300 — så är vi uppe i inalles 1 900 bidragsrum för det kommande budgetåret. Följer vi departementschefens förslag att ta befintliga reservationer på 228 000 kronor i anspråk, så skulle denna ökning till 1 900 bidragsrum betyda en kostnadsökning på en-

dast litet över 40 000 kronor jämfört med innevarande budgetår.

Herr talman! Med hänsyn till kostnaderna och önskvärldheten av att snabbt åstadkomma en ökning av yrkesutbildningsmöjligheterna för ungdomen ber jag att med det anförda få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande vid denna punkt fogade reservationen av fröken Andersson m. fl.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Som herr Nilsson i Göingegården betonade har utvecklingen i dagens samhälle inte minst med tanke på vår konkurrenskraft på såväl hemmamarknaden som eventuellt nya marknader, medfört allt större krav på effektiviteten i företagen. Detta har i sin tur ytterligare ökat behovet av väl kvalificerad yrkesutbildad arbetskraft.

Vi kan också med tillfredsställelse konstatera, att det inom hantverket och den mindre industrien under det gångna året i allmänhet varit god sysselsättning. Produktionskapaciteten har på de flesta håll varit fullt utnyttjad, men mycket tyder på att en större kapacitet inom vissa områden varit önskvärd. Detta har emellertid icke kunnat åstadkommas bl. a. på grund av fortsatt knapphet på kvalificerad yrkesutbildad arbetskraft.

Vi kan med tillfredsställelse konstatera, att ungdomen med glädje och tacksamhet utnyttjar de yrkesutbildningsmöjligheter som samhället och näringslivet erbjuder, men vi måste med beklagande också konstatera, att befintliga utbildningsresurser alltjämt är otillräckliga i förhållande till ungdomens utbildningsbehov och näringslivets efterfrågan på yrkeskunnig arbetskraft. Alla möjligheter bör därför utnyttjas och framför allt den som ur samhällets synpunkt är ekonomiskt fördelaktigast och likväl ur utbildnings-synpunkt minst lika bra som övriga utbildningsformer, nämligen lärlingsutbildningen.

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverkmästare m. m.

För nästa budgetår höjes anslagen till bidrag till driften av centrala och lokala verkstadsskolor med 12 635 000 kronor. Det är, herr statsråd, en välkommen förstärkning. Vi måste bringa yrkesutbildningen i takt med tidens krav. Vi är inom näringslivet helt beroende av yrkeskunniga arbetare, av tekniker o. s. v. Utan den arbetskraften har vi ingen möjlighet att tillfredsställande klara den alltmer tekniskt krävande produktionen.

Men, herr talman, skall detta bli möjligt måste all yrkesutbildning utvecklas och breddas. Den automatiserade produktionen, som vi börjar skymta, innebär nämligen inte att människan i produktionen blir av mindre betydelse utan tvärtom. Ökade krav kommer att ställas på yrkesskicklighet, och detta gäller för hela näringslivet.

Jag ställer mig därför frågande till de motiv, som legat till grund för utskottets ställningstagande att dels höja det av mig nämnda bidraget till verkstadsskolorna, dels minska anslaget till främjande av lärlingsutbildningen hos hantverkmästare med 228 000 kronor. Visserligen har antalet bidragsrum ökat med 100, vilket medför en kostnadsökning av 43 000 kronor, men anslaget i sin helhet minskas de facto med 228 000 kronor.

Jag är fullt övertygad om statsrådet Edemans brinnande intresse för yrkesutbildningen och för att i skolberedningen och i samråd med närings- och yrkesorganisationer finna lämpliga lösningar på detta svåra men för oss alla så viktiga problem. Jag är lika övertygad om att det skall lyckas — det måste helt enkelt lyckas — men det tar naturligtvis tid.

Under tiden måste vi, enligt min mening, utnyttja nuvarande utbildningsformer i största möjliga utsträckning. Yrkes- och verkstadsskolor byggs och drivs i den utsträckning som är möjligt och det är vi tacksamma för, även om vi i tilläggspropositionen kan läsa,

att på driften av dessa förväntas en besparing på cirka 16 miljoner. Vi har inbyggda verkstadsskolor och kurser av olika slag. På dessa punkter tror jag det i stort sett görs vad som i nuvarande läge kan göras. Jag skulle möjligen vilja fråga, om inte många yrkes- och verkstadsskolor och deras många gånger dyrbara utrustningar skulle kunna utnyttjas rationellare. Det är möjligt att det är svårt, men däremot är jag numera säker på att en ökad yrkesutbildning kan åstadkommas via lärlingsutbildningen.

Bevis härför har vi i de utredningar som olika länsdistrikt inom Sveriges hantverks- och industriorganisation har verkställt, och det bästa beviset har vi i resultatet av det enligt min uppfattning förutseende beslut riksdagen fattade i fjol i denna fråga. Beslutet om en höjning till 2 000 kronor för fullständig utbildning av en lärling — vilket belopp naturligtvis inte täcker kostnaderna för utbildningen — stimulerade trots detta till ökat intresse för denna utbildningsform, så att antalet bidragsansökningar ökat så väsentligt, att det av riksdagen för innevarande år beslutade antalet bidragsrum är otillräckligt.

Herr Nilsson i Göingegården redovisade de beräknade siffrorna och kom fram till ett behov av 1 900 bidragsrum för 1961/62, varför jag inte behöver upprepa dem. Jag vill bara tillägga, att de dagsaktuella siffrorna tydligt visar att dessa beräkningar inte var överdrivna. I dag föreligger 1 725 ansökningar, två månader före ansöknings tidens utgång. Cirka 1 000 av dem är beviljade, de andra cirka 725 är ute på remiss.

Bakom motionerna om en ökning av antalet bidragsrum till 1 900 ligger följaktligen ett aktuellt och konkret behov. Merkostnaden för att utbilda ytterligare 600 lärlingar skulle stanna vid ett så blygsamt belopp som cirka 271 000 kronor. Jag är medveten om att även den

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverkmästare m. m.

summan i en ekonomiskt ansträngd situation bör stämma till eftertanke, men om man ser den i sitt sammanhang, som utbildningskostnad och som alternativ till att det skulle kosta omkring 3 miljoner kronor att utbilda samma antal elever vid centrala verkstadsskolor, får den en helt annan betydelse. Då framstår den som en i hög grad lönande statlig investering.

Här föreligger den situationen, att utskottet föreslår en utbyggnad av den ena formen av yrkesutbildning, den för staten dyrare, med över 12 miljoner kronor, men avstyrker en utbyggnad av den andra, billigare formen. Det är olyckligt, om det bakom dessa förslag ligger en medveten nedvärdering av lärlingsutbildningen. Så kan det nämligen tolkas när utskottet som motivering för avslag på motionerna hänvisar till »att utskottet redan i det föregående tillstyrkt höjningar av bland andra anslagen till centrala och lokala yrkesskolor med avsevärda belopp, allt i avsikt att möjliggöra en snabb utbyggnad av yrkesskolväsendet». Det måste jag, herr talman, tolka så, att man är beredd att utbygga den ena formen på bekostnad av den andra. Ökningen av bidragsrummen med 100 stycken ändrar ingenting i denna min uppfattning.

Jag vill framföra mina allvarliga erinringar mot denna tendens. Den har inget stöd av praktiska erfarenheter och den kan komma att medföra betydande rubbningar av de intressen för yrkesundervisning och yrkesutbildning, som för närvarande finns hos de företagare som här berörs.

Enligt de beräkningar, som kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning gjort under 1960 och vilka ligger till grund för förslaget till bidragsrum i årets statsverksproposition, skulle 1 500 bidragsrum erfordras under budgetåret 1961/62, varav 1 100 för hantverkslärlingar och 400 för lärlingar vid byggnadsföretag. Med hänsyn till den tendens till ökad lärlingsutbildning som

nu kan konstateras bör antalet bidragsrum alltså beräknas till minst 1 600 men även den siffran kan — med stöd av de tidigare redovisade dagsaktuella siffrorna — antas bli för liten. Det antal bidragsrum, som skulle erfordras för att utjämna underskottet på 300 bidrag för det löpande budgetåret och för att tillgodose ett behov av 1 600 bidrag under budgetåret 1961/62, skulle således komma att utgöra 1 900. Statsrådet har beräknat, att en höjning av antalet bidragsrum med 100 skulle medföra en merkostnad av 43 000 kronor. Efter samma beräkningsgrund skulle höjningen av antalet bidragsrum från 1 200 till 1 900 således komma att draga en kostnad av 300 000 kronor. I stället för den av statsrådet förordade kostnadsminskningen med 228 000 kronor skulle resultatet bli en kostnadsökning med drygt 40 000 kronor jämfört med innevarande budgetår.

Herr statsråd, ärade kammarledamöter! Här har vi en möjlighet att utan stora kostnader för statsverket skapa god yrkesutbildning för ytterligare 600 pojkar och flickor, som därefter säkerligen kan bli en värdefull tillgång för produktionen. Låt oss vara lika förutseende i år som i fjol och gripa chansen att ge denna ungdom den yrkesutbildning som den så gärna vill ha och som näringslivet så väl behöver.

Med det sagda ber jag, herr talman, att i likhet med herr Nilsson i Göingegården få yrka bifall till reservationen vid punkten 57, vilket innebär bifall till motionsparet I: 93 och II: 115.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Det är glädjande att konstatera i vilken stor utsträckning ungdomen varit beredd att utnyttja de möjligheter till breddad och fördjupad yrkesutbildning, som yrkesutbildningens expansion i vårt land har erbjudit. Centrala verkstadsskolor, kommunala yrkesskolor, inbyggda verkstadsskolor och andra utbildningsformer

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverkmästare m. m.

har arbetat intensivt sida vid sida, och samtliga dessa former har haft samhällets stöd i mycket hög grad. Det är anledning att känna tillfredsställelse och tacksamhet härför.

Den traditionella yrkesutbildningen är ändock den yrkesutbildning som förmedlas genom hantverksmästarna. Riksdagens beslut föregående år att höja bidragen för yrkesutbildning hos hantverksmästarna var ett mycket positivt inslag i lärlingsutbildningen över huvud taget; man gav ett erkännande åt denna form av lärlingsutbildning. Därför förvånar det att statsutskottets majoritet i år som motivering anfört — vilket herr Nordgren ingående behandlade — att man efter att ha föreslagit så stora höjningar av anslagen till de centrala och lokala yrkesskolorna för att möjliggöra en snabb utbyggnad av yrkesskoleväsendet kan biträda statsrådets förslag om en nedskärning, i kronor räknat, av anslaget till lärlingsutbildning.

Jag tycker som sagt, att det är en något underlig argumentering. Här får väl ändå riksdagen ta konsekvenserna av sitt fjolårsbeslut. Då riksdagen genom det beslutet, som enligt mitt sätt att se var riktigt och positivt, faktiskt ytterligare stimulerat denna form av utbildning, skall väl beslutet också fullföljas genom att de ekonomiska resurser lämnas som behövs för att ungdomar, som vill välja denna utbildningsväg, också skall kunna göra det. Det är detta vi motionärer vill när vi begär ett ökat antal bidragsrum.

Jag tror att denna utbildning, som äger rum inom näringslivet, är mycket bra och värdefull. Jag skall kanske inte säga att den under alla förhållanden är överlägsen den centrala yrkesutbildning som ges, men ser jag till såväl kostnaderna som det kvalitativa resultatet tror jag mig våga påstå, att den är överlägsen den centrala utbildningen.

Det har i den allmänna skoldebat-

ten framskyttat, att grundskolan inte kommer att ge utrymme för särdeles många linjer inom den yrkesförberedande utbildningen. Då är det angeläget — ja, nödvändigt — att för yrkesbestämda ungdomar ha utbildningen hos hantverksmästarna att tillgå. Genom denna form av utbildning får vi också en mycket kraftig differentiering, som helt naturligt kommer att utgöra ett starkt stöd för låt mig kalla det de mindre yrkena, som i annat fall säkerligen skulle komma i kläm genom att det inte kan bli så många utbildningslinjer inom själva grundskolan.

Vi motionärer har också tagit fasta på vad som sagts i petitaframställningen från överstyrelsen för yrkesutbildning. Det heter där bl. a. att »lärlingsutbildningen torde komma att bli den vanliga yrkesutbildningsformen inom stora delar av landsbygden och inom mindre orter, där det av olika anledningar är svårt att bygga ut yrkesskolorna, så att dessa kan tillgodose näringslivets starkt differentierade efterfrågan på arbetskraft. Särskilt inom vissa delar av landet möjliggör lärlingsutbildningen att ungdomar kan erhalla sin utbildning medan de bor kvar i hemmet. Därtill kommer att lärlingsutbildningen i regel är den enda utbildningsformen för en rad mindre yrken.»

Herr talman! Jag har med detta velat understryka, att vi måste ta konsekvenserna av fjolårsbeslutet och fullfölja det, så att de ungdomar som vill använda sig av denna utbildningsform också får möjlighet att göra det. Den har ju också visat sig vara attraktiv. Vi måste också tänka på att det behövs en kraftig differentiering av yrkesutbildningen, och en sådan kommer lämpligast till stånd genom denna utbildning i näringslivet. Den gynnar också i allra högsta grad landsbygdens ungdom, som inte har så stora möjligheter till central utbildning. Det-

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverkmästare m. m.

ta är de skäl som i dag föranleder mig att yrka bifall till reservationen vid punkten 57 i statsutskottets utlåtande nr 8.

I detta anförande instämde herr *Nelander* (fp).

Herr **KARLSSON** i Olofström (s):

Herr talman! När vi i fjol behandlade denna fråga uttalade jag, att jag inte trodde att statsrådet Edenman trots sina många förtjänster någonsin skulle bli så skicklig, att han kunde framlägga ett förslag rörande stödet till lärlingsutbildningen hos hantverksmästarna som inte skulle komma att överbjudas. Denna min förutsägelse har verkligen besannats. Det har i år under åttonde huvudtiteln föreslagits en ökning av antalet bidragsrum med 100 — från 1 200 till 1 300. Detta har emellertid vissa riksdagsledamöter inte nöjt sig med utan motioner har väckts dels om höjning av ersättningen, dels om ökning av antalet bidragsrum. Man har tagit till ordentligt genom att begära en ökning med 600 bidragsrum till 1 900.

Jag vill erinra kammarens ärade ledamöter om att har det på något område skett en snabb utveckling så är det på detta. För tio år sedan, när staten började lämna stödet, var antalet bidragsrum 300. Sedan har en successiv ökning skett, och för nästa budgetår föreslås antalet bidragsrum, som jag sade, bli 1 300. Det är en synnerligen snabb utveckling. Principiell enighet har också rått om att utbildningen bör stödjas.

När det görs gällande att utbildningsformen är den bästa och billigaste för samhällets vidkommande kan jag hålla med om att det är den för staten billigaste utbildningsformen, men det är inte alltid den bästa. Det beror på att många hantverksmästare icke har möjlighet att ge lärlingarna någon teoretisk utbildning, eftersom vederböran-

de mästare själva icke gått igenom några skolor och sålunda inte själva har någon teoretisk utbildning.

Jag fick för några dagar sedan en publikation, som herr Nordgren säkerligen känner till, nämligen *Hantverk och Industri* nr 5 för innevarande år, i vilken en högre tjänsteman i överstyrelsen för yrkesutbildning har skrivit en artikel med rubriken: »Varifrån kommer lärlingarna? Hur lyckas utbildningen?» Denna artikel bygger på en nyligen företagen utredning om hur lärlingsutbildningen hos hantverksmästare utfallit, och jag hoppas att inte någon vill göra gällande att denna utredning är felaktig. Av utredningen framgår, att under åren 1951—1957 icke mindre än 25 procent av lärlingarna hos olika hantverksmästare avbröt sin utbildning. Det är ju en synnerligen stor procent. I utredningen ingår även en undersökning om orsakerna till att lärlingarna avbrutit sin utbildning. Jag skall inte trötta kammaren med att läsa upp alla rubriker, men jag vill nämna att 52,5 procent av lärlingarna angivit »misshälligheter mellan företagare och lärling» som orsak till att de avbrutit sin utbildning. Huruvida detta sedan beror på hantverksmästarna eller lärlingarna skall jag inte yttra mig om; i många fall beror det säkerligen på båda parter.

Jag tror att vi skall se denna fråga i ett större sammanhang. Vi är alla överens om att detta är en utbildning som vi är beredda att stödja, även om inte alla vill marschera i samma takt som motionärerna och reservanterna. Vi bör se denna fråga i relation till de anslag som ges till de centrala verkstadsskolorna och de kommunala yrkesskolorna. Ecklesiastikministrarna har under de gångna åren framlagt förslag — och årets statsverksproposition utgör inget undantag — som ger möjligheter till en alltmer utvidgad utbildning inom dessa olika områden, och det finns väl ingen anledning att tro

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverkmästare m. m.

annat än att denna utveckling kommer att fortsätta.

Jag ber med detta, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NORDGREN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Olofström erinrade om att de här motionerna kommer tillbaka då och då. Det är alldeles riktigt, men de skulle naturligtvis inte ha kommit i år, om inte behovet av dessa bidragsrum med anledning av fjolårets riksdagsbeslut blivit så stort.

Herr Karlsson understryker också att det skett en rask ökning på detta område under de sista tio åren. Det är också riktigt, och det är vi naturligtvis tacksamma för. Men jag har den uppfattningen — och jag hoppas att den delas av hela kammaren — att det är riktigt att vi på alla tänkbara sätt försöker tillskapa yrkesutbildningsmöjligheter. Det är statsrådet Edenmans stora intresse och det är allas vårt intresse. Det är nödvändigt för att vi skall kunna hävda oss i konkurrensen och hålla våra näringar i gång.

Herr Karlsson erkänner att detta är den billigaste formen av yrkesutbildning, men hänvisar i detta sammanhang till en utredning, vars resultat presenterats i Hantverk och Industri, nr 5. Jag har händelsevis den tidningen med mig. Det är klart att det finns exempel på fall, där allt inte är som det borde vara. Ingenting är fullkomligt — icke heller yrkes- och verkstadsskolorna. Fullkomlighet kan vi inte uppnå någonsans. Herr Karlsson förmodar, att ingen ifrågasätter att kungl. överstyrelsens för yrkesutbildning utredning är riktig. Nej, absolut inte, herr Karlsson! Jag tror att den är riktig. Och jag skall i min tur be att få citera vad samme utredningsman i samma utredning säger om kvalitén på denna utbildning. »Detta är den kvalitativt bästa utbildning vi har i landet.» Att sedan några ungdomar inte orkar hålla på i hela fyra år

är kanske inte så märkligt. Det är ju fråga om en frivillig utbildning, och eleverna har ju rätt att avbryta den. Skulle inte den grundläggande skolan vara obligatorisk, kunde det hända att inte heller alla elever skulle fullfölja den.

Jag kan till slut berätta om ett fall från min egen rörelse. Förra sommaren kom två trevliga ungdomar och bad att få börja som lärlingar. Vi behövde arbetskraft, och de fick först arbeta på prov i tre månader. De anställdes sedan under hösten, och någon gång i oktober skickade vi in ansökan om lärlingsbidrag för dessa ungdomar. Till dags dato har vi inte fått något svar. Många sådana fall föreligger och jag skulle vilja fråga: Hur skall det bli med de 600 à 700 ungdomar som påbörjat sin utbildning, om vi inte får fler bidragsrum?

Herr NILSSON i Göingegården (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Olofström säger att man nu har tagit till ordentligt i de ständigt återkommande motionerna. Det hänger givetvis samman med att efterfrågan på denna utbildningsform nu är så stor, att det finns behov av dessa bidragsrum. De stora årskullarna från 1944 och 1945 har nu kommit upp i den åldern att de tränger på, och i den mån vi inte har möjlighet att bereda dessa stora ungdomsskaror plats vid andra yrkesutbildningsanstalter så är det naturligt att ge dem denna utbildning hos hantverkmästarna i ökad omfattning. Det finns möjligheter att komma i gång snabbt med utbildningen, och den blir samtidigt billigare. Vi som sitter i landstingen och sysslar med detta vet ju att det tar ett år att få fram en svarv och tio år att åstadkomma en central verkstadsskola. Detta är därför en genväg som ger samma möjligheter.

Den avgång från utbildningen, som herr Karlsson nämnde, av elevkliente-

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverkmästare m. m.

let hos hantverksmästarna hänger givetvis samman med den starka sugning från näringslivet som finns. Eleverna kan gå direkt ut i näringslivet och tjäna pengar, och det är naturligtvis det som i många fall lockar till att avbryta utbildningen hos hantverksmästarna.

Herr **STENBERG** (fp):

Herr talman! Herr Karlsson i Olofström började med att säga att han under föregående års riksdagsdebatt hade tillåtit sig att göra det antagandet, att det säkerligen inte finns någon ecklesiastikminister som kan framlägga ett förslag när det gäller yrkesutbildningen som man inte kan bjuda över i motioner. Men de som motionerat i denna sak under några år är nog ändå ganska tillfredsställda med ecklesiastikministerns positiva inställning. När han emellertid i år föreslår en anslagsminskning så bör det väl inte förmenas dem att komma med sina synpunkter och erinra om att det skulle behövas en något vidare ram för att kunna bereda fler tillträde till denna utbildning.

Det var emellertid inte för att säga detta som jag begärde ordet utan det var därför att herr Karlsson fäste uppmärksamheten vid den avgång av elever som man kan konstatera från denna utbildning. Jag har ingen statistik till hands, men jag vill göra herr Karlsson uppmärksam på att det är bortfall även vid de centrala och de lokala och framför allt vid de inbyggda skolorna. Man får försöka komplettera undan för undan för att få kurserna fulla. Det är bortfall också vid realskolorna och gymnasier. Man får inte fästa så stor vikt vid det.

Att det har skett en höjning av bidraget till hantverksmästarna — även om den är liten — innebär en uppskattning av deras insatser. Då får man också förutsätta att de kommer att ägna större intresse åt vården av dessa ungdomar. Därmed föreställer jag mig att även bortfallet kommer att sjunka.

Herr **KARLSSON** i Olofström (s):

Herr talman! Det är riktigt att det blir bortfall även vid de centrala verkstadsskolorna och de kommunala yrkeskolorna. Det beror i icke ringa utsträckning på att arbetsgivarna under högkonjunktur nära nog bokstavligt talar kommer och friar till eleverna och säger: »Kom till mig i stället, så får ni bra betalt, och ni skall få lära ert yrke lika bra som ni får göra här i verkstadsskolan där ni inte får någon ersättning.» Sådant har hänt och det finns väl ingenting som säger att det inte kommer att hända även i fortsättningen.

Anslagsbelastningen på detta område varierar ju beroende på om lärlingarna får enbart praktisk utbildning eller om de även får teoretisk utbildning. Man kan inte i förväg räkna ut hur denna anslagsbelastning kommer att utfalla.

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Får jag bara konstatera att jag av herr Karlsson inte fick något svar på min fråga vad det skall bli av de 600—700 ungdomar, som redan påbörjat sin utbildning och som det inte finns bidragsrum för.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. a

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Stenberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller statsutskottets hemställan i punkten 57:o) mom. a) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 4) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 110 ja och 113 nej.

Kammaren hade alltså bifallit den vid punkten fogade reservationen 4) av fröken Andersson m. fl.

Mom. b

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 58**Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov**

Kungl. Maj:t hade (punkt 162, s. 310 och 311) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 20 000 kronor, vilket vore 15 000 kronor mer än för innevarande budgetår.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson m. fl.* (I: 94) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren* (II: 114), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 50 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 94 och II: 114, till Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesäll-

prov för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 20 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Till min stora glädje har kammaren alldeles nyss beslutat att öka antalet bidragsrum till 1 900. Lärlingsutbildningen avslutas i regel med avläggandet av gesällprov, och staten stöder denna gesällprovsgranskning genom att lämna bidrag till resekostnader och 18 kronor i traktamente för bedömning av gesällprov som skett på annan ort. Anslaget för gesällprovsgranskning är för närvarande 5 000 kronor från att tidigare år ha varit 10 000 kronor och dessförinnan 25 000 kronor. Faktum är att antalet avlagda gesällprov ökat så starkt, att disponibla medel helt enkelt tömts. Redan vid årsskiftet 1960/61 var såväl anslaget som reserverade medel förbrukade.

För närvarande finns alltså inga som helst anslag för kostnaderna i samband med gesällprovsgranskningen. Överstyrelsen för yrkesutbildning har en skuld till enskilda och organisationer på cirka 5 600 kronor för verkställda gesällprovsgranskningar. Därtill kommer att det under våren brukar uppstå en anhopning av granskningsuppdragen.

Jag skulle nu bara vilja fråga: Vem skall betala denna skuld och den fortsatta gesällprovsgranskningen, när anslaget är slut? Mot bakgrunden av det starkt växande intresset för lärlingsutbildningen hade det varit rimligt att höja detta anslag i stället för att sänka det, så att de ungdomar, som verkligen söker sig in på denna väg och får utbildning, också får avsluta denna med granskning och erhållande av gesällbrev.

Vi har i motionsparet II: 114 och I: 94 pekat på dessa synpunkter, och jag ber, herr talman, att med stöd av tidigare beslut som fattats här i kammaren få yrka bifall till motion II: 114.

Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Såvitt jag kan finna borde motionärerna ha anledning att vara belåtna med det förslag överstyrelsen har framlagt på denna punkt.

Jag vill därför, samtidigt som jag måste säga att jag är litet förvånad över herr Nordgrens yrkande på denna punkt, utan närmare motivering för utskottets i och för sig mycket kortfattade ställningstagande yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 59

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 60***Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Med anledning av de nya signaler beträffande skolsystemets utformning, som Visbykommunikén innebar, har det inom folkhögskolekretsar uttalats oro för skolformens framtid. Flertalet av folkhögskoleeleverna avser att utnyttja sina kurser såsom förberedelse för vidareutbildning vid sjuksköterskeskolor, lärarutbildningsinstitutioner, socialinstitut, tekniska gymnasier etc. Genom planerna på de alternativa påbyggnadskurserna på enhets-skolan kan huvuddelen av det elevklientel, som nu söker sig till folkhögskolan, i framtiden beräknas få sitt utbildningsbehov tillgodosett inom ramen för det ordinarie skolsystemet.

Personligen hälsar jag en sådan utveckling med tillfredsställelse och delar inte den på sina håll utbredda pes-

simismen beträffande morgondagens folkhögskola. Det kommer alltid att behövas skolor med allmänorienterande inriktning, där utbildningssynpunkterna underordnas kravet på allmän medborgerlig bildning. Det finns anledning räkna med att ständigt nya grupper inom samhället kommer att söka sig till folkhögskolorna med deras fria studiegång och starkt personlighetsdannande inslag.

Men, herr talman, jag är inte säker på att det i framtiden kommer att behövas ett lika stort antal skolor som för närvarande. Det kan komma att bli nödvändigt att reducera antalet i viss utsträckning. Hur det än kommer att gå härmed är det utomordentligt angeläget att understryka statsutskottets uppmaning till återhållsamhet, då det gäller att starta nya folkhögskolor. En rad organisationer umgås med planer att starta nya skolor, och dessa bör manas till största försiktighet och att vänta tills det blir litet större klarhet beträffande skolformens ställning, när ungdomskullarna minskar och den nya obligatoriska skolan i praktiken helt genomförts. Jag vill gärna uttala förhoppningen att de skolor, som redan är i drift och av skolöverstyrelsen godkänts för statsbidrag, snarast får sina anslag, och att byggnadsbeståndet i de nuvarande skolorna skyndsamt upprustas. Men jag tror att det är nödvändigt att de som planerar nya skolor får klart för sig, att det är ytterligt tveksamt om de kan räkna med statsbidrag för sin del. Statsutskottets hänvisning till möjligheten att med filialskola täcka platsbehovet under nuvarande besvärliga överbelastning bör understrykas och av skolöverstyrelsen meddelas dem, som tänker starta nytt.

Härutöver vill jag med några ord beröra två aktuella frågor. Det har vid tidigare tillfällen i kammaren påpekats, att folkhögskolans elever har svårt att i konkurrens med ungdomar med real-examen vinna inträde vid exempelvis

Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor

sjuksköterskeskolor. Det kan noteras en klar och ofta helt omotiverad diskriminering av folkhögskoleeleverna. Jag känner fall, då väl meriterade flickor med långvarig praktisk erfarenhet och väl vitsordad skolvistelse avvisas från sjuksköterskeskola, därför att de inte kan uppvisa realexamensbetyg. Statsmakterna och sjuksköterskeskolornas huvudmän måste här gripa in. I avvaktan på utbyggnaden av det obligatoriska skolväsendet är folkhögskolans medverkan i den förberedande yrkesutbildningen nödvändig och får inte försvåras genom prestigemässiga fördomar.

Kammaren har tidigare i dag i anledning av en motion uttalat sig om folkhögskoleinspektörens ställning. Jag vill endast här passa på tillfället att uttala önskemålet om en snar lösning av den komplicerade frågan. Den nuvarande inspektören kan tvingas lämna sitt uppdrag för att återgå till sin ordinarie rektorsbefattning, eftersom inspektörsbefattningen är av tillfällig natur. Det är synnerligen värdefullt med kontinuitet på posten, och det tar några år innan innehavaren är helt inne i sina uppgifter. Täta byten kan då knappast gagna de angelägenheter folkhögskoleinspektören har att handha. Jag riktar en enträgen vädjan till statsrådet Edenman att till nästa års riksdag framlägga förslag till permanent lösning av frågan om folkhögskoleinspektörens ställning.

Herr talman! Jag noterar att statsutskottet beträffande driftbidraget för helgdagarna har skrivit i enlighet med motionärernas önskemål, och jag räknar med att den frågan till nästa år kommer att lösas. Jag vill dock varna för att alltför mycket likställa lantmannaskolorna och folkhögskolorna; dessa båda skolformer blir alltmer olika varandra och kan knappast i framtiden betraktas som helt jämförbara.

Jag är tacksam för en mot folkhögskolan välvillig skrivning på praktiskt taget alla punkter och har, herr talman,

intet yrkande utöver bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Jacobsson* i Sala (s) och *Almgren* (s).

Herr **LARSSON** i Luttra (cp):

Herr talman! Under den punkt vi nu behandlar förekommer bl. a. statsbidragen till nya folkhögskolor. Kungl. Maj:ts förslag innebär att statsbidrag skall beviljas till *en* ny folkhögskola. Skolöverstyrelsen har begärt att tre nya folkhögskolor skall få statsbidrag, och motionerna på denna punkt går på samma linje.

Under de senare åren har vi fått en växande kö av folkhögskolor, som får bedriva sin verksamhet utan statsbidrag. Det gäller såväl rörelseskolor som landstingsskolor. Kungl. Maj:ts restriktivitet på denna punkt synes mig vara ganska obegriplig. Det gäller här ett belopp av omkring 100 000 kronor för varje skola. Man kan säga att utskottets skrivning angående yrkandena i motionerna är minst sagt lika obegriplig. Jag citerar: »Utskottet är icke berett att biträda dessa yrkanden. Utskottet vill emellertid erinra om departementschefens positiva uttalande i propositionen 1957:146 beträffande den takt, i vilken det för statsmakternas del skulle vara möjligt att medgiva statsunderstöd åt nya folkhögskolor, d. v. s. med två å tre skolor per år, emot vilket uttalande någon erinran icke riktats från riksdagens sida. Med hänsyn härtill finner utskottet det skäligt, att statsbidrag i fortsättningen må kunna medges i något större utsträckning än vad som varit fallet de senaste åren, detta i syfte att förhjälpa de folkhögskolor, som påbörjade sin verksamhet i förlitande på nyssnämnda uttalande, till statligt bidrag utan alltför långt dröjsmål.»

Borde inte denna utskottets skrivning leda fram till att man i stället hade gått på den linjen att man tillstyrkt vad skolöverstyrelsen och motionärerna här har föreslagit? Med varje år som går

ökas kön och minskas möjligheten att hinna fatt med bidragsgivningen. Staten drar sig alltså undan sina skyldigheter och överlämnar åt ekonomiskt svaga huvudmän att svara för åtagandena. Det gäller här ungdomsfostrande insatser av en betydelse som inte kan överskattas.

Då denna fråga behandlades i fjol fanns till statsutskottets utlåtande en reservation som gick ut på att två nya folkhögskolor skulle få statsbidrag. Ett betydande antal av riksdagens ledamöter röstade för detta yrkande.

I år finns ingen reservation. Man har i utskottet tydligen låtit sig nöja med den välvilliga skrivningen. Med beklagande av att regering och riksdag inte redan i år vill vara med om denna angelägna förbättring av de nya folkhögskolornas villkor är det bara att konstatera detta. Jag uttrycker dock säkertligen en allmän mening i denna kammarområde om jag säger att vi i nästa års statsverksproposition förväntar ett generösare förslag på denna punkt.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

I detta anförande instämde herr *Nyberg* (fp).

Herr *NILSSON* i Göingegården (h):

Herr talman! Jag vill framhålla att vi inom utskottet och framför allt inom avdelningen inte alls är tillfreds med förhållandena på detta område. Vi menar i likhet med den siste talaren att tidigare utfästelser från Kungl. Maj:ts sida bör i fortsättningen infrias. Vi har sagt att vi med vår positiva skrivning givetvis inte avser att nya folkhögskolor bör komma till i alltför stor utsträckning. Men med hänsyn till den tidigare gjorda utfästelsen att 2 å 3 folkhögskolor per år bör godkännas har man naturligtvis anledning att vara besviken, om inte dessa löften hålles. I likhet med föregående talare skulle jag också som ledamot av utskottet vilja vädja till ecklesiastikministern att vara litet välvilligare på detta område med

Vidareutbildning av folkskollärare

hänsyn till vad som tidigare har lovats.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 61—72

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 73

Vidareutbildning av folkskollärare

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr *NELANDER* (fp):

Herr talman! I punkten 73 i detta utlåtande har jag låtit anteckna en blank reservation för att få tillfälle att framföra några synpunkter på frågan om vidareutbildning av folkskollärare — speciellt vad gäller lärare i ämnet kristendoms-kunskap. Under de senaste åren har dylika kurser varit anordnade i de flesta ämnen men inte i kristendoms-kunskap. Skolöverstyrelsen har tidigare begärt anslag för dylika kurser, och det ger belägg för att styrelsen är fullt införstådd med behovet av desamma.

Enligt arbetsmarknadsstyrelsens uppgifter för de två senaste höstterminerna tillsattes för undervisning i kristendomsämnet 105 resp. 125 lärarkrafter. Av dessa var 59 resp. 62 pensionerade lärare eller lärarkrafter utan formell kompetens. Det var alltså 50 procent och därutöver som inte hade formell kompetens för denna undervisning.

I några motioner II: 319 av herr *Hamrin* i Jönköping m. fl., samt I: 69 och II: 81 av respektive herr *Thorsten Larsson* m. fl. och herrar *Gomé* och *Larsson* i Borrby, har starkt understrukits behovet av denna vidareutbildning och även begärts anslag härför. Själv är jag undertecknare av en av dessa motioner och anser att det varit rimligt att ett anslag tillstyrks av utskottet. Så har dock inte skett. Utskottet har emellertid sagt att det är angeläget att åtgärder vid-

Studiebidrag och stipendier

tages för att motverka lärarbristen i kristendomsämnet inom försöksskolan, liksom i andra skolformer.

I utskottets skrivning hänvisas till ett tidigare uttalande i utlåtandet nr 57, punkt 9, antaget av riksdagen, med anledning av motioner från riksdagens Kristna grupp om vidtagande av förstärkningsanordningar vid de teologiska fakulteterna liksom skett vid andra fakulteter. Vi är givetvis tacksamma för utskottets starka skrivning i detta avseende, men vi tror att ytterligare åtgärder är befogade och borde vidtagas på detta område.

Som det nu ligger till har jag inte velat ställa något speciellt yrkande. Jag har emellertid med min blanka reservation velat starkt understryka behovet av dessa vidareutbildningskurser i kristendomsämnet och förutsätter, liksom för övrigt utskottet gjort i sin skrivning, att ecklesiastikministern har sin uppmärksamhet riktad på spörsmålet och snarast möjligt skall försöka tillgodose behovet av dessa vidareutbildningskurser.

I detta anförande instämde herr *Gomér* (cp).

Herr **HAMRIN** i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag skulle som motionär ha kunnat nöja mig med att instämma i herr Nelanders yttrande, men jag vill ändå med några få ord därutöver — och kanske med en aning större skärpa än han gjorde — ge uttryck åt den förvåning man måste känna över att just kristendomsämnet skall i ett sammanhang som detta ställas på undantag.

Utskottet säger att det undandrar sig dess bedömande, huruvida dessa fortbildningskurser är den rätta vägen att gå fram på, när man vill häva bristen på goda kristendoms lärare och garantera återväxten av kristendoms lärare. Detta uttalande förvånar mig i någon mån, därför att när det gäller andra ämnen, humanistiska och naturveten-

skapliga, betraktar man det som självklart att möjlighet till vidareutbildning ges i form av en omfattande kursverksamhet. Jag har verkligen svårt att förstå, att man skall göra ett undantag just för kristendomsämnet och där anlägga sparsamhetssynpunkter.

Låt mig så bara tillfoga, att anser man som jag att kristendomsämnet med all kraft måste hävdas — jag tycker nog att undermineringen därvidlag redan gått för långt — måste man se det som särskilt angeläget, att det sörjs för en god undervisning i detta ämne och att det inte får komma i skymundan. Utbildningsfrågorna måste då tillmätas en central betydelse.

Det är självfallet meningslöst att emot ett enhälligt statsutskott ställa något yrkande, och av det skälet — men också bara därför — skall jag avstå därifrån. Jag skulle dock vilja vädja till ecklesiastikministern att verkligen ta upp denna fråga till förnyad prövning från de synpunkter som jag här har velat anlägga.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 74—82

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 83***Studiebidrag och stipendier**

Kungl. Maj:t hade (punkt 322, s. 700—703) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 105 000 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 22 930 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ragnar Bergh* och *Sveningsson* (I: 403) och den andra inom andra kammaren av herrar *Eduard Lund* och *Magnusson* i Borås (II: 467), i vilka, såvitt nu vore i fråga, i moti-

Studiebidrag och stipendier

veringen uttalades, att det allmänna studiebidraget borde upphöra den 1 juli 1961 och att det särskilda studiebidrag, som utgår med det belopp varmed resekostnaden för månad överstiger 10 kronor, dock först när den uppgår till minst 12 kronor, ändras till 13 kronor respektive 15 kronor per månad, varvid anslaget borde uppföras med ett 25 000 000 kronor lägre belopp än vad departementschefen äskat. Något yrkande i förevarande avseende inginge dock icke i motionernas kläm.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 105 000 000 kronor.

Reservationer utan angivna yrkanden hade avgivits

- a) av herr *Ragnar Bergh*;
- b) av herr *Nilsson* i Göingegården.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr *NILSSON* i Göingegården (h):

Herr talman! Alltsedan de allmänna studiebidragen infördes, har vi inom högerpartiet principiellt varit emot dessa. Vi anser nämligen att de är att betrakta som en ren studielön. Även i år har i motioner från högerhåll förordats, att några allmänna studiebidrag inte skall utgå efter den första juli utan ersättas med reformer på beskattningens område.

Genom ett, som man brukar säga, tekniskt missöde har emellertid något yrkande i motionernas kläm inte framställts om minskning av anslagen — en minskning som för nästa budgetår beräknas uppgå till 23 miljoner kronor.

Motionärerna har också tagit upp frågan om ändring av bidragsreglerna beträffande vissa resekostnader. I detta avseende vill jag inte nu framställa något yrkande utan nöjer mig med att yrka, att det allmänna studiebidraget bör upphöra och anslaget till följd därav minskas med 23 miljoner kronor.

Med anledning härav ber jag, herr talman, att här i kammaren få ställa följande yrkande:

Att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 403 och II: 467 samt med avslag å Kungl. Maj:ts förslag vad angår posten »allmänna studiebidrag» under anslaget till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 82 miljoner kronor.

Herr *KARLSSON* i Olofström (s):

Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården har redan talat om, att motionärerna råkat ut för olycksfall vid motionsskrivandet och glömt att få med något yrkande i motionens kläm. Jag skall därför inte ta upp tiden här med att gå in på de i och för sig mycket väsentliga frågorna om ungdomens möjligheter till studier utan skall nöja mig med att yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Nilsson i Göingegården under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 83:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Nilsson i Göingegården under överläggningen framställda yrkandet om anvisande av ett förslagsanslag å 82 000 000 kronor.

Sedan kammarens ledamöter härefter

Bidrag till anordnande av skolmåltider

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 84 och 85

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 86***Bidrag till anordnande av skolmåltider**

Kungl. Maj:t hade (punkt 327, s. 712—714) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 19 700 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ragnar Bergh* och *Sveningsson* (I: 403) och den andra inom andra kammaren av herrar *Edlund* och *Magnusson* i Borås (II: 467), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte 1) besluta, att statsbidrag till skolmåltidsverksamhet, som anordnades efter den 1 juli 1961, ej längre skulle utgå, 2) till Bidrag till anordnande av skolmåltider anvisa ett förslagsanslag av 14 800 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eric Carlsson m. fl.* (I: 406) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Stenkyrka *m. fl.* (II: 490), i vilka hemställts, att riksdagen vid sin behandling av förevarande punkt måtte besluta, att till Bidrag till anordnande av skolmåltider för budgetåret 1961/62 anvisa 60 000 000 kronor samt att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till höjning av Bidrag till anordnande av skolmåltider för budgetåret 1962/63 i enlighet med

riksdagens tidigare gjorda uttalanden i denna fråga.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 403 och II: 467, såvitt de avsåge avskaffande av statsbidrag till skolmåltider och medgivande för kommunerna att uttaga avgift för skolmåltid, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 403 och II: 467 samt I: 406 och II: 490, samtliga motioner i vad de avsåge medelstillelningen, till Bidrag till anordnande av skolmåltider för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 19 700 000 kronor;

III. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 406 och II: 490, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört rörande statsbidragsgivningen.

Reservationer hade avgivits

a) av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet under I) bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 403 och II: 467, såvitt här vore i fråga, besluta, att statsbidrag till skolmåltidsverksamhet, som anordnades efter den 1 juli 1961, ej längre skulle utgå.

b) av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka under förutsättning av bifall till den med a) betecknade reservationen ansett att utskottets hemställan under II) bort ha följande lydelse:

»II. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 403 och II: 467 samt med avslag å motionerna I: 406 och II: 490, samtliga motioner i vad de avser medelstillelningen, till Bidrag till anordnande av skolmåltider för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 14 800 000 kronor;»

c) av herrar *Thorsten Larsson*, *Eric*

Bidrag till anordnande av skolmältider

Carlsson, Svensson i Stenkyrka och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett att utskottet under II) bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 406 och II: 490 samt med avslag å motionerna I: 403 och II: 467, samtliga motioner i vad de avsåge medelstilldelningen, till Bidrag till anordnande av skolmältider för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 60 000 000 kronor.

d) av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh, Staxång* och *Nilsson* i Göingegården, vilka under hänvisning till vad som anförts i reservationen a) ansett att utskottet under III) bort hemställa, att motionerna I: 406 och II: 490, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

e) av herrar *Thorsten Larsson, Eric Carlsson, Svensson* i Stenkyrka och *Larsson* i Hedenäset, vilka under hänvisning till vad som anförts i reservationen c) ansett att utskottets hemställan under III) bort ha följande lydelse:

»III. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 406 och II: 490, bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1961/62 utlämna statsbidrag till skolmältider i överensstämmelse med de grunder, som föreslagits av de sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område.»

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Det finns inte någon som helst anledning att förringa den värdefulla service som skolmältiderna innebär. Sett mot utvecklingen av vårt skolväsen, som leder mot en allt större centralisering, ökar till och med behovet av denna serviceverksamhet undan för undan.

Det är heller inte verksamheten som sådan som vi från högerhåll vänder oss emot i motionen under denna punkt.

Man kan dock fråga sig, om det statliga anslaget till verksamheten — med den uppläggning som denna har fått — över huvud taget hör hemma under åttonde huvudtiteln och om det inte i stället borde föras till socialhuvudtiteln. Ett flertal kommuner får inte ett öre till denna verksamhet, och statsbidragens storlek är för närvarande endast 18 procent av hela kostnaden, om man slår ut det landet över.

Reservanterna anser i likhet med motionärerna att det med statsbidragets nuvarande utformning vore bättre att kommunerna finge rätt att uttaga en avgift av de elever som deltar i skolmältiderna. Den höjda standarden och den ökade inkomsten för människorna i allmänhet bör ge utrymme för en blygsam avgift. Kommunerna bör också ha möjlighet att avgöra, om de behöver träda emellan i ekonomiskt avseende.

Herr talman! Jag skall inte orda vidare i denna fråga utan ber att få yrka bifall till reservationen nr 7) vid punkten 86 av fröken Andersson m. fl. i vad gäller moment a), b) och d).

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården har sin plikt likmätigt yrkat bifall till den reservation som han själv har skrivit under, och jag skulle kunna instämma med honom i de första raderna i motiveringen, där det heter: »Den centraliserade skolverksamhet, som förekommer särskilt på landsbygden, utgör ett starkt skäl för skolmältidernas fortsatta verksamhet. Genom utformningen av statsbidragsbestämmelserna kommer emellertid många av landets kommuner icke i åtnjutande av bidrag, medan det för åtskilliga andra kommuner har en mycket ringa betydelse.»

Reservanterna slutar med att praktiskt taget yrka avslag på statsbidragen och föreslår att kostnaderna för skolmältiderna principiellt överflyttas på kommunerna och barnfamiljerna. Såväl

Bidrag till anordnande av skolmåltider

utskottsmajoriteten som reservanternas från centerpartiet har en rakt motsatt mening, men jag skall inte här ta upp någon diskussion med herr Nilsson i Göingegården om principerna.

Skolmåltiderna är ett av de verksamhetsområden där statsbidragen till kommunerna under senare tid urholkats på ett anmärkningsvärt sätt. Jag har tidigare nämnt några siffror i detta sammanhang, och jag vill upprepa dem. År 1948 svarade staten för 70 procent av kostnaderna och kommunerna alltså för 30 procent, men år 1957 fick kommunerna betala 85 procent och staten bidrog endast med 15 procent. Kommunernas kostnader har från år 1948 till år 1957 ökat från 6,7 miljoner kronor till 127,9 miljoner kronor, medan statens kostnader för ändamålet endast ökat från 15,7 miljoner kronor till 22,1 miljoner kronor. Under de senaste åren har statens bidrag minskats inte bara procentuellt utan även i kronor räknat, främst till följd av dess för kommunerna ofördelaktiga konstruktion. För nästa budgetår har ecklesiastikministern föreslagit ett statsbidrag på 19,7 miljoner kronor, vilket också utskottsmajoriteten har tillstyrkt även om den har föreslagit en särskild skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om att statsbidraget skall höjas i enlighet med utredningsförslaget från år 1958.

Det borde vara självklart att skolmåltiderna är något som vi alla bör bekosta så solidariskt som möjligt. Det är därför nödvändigt att statsbidraget snarast återställs till den storlek som avsågs när skolmåltiderna infördes. Den utredning, som jag tidigare talat om, lade år 1958 fram förslag i detta syfte. Förslaget innebar en väsentlig höjning av skolmåltidsbidraget; normalbidragsprocenten skulle höjas till 40. Bidraget skulle vidare differentieras efter kommunernas skatteunderlag och högsta statsbidrag utgå med 80 procent. Dessutom föreslog utredningen viss indexreglering av bidragsunderlaget i syfte att

göra bidraget någorlunda värdebeständigt.

Riksdagen har redan för två år sedan i ganska bestämda ordalag sagt ifrån att detta utredningsförslag snarast borde genomföras. Regeringen har emellertid inte efterkommit beställningen, och man ämnar tydligen inte — enligt vad som framgår av ett interpellationssvar som ecklesiastikministern lämnade sistlidne februari — ta upp frågan om ett förbättrat skolmåltidsbidrag förrän skatteutjämningskommittén lagt fram sitt förslag, vilket ju kan dröja åtskilliga år.

Nu har utskottsmajoriteten som sagt än en gång uttalat önskemålet om att regeringen skall finna det möjligt att till kommande riksdag framlägga förslag om ett förbättrat skolmåltidsbidrag i enlighet med utredningsförslaget av år 1958. Man kan väl säga att denna beställning till sin utformning är kraftigare än den som utskottet föreslagit och riksdagen beslutat under föregående år. Men med hänsyn till ecklesiastikministerns negativa besked i det interpellationssvar, som jag tidigare åberopat, förefaller det önskvärt att riksdagen redan nu tar ställning till frågan om höjda statsbidrag.

Detta skulle visserligen innebära en kostnadsökning för staten på 40 miljoner kronor, men en motsvarande kostnadsminskning för kommunerna, och den statsfinansiella situationen är ju sådan att ett återställande av den tidigare kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna inte gärna kan möta någon gensaga. För många kommuner utgör omkostnaderna för skolmåltiderna en mycket hård belastning. Det finns kommuner som för detta ändamål får betala fyra, fem gånger så mycket per skatte-krona som andra kommuner. En utjämning av kostnaderna är ett rättvisekrav, men den är också angelägen från den synpunkten att den bör kunna stimulera kommuner som ännu inte ordnat skolmåltider att införa sådana.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen under mom. c) och e).

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Jag kanske inte skulle störa den idylliska diskussion, som här förts mellan representanter för högern och centerpartiet och som utgör ett litet skolexempel på hur enkelt och smärtfritt dessa båda partier skulle kunna samregera.

Från högerns sida föreslås att de statsbidrag som utgår till skolmåltidsverksamheten skall helt upphöra efter den 1 juli i år. Centerpartiet föreslår att beloppet skall höjas till 60 miljoner.

Utskottsmajoriteten är fullt medveten om att detta bidrag till kommunerna förlorat i värde under de gångna åren. Vi har tidigare understrukit angelägenheten av att Kungl. Maj:t, så fort ske kan, skriver upp bidraget så att man får en bättre relation mellan statens och kommunernas kostnader. Detta understryker vi även i år. Jag vill här uttrycka en förhoppning om att det skall bli möjligt för ecklesiastikministern att till ett kommande år villfara detta önskemål.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Inledningsvis gjorde herr Karlsson i Olofström en insinuation beträffande samregerande. Det hör väl knappast hit. Jag misstänker dock att det var brist på sakliga argument i denna fråga som fick honom att göra detta uttalande.

Sedan hoppades herr Karlsson i Olofström att det skall bli möjligt för ecklesiastikministern att lägga fram förslag nästa år. Det där »om möjligt» har vi haft med i utskottets skrivning i tre år. Även i år har vi en liknande formulering. Hade ordet »möjligt» inte varit med, så hade vi kanske varit eniga på denna punkt, och det hade blivit

Bidrag till anordnande av skolmåltider

en starkare anvisning till ecklesiastikministern. Men även med den skrivning vi nu får — om inte kammaren bifaller reservationen — förmodar vi att det läggs fram en proposition i detta ärende till nästa års riksdag.

Jag vet inte om jag läste rätt i tidningarna, men vid förstamajtalen i år betonades det mycket kraftigt — jag tror inte att det var ecklesiastikministern utan kanske en annan departementschef — att kommunerna ekonomiskt skulle tillgodoses. Detta var en angelägen uppgift, och jag tyckte att det lät förhoppningsfullt för kommunerna, om det vore mening med talet.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Jag beklagar om herr Svensson i Stenkyrka tog illa upp att jag här helt stillsamt påpekade, hur högerns och centerpartiets representanter velat utforma den ekonomiska politiken vid stödet åt kommunerna för skolmåltiderna.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 7 a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 86:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 7 a) av fröken Andersson m. fl.

Ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Johansson i Norrköping begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 184 ja och 36 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 7 c); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Stenkyrka begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 86:o) mom. II) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 7 c) av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Stenkyrka begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes.

Därvid avgåvos 157 ja och 42 nej, varjämte 23 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 7 d); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 86:o) mom. III) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 7 d) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 87—90

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 91 och 92

Lades till handlingarna.

§ 10

Ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

Ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

position angående ny organisation av krigsmaktens högsta ledning jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 109 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 10 mars 1961, föreslagit riksdagen att besluta, att krigsmaktens högsta ledning skulle organiseras enligt de riktlinjer, som angivits i berörda statsrådsprotokoll.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Gunnar Berg* och *Ernst Olsson* (I: 636) och den andra inom andra kammaren av herrar *Wedén* och *Hedin* (II: 757), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandling av proposition nr 109 måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om principbeslut nu beträffande ändring av försvarsgrenschefernas chefskap över respektive försvarsgrenars tygförvaltande verk,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ferdinand Nilsson* och *Nils-Eric Gustafsson* (I: 637) och den andra inom andra kammaren av herrar *Jansson* i Benestad och *Elmwall* (II: 758),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ollén* (I: 638) och den andra inom andra kammaren av herr *Hammar* (II: 759),

dels ock en inom andra kammaren av herr *Wachtmeister* väckt motion (II: 756), vari hemställts, att förslaget om ny organisation av krigsmaktens högsta ledning enligt proposition nr 109 icke måtte bifallas av riksdagen, innan redogörelse lämnats om organisation och kostnader för totalförsvarets högsta ledning, försvarsgrensstabernas organisation samt den regionala ledningen av krigsmakten.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) beträffande ändring av försvarsgrenschefernas chefskap över respektive försvarsgrenars tygförvaltande verk, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 636 och II: 757, godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 10 mars 1961 anfört;

b) beträffande Kungl. Maj:ts förslag rörande krigsmaktens högsta ledning, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 637 och II: 758 samt I: 638 och II: 759, samtliga dessa motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom II: 756, besluta, att krigsmaktens högsta ledning skulle organiseras enligt de riktlinjer, som angivits i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 10 mars 1961;

II. att motionerna I: 637 och II: 758, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 638 och II: 759, i vad de icke behandlats under I. b), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman*, *Axel Johannes Andersson*, *Lundström*, *Malmborg*, *Ståhl* och *Wedén*, vilka ansett att utskottet bort under I a) hemställa, att riksdagen måtte beträffande ändring av försvarsgrenschefernas chefskap över respektive försvarsgrenars tygförvaltande verk, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 636 och II: 757, godkänna vad reservanterna anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Det viktigaste i det utlåtande som nu ligger på riksdagens bord — om krigsmaktens högsta ledning — är den fullständiga enighet som föreligger om det väsentliga. Det väsentliga är ju, att de i egentlig mening operativa delarna av flygets och

Ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

marinens staber flyttas in i försvarsstaben så att denna blir en i ordets verkliga mening arbetsduglig försvarsstab för hela det militära försvaret.

Jag tror att det är ett mycket betydelsefullt framsteg som här görs. Man koncentrerar ledningen av och ansvaret för dels de militära operationerna under krig — om en sådan fruktansvärd eventualitet skulle inträffa, vilket vi varmt hoppas inte skall ske — dels det operativa krigsförberedelsearbetet.

Däremot innebär ju förslaget att försvarsgrenscheferna och deras staber skall behålla hela ansvaret för truppers utbildning. Det är klart att med utbildningen hänger utrustningen mycket nära samman. Inte minst av den anledningen har vi nu under en lång följd av år haft vad man kallat försvarsgrenschefernas dubbelchefskap — dels har de varit chefer för försvarsgrenarna, dels har de varit chefer för de olika försvarsgrenarnas tygförvaltningar. Den anordningen infördes bl. a., tror jag man kan säga, därför att under ett tidigare skede, då man inte hade detta klara förhållande mellan försvarsgrenarna och de olika tygförvaltningarna, utan tygförvaltningarna intog en fristående ställning, hade slitningar inträffat beroende på att bedömningsgrunderna på försvarsgrenssidans och på förvaltningssidans inte alltid hade sammanfallit.

Men eftersom utrustning och utbildning hänger så nära samman, måste naturligtvis den som skall ha ansvaret för utbildningen enligt det förslag som nu ligger på riksdagens bord också ha ett mycket vittgående inflytande på förvaltningssidans och utrustningssidans. Bedömningsgrunderna måste här helt enkelt bringas att sammanfalla.

Det är därför, herr talman, som jag för min del på denna enda punkt, som inte är av liten betydelse utan tvärtom, inte har kunnat biträda majoritetens utlåtande. Jag tycker nämligen att det är ologiskt till sin karaktär.

Man har fullt klart för sig, även de som står för utskottsutlåtandet, att försvarsgrenschefernas inflytande på förvaltningssidans måste vara väsentligt. Man har t. ex. sagt att större materielprojekt, mera omfattande försök, större beställningar, särskilt från utlandet, materieltyper som är färdiga för serietillverkning osv. skall underställas försvarsgrenscheferna för godkännande. Vidare har man sagt att försvarsgrenscheferna skall ha direktiv- och anvisningsrätt gentemot försvarsgrensforvaltningarna.

Denna rätt vill jag uppehålla mig vid ett ögonblick. Den utredning, som ligger bakom försvarsministerns proposition, har gjort en som jag tror i och för sig nyttig och värdefull precisering av begreppen direktiv och anvisningar i detta sammanhang. Försvarsgrenscheferna skall alltså för det första ha möjlighet att ge direktiv till förvaltningarna. Jag skall bara återge, herr talman, att man avser att med direktiv skall förstås sådana mera allmänt formade riktlinjer för verksamhetens eller viss verksamhetsgrens inriktning, omfattning och målsättning, som kan vara nödvändiga.

Anvisningar, säger man för det andra, går mer i detalj och kan direkt föranleda särskilda förvaltningsbeslut och andra åtgärder. Anvisningar skall dock vara utformade så att de medger viss frihet i fråga om verkställigheten. Även för anvisningar bör gälla att de organisatoriska, tekniska och ekonomiska förutsättningarna för deras efterkommande skall vara i huvudsak klarlagda, och de bör i första hand utformas i samförstånd med den berörda myndigheten. Man kan emellertid av praktiska skäl knappast kräva att anvisningar alltid skall lämnas skriftligt, även om detta förfaringsätt bör vara den allmänna regeln.

Herr talman! Den främsta anledningen till att jag vänt mig mot majoritetens uttalande i detta avseende, vid

Ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

sidan av att jag tycker att det på ett onödigt sätt bryter en klar ansvarslinje, har varit att jag tror att detta är en väg som leder till onödigt krångel, onödig byråkrati och onödiga tvister. Såvitt jag förstår kommer nu försvarsgrenscheferna att sitta och skriva brev till försvarsgrensförvaltningarna, dels med allmänna direktiv och dels med mera preciserade anvisningar. Jag skulle tro att man kommer att bli angelägen om att utforma dessa anvisningar ganska mycket i detalj för att vara säker på att den mening man hyser blir klart uppfattad.

Att ersätta den nuvarande ordningen, som såvitt jag förstår har fungerat under lång tid utan några olägenheter, med detta brevskrivande kanske i och för sig kan framstå som en teoretiskt god lösning, i varje fall om man anlägger en byråkratisk synvinkel — men det skall man inte göra.

Sedan har man tydligen ändå föreställt sig att det kan uppstå tvister, och då skall de slitas i departementet och hos Kungl. Maj:t. Jag vet inte hur man tänker sig att det skall gå till. Det kan ju inte vara så att försvarsministern och hans närmaste medarbetare bara kan tycka något i största allmänhet om dessa saker. Utan för att bedöma en meningskonflikt, som kan uppstå mellan en försvarsgrenschef och en försvarsgrensförvaltning, måste väl kvalificerad sakkunskap ställas till departementets förfogande. Jag är rädd för att man måste bygga upp en överinstans, som i själva verket är onödig — alldeles oavsett att många tvistefrågor med den tilltänkta ordningen inte torde kunna slitas på departementsplanet utan måste gå till Kungl. Maj:t i konselj, vilket av flera skäl kan vara olämpligt.

En av anledningarna till att man valt denna väg har tydligen varit att man trots att man med denna ordning undanröjer hinder, som annars skulle föreligga, för en utveckling mot vad man

kallar fackförvaltningar eller en utveckling som skulle kunna utmynna i en sammanslagning av alla nuvarande tygförvaltningar. Jag vill emellertid bestrida att det förhåller sig så. Jag tror inte att det går att på sakliga grunder göra gällande att den utveckling av huvudförvaltningsprincipen som här tagit sin början — och som alla är överens om är en god början som bör fullföljas — skulle på något störande sätt hindras av den nuvarande ordningens fortsatta existens.

Försvarsministern har, kanske i en känsla av tveksamhet, endast föreslagit ett principbeslut, och han vill dröja med det praktiska genomförandet. Under sådana förhållanden tycker jag det finns allt skäl för riksdagen att vila på hanen och att över huvud taget inte träffa något principiellt avgörande på denna punkt — desto mera som departementschefen är av den uppfattningen att något genomförande av denna princip ändå inte kan komma i fråga under den närmaste tiden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Hedin* (h), *von Sydow* (h) och *Fröding* (h).

Herr WACHTMEISTER (h):

Herr talman! Jag skulle vilja rekommendera kammarens ledamöter att göra en pingstresa till Lolland i Danmark, där bokskogarna nu står som allra vackrast och kanske rent av en och annan Rhododendron har gått i blom i Knuthenborgs park. Ett besök i Knuthenborgs park kan vara lönande även av en annan anledning. Det kan vara inte bara intressant utan också lärorikt.

Parken omgärdas av en välbyggd och kraftig stenmur, i vilken man byggt in grindvakts- och trädgårdsmästarbostäder. Men något corps de

Ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

logi till denna magnifika ram finns inte. När man skulle börja med det, var pengarna slut. Man hade inte från början gjort klart för sig precis hur man ville ha det en gång och inte heller vad det skulle kosta.

Jag kan inte komma ifrån en obegriplig förnimmelse av att vi nu är beredda att gå fram på ungefär samma sätt som Knuthenborgs byggherre. Staberna blir med andra ord så dyrbara, att varken pengar eller folk blir över till de stridande förbanden. Det kan enligt min mening inte vara riktigt att tvinga riksdagen att på detta sätt ta ställning till en enda del av ett mycket stort problemkomplex.

För undvikande av missförstånd kanske jag bör påpeka, att det inte i och för sig alls är fel att besluta om försvarsstabens organisation och att låta övriga staber komma in i senare sammanhang. Men gör man så, då måste man också tala om för de beslutande organen hur man tänkt sig fortsättningen. Det har man som bekant inte gjort. Nu skall försvarsstaben omorganiseras, sedan skall försvarsgrensstaberna, som det heter, »studeras och undersökas» för att tidigast om något år kunna fixeras — och sedan kommer turen till de regionala staberna. Någon samlad överblick har vi aldrig fått.

Att försvarsministern och andra tyckt och funnit att totalförsvarets högsta ledning, försvarsgrensstaberna och de regionala staberna kan anstå, är en klen tröst. De senare årens alltmer accentuerade snedvridning av proportionerna mellan staber och trupp bidrar sannerligen inte till att skingra farhågorna för att det hela i alla fall går ut över truppen, trots utskottets försäkran om motsatsen. Och hur skulle det för övrigt kunna gå på annat sätt, när kostnadsramen är fast?

Vad försvarsministern och utskottet anfört om beredskapssynpunkten som skäl för principbeslut redan nu har jag för min del svårt att ta riktigt på

allvar, när man tänker på vad som nyligen skett med våra repetitionsövningar, vilka ur beredskapssynpunkt är oändligt mycket viktigare.

Nej, för en oinvidg förefaller det närmast som om man på högsta ort ansåge staberna som det viktigaste på slagfältet.

1942 års försvarsbeslut innebar en ökning av antalet officerare i de centrala staberna från 200 till 350, främst för att klara den under beredskapen ökade organisationen. Efter krigets slut och efter beredskapsorganisationens nedskrympning till fredsförhållanden har staberna bara fortsatt att växa. 1958 års försvarsbeslut minskade arméns brigader med 15 procent, flottans enheter med 50 procent och flygvapnets antal flygplan med 25 procent. Om någon nedskärning av staber och förvaltningar var det givetvis inte tal — tvärtom talades om en ytterligare ansvällning. Enligt statsverkspropositionen i år har vi bara i de centrala staberna över 6 000 befattningshavare — civila och militära — alltså två fältstarka regementen, och nu skall det bara i försvarsstaben bli 18 nya befattningar för 400 000 kronor. Det är sant att man låtit skymta att arbetsfördelningen kommer att bli sådan att man kan krympa en av försvarsgrensstaberna, men hur mycket man kan krympa dem får vi inte veta.

Det finns skäl att citera förre arméchefen general Ehrensvärd när han säger: »Även det bästa stabsarbete nyttar föga, om inte krigsförbanden mäktat lösa sina uppgifter.»

Hur ser det då ut ute på truppen? En tredjedel av utbildningsbefälet saknas på grund av vakanser och kommanderingar. Vi har 400 vakanser enbart bland officersbeställningarna och naturligtvis enbart på trupp. Staberna hålls alltid välfyllda genom kommanderingar — och dessutom är ju stabsarbetet egentligen det enda som räknas såsom meriterande för befordran inom och till regements-officersgraderna. Än så länge har vi

Ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

inte sett någon uppvärdering av trupptjänsten. Tvärtom — försvarsministern framhärdat i sin vägran att återinföra den honnörsbefordran, som statsrådet tydligen anser bör vara självklar för generalpersoner, även för lägre grader. Det vore frestande att ta upp en diskussion i denna fråga, som är av mycket stor betydelse, om man vill låta den Holmqvistiska befälsutredningen få ett positivt resultat. Men jag skall inte nu gå närmare in på saken.

Jag kan dock inte låta bli att tycka att utskottets resonemang är något verklighetsfrämmande, när utskottet påstår att den föreslagna förstärkningen av försvarsstabens inte är avsedd att ske på bekostnad av trupputbildningsarbetet, något som skulle ordnas genom att antalet beställningar på försvarsstabens stat ökas. Men någonstans skall ju dessa officerare tagas, och det blir från förbanden i sista hand. Är det då underligt att utbildningstiden ibland kanske inte kan utnyttjas såsom önskvärt vore, när allt det bästa befälet tas bort till staberna? Att försvarsstabens kvantitativt förstärkes härigenom är förvisso riktigt. Hur det på lång sikt blir med den kvalitativa förstärkningen vill jag låta vara osagt, men nog finns det plats för tvivel. Officerskurserna krymper ju år från år, och dessa krympande kurser måste medföra minskade urvalsmöjligheter och därmed sänkt kvalitet på staberna, som ständigt växer — och så länge nuvarande befordringsprinciper tillämpas tyvärr än sämre kvaliteten på det viktigaste befälet, truppbefälet, det som blir över sedan alla platser kring stabernas köttgrytor blivit besatta.

Det föreligger i denna fråga två motionspar och en enskild motion som alla — med något olika motiveringar — yrkar att beslut om ny organisation av krigsmaktens högsta ledning måtte anstå till dess att översikt erhållits över problemets andra delar. Till alla motionerna, vilka kan koncentreras till den

enskilda motionen, nr 756 i denna kammar, ber jag att få yrka bifall.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Redan 1955 års försvarsberedning framhöll att krav på en mera enhetlig ledning av det militära försvaret och totalförsvaret snarast torde komma att aktualiseras, inte minst mot bakgrunden av ett framtida krigs totala karaktär samt att försvarssystemen blir alltmer invecklade i tekniskt hänseende. Vid behandlingen av 1958 års försvarsproposition anslöt sig riksdagen till dessa synpunkter och uttalade önskemål om en ökad samordning och en enhetlig ledning av det militära försvaret liksom av hela totalförsvaret.

Utskottet noterar att det nu föreliggande förslaget till sin allmänna innebörd överensstämmer med av riksdagen uttalade önskemål. Departementschefen ansluter sig till utredningarnas förslag rörande krigsmaktens högsta ledning i krig, innebärande att ledningen utövas av en ensamt beslutande överbefälhavare biträdd av en allsidigt sammansatt försvarsstab. Krigsmaktens högsta ledning i fred skall utövas av överbefälhavaren såsom ensam beslutande under Kungl. Maj:t, och överbefälhavaren skall leda och ansvara för de viktigaste funktionerna, såsom operativt krigsförberedelsearbete och långsiktplanering, med biträde av en allsidigt sammansatt försvarsstab. De operativa uppgifter som nu åvilar marin- och flygstaberna skall i fortsättningen handläggas i försvarsstabens. — Utskottet, som delar departementschefens uppfattning, vill särskilt understryka att den största betydelse tillmäts kravet på att den högsta ledningen redan i fred måste ha en hög beredskap för att kunna genomföra krigsmaktens operativa ledning. Utskottet anser också att fredsorganisationen bör överensstämma med krigsorganisationen så långt hänsynen till ekonomiska och andra faktorer gör detta rimligt och möjligt.

Ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

Icke minst praktiska skäl talar för att frågan om krigsmaktens högsta ledning, som anses brådskande och angelägen, löses vid årets riksdag, och icke minst ur beredskapssynpunkt måste detta anses särskilt önskvärt. Inga bärande skäl talar för att uppskjuta ett ställningstagande till departementschefens förslag i avvaktan på ytterligare utredning av de övriga spörsmålen i detta sammanhang — vilket vissa motionärer har gjort sig till talesmän för.

Utskottet har vid sin behandling av Kungl. Maj:ts förslag varit enhälligt så när som på frågan om försvarsgrenschefernas chefskap för försvarsgrensförvaltningarna. Majoriteten anser i likhet med departementschefen att försvarsgrenschef icke längre skall vara chef för sin försvarsgrens tygförvaltande verk utan i andra former öva det inflytande som erfordras på dess verksamhet. Icke minst vår tids tekniska omställning inom försvaret innebär att en försvarsgrenschef med nuvarande ordning såsom chef för sin försvarsgrensförvaltning har att handlägga frågor som direkt påverkar en annan försvarsgrens verksamhet. Om icke en ändring nu kommer till stånd, innebär detta att en försvarsgrenschef som chef i förvaltningen skall kunna vända sig direkt till Kungl. Maj:t och på så sätt erhålla en friare ställning som chef för tygförvaltningen än i sin egenskap av försvarsgrenschef. Det är därför utskottet har kommit fram till sitt ställningstagande, vilket innebär att vi delar departementschefens uppfattning att försvarsgrenschef i fortsättningen kommer att erhålla ett tillfredsställande inflytande över inte minst anskaffningsverksamheten och förvaltningstjänsten i fråga om tygmateriel. Vid bestämmande av större materielprojekt förutsattes att dessa skall underställas försvarsgrenschef för godkännande.

I fråga om huvudförvaltningsprincipen tillstyrker utskottet en utvidgning av just denna princip för att åstadkom-

ma ytterligare samordning inom hela tygförvaltningsområdet. Spörsmålet om det s. k. dubbla chefskapet bör också enligt utskottets mening bedömas även mot denna bakgrund.

Vad det slutligen gäller försvarsstabens i framtiden ansluter sig utskottet till departementschefens förslag att staben icke skall ha andra uppgifter än att vara överbefälhavarens stab och icke betungas med detaljarbete. Detta innebär att ärenden av operativ art, som nu handläggs i marin- och flygstaberna, kommer att överföras till försvarsstabens.

Jag har vidare inledningsvis framhållit att utskottet vid behandlingen av denna proposition kunnat nå enighet i vad gäller krigsmaktens högsta ledning och den organisation som den härnäst kommer att få. Det är närmast i vad gäller andra delen av utlåtandet, som handlar om försvarsgrenschefs inflytande på tygförvaltande verk, som meningarna har gått isär. Vi hävdade, inte minst mot bakgrunden av vad jag redan framhållit, att utvecklingen på det tekniska området har medfört att olägenheter redan nu har visat sig på så sätt, att en försvarsgrenschef har att handlägga ärenden som rör en annan försvarsgrenschefs angelägenheter. Det är icke minst med anledning av denna mycket opraktiska metod som vi nu önskar komma fram till en mera praktisk — och vi vågar också säga logisk — lösning av hela detta problem.

Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WEDEN (fp):

Herr talman! Herr Mellqvist underströk ånyo den vikt som även majoritetssidan fäster vid att försvarsgrenscheferna skall kunna utöva ett väsentligt inflytande på tygförvaltningarna. Han understryker också att man har försökt tillgodose det kravet. Den fråga som jag då vill ställa, herr talman, är tämligen enkel. Om man är överens — vilket uppenbarligen är fallet — om att

Ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

utbildning och utrustning hänger samman på sådant sätt att försvarsgrenscheferna måste ha detta inflytande på förvaltningssidan, varför skall man då nödvändigtvis ändra en ordning som fungerat väl i praktiken och införa ett system, som visserligen teoretiskt kan te sig mer eller mindre fulländat men som ändå säkerligen kommer att fungera under utvecklande av ett betydligt större mått av byråkrati och krångel än vi haft förut?

Herr Mellqvist sade något om att den tekniska utvecklingen på något sätt skulle inverka här och menade, tror jag, att försvarsgrenscheferna — om de skulle bibehålla sin egenskap av förvaltningschefer — i väsentlig utsträckning skulle få att handlägga angelägenheter som rörde andra försvarsgrenar än deras egen. Får jag då, herr talman, upprepa att herr Mellqvist inte har gjort gällande — jag har över huvud taget inte funnit någon som på allvar gjort gällande — att den växande tillämpningen av huvudförvaltningsprincipen skulle ha hindrats av den nuvarande ordningen. Denna princip innebär ju att anskaffning av materiel, som är gemensam för alla försvarsgrenar, anförtros åt den förvaltning som använder det mesta av den materielen eller som av något annat skäl anses särskilt lämplig att handha den. Det har inte från något håll, såvitt jag har kunnat finna, på allvar gjorts gällande att den nuvarande ordningen varit till hinder för denna i och för sig mycket värdefulla utveckling. Varför skall man då, herr talman, ta risken av en växande byråkratisering, ta risken av ett större antal tvistigheter av det slag som vi känner till från tiden före dubbelchefskapets skede? Riksdagen har anledning att tänka sig för här.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Jag tror, herr Wedén, att det finns praktiska exempel på att den nuvarande ordningen inte heller är

så tillfredsställande i alla avseenden. Den tillkom redan 1944 och har alltså tillämpats i 17 år. Sedan dess har det hänt en hel del på det tekniska området. Helikopterköpen exempelvis har ställt försvarsgrenscheferna inför problemet att fördela nya resurser på andra försvarsgrenar.

Framför allt är väl detta snudd på det s. k. försvarsgrenstänkandet. Det är också en motivering för att vi nu söker oss fram mot en ny ordning, en fackförvaltning, så att vi på ett mera objektivt och rättvist och kanske också mera praktiskt sätt än hittills skall kunna fördela den kommande materielen på de områden där den bäst behövs.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag tror att det håller på att gå troll i ordet *fackförvaltning*. Det har blivit ett slags symbol för allt som är fint och bra på detta område. Vi bör göra klart för oss vilken betydelse vi inlägger i ordet *fackförvaltning*. Jag vet inte om herr Mellqvist med *fackförvaltning* menar ett slag av förvaltning, som har hand om alla ingredienser i ett visst vapensystem. Men visst kan man tänka sig att vapensystemen ändras, så att man får fram vapensystem som inte passar in i de nuvarande försvarsgrenarna eller försvarsgrensförvaltningarna, utan att det uppstår så att säga ett nytt fack. Men jag tror att denna utveckling, som säkerligen kommer att äga rum, blir parallell på försvarsgrenssidan och på förvaltningssidan. Även om det uppstår ett nytt fack — en ny försvarsgren kan man säga — tror jag alltså att det måste finnas en klar ansvarsförbindelse mellan försvarsgrenen och motsvarande förvaltning.

Herr Mellqvist menar tydligen att det skulle vara ologiskt, att försvarsgrenscheferna i egenskap av chefer för förvaltningen men inte i egenskap av försvarsgrenschefer kan vända sig till Kungl. Maj:t. Mot bakgrunden av det

Understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård

ansvar försvarsgrenschefer i alla fall måste ha både för utbildning och utrustning tycker jag att det är ännu mera ologiskt att chefer för förvaltningarna, som är helt fristående, direkt vänder sig till Kungl. Maj:t. En sådan chef för en förvaltning har ju dock endast en del av det dubbla ansvar för utbildning och utrustning, som enligt min mening måste vara odelat.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I a

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I a) i utskottets utlåtande nr 90, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wedén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 171 ja och 43 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. I b

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 756; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wachtmeister begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I b) i utskottets utlåtande nr 90, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen II: 756.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wachtmeister begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 189 ja och 5 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II och III

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11

Understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

Understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård

position angående understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård jämte i ämnet väckt motion.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr KEIJER (fp):

Herr talman! Som motionär i frågan om organisationen av trafiken i Stockholms mellersta skärgård skulle jag vilja göra några kommentarer till statsutskottets utlåtande nr 91.

Det bör allra först sägas att det är med tillfredsställelse man noterar att trafiken i en viktig del av Stockholms skärgård har säkerställts för de närmaste åren. Situationen var ytterst oroande under den tid då det tidigare trafikföretaget hotade att lägga ned större delen av förbindelserna på grund av vikande trafikunderlag.

Det är förklarligt om det vid uppgörandet av en snäv och ekonomiskt rationell trafikplan för ett så mångskiftande område som Stockholms skärgård blir en del öar som missgynnas. Men när det allmänna, såsom i detta fall, träder in med subventioner bör de som gör upp trafikplanerna lyssna till önskemål från den befolkning som skall få skälig hjälp med sina förbindelser med yttervärlden. Sådana hittills obeaktade önskemål finns beträffande det avtal som gällt och som nu i stort sett blir det som avses gälla fram till 1964. Det gäller framför allt trafiken vintertid, när isförhållandena gör det omöjligt för den bofasta befolkningen att själva ta sig över till fastlandet eller till andra öar. Så har t. ex. Mjölkö vägförening i år inlämnat en skrivelse till handelsdepartementet och påpekat de svårigheter som vintertid drabbar denna och en del andra öar. I denna skrivelse heter det bl. a.: »Den så gott som fullständiga isolering som under större delen av vinterhalvåret 1959—1960 drabbade detta område medförde stora svårigheter för de bofasta, då de långa tider var avstängda från såväl postgång

som möjligheter att få ut livsmedel.» Det påpekas att det varit i och för sig riktiga åtgärder, nämligen ordnande av färjetrafik för en annan del av området, som minskat frakt- och passagerarunderlaget så att Vaxholmsbolaget inte med de nu utgående subventionerna ansett sig kunna upprätthålla vintertrafiken på traden.

Man klagat en smula bittert: »Så lämnas den befolkning, som alltjämt förblivit bofast på dessa öar, helt åt sitt öde av såväl statsmakterna som de kommunala myndigheterna, oaktat de betalar skatt på samma sätt som befolkningen i andra delar av skärgården, som får sin trafikfråga ordnad under vinterhalvåret genom avtalet.»

Länsstyrelsen i Stockholms län anser också att det finns önskemål beträffande trafikavtalet, vilka bör beaktas. I ett remissvar den 22 februari i år över avtalsförslaget heter det bl. a.: »Länsstyrelsen vill emellertid beträffande den trafikplan som ligger till grund för avtalen framhålla, att trafiken på öarna i västra Saxarfjärden varit föremål för mycken kritik från öbornas sida. Enligt planen trafikeras dessa öar ej under tiden 1 nov.—31 mars. Under en del av denna tid, då ishinder icke förelegat, har väl med kommunalt stöd en viss trafik ändå förekommit. Men öbornas önskemål går ut på att erhålla en genom avtal garanterad trafik för hela den tid, då is ej hindrar. Länsstyrelsen vill varmt stödja denna berättigade önskan. Det är av stort intresse för hela stockholmsregionen att skärgården erhåller någorlunda tillfredsställande kommunikationer. Om så ej sker kommer den att läggas öde, till stort förfång inte minst för dem som vill nyttja skärgården som rekreationsort.»

Man vill kanske invända att det i det område, som varit särskilt i blickfältet, rör sig om bara ett litet antal personer. Det är dock ett femtontal familjer, som bor där och de, som kanske i generationer varit bosatta på en ö, odlat mar-

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

ken och haft och har sin bärgning av den och av fiske, bör få största möjliga hjälp att upprätthålla förbindelserna med omvärlden.

Statsutskottet har gjort en välvillig skrivning och framhåller i sitt utlåtande att i den av Kungl. Maj:t äskade medelsanvisningen för nästa budgetår är inräknat ett belopp av 25 000 kronor, avsett att möjliggöra bl. a. smärre jämkningar i de till avtalen fogade trafikplanerna, exempelvis insättande under någon del av vinterhalvåret av en extra tur i västra Saxarfjärden. Utskottet tillägger också, att vid den förutsatta trafikomläggningen för år 1964 dessa öars behov av fastlandsförbindelser torde komma att tillgodoses i samma omfattning som för närvarande gäller för övriga ögrupper inom Waxholmsbolagets nuvarande trafikområde.

Herr talman! Det är en förhoppning, som vi motionärer och som framför allt den skärgårdsbefolkning det gäller hyser, att de som får i uppdrag att praktiskt utforma vintertrafiken i Stockholms skärgård skall låta dessa uttalanden bli vägledande vid trafikplanens uppgörande. Jag har därför inget särskilt yrkande beträffande denna del av motionen.

I motionen har vidare hemställts om en utredning av läget för den kollektiva skärgårdstrafiken inom andra områden av skärgården. Detta yrkande har helt avvisats av statsutskottet med motivering att inga framställningar om bidrag från det allmänna gjorts för upprätthållande av denna trafik. Till detta bör dock sägas, att länsstyrelsen i Stockholms län, som väl måste anses ha kännedom om läget, i sitt nyss citerade remissyttrande ifrågasätter, huruvida inte även trafiken inom de delar av skärgården, som ej innefattas i avtalet med Waxholmsbolaget och Blidösbolaget, nu borde bli föremål för närmare utredning. Som motivering anför länsstyrelsen, att »svårigheterna att där bemästra trafiken, särskilt vintertid,

med förefintligt båtmaterial har visat sig stora, och på vissa delar av denna skärgård har trafiken, då ishinder uppstått, helt nedlagts och sedan fått ligga nere under åtskilliga månader». Detta uttalande, herr talman, synes inte stödja statsutskottets slutsatser på denna punkt. Det torde därför finnas anledning att återkomma till denna fråga.

Att just nu yrka bifall till motionen i dess senare del är verkningslöst. Jag ställer därför inte något yrkande beträffande motionens hemställan om en utredning av trafikförhållandena i södra delen av skärgården.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Då motionären herr Keijer inte har ställt något särskilt yrkande, vill jag inskränka mig till att kort och gott yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till industriell verksamhet i Töre kommun jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 81 hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 10 mars 1961, föreslagit riksdagen att dels till Förvärv av aktierna i Törefors aktiebolag för budgetåret 1961/62 under kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, anvisa ett investeringsanslag av 862 000 kronor, dels till Bidrag till Törefors aktiebolag för budgetåret 1961/62 under driftbudgeten, tionde huvudtiteln, anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor, dels till Lån till Törefors aktiebolag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

1960/61 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor, dels ock till Lån till Törefors aktiebolag för budgetåret 1961/62 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 2 500 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson m. fl.* (I: 581) och den andra inom andra kammaren av herr *Jönsson i Ingemarsgården m. fl.* (II: 692),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svärd* (I: 583) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 694), i vilka hemställts, att riksdagen måtte dels avslå bl. a. förevarande proposition, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Aktiebolaget Statens skogsindustrier måtte anmodas utreda förutsättningarna för produktion i egen regi av mineralullsplattor i Töre kommun och i andra hand möjligheterna att omplacera arbetskraften vid Törefors sågverk till andra arbetsplatser i Norrbotten,

dels en inom första kammaren av herr *Helmer Persson* väckt motion (I: 582), vari hemställts, att riksdagen måtte, med i övrigt bifall till propositionen, besluta att Törefors aktiebolag skulle ombildas till Aktiebolaget Statens metallindustrier med huvuduppgift att i Norrbotten bygga upp en allsidig verkstadsindustri,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Rydén* väckt motion (II: 693), vari hemställts dels att riksdagen beviljade Företagareföreningen i Norrbottens län ett belopp på 1 milj. kronor, som av föreningen finge användas till stimulerande av företagsamheten i Töre kommun, samt att långivningen skedde till en räntesats som med $\frac{1}{2}$ % under-

stege den av företagareföreningen anmars tillämpade, dels att riksdagen beslutade uppdraga åt arbetsmarknadsmyndigheterna att i möjligaste mån ordna arbetsmöjligheter för de inom Töre kommun bosatta friställda arbetarna vid Norrbottens järnverk och att resekostnaderna mellan bostadsorten Töre och Luleå bekostades med statsmedel, dels att riksdagen beslutade uppdraga åt arbetsmarknadsmyndigheterna att i övrigt söka finna lämpliga former för flyttningsbidrag och engångsersättningar samt för att förtidspensionera de äldsta anställda vid Aktiebolaget Törefors vid en avveckling av detta företag, dels ock att riksdagen avslope förevarande proposition.

Utskottet hemställde,

I. att motionen I: 582 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 583 och II: 694 samt II: 693, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Förvärv av aktier i Törefors aktiebolag för budgetåret 1961/62 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 862 000 kronor;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 583 och II: 694 samt II: 693, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till Törefors aktiebolag för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 583 och II: 694 samt II: 693, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

1) till Lån till Törefors aktiebolag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1960/61 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor;

2) till Lån till Törefors aktiebolag för budgetåret 1961/62 under fonden för

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 2 500 000 kronor;

V. att motionerna I: 581 och II: 692 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VI. att motionerna I: 583 och II: 694, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VII. att motionen II: 693, i vad den icke behandlats under II.—IV., icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Ragnar Bergh*, som ansett att utskottets hemställan i nedan angivna delar bort ha följande lydelse:

»II. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 583 och II: 694 samt II: 693, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel till förvärv av aktier i Törefors aktiebolag;

III. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 583 och II: 694 samt II: 693, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, till *Bidrag till Törefors aktiebolag för kompletterande utredningar och försöksverksamhet* för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor;

VI. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 583 och II: 694, såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om ytterligare utredning rörande lämplig produktion i Törefors;»

2) av fröken *Andersson* samt herrar *Staxäng*, *Ståhl* och *Heckscher*, vilka ansett att utskottets hemställan i nedan angivna delar bort ha följande lydelse:

»II. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 583 och II: 694 samt II: 693, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel till förvärv av aktier i Törefors aktiebolag;

III. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 583 och II: 694 samt II: 693, samtliga motioner såvitt nu är

i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel till bidrag till Törefors aktiebolag;

IV. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 583 och II: 694 samt II: 693, samtliga motioner såvitt nu är i fråga,

1) avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1960/61 till lån till Törefors aktiebolag;

2) avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel för budgetåret 1961/62 till lån till Törefors aktiebolag;

VI. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 583 och II: 694, såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Aktiebolaget Statens skogsindustrier måtte anmodas utreda förutsättningarna för produktion i egen regi av mineralullsplattor i Töre kommun och, i andra hand, möjligheterna att omplacera arbetskraften vid Törefors sågverk till andra arbetsplatser i Norrbotten;»

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BOHMAN** (h):

Herr talman! Vårt motstånd mot det förslag, som propositionen innehåller, bottnar inte i någon ovilja att stödja företagsamheten i Töre, och naturligtvis inte heller i någon obenägenhet att försöka lösa de svåra sysselsättningsproblem, som föreligger i denna del av landet. Vi tror emellertid inte att den metod, som man här har valt, är den riktiga. Vi tror inte att den metoden utgör någon lösning. Den innebär bara att svårigheterna förskjutes och kanske förvärras samt att man kanske skapar nya besvikelser för människorna i Töre kommun.

Det förhåller sig ju på det sättet, att både arbetsmarknadens parter och de politiska partierna är överens om att en subventionering, statlig eller kommunal, åt näringslivet på en viss ort inte bör komma i fråga. Om det saknas

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

ekonomiska förutsättningar, leder en sådan subventionering till fellokalisering av företagen — en fellokalisering som i längden måste bli alltmer ohållbar. Målsättningen för företagspolitiken måste vara att åstadkomma det mest effektiva utnyttjandet av de resurser, som står till vårt förfogande. Konstlade stöd åt företag, som inte är bärkraftiga, blir ännu mera felaktiga och ännu mera uteslutna i ett skede, då liberaliseringen av den internationella handeln ökar förutsättningarna för en fri konkurrens över gränserna och gör konkurrensen hårdare och besvärligare för företag, som inte är effektiva.

Jag vill gärna ansluta mig till ett uttalande i denna riktning, som gjordes år 1952 av dåvarande departementschef i samband med framläggandet av propositionen om näringslivets lokalisering. Han sade: »Lokaliseringpolitiken bör samordnas med strävandena att maximalt utnyttja tillgängliga arbetskraftsresurser och stödja utbyggnaden av näringslivet på de platser där totalkostnaderna är lägst.» Detta uttalande är naturligtvis riktigt och har fortfarande full giltighet.

Dessa principiella synpunkter måste enligt vår uppfattning leda till att vi bör räkna med en rörlig arbetsmarknadspolitik, något som alla torde vara överens om. Varken den enskilde eller en kommun kan utgå ifrån att näringslivet på en ort alltid skall ha samma struktur och samma omfång. En successiv anpassning efter förhållandena, som snabbt ändras, måste komma till stånd, och statens och arbetsmarknadspolitikens uppgift måste vara att hjälpa till att underlätta en övergång i ett sådant skede, att m. a. o. se till att övergångssvårigheterna inte blir alltför markanta. Meningen kan inte vara att med konstlade medel mer eller mindre tillfälligt försöka spärra en utveckling, som ur allmänekonomisk och företagsekonomisk synvinkel bedöms vara den mest ändamålsenliga.

Om jag sedan, herr talman, ifrån dessa principiella synpunkter skulle gå över till det konkreta fall som vi nu diskuterar, kan jag först konstatera att det är uppenbart — på den punkten är alla överens — att det inte finns några förutsättningar för en fortsatt sågverksrörelse vid Törefors aktiebolag. Bruket är nedslitet, och skall man tänka på fortsatt drift måste man göra genomgående rationaliseringar av verket. Men det tjänar inte mycket till, eftersom skogstillgångarna där uppe inte räcker till för att ge bruket tillräckligt med råvara. I detta sammanhang skulle jag vilja skjuta in en erinran om att vi för några år sedan, när vi just diskuterade ASSI:s utbyggnad, varnade för minskade råvarutillgångar, en varning som då inte väckte nämnvärt gensvar.

Frågan är nu: Kan man i Töre få i gång någon annan lönande rörelse? Det är kanske inte uteslutet, men det är svårt för mig och andra här i riksdagen att bedöma den saken. Men vad som är klart är att det projekt som man nu har lagt fram i propositionen i varje fall är utomordentligt tveklaktigt. ASSI, som har gjort en utredning om den nya tillverkningen, har hyst tvivel rörande tillverkningens lönsamhet. ASSI har till och med varit så tvivlande, att det inte självt velat bära ansvaret för den föreslagna nya tillverkningen. Departementschefen har också tvivlat och detsamma har utskottet gjort och ändå har man lagt fram förslaget, och utskottet har tillstyrkt det. Motiveringen är helt enkelt att man anser det otänkbart att lägga ned sågverksdriften utan att i detta sammanhang sätta någonting annat i dess ställe. Ett sådant resonemang strider onekligen mot de allmänna principer jag redogjort för och som vi alla varit fullständigt överens om tidigare.

De mineralullsplattor som den nya tillverkningen skall omfatta är en helt ny produkt. Den är tidigare inte prä-

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

vad i vårt land. Den finns i Förenta staterna. Det är fråga om en eldhärdig platta, som är mycket lämplig för samlingslokaler och andra liknande utrymmen. Den har en begränsad användning, men hur stor konsumtionen blir vet man ännu ingenting om.

Avsättningsförhållandena är alltså i dag inte alls klarlagda. På samma sätt förhåller det sig med produktionsförsättningsarna. Man skall nu pröva dem under en övergångstid, och under denna skall bolaget av staten få 300 000 kronor utan återbetalningsskyldighet. Det kan vara värt att erinra om att Kooperativa förbundet vid Karlholms Bruk under många år förberett en sådan tillverkning och för några månader sedan där satt i gång en tillverkning av mineralullsplattor. För denna verksamhet har Kooperativa förbundet investerat bortåt 10 miljoner kronor, en siffra som jag tycker vi bör ha i minnet när vi bedömer de sifferuppgifter som nu lämnas i propositionen.

Man har, som sagt, inte gjort några marknadsundersökningar; tiden har väl inte medgivit detta. Man vet alltså inte hur mycket av dessa plattor som kommer att konsumeras. Karlholms Bruks årskapacitet beräknas bli ungefär 10 000 ton, och enligt propositionen räknar man med att man i Töre skall kunna tillverka ungefär 7 000 ton. Hur mycket Cellulosabolaget, som också tänker sätta i gång sådan tillverkning, skall kunna framställa vet vi ingenting om. Frågan är emellertid om sådana här stora kvantiteter kan tänkas få avsättning på den svenska marknaden. Det vet vi heller ingenting om. Det kan leda till att de företag, som nu skall börja tillverka mineralullsplattor, inte kan arbeta med full kapacitet, vilket medför att produkten måste bli dyrare än eljest. Om ett företag arbetar med begränsad kapacitet, innebär detta ett dåligt utnyttjande av produktionsresurserna och att den till-

verkade varan blir dyrare för konsumenten.

Att ASSI inte är intresserat av projektet, framgår klart av handlingarna. Det är väl på det sättet att regeringen helt enkelt har förmått ASSI att framlägga ett projekt, och den beställningen har resulterat i det vi nu behandlar. Men ASSI vill själv inte hålla i det. Om något visar väl detta, hur svagt motiverat det hela är.

Då några högermotionärer och vissa reservanter i statsutskottet velat att ASSI skulle behålla Törebolaget och själv fortsätta utredningarna om den nya tillverkningen, har detta berott på att man då får i varje fall *vissa* garantier för att tillverkningen inte sätts igång, om den inte är företagsekonomiskt motiverad. Dessutom har ASSI naturligtvis som företag trots allt ett ansvar för de anställda liksom andra stora företag har. ASSI kan utan tvekan på annat håll sysselsätta de 55 personer det här är fråga om.

Statsutskottet har sagt att Törefors AB bör säljas till staten av två skäl. Det ena skulle vara att den nya tillverkningen har ingen, som det heter, »direkt anknytning» till ASSI, och det andra är de arbetsmarknadspolitiska aspekterna. Jag medger att man kan acceptera det sista argumentet. Men det innebär ett erkännande av att det här är fråga om en rent social och icke affärsmässig transaktion. Det första argumentet håller däremot inte. Jag vill påminna om att vi här i riksdagen i andra sammanhang har klagat över att ASSI inte har en tillräckligt differentierad produktion. För det andra finns det ett direkt samband mellan mineralullstillverkningen i det av ASSI ägda Laxå bruk och den blivande mineralullsplatttillverkningen. När varan förts fram till mineralull har i själva verket halva ledet av produktionsprocessen till den färdiga varan passerats. För det tredje har ASSI en försäljningsorganisation för bl. a. board, och

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

det är en organisation som ligger ovanligt bra till för samtidig försäljning av sådana här plattor. Alla sakliga skäl talar alltså för att Törefors bolag borde ligga kvar hos ASSI. Finner ASSI att projektet är förlustbringande skall det naturligtvis inte sätta igång tillverkningen. Men det är ASSI som skall göra det på eget ansvar. Blir inte tillverkning igångsatt, bör ASSI flytta över den arbetskraft det är fråga om till sina övriga anläggningar. Det är naturligtvis också tänkbart att man kan förtidspensionera en del av den äldre personalen.

Reservanterna i statsutskottet förutsätter dessutom, att arbetsmarknadsmyndigheterna undersöker möjligheterna till andra rörelsestimulerande åtgärder. Man säger härom: »Skulle det sålunda i Töre eller i dess närhet dyka upp praktiska möjligheter att igångsätta industriell verksamhet av mer lönande och för de anställda på längre sikt säkrare art, bör det ankomma på statsmakterna att på olika sätt främja tillkomsten därav.»

Herr talman! Jag anser att propositionen är principiellt felaktig. Jag tror inte att ett genomförande av förslaget skulle hjälpa. Det finns risk för att det i stället kommer att stjälpa och att det kommer att ytterligare försvåra en kanhända nödvändig anpassning av förhållandena i Töre efter utvecklingen.

Jag ber att få yrka bifall till den reservation på vilken fröken Andersson står som första namn.

Herr RYDÉN (fp):

Herr talman! Oftast är det väl så att om ett företag inte kan klara sig i konkurrensen försvinner det. I varje fall gäller det privata företag. Men hur går det med ett statligt företag? Ja, det kan variera. Mycket ofta förekommer det nog att ett statligt företag fortsätter, även om det blir i ny skrud och med nya

statligt tillskjutna pengar. Ett exempel härpå är vad vi nu skall behandla, det s. k. Törefallet.

Aktiebolaget Statens skogsindustrier vill lägga ner Törefors sågverk, som inte kan drivas lönsamt, såsom ju herr Bohman sagt. Handelsministern föreslår då startande av en ny industri i Töre inom Törefors sågverks murar. Den skall framställa hårda mineralullsplattor. Meningen är att företaget skall sysselsätta omkring 55 arbetare. Statens kostnader beräknas för närvarande bli cirka 4,5 miljoner kronor. Härtill bör även fogas den upplysningen att huvudmotivet för det nya företaget är det besvärliga sysselsättningsläget i Töre kommun.

Regeringens förslag, som statsutskottets majoritet helt anammat, löser emellertid ingalunda problemet Töre ur sysselsättningssynpunkt. Det ger på sin höjd en galgenfrist. Under några år garanteras ett femtiotal sysselsättning, men det hjälper inte alla dem som nu har beredskapsarbeten däruppe. Det lär vara ett 150-tal man som är sysselsatta med diverse skogsarbeten och grävandet av s. k. statskommunala diken i Töre. Och samtidigt skall vi komma ihåg, att det nästan överallt råder brist på arbetskraft i detta land. Alldeles särskilt prekärt är läget i södra Sverige och i göteborgsdistriktet. Jag ber att få hänvisa till statsrådet Strängs kompletteringsproposition, där arbetsmarknadsläget får en blixtbelysning.

Vad jag alldeles särskilt reagerat emot är, att handelsministern synes betrakta Töre närmast som ett industriellt socialfall och inte som ett företagsekonomiskt problem. Kalkylerna som föregått förslaget förefaller minst sagt tvivelaktiga. Jag vågar nästan säga, att de ligger i klass med kalkylerna för operabyggnaden. Men nog torde det vara ostridigt att vi här har ett nytt fall, där dåligt underbyggda kalkyler och gissningar fått ligga till grund för en föreslagna mångmiljoninvestering, som har alla förutsättningar att bli ett skolexem-

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

pel på hur en insats skall förberedas för att bli oräntabel. Och vad värre är: sedan blir det ännu svårare att reparera den skada som skett inte bara för kommunen Töre utan för alla dem, som nu skall beredas sysselsättning inom det planerade företaget. Jag hyser nämligen avsevärt större pessimism beträffande detta nya företag än vad till och med departementschefen gör. Detta beror dels på att jag har kunnat konstatera, att samtliga de åtgärder, som vidtagits i tidigare skeden för att rätta till sysselsättningsgrunderna i Töre, varit omdiskuterade ur företagssynpunkt och även blivit klara misslyckanden, och dels på att det nuvarande statliga företaget ASSI inte vill stå som huvudman för det nya experimentet. Detta måste väl hänga ihop med att man där inte tror på det nya projektet. För övrigt har ASSI i en av sina utredningar om förutsättningen för genomförande av olika projekt för att klara sysselsättningen i Töre kommit till det resultatet, att det saknas ekonomiska förutsättningar för att genomföra mineralullprojektet. Detta nya projekt är ju inte — det vill jag gärna framhålla — särskilt stort, men det är symptomatiskt för hur man kan låta det allena saliggörande vara att skapa arbetstillfällen just för befolkningen i kommunen Töre. Det måste få samhällsekonomiskt besvärliga konsekvenser, om regeringen fortsätter på denna väg, inte minst om man betänker behovet av omstrukturering genom det vidgade europeiska handelssamarbetet.

I detta sammanhang vill jag gärna återge en artikel, som jag läste för några månader sedan, av docent Kurt Samuelsson angående startandet av nya storföretag. Han återgav där en historia om bankdirektören, som berömde sig av att han hade räddat många dåliga företag, och då fick till svar: »Ja, visst är det bra, men hur många mycket bättre företag kom aldrig till stånd, därför att Du lade ner så stora pengar på att rädda just de dåliga?» Det kanske kan

vara en tankeställare även för handelsministern.

I ett konjunkturläge som det nuvarande med stor knapphet på arbetskraft och på riskvilligt kapital — som dessutom bara blir allt dyrare genom nya riksbanksåtgärder — blir man utomordentligt betänksam inför det föreliggande förslaget. Jag anser också att det bätar föga att återvisa hela ärendet till ASSI, som herr Bohman har gjort sig till talesman för, eftersom detta företag klart har tagit avstånd från det föreslagna projektet.

Utskottsutlåtandet är sakligt sett synnerligen knapphändig. En passus bör dock särskilt uppmärksammas. På sid. 15 säger nämligen statsutskottet: »Mot projektet kan visserligen anföras, att produktionsbetingelserna och marknadsförhållandena ännu icke slutligt klarlagts. Utskottet har dock vid sina överväganden av vad som har inhämtats om projektet funnit tillräcklig grund för att tillstyrka dess genomförande.» Det skulle vara intressant att få erfara, varav denna »tillräckliga grund» består. Det förtjänar noteras att utskottet i samma stycke anser sig kunna konstatera, att ett visst risktagande anses försvaret med hänsyn till de ekonomiska insatser från det allmännas sida, som en skärpning av sysselsättningsläget skulle medföra. Och därför föreslår man att investera omkring 80 000 kronor per arbetare. Samtidigt binder man dem vid, som det förefaller, ett svagt företag. Jag kan svärigen inse, att man på det sättet skapar någon sysselsättningstrygghet. Tvärtom tror jag att det ganska snart kommer att uppstå nya svårigheter, som det blir allt besvärligare att lösa.

I motion nr 693 har jag yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 89, och samtidigt har jag anvisat olika vägar, på vilka man bör ha möjligheter att kunna lösa denna fråga. Därvid har jag naturligtvis alldeles särskilt utgått från, att staten bör vara generös emot

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

de anställda däruppe som frigörs genom att Törefors sågverk måste läggas ned. Jag har då föreslagit, att man i första hand bör erbjuda dessa anställda — och främst då de som har egnahem — arbete så nära Töre som möjligt.

Därvidlag finns det uppe i Norrbotten möjligheter att bereda arbetskraften sysselsättning vid Norrbottens järnverk, som ju är ett statligt företag och starkt progressivt. I detta fall bör enligt min mening staten och icke Norrbottens järnverk träda emellan och betala de extra resekostnader som uppstår.

Samtidigt har jag ansett att riksdagen borde besluta att uppdra åt arbetsmarknadsmyndigheterna att i övrigt söka finna lämpliga former för flyttningsbidrag, engångsersättningar och eventuellt förtidspensionering av de äldsta anställda vid Aktiebolaget Törefors.

Vidare menar jag att företagarföreningen i Norrbottens län bör erhålla en större förstärkning på 1 miljon kronor att användas till stimulerande av företagsamheten i Töre och angränsande kommuner. Man bör också se till att företagarföreningen kan tillämpa en något lägre ränta än den nu gällande.

Mot detta har utskottet anfört att det kan tänkas att företagsamheten gynnas genom den nya s. k. Norrlandsfonden, och det har jag ingenting att invända mot. Kan man på detta sätt ytterligare stimulera företagsamheten däruppe är det all rätt. Jag är dock inte säker på att man snabbt nog kan lösa problemet på detta sätt. Det riktigaste är att ge företagarföreningen, som är sysselsatt med dessa frågor, tillräckligt med pengar för att klara saken.

Jag har inga möjligheter att ansluta mig vare sig till utskottet eller till reservationen. Därför ber jag att få yrka bifall till motionen nr 693 i denna kammar.

Herr LÖFROTH (fp):

Herr talman! I flera årtionden har Töre kommun pendlat mellan hopp och

fruktan. Kommunen är en av de ekonomiskt hårdast drabbade och tillhör gruppen de mest skattetyngda i landet. Arbetslösheten inom kommunen har städse varit hög, och kommunen har offrat jämförelsevis stora summor på investeringar för att bereda arbete och inkomster åt de arbetslösa. Allt är prövat av olika slags beredskapsarbeten, men det går blott till en tid innan andra åtgärder måste vidtas. Att flytta på folk, särskilt när de kommit över femtioårsåldern, är inte så lätt som det är för en sörlänning att prata om det. Skall sysselsättningsproblemet ordnas i denna kommun på ett någorlunda tillfredsställande sätt, måste vi söka åstadkomma något arbete åt folket som är bättre än de vanligen förekommande beredskapsarbetena — även om vi måste offra en del investeringsanslag under de närmaste åren. Jag tvekar icke att ge min röst för långt gående åtgärder för att få bättre ordning på sysselsättningsfrågorna inom berörda kommun.

Då Törefors sågverksaktiebolag år 1954 övertogs av staten och staten i sin tur gav det åt AB Statens skogsindustrier med den uttryckliga ordern att ASSI nu skulle göra något av saken, ingavs självfallet kommunens invånare de allra vackraste framtidsförhoppningar. Regeringen levde säkert också i den tron att Törefors nu hade kommit i säkra händer. För Töreborna blev hoppets tid mycket kortvarig. Snart inträdde en tid av fruktan och nya bekymmer. Efter några år gav ASSI klart besked om att det bästa som kunde ske vore att nedlägga Törefors sågverk. ASSI:s offentliga motiv har hela tiden varit ett enda: »Det är brist på råvara, d. v. s. på sågtimmer».

Detta påstående är mycket svårt att ta på allvar när man ser hur sågtimmer årligen transporterades från Norrbotten nedåt landet efter offentliga skogsauktioner och andra försäljningar som domänstyrelsen ordnat. Vid fjolårets skogsauktioner såldes till och med timmer-

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

poster till Finland. Från ASSI:s sida har man aldrig varit sen att framhålla att bolaget måste köpa timmer också från annat håll, bl. a. från Finland, för att täcka sitt virkesbehov. Detta är sant, men köp av timmer från detta grannland har skett länge — minst ett halvt sekel innan ASSI såg dagens ljus.

Viljan att söka upprätthålla något slags skogsindustri i Törefors har icke funnits hos dem som anförtrots uppdraget. Vad har ASSI under de gångna sju åren lyckats med? Ingenting, inte den minsta investering för att hålla företaget i stånd! Sågverket och övriga anläggningar i Törefors var visserligen nedkörda då ASSI övertog rörelsen, men tyvärr har de fått förfalla ytterligare.

Förre ledamoten av denna kammare, herr Jansson i Kalix, vilken som bekant inte var sen att rycka fram och beskydda ASSI, yttrade i maj 1957 i riksdagsdebatten om Töreproblemet följande drastiska ord: »ASSI har inte investerat för 10 öre till ombyggnad av Törefors industrianläggningar, det väntar vi alltjämt på.» Vid samma tillfälle framhöll finansministern att den investeringsplan, som bolaget upprättat och enligt vilken regeringen begärt anslag för sågverksproduktionen åren 1957—1960, beräknades dra en kostnad av 31,9 miljoner kronor, varav visst belopp var avsett till utbyggnad av företaget i Törefors. Riksdagen biföll regeringens förslag.

Men vad hände sedan? Jo, utbyggnader och moderniseringar av ASSI:s övriga anläggningar genomfördes programligt, men det lilla Törefors kom bort och lämnades igen åt sitt öde, trots regeringens och riksdagens tydliga uttalanden att en del av dessa 31,9 miljoner kronor också skulle användas till ombyggnad av anläggningarna i Törefors.

Behandlingen av Törefrågan från ASSI:s sida har illa berört befolkningen i ifrågavarande trakter, och detta kan man förstå. Det var många som trodde

att det för Törebygdens del var ett lyckokast när regering och riksdag lät ASSI få hand om Törefors sågverksaktiebolag, men denna åtgärd har sedermera visat sig vara ett fullständigt missgrepp. Ser man på vad som hänt och på dagens situation, då ASSI vill hoppa av och tacka för lånet av Törefors, måste man fråga sig: Är det så klokt att ASSI i fortsättningen skulle på något som helst sätt ha med detta företag att skaffa? Har inte ASSI genom sju års handläggning av ifrågavarande problem givit sig självt en inkomptensförklaring som inte kan missförstås?

Regeringens här föreliggande förslag till en första lösning av Törefrågan, då man äskar ett anslag av sammanlagt 4,5 miljoner kronor för upprättande av en fabrik för tillverkning av plattor av mineralull, har jag i statsutskottet varit med om att tillstyrka. Men jag anser att vad som sålunda föreslås måste vara ett minimiprogram. Det statliga bolag som skall komma till stånd — såsom jag hoppas utan samröre med ASSI — måste erhålla ekonomiska möjligheter att i fortsättningen pröva och följa upp andra värdefulla uppslag som framlagts i syfte att få till stånd en verklig industriell uttryckning inom nämnda kommun och närliggande bygd.

När viljan att göra något totalt har saknats hos ASSI, är det tacknämligt att regeringen har insett situationens allvar och nödvändigheten av att åtgärder företas. Vad regeringen nu föreslagit utgör en god start, men jag vädjar till handelsministern att skyndsammast pröva även andra uppslag som under den senaste tiden framkommit.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! I denna diskussion, som kanske med en viss överdrift kan sägas gälla Töre kommuns framtid, må det vara mig tillåtet att säga några ord, eftersom jag under många år haft tillfälle

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

att på nära håll följa utvecklingen inom denna kommun.

När den privatägda industrien i Töre för några år sedan efter växlande öden helt lades ned, kom den lilla kommunen i mycket stora svårigheter. Staten ingrep ju då och genom ASSI:s försorg har därefter sågverksdriften delvis hållits igång, medan utredningar verkstälts om olika möjligheter att lösa försörjningsproblemet inom kommunen. Utredningarna har varit många och tidskrävande, och befolkningen i Töre har sett med en viss pessimism på framtiden. Många människor, särskilt ungdomar, har flyttat från kommunen och sökt sig utkomstmöjligheter på annat håll, men kvar finns alla de som inte kunnat få arbete på annan ort eller som på grund av fastighetsinnehav och andra skäl inte gärna kan flytta från Töre utan att göra stora förluster. Inom Töre kommun har också genom samhällets och enskildas insatser byggts serviceanordningar av olika slag, skolor, bostäder, affärslokaler, samlingslokaler och andra gemensamhetsanläggningar för många miljoner kronor. Om industrien i Töre skulle helt nedläggas, skulle dessa investeringar helt eller delvis utgöra felinvesteringar och innebära stora förluster för såväl samhälle som många enskilda.

Det av handelsministern nu framlagda förslaget, som syftar till en uppbyggnad av industrien efter nya linjer, har därför hälsats med stor tillfredsställelse av alla invånare i Töre. Orten kan leva vidare och de många miljoner som investerats för olika serviceändamål kan komma till nytta. Utflyttning måste visserligen förekomma även i framtiden, men bygdens näringsliv erhåller en viss stabilitet. De många utredningarnas och den långa ovisshetens tid kan äntligen avlösas av en period med positivt arbete för framtiden.

För dem som närmast berörs av detta förslag ter det sig därför synnerligen förvånande, att man i reservationerna

säger att frågan bör bli föremål för ytterligare utredning. Utredningar har sannerligen inte saknats i Törefrågan, och det projekt till industriuppbyggnad, som nu framlägges i propositionen, måste dock anses tillfredsställande utrett, eftersom den privata industrien kan driva liknande företag och även planerar nya av detta slag. Varför skall det då anses uteslutet att man skall lyckas driva en sådan anläggning i Töre?

Vi är väl alla överens om att samhället efter vad som varit har ett särskilt ansvar för den framtida utvecklingen i Töre. Även detta gör att det inte kan anses anmärkningsvärt att staten där igångsätter en tillverkning av en ny produkt som kanske inte är helt utprovad.

Den privata industrien satsar väl ofta med stor framgång på nya oprövade projekt till nytta för vårt industriella liv. Skall inte staten som företagare också i viss mån få uppträda som experimentator och nydanare? I föreliggande situation syns det mig helt riktigt att så sker. För övrigt kan det ju vara en tröst för dem som pessimistiskt tror att de medel som nu satsas i Töre i det långa loppet ej skall visa sig vara räntabla att veta, att dessa pengar, om de inte satsas för industriell utbyggnad, måste satsas för beredskapsarbeten för att ge sysselsättning åt den äldre eller eljest svårromplacerade arbetskraften i Töre.

Det sägs också i en reservation att man inte bör sikta till en industriell uppbyggnad i Töre, utan att man bör flytta människorna därifrån till andra orter, bl. a. till ASSI:s anläggningar i Norrbotten. Resonemanget om den rörliga arbetskraften och om principerna för förflyttning av arbetskraft från överskotts- till underskottsområden, vilket ju inte minst förs av arbetsmarknadsmyndigheterna, är naturligtvis i princip riktigt. Här som överallt annars gäller det dock att allt måste tillämpas med sunt förnuft.

Det finns ett amerikanskt talesätt som

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

säger: »Inget företag är så dåligt, att inte en bra chef kan sätta det på fötter igen, men inget företag är heller så bra, att inte en dålig chef kan köra ikull det.» Jag skulle vilja travestera detta och säga, att ingen idé är så bra, att den inte genom en absurd och dogmatisk tillämpning kan bli till skada. Att flytta arbetskraften från Töre till andra arbetsplatser i Norrbotten, främst då ASSI:s anläggningar, är i praktiken omöjligt. Att flytta dem till ASSI:s anläggningar i Kalix löser inga problem ty där finns redan flera hundra arbetslösa. Delvis likadant är förhållandet i Piteå.

I hela Norrbotten råder mitt under denna högkonjunktur arbetslöshet på grund av ringa differentierat näringsliv. I mars i år fanns mellan 4 000—5 000 arbetslösa i länet, trots att under 1960 mer än 3 000 arbetslösa placerats på arbetsplatser utom länet, och under de två första månaderna 1961 placerades 900 personer på arbetsplatser utom länet. Återstår alltså att flytta arbetskraften utom länet. Att lägga ned driften helt i Töre och flytta all arbetskraft söderut innebär inte bara problem och förluster för de anställda, utan det innebär ju också att det välordnade samhället Töre praktiskt taget överges och alla dess serviceanordningar blir mer eller mindre värdelösa.

Att flytta folket från Töre till annan ort för att där kanske uppta den tillverkning som nu planeras i Töre, ter sig väl ur nationalekonomisk synpunkt mindre välbetänkt. Töre med dess miljöninvesteringar överges, för att man kanske skall göra samma investeringar i serviceanordningar på den nya platsen. En vettig kombination av omflyttning av arbetskraft och av dirigerings- och industriutbyggnader till orter med arbetskraftsoverskott, som nu i Töre, ter sig ur många — inte minst nationalekonomiska — synpunkter vettigt.

Det sägs också i en av reservationerna, att man skall vidmakthålla ASSI:s

sågverksdrift i Töre även i fortsättningen och sedan undersöka vad som kan göras för Töre. Detta säger man samtidigt som man hårt kritiserar ASSI för dess engagemang just i sågverksdriften. Konsekvensen är inte särskilt framträdande.

Handelsministern och statsutskottet är värda all heder för sitt förslag till industri i Töre. De praktiska problemen där kräver snabba åtgärder, och staten kan ej undandra sig sitt ansvar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande i alla delar.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Jag tillhör en av de många som en sommardag 1953 vid riksdagens norrlandsresa på sågverksbacken i Töre fick lyssna till ett gripande tal som hölls av kommunalnämndens ordförande om de problem, som Töre kommun då hade att brottas med, och de problem man där visste sig få att brottas med under den närmaste tiden om inget radikalt skedde. Det gamla enskilda företaget hade gjort bankrutt, och man såg ingen annan utväg än att staten trädde in på något sätt för att hålla hjulen i gång. Som vi vet fick också ASSI 1954 i uppdrag att driva den sågverksrörelse som allt fortfarande pågår där uppe, låt vara att den inte kunnat upprätthållas i den omfattning som skulle ha varit önskvärd.

När nu ASSI med sina bedömningsgrunder anser att sågverksrörelsen inte längre kan upprätthållas, detta inte minst med tanke på svårigheterna att få den råvara som är förutsättning för driften i de mängder som anses nödvändiga för att driften skall bli ekonomisk, har läget kommit i ny dager. Staten måste träda in genom att lämna stöd i annan form för att skapa levnadsbetingelser för de människor som ännu bor kvar inom Töre kommun. Jag vill erinra om att under perioden 1953 till

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

1960 har 700 människor avflyttat från kommunen. De som i dag bor kvar är till övervägande del medelålders och äldre anställda, som inte har större möjligheter att få sig anvisat nytt arbete utom Töre kommuns område utan som är hänvisade till beredskapsarbete eller sysselsättning vid denna form av ny industriell verksamhet som utskottet nu har föreslagit riksdagen att besluta om.

Det är ingen mera omfattande rörelse det gäller. Den är avsedd att sysselsätta cirka 50 man. Det är en försöksrörelse, säger man. Javisst är det det, men det är en försöksrörelse som kanske har framtiden för sig, och i varje fall vi inom utskottsmajoriteten hoppas på en sådan utveckling.

När nu herr Bohman och herr Rydén ganska lättvindigt rekommenderar omflyttningar i en skala som det måhända inte finns praktiska förutsättningar att genomföra är detta väl samma tongångar som vi alltid fått höra, när man på borgerligt håll resonerat om frågor som rör samhällets möjligheter att skapa betingelser för människor att vara verksamma på olika orter. Dessbättre har utvecklingen visat att där samhället av olika anledningar tvingats ingripa, har det också i regel kunnat skapas underlag för livskraftiga industrier. Jag vill erinra om exempelvis ASSI:s anläggningar på andra håll inom Norrbotten, NJA och andra liknande industrier såväl i denna landsdel som i andra. Därför tror vi inom utskottets majoritet att den verksamhet vi nu vill skapa förutsättningar för skall ge upphov till en industri, som har framtiden för sig och som framför allt kan ge de människor som fortfarande bygger och bor i Töre kommun möjlighet till försörjning.

Jag vill också erinra om att såväl länsstyrelsen i Norrbottens län som länsarbetsnämnden varmt har tillstyrkt departementschefens förslag om denna nya industri.

Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Även vi reservanter kan helt och hållet instämma i de varmhjärtade ord som här yttrats från norrbottensbänken och senast från utskottets talesman om det allvarliga och delvis tragiska läge som Töre kommun befinner sig i samt om det behov av stöd som här funnits och som tydligen alltjämt kommer att finnas i denna kommun. Därom råder inga delade meningar.

För att få ett riktigt grepp på denna fråga måste man en smula dämpa de motsättningar som här uppmållats men som faktiskt inte finns. För det första finns det inga motsättningar beträffande inställningen till hjälpbehovet. För det andra finns det här ingen uppdelning av partierna med de borgerliga på ena sidan. Som synes står inte bara socialdemokraterna bakom förslaget utan antagligen hela centerpartiet och — skulle jag tro — huvudparten av folkpartiet. Inom högern är meningarna delade, vilket framgår av reservationen. Detta är således ingen partifråga — det har de ärade talesmännen missuppfattat. Jag tycker att detta är angeläget att understryka.

För min del gick jag till behandling av denna proposition i den ganska bestämnda förvissningen — och även förhoppningen — att jag skulle kunna stödja den. Det som kommit mig att ändra mening är de fakta, de enkla sakliga förhållanden, som under utskottsbehandlingen lagts på bordet och som övertygat mig om att de projekt som handelsministern här presenterat och som han vill ha riksdagens stöd för inte blir till någon hjälp för Töre kommun utan i stället en ny stor besvikelse. Om man har den uppfattningen, varför skall man då av en missledd välgörenhetsiver gå med på att ge sitt stöd till ett projekt, som — allting tyder på detta — inte har någon möjlighet att leda till framgång?

Töre kommun kommer att klara sig

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

ändå. Kommunens kommunalhus och övriga bebyggelse, vägar och åtskilligt annat är till stor del tillkomna med hjälp av beredskapsarbeten. Det är givet att Töre kommun och invånarna där kommer att hållas skadeslösa. Men varför skall de hållas skadeslösa med projekt som bara leder till ny besvikelse? Detta är utgångspunkten för mitt resonemang, och jag skall nu be att få ange några av de fakta som lett mig till dessa slutsatser.

Först vill jag hänvisa till den förteckning jag här skaffat från företagarföreningarna och kommerskollegium över de stödlån och de lån från arbetsmarknadsstyrelsen samt de garantilån som under de senaste åren lämnats till Råneå och Töre — de båda kommunerna som ligger intill varandra. Åtta företag har här fått hjälp med 3,6 miljoner kronor. Flera av dessa företag är redan borta. De övriga arbetar med sådana svårigheter att de knappast torde ha möjligheter att utan mera hjälp fortsätta.

Här har vidare sagts — bl. a. från norrbottensbänken — att ASSI har blivit en besvikelse för Töre därför att man inte kunnat fortsätta sågverksdriften. Jag vill vädja till den erfarenhet kammarrens ledamöter har från andra delar av landet med skog. Har vi inte under de senaste decennierna fått uppleva, att praktiskt taget alla mindre sågverk måst rationaliseras bort?

Det har gått så överallt, och det har gått så i Töre. Då säger man, att stora mängder virke fraktas från Norrbotten till sydligare trakter. Jag vill lämna den upplysningen, att ASSI:s ledning på anmodan av handelsministern köpt extraavverkningar verkställda genom domänstyrelsens försorg och betalat dem med dryga extra kostnader för att hålla Töre sågverk i gång på detta konstlade sätt. Man satte emellertid gränsen till den 1 april i år. Det gjordes i mycket god tid — i varje fall i god tid. Man kan ju inte på det sättet skö-

ta tillförseln av råvaror genom extra utgifter för att hålla sågverket i gång.

Här påtalas av herr Svanberg — jag vågar inte återge siffrorna — att det rörde sig om tusentals man i Norrbotten som under de senaste åren fått söka arbete i sydligare delar av landet. Det har gått bra utan några framställningar till riksdagen — det har i varje fall gått. Hur många man gäller det här, mina damer och herrar? Jo, det gäller 45 man. Det är ju en förkrossande disproportion mellan detta uppmärksammade fall och den anpassningsprocess som har försiggått i det tysta på ett naturligt sätt med den rörliga arbetsmarknadspolitik, som vi skall ha och som man inte minst från regeringens sida berömmar sig över att ha. En sådan här liten sak lyfts ut som något slags besvärjelseformel — detta skall man acceptera om man inte vill störta Töre kommun i elände och olycka. Vi kommer inte ifrån att detta relativt sett är en liten sak för Töre och Norrbotten. Man kan då svara, att många bäckar små gör en stor å. Jag hänvisar emellertid till vad som här relaterats om den naturliga omflyttning som skett.

Jag har nu redogjort för något av bakgrunden. Det blev klart att sågverket måste läggas ned på samma sätt som mängder av småsågverk har fått läggas ned på andra håll. Man kunde inte utöka sågverket, ty då hade man, som ASSI-ledningen framhållit inför utskottet, blivit utan virke vid andra, större sågar som man redan har i gång.

Då fick man direktiv från handelsministern att försöka finna ett nytt uppslag för en tillverkning för framtiden i Töre. Man letade efter olika uppslag och fann att man kanske skulle kunna börja en tillverkning av dessa mineralullsplattor. Det är emellertid betecknande — herr Rydén snuddade vid det — att ASSI förklarar sig i så fall bestämt vilja yrka på att detta företag ombildas till ett fristående statligt bolag utanför ASSI, eftersom ASSI redan, som vi alla vet,

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

tyngs av en allvarlig och kännbar skuld-
börda.

När man nu försöker ta reda på vad denna fabrikation har för framtidsutsikter, skall jag bara nämna några fakta. Redan nu vet vi att konkurrensen blir mycket hård inom denna bransch. Jag kan som exempel nämna, att en stor kooperativ fabrik startar en liknande tillverkning, såvitt man vet i stor skala. Men denna fabrik blir i hög grad rationaliserad och drivs maskinmässigt, vilket kan ske just tack vare att man har haft tillgång till det betydande kapital, som åtgår för att sätta upp en maskinpark av det slag som behövs för att man skall kunna få en högrationaliserad tillverkning.

I en stad här i Mellansverige har under några år på senare tid — det torde inte vara handelsministern obekant — drivits en liknande tillverkning. Fabriken har haft stöd av länets företagarförening, den har haft en ledning som ansetts vara i hög grad kvalificerad, men den har för kort tid sedan tvingats stoppa sin tillverkning och överlåta den till en större koncern, som nu kommer att med sina större kapitaltillgångar rationalisera företaget och driva det vidare. Här blir det alltså ännu en konkurrent till den planerade fabriken i Töre.

Kommer nu därtill — det tror jag inte är någon hemlighet här i kammaren — att ett av de största trävarubolagen i vårt land, beläget i Norrland, också planerar en stor fabrik, i varje fall en betydande tillverkning, inom denna bransch, så måste vi nog säga att man här står inför en konkurrens, som gör att ett företag av den relativt ringa omfattning, som det i Töre kan bli fråga om, har mycket små chanser att klara sig men däremot löper risk att bli handikappat redan från början, kanske innan tillverkningen kommer i gång.

Prognoserna för denna företagstyp är således tämligen pessimistiska. Från sakkunnigt håll förklarar man dessutom

att endast om Töreföretaget kunde finna en marknad för avsättning i övre Norrland, dit frakterna bleve rimliga, skulle det möjligen ha en chans att klara sig. Därtill kommer att löneläget i Töre är mellan en krona och 1:50 per timme högre än i mellersta och vissa delar av södra Sverige. Detta företag, som redan är pressat av trånga marginaler och kommer att utsättas för mycket allvarlig konkurrens, tyngs alltså från början av en extra belastning i form av större omkostnader än konkurrenterna. Man måste därför sätta prognosen än mer pessimistiskt och säga sig att här torde icke Töre ha några större möjligheter att klara sig. Därför är det bättre att ge Töre någon annan chans. Det är det vi velat göra med denna reservation.

Jag är angelägen att betona, herr talman, vad jag började med: Det är sannoligen inte av brist på förståelse för Norrbotten eller Töre, det är tvärtom för att rädda Töre undan ett nytt misslyckande och en ny besvikelse som vi råder till att utreda och försöka få fram ett bättre och mera lovande projekt än vad det nu föreliggande måste sägas vara.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av fröken Andersson m. fl.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Utan att här vilja förlänga debatten så mycket vill jag erinra om vissa ting, som jag anser vara av betydelse för bedömningen av den fråga som nu behandlas.

Till herr Ståhl vill jag säga att allmänna deklamationer och löften om utredningar hjälper inte i nuvarande situation. Som alla vet har sådana uttalanden gjorts och utredningar pågått om Töre i många år, och situationen är fortfarande ytterligt bekymmersam för kommunen.

Statens skogsindustrier fick 1954 —

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

mycket emot bolagsledningens vilja — överta det privatägda Törefors aktiebolag. Någon särskilt lönsam affär har rörelsen inte varit under den tid bolaget drivits i ASSI:s regi. Om sågverksdriften skall fortsätta, måste sågen förbättras och moderniseras, det är uppenbart för alla som känner till saken. Och det kommer att kosta pengar. Jag vet inte exakt hur mycket det skulle kosta att sätta sågen i stånd, men det torde i varje fall erfordras omkring 1 miljon kronor. Med tanke på den relativa knapphet på sågtimmer som anses föreligga i orten har ASSI ansett att någon sådan investering inte borde komma i fråga. Även herr Ståhl bedömde råvartullgångarna på samma sätt som bolaget och andra sakkunniga har gjort.

Alternativet har för ASSI därför blivit att lägga ned sågverket. Härigenom skulle cirka 50 man bli friställda och då anmäler sig frågan, huruvida dessa människor inte skulle kunna beredas sysselsättning på andra håll, där arbetskraftsbrist föreligger. Jo, en viss nedgång i folkmängden i Törefors är väl naturlig, och en befolkningsminskning har också försiggått under de senaste tio åren. Sedan 1953 har invånarantalet minskat med 700 personer och uppgår nu till ungefär 4 500. Inte mindre än 1 014 personer har mellan åren 1954—1960 erhållit anställning utanför kommunen, därav 175 utanför Norrbotten. Men man kan inte gå hur långt som helst på den vägen. Många av människorna i Töre är bundna till trakten av olika skäl, t. ex. av sina egna hem, som de i en kommun med sysselsättningssvårigheter har svårt att bli av med utan att göra ganska betydande förluster. Hårtill kommer att av dem som går utan arbete eller är sysselsatta med beredskapsarbeten är 50 procent över 40 år.

Redan nu går över 200 människor arbetslösa i Törefors eller också är de sysselsatta med beredskapsarbeten. Länsarbetsnämnden har uppskattat att det skulle kosta 2,5 miljoner kronor år-

ligen att sysselsätta den arbetskraft som friställes, om Töreforsbolaget nedlägges. Samtidigt har man framhållit att det blir allt svårare att finna lämpliga projekt för beredskapsarbeten. Med den situation som rått på arbetsmarknaden i Töre har förefintliga beredskapsmöjligheter där utnyttjats ganska långt redan. Jag ger gärna herr Ståhl rätt i att Töre härigenom i många hänseenden har blivit en mönsterkommun vad beträffar de sociala och kommunala anordningarna.

Det är kanske skäl i att jämföra dessa 2,5 miljoner kronor med de 3,8 miljoner som äskats i propositionen och som utskottet för sin del tillstyrkt. Det finns ju också vissa utsikter för att produktionen av denna typ av mineralullsplattor kan komma att bli lönsam. Jag vågar inte ha någon bestämd mening på den punkten, men de undersökningar som gjorts tyder på att vissa utsikter till en lönsam produktion bör föreligga. Jag vill säga detta som motvikt till det intryck, som herr Ståhls anförande skapade.

Man bör också komma ihåg att det här rör sig om en ny produkt. Den fabrik i Kooperativa förbundets regi som herr Ståhl talade om lär enligt de uppgifter jag erhållit inte komma i gång med verksamheten förrän om en månad. Och beträffande det andra företaget som herr Ståhl nämnde gäller produktionen där en helt annan typ av mineralullsplatta. I åtminstone två av de tre exempel herr Ståhl anförde har alltså andra företag ansett, att en produktion av denna typ under vissa förutsättningar bör vara så pass lovande att man varit beredd att satsa pengar för ändamålet. Det är därför — som jag säger — inte uteslutet att detta projekt inte bara kan ge sysselsättning under kortare tid åt dem som nu blir friställda vid sågverket utan också har möjlighet att på längre sikt ge ett godtagbart ekonomiskt resultat.

Man begär, som sagt, i reservationer en utredning, bl. a. genom ASSI:s för-

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

sorg, om något lämpligt alternativ. Men, ärade kammarledamöter, det är ju detta som skett — ASSI har på min anmodan undersökt möjligheten av annan tillverkning och funnit sig vilja ge förord åt mineralullsplattor. Det är därför det projektet fått ligga till grund för framställningen i propositionen. Den omständigheten att här ifrågavarande företag sätts i gång innebär inte att det inte alltjämt i Törefors finns utrymme för enskilda initiativ. Jag erinrar om vad jag sade nyss, nämligen att över 200 människor antingen går arbetslösa eller sysselsätts i beredskapsarbeten.

Ur arbetsmarknadssynpunkt möter det alltså inte något hinder för att starta företag i enskild regi. Men tyvärr lyser sådana initiativ alltjämt med sin frånvaro. Skälen härtill skall jag inte gå in på, men läget är sådant och detta har vi fått utgå ifrån när vi lagt fram detta förslag. Jag tror inte heller — vilket jag tyckte mig höra herr Rydén antyda — att man skulle kunna lösa problemet genom att förstärka företagareföreningens resurser. Ty för att dessa resurser skall komma till användning erfordras enskilda initiativ och vilja på privat håll att engagera sig. Dessa förutsättningar har ju inte förelegat i Törefors. Detta har gjort det nödvändigt för regeringen att ta det steg vilket vi har föreslagit riksdagen att godkänna.

Till slut vill jag också göra ett påpekande. Väljer vi att låta ifrågavarande företag drivas, inte av ASSI eller som ett dotterföretag till ASSI, betyder detta ändå inte att inte ett intimt samarbete bör komma till stånd mellan företagen. Jag ger gärna herr Rydén rätt i att det skulle vara till nytta för det nya företaget att få dra fördel av de erfarenheter i fråga om marknadsförande av byggnadsprodukter som ASSI besitter. Och jag kan försäkra kammaren att ASSI:s bolagsledning också är inställd på att i det hänseendet göra sitt yttersta för att bistå det nya företaget, om riksdagen möjliggör dess inrättande.

Herr LÖFROTH (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ståhl anförde några siffror och talade om hur mycket företagareföreningen i Norrbotten hade fått satsa på sju, åtta företag i Töretrakten. Jag vet att han också avsåg Råneå kommun — alltså två kommuner. Men av beloppet 3,6 miljoner bör den s. k. Töre-utredningen ta ansvaret för 1,5 miljon. Man lyckades nämligen stimulera ägaren av ett välskött företag i Morjärv inom Töre kommun, Hjalmar Nilssons träförädling, att utvidga sin rörelse. Borgen ställdes med 1,5 miljon kronor, men företaget gick över styr.

När ett välskött företag kan ge arbete och bröd åt 40—50 familjer i en by, skall inte staten blanda sig i saken och försöka åstadkomma utvidgning i syfte att dölja att den inte själv vill göra någonting. Det är det inträffade som har fört fram Morjärv i blickpunkten. Nämnda företag har nu övertagits av annan firma, i rörelsen sysselsätts nu 50—60 arbetare. Det finns också ett välskött företag i Törefors, en spikfabrik som ägs av Gunnebo Bruks aktiebolag och med omkring 25 man anställda. Fabriken tar sin råvara från NJA. För en tid sedan talade jag med chefen för denna spikfabrik och han sade att rörelsen ekonomiskt går mycket bra. Av de fyra fabriker som finns inom Töre kommun går alltså två mycket bra.

Herr Ståhls siffror finner jag sålunda något vilseledande. Här gäller det en planlagd fabrik som skall ge arbete åt 55 man plus arbetsledare och tjänstemän. Det är inte 40—45 man, som herr Ståhl sade.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ståhls sätt att använda siffrorna rörande utflyttningen från Norrbotten kan jag inte godta. Vad jag ville visa var att en anpassning sker i Norrbotten. En mängd människor flyttar, men den utflyttningen kan

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

inte drivas hur långt som helst. Man kan inte låta Töre tömmas till 100 procent utan att mycket stora skadeverkningar uppstår. Redan nu har man det problemet i många norrbottenkommuner att de gamla blir kvar — det för med sig stora pensionskostnader — en del av barnen finns kvar, men folk i produktiv ålder finns endast i mycket ringa utsträckning, och dessa sysselsätts i allmänhet i beredskapsarbete. Vi ha för närvarande 4 000—5 000 arbetslösa i Norrbotten.

Ser man siffrorna sådana de är måste man säga, att uttunningen i Norrland inte kan drivas längre. I stället borde de utomordentliga serviceanordningar som finns i samhällena där inbjuda till investeringar i industrier av detta slag. Det löser visserligen inte alla problem, men det får vara en första början, och med industrierna följer annan verksamhet. Resonemanget att staten inte skall engagera sig, utan att det skall byggas privat och att helst inga nya företag skall startas kan jag inte ansluta mig till.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först mera parentetiskt säga till herr Svanberg, att det är väl inte att förvanska siffrorna att ange en oomtvistlig proportion.

Vi fick nu bekräftat av handelsministern, att det sedan 1953 utflyttat 700 personer av en folkmängd på 4 500. För oss som är vana vid utflyttning från landsbygdskommuner är detta i och för sig inte någon häpnadsväckande siffra ens för mera avlägsna bygder i mellersta Sverige. Men det bortser jag från i detta sammanhang. Vad jag ville visa var att det pågått en anpassning i det tysta och utan några smärtans skrin. Det går alltså inte att tala om förkrossande siffror när det skett en utflyttning av 700 personer under sju, åtta år — det blir 100 personer per år. Man får mot denna bakgrund inte stirra sig blind på det företag som sysselsätter långt färre

människor; vi har i utskottet fått uppgiften att det skulle röra sig om 45, men det är möjligt att siffran får korrigeras till 50. I här angivna belysning blir den ännu mindre än som isolerad.

Jag fäste mig vid hur försiktigt handelsministern uttryckte sig om prognoserna för företaget. Det är klokt av honom att tala på det sättet, ty prognoserna kan verkligen ge anledning till bekymmer. Till bilden hör, att när ASSI lämnade sitt svar till handelsministern hade man inte reda på att denna nya tillverkning planerades av det norrlandsföretag jag nämnde. Dessa uppgifter har kommit in sedan dess och ytterligare förmörkat bilden. Enligt bestämda uppgifter som lämnades under föredragningarna är det ingen sådan skillnad mellan tillverkningarna, att de vänder sig till olika marknader. Vad jag är rädd för är att man skapar ett företag som måste hållas i gång med konstlade medel för att inte stupa och bli en ny besvikelse.

Låt mig till sist fråga handelsministern: Har man undersökt möjligheterna att bereda ökad sysselsättning åt de människor det här är fråga om vid Karlsborgsverken, som ju är ett stort statligt företag i närheten och dit resvägen inte är längre än att det borde vara möjligt för sådana som bor i Töre att ha sitt arbete där? Många anställda i mellersta delarna av landet reser dagligen betydligt längre till och från sin arbetsplats.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Med anledning av herr Ståhls fråga vill jag upplysa om att redan nu är en del av dem som bor i Törefors sysselsatta vid Karlsborgsverken. Det har varit flera förut, men inom statens skogsindustrier pågår även vid Karlsborgsverken en viss rationalisering, varför man i varje fall inte inom de närmaste åren kan räkna med ny sysselsättning där för sådana som bor

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

utanför Kalix. Det är anledningen till att Törefors sågverk efter mitt bestäm-
da ingripande gentemot bolaget fortfa-
rande får upprätthålla sågverksdriften
så länge inte annan verksamhet funnits.

När jag ändå har ordet vill jag också
säga, att riktigt så mörk är inte bilden
i dag som herr Ståhl ville göra gällan-
de. Utredarna var medvetna om att ett
projekt av denna typ kunde te sig loc-
kande och att man därför borde räkna
med att tillverkning på andra håll kun-
de komma i gång och ytterligare skärpa
konkurrensen samt göra marknadsläget
svårare än det var när utredningen på-
gick.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna upprepa
att utgångspunkten för vårt stånd-
punktstagande varit, att om man skall
sätta i gång en verksamhet för att hjäl-
pa Töre kommun, då måste man vara
övertygad om att verksamheten är eko-
nomiskt motiverad och verkligen lö-
nande — annars skapar man bara nya
besvikelser för Töre kommun.

I propositionen har departementsche-
fen bl. a. sagt, att man bör »inte bortse
från riskerna att verksamheten utveck-
lar sig i mindre gynnsam riktning». At-
skilliga faktorer är säger han »så osä-
kra» att man inte kan »utesluta förlust-
risker». Marknadsläget för den ifråga-
satta produkten anges vara inte mera
ingående undersökt, och de tekniska be-
tingelserna säges vara i behov att yt-
terligare klarläggas genom försökstill-
verkning. Vidare måste — säger han —
»beaktas att en fabrik i Törefors redan
av geografiska skäl befinner sig i ett
förhållandevis ogynnsamt konkurrens-
läge».

Ett på så osäkra premisser tillkom-
met företag skall alltså konkurrera med
bl. a. Karlholms bruk, som i dagarna
satt i gång sin tillverkning. Om handels-
ministern läst tidningarna för i går
mera fullständigt skulle han ha sett en
annons om de nya plattorna.

Låt mig sluta med följande citat:
»Samhället kan dock inte garantera
den enskilde sysselsättning hela livet
med samma arbetsuppgifter, inom sam-
ma yrke, inom samma ort och samma
företag lika litet som samhället kan ga-
rantera ett företag att få fortsätta i sam-
ma bransch under skiftande marknads-
och konkurrensförhållanden. Samhäl-
lets ansvar är att det totala antalet ar-
betstillfällen är tillräckligt högt. Det kan
också bli fråga om en ökad rörlighet
från ett område med svagt utvecklat
näringsliv.»

Det citatet är inte hämtat ur någon
borgerlig partideklaration. Det är häm-
tat ur LO:s remissvar rörande Torne-
dalsutredningens betänkande.

Chefen för handelsdepartementet, herr
statsrådet LANGE:

Herr talman! I anledning av det sista
herr Bohman sade vill jag återigen er-
inra om att över tusen personer, bo-
satta i Töre, har beretts sysselsättning
på annat håll under de senaste åren. Av
dessa har inte mindre än 175 fått flytta
från Norrbotten. Trots detta föreligger
alltjämt en arbetslöshet som, om man
tar hänsyn även till dem som är syssel-
satta i beredskapsarbete, omfattar över
200 personer.

Till herr Ståhl vill jag säga, att Kalix
också har sysselsättningsbekymmer.
Där lär 300 man gå utan arbete i dag.

Herr RYDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet poängterar
nu igen, att det råder en stor arbets-
löshet inom Töre vid sidan av den som
uppstår genom att Törefors sågverk
läggs ned. Statsrådet sade att det för att
lösa detta problem även fordras en-
skilt initiativ och vilja från privat håll
att göra en insats. Det tycker jag är en
riktig reflexion, men eftersom det är
alldeles speciella förhållanden där uppe,
så tror jag att det även fordras möjlig-
heter för dessa enskilda att få medel,
och det tror jag de enklast kan få ge-

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

nom företagarföreningen. Därför vill jag särskilt poängtera betydelsen av att man förstärker företagarföreningen där uppe. Det är nämligen inte ett problem som rör 55 man utan ett problem som rör 200 plus 55 man.

Varför vill inte statsrådet och norrlandsrepresentanterna tala något om Norrbottens järnverks möjligheter att sysselsätta en del av dem som friställs? Man talar om Karlsborgsverket, men där är det precis såsom statsrådet har sagt, att ASSI inte kan sysselsätta fler. Man är där inne i en rationaliseringsdrive och kommer alltså t. o. m. att friställa folk. Man har sagt att läget kanske hade varit annorlunda 1956 och 1957. Nu har det däremot blivit besvärligare.

Herr Mellqvist sade inte ett ord om hur utskottet hade kunnat finna tillräckliga skäl föreligga för att tillstyrka genomförandet av detta nya projekt. Det vore väl ändå inte ur vägen att man finge höra litet om den saken. Enligt herr Ståhl fanns det ju inte alls någon grund för att tillstyrka utan tvärtom för att avstyrka hela projektet.

Till sist vill jag fråga om det verkligen är riktigt som statsrådet säger, att det enligt länsarbetsnämndens beräkningar skulle behövas omkring 2,5 miljoner kronor årligen för att klara sysselsättningen för dessa 55 anställda vid Törefors om sågverket läggs ned. Var det en missuppfattning? Det skulle nämligen bli 45 000 à 46 000 kronor per man och år.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Den sista siffran är riktig. Det är inte fråga om att det går åt 46 000 à 47 000 kronor per år och person i lön, men det fordras också utrustning för att sysselsätta folk i beredskapsarbete. Herr Rydén kan kontrollera siffran på annat håll.

Jag trodde att herr Rydén visste, att inte så få av de människor som flyttat

från Törefors beretts arbete vid Norrbottens järnverk och att det allttjämt finns vissa möjligheter därtill. Detta till trots går 200 människor och litet till arbetslösa i Törefors. Även om man skall vara inställd på att en ytterligare nedgång i befolkningen är trolig så kan man inte snabbt gå hur långt ned som helst.

Att inte enskilda företag i någon nämnvärd utsträckning kommit i gång i Töre beror inte på att företagarföreningen haft otillräckliga medel till sitt förfogande. Det är inte där man får söka orsaken.

Herr **RYDEN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det undgick mig att statsrådet menade, att länsarbetsnämnden skulle sysselsätta dessa i beredskapsarbete. Jag vet mycket väl att det kostar stora pengar. Därför tror jag att det är alldeles fel att fortsätta på den bogen där uppe.

Jag har en annan uppfattning än statsrådet om företagarföreningen. Enligt en del norrlandsrepresentanter och även enligt vad som framkommit här i riksdagen har företagarföreningen inte tillräckligt med medel för att kunna stödja de olika insatser som behövs för att främja tillkomsten av nya industrier o. s. v.

Herr **MELLQVIST** (s) kort genmäle:

Herr talman! För att försöka lugna herr Rydén vill jag meddela, att utskottsmajoriteten också har lyssnat till de föredragningar som förekommit både från länsstyrelsens och från ASSI:s sida. Av dessa föredragningar fick vi den uppfattningen, att goda förutsättningar föreligger att sätta i gång denna industri i Töre kommun och att detta också skulle vara företagsekonomiskt försvarbart.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Kan herr Rydén ge kam-

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

maren ett exempel på ett enda företag, som velat förlägga sin verksamhet till Töre och som begärt stöd från företagarföreningen men inte fått något? Jag känner till ett fall. Men där var den egna insatsen praktiskt taget obefintlig. Det gällde en framställning om ett kreditgarantilån. Men när herr Rydén är så säker på den saken att svårigheterna ligger däri, att företagarföreningen inte har tillräckliga resurser, tycker jag att herr Rydén skall begagna tillfället att tala om vilka företag i Töre som fått sina kreditansökningar avslagna på grund av brist på medel i företagarföreningen.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Det kan förefalla märkligt att Töre-frågan tilldrar sig så stort intresse utanför Norrbotten. Förutom uppmärksamheten från motionärer, reservanter och en lång rad talare från andra delar av landet har regeringsförslaget i Töre-frågan varit ledarämne i en mängd tidningar även söderut.

Det framgår alldeles tydligt, att det intresset inte beror på den omdiskuterade anslagssummans storlek. Det beror inte på omfattningen av den verksamhet, som regeringen föreslår i Töre, att denna fråga fått dignitet av storpolitisk stridsfråga; mycket större anslagskrav har godkänts av riksdagen utan att det framkallat nämnvärda lidelser ens i sådana fall där de som diskuterat frågan haft diametralt motsatta ståndpunkter.

Den borgerliga ståndpunkten, att ett företag som inte bär sig snarast möjligt bör upphöra med sin verksamhet och att man enbart bör anlägga lönsamhets-synpunkter är väl i verkligheten en ganska luftig konstruktion. Många borgerliga ledamöter av denna riksdag har varit med om att ge statssubventioner även till industrier i Töre, men då har det varit fråga om industrier som drivits av privata företagare. Just nu ligger på riksdagens bord ett förslag om

5—*Andra kammarens protokoll 1961. Nr 20*

en verklig jättesubvention till ett privat företag. Det skall bli intressant att se, om de borgerliga reservanterna i Töre-frågan tänker driva sin s. k. principfasthet så långt, att man kommer att föreslå att även SAS skall upphöra med sin verksamhet, eftersom företaget i varje fall för närvarande inte är lönande.

Nej, det är inte principer av det slaget som dikterat de borgerligas ställningstagande. Men Töre-frågan hör onekligen i principiellt hänseende till de verkligt stora stridsfrågorna i svensk politik. Det gäller en del av frågan, huruvida demokratiska tankegångar skall få göra sig gällande även när det är fråga om näringspolitiska åtgärder. De borgerliga reservanterna, framför allt högerreservanterna, är realiter även i denna fråga ute för att fäkta för den ståndpunkt, som de haft i alla liknande frågor, nämligen att på det ekonomiska området små grupper av rikt folk skall bestämma. Staten och regeringen skall hålla sig helt utanför och inte ställa till några besvär genom att på sådana här frågor anlägga befolkningspolitiska och sociala synpunkter. Herr Mellqvist har naturligtvis alldeles rätt i att det är detta, som är kärnfrågan i den borgerliga attacken också på detta område. Det är också från den utgångspunkten som regeringens förslag är mest intressant.

Töre-frågan har under många år varit en påle i köttet på de styrande. Efter kraschen för kommunens två stora industriföretag har det företagits en mängd utredningar, som handelsministern för övrigt har erinrat om. Det har varit otaliga uppvaktningar i kanslihuset och andra former av opinionsyttringar. Dessutom har riksdagen gjort besök på ort och ställe. Men nu har hela detta väldiga utredningsberg bara fött en liten råtta. Så till vida har nämligen herr Ståhl rätt, att detta är en utomordentligt bagatellartad historia i jämförelse med det behov av statsingri-

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

panden som föreligger både i Töre och Norrbotten i övrigt. Som ersättning för de kapsejsade företagen, som hade flera hundra anställda, skall Töre kommun försöka dra sig fram med ett företag på 55 man. Det är naturligtvis alldeles otillräckligt, och det har påtalats i den kommunistiska motionen. Vi anser att man för dagen skall acceptera denna försöksverkstad. Vi anser att det trots allt är ett bidrag till att förbättra försörjningsläget i Töre. Men dessutom bör man omedelbart ta itu med att försöka åstadkomma företag av mycket större omfattning, förslagsvis någon form av manufakturföretag inom metallbranschen. Det handlar nämligen också om att ge Norrbotten ett differentierat näringsliv. Det handlar inte bara om att fortsätta på de en gång inslagna vägar. Den stora bristen i Norrbotten, bortsett från den otillräckliga omfattningen av företag av olika sorter, är att näringslivet är så otroligt ensidigt uppbyggt.

Eftersom det i denna debatt har talats ganska mycket om förutsättningarna att i Töre och på andra håll bygga upp mera träindustri och råvarutillgångarna därvidlag har kommit att spela en mycket framträdande roll, ber jag att få säga några ord också om den saken, även om den inte berör de förslag som vi har ställt i den kommunistiska motionen, enligt vilken man bör försöka slå ett slag för en mera differentierad industri. Handelsministern bör nog ta herr Ståhls sakkunskap i fråga om råvarutillgångarna för skogsindustrien med en nypa salt. Det finns nämligen andra, som besitter en betydligt större sakkunskap än herr Ståhl och som av den anledningen har kommit till helt annan uppfattning än han. Landshövding Näslund, som på sin tid var skogsvårdsinstitutets chef har efter sin ankomst till Norrbotten satt sig i spetsen för en mycket omfattande undersökning just i fråga om skogstillgångarna och det förhållande mellan skogstillgångar-

na och den förädlingsindustri som vi bör ha. Han har kommit till det resultatet, att det utan förfång för skogarna kan ske en mycket större avverkning än vad som för närvarande förekommer. Jag vill minnas att han fixerade denna ökning till omkring 20 procent. Det är enligt landshövding Näslund inte bara möjligt utan till och med nödvändigt från skogsvårdssynpunkt, att en sådan ökad avverkning sker. Detta skulle också möjliggöra en mycket betydande ökning av träindustrien i de former som den nu bedrivs. Landshövding Näslunds siffror har för övrigt åberopats av socialministern i ett interpellationssvar — om jag inte minns fel i början av 1960 — och detta borde också herr Ståhl ha uppmärksammat.

När det gäller Töre är det som sagt inte främst den saken vi siktar på. Vi menar, att man på grundval av bland annat Norrbottens järnverks halvfabrikat skulle kunna bygga upp en järnmanufakturindustri i dessa bygder. Till saken hör nämligen, att sysselsättningsläget i Töre kommuns omgivningar är lika katastrofalt som i själva Töre kommun. Det rör sig alltså om åtgärder av mycket större omfattning än vad själva läget i Töre kommun skulle motivera.

Herr Ståhl har nu sagt att detta inte är någon partifråga; vi borgerliga är också varmt intresserade. Ja, det är bara det felet på intresset, att man inte vill göra någonting alls annat än att ytterligare utreda frågan med de resultat som kommer att bli följden. Det är väl bara, skulle jag tro, en förhållningslinje, som innebär att ingenting göres för Töre och ingenting för ett uppbyggande av ett mera differentierat näringsliv i Norrbotten. Det hela måste vara förestavat av den principiella inställning man från borgerligt håll har till statsdrift. Det är nämligen ingen tvekan om att det som hädanefter skall ske i Norrbotten måste ske i statsdriftens form. Vi har redan för 30 år sedan uppgivit varje tanke på att privatkapitalismen i

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

någon större omfattning skulle etablera sig i detta län. Den har uppenbarligen för all tid framåt vänt Norrbotten ryggen. För närvarande finns bara ett enda privatkapitalistiskt företag av större betydelse. Om man vill göra någonting, som verkligen ger bestående försörjningsmöjligheter för Töre och bygden däromkring, är det därför inte möjligt att bara nöja sig med vad regeringen nu har föreslagit. Det kan som någon talare här sade — jag tror att det var herr Svanberg — bara betraktas som en första början, och man måste mycket snabbt och i mycket större omfattning gripa sig an med denna fråga.

Beträffande det alternativ som uppställts från borgerligt håll, nämligen att folk skall flytta bort i stället för att staten engagerar sig för ytterligare ingripanden i näringslivet, vill jag helt instämma i vad herr Svanberg sade, nämligen att det är en absurd metod. Men tyvärr har också regeringen eller i varje fall arbetsmarknadsmyndigheterna redan försökt praktisera denna absurda metod, och jag ser den borgerliga attacken härvidlag — senast genom herr Bohmans föreläsning om de principer som arbetsmarknadsmyndigheterna bör följa — som ett försök att pressa regeringen, arbetsmarknadsmyndigheter och andra statliga institutioner att gå ännu längre på denna väg.

Vi menar att man just i Norrbotten dock har fått bevis för hur man bör ta itu med sådana här frågor. Ingen annanstans i Sverige har de destruktiva resultaten av de privata företagens verksamhet nått sådana proportioner som i Norrbotten, där praktiskt taget hela landsdelen höll på att ruineras. Ingen annanstans har man fått exempel på hur man kan bota sådant genom storstilade ingripanden. Det som därvidlag har kunnat ske i Seskarö och Båtskärsnäs, i Karlsborg, i Luleå, i Pitehygden, det som håller på att ske i Svappavaara, det som vi hoppas skall ske i Kaunisvaara beträffande gruvdrif-

ten och utbyggnaden av kommunikationerna i statens regi, allt det som varit möjligt i denna omfattning borde kunna gå också i Töre och angränsande bygder. Men då måste man, som sagt, gripa sig an denna fråga på ett mera storstilat sätt än vad som nu sker. Ur denna synvinkel betraktar jag regeringens förslag som en dilettantmässig metod, som man inte kan nöja sig med.

Detta var, herr talman, vad jag ville säga som motiv för att yrka bifall till den kommunistiska motionen i denna fråga, nr I: 582.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Dagens debatt har gällt en fråga, där riksdagen i viss mån skall fungera som en bolagsstämma. Riksdagen skall ta ställning till frågan om nedläggandet av en verksamhet och nystartandet av en annan verksamhet. Har riksdagen alla de informationer som behövs för att kunna fungera som en sådan bolagsstämma och göra dessa ställningstaganden?

Riksdagen står inför att bedöma och besluta om det är lämpligt att satsa 4,5 miljoner kronor på ett projekt, avseende tillverkning av mineralullsplattor. Är nu mineralullsplattor ett lämpligt objekt, är 4,5 miljoner kronor, d. v. s. 75 000 kronor per anställd, ett väl avvägt belopp? Vilka konsekvenser för Töre får de likartade tillverkningar, som planeras av andra företag? Dessa frågor är betydelsefulla i sig själva, men de är detaljartade företagsfrågor.

Den här gången gäller det sysselsättningen för 50 å 60 man och jag undrar: Hur många av de få, som nu är närvarande i kammaren, känner sig tillfreds med denna form av ägarinflytande? Här finns i kammaren företagschefer. Skulle de vilja ha sina egna företags investeringsplaner diskuterade i denna form? Jag tror att de skulle känna det som ett stort straff att få sina investeringsplaner diskuterade på det sätt som de

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

statliga företagens investeringsplaner diskuteras.

Jag tror att detta är ytterligare ett exempel som visar, att det finns behov av en reform på detta område. Vad är det riksdagen vill ha? Är det detaljinflytande i sådana här frågor, och kan vi ta vara på ett sådant detaljinflytande och känna oss tillfreds med det? Är det ett sådant detaljinflytande vi vill ha? Jag tror inte det. Är det inte i stället kontroll över pengarna och de stora linjerna, som riksdagen vill ha?

Törebolaget är ett av de många exempel som visar, att det finns behov av effektivare företagsformer för den samhällsägda företagsgruppen, moderniserade företagsformer efter andra riktlinjer än de nuvarande. Efter fyra år av partiutredning och åtta år av offentlig utredning finns det anledning att hoppas på att regeringen snart måtte framlägga förslag till effektivare, mera affärsmässiga och smidigare företagsformer för den statliga företagsgruppen. Det gäller då att se till — med den erfarenhet som också dagens diskussion har givit oss — att riksdagen får kontroll över dessa saker med hjälp av skickliga revisorer, som kan bedöma läget ute i företagen. Sedan skall regeringen ha det politiska ansvaret för denna verksamhet men dessutom fungera såsom ägare till denna företagsgrupp och låta verksamheten ske i affärsmässiga former och i samma former som andra företagsgrupper använder, antingen de är privata eller kooperativa. Vi behöver — det visar om igen denna debatt — andra former för de statliga företagen. Vi kan gott tillämpa samma former som andra företag använder: ett förvaltningsbolag som svarar för de löpande affärsmässiga, industriella och kommersiella åtgärderna inom den statliga företagsgruppen i samverkan med regeringen.

Dagens situation, sådan den har utvecklats sig i denna debatt, är inte till-

fredsställande vare sig för riksdagen eller för det statsägda företaget.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag skall inte ta upp det perspektiv, som herr Hagnell utvecklade. Jag har bara ett behov av att efter denna debatt mycket kort motivera, varför jag har anslutit mig till utskottsmajoritetens förslag.

Det har skett främst av den anledningen, att jag inte anser att Törefallet kan tas till utgångspunkt för de principiella resonemang, som herr Bohman och andra talare här har fört. Det är självklart — det är även min mening — att den ekonomiska utvecklingen, stormarknaderna etc. ställer anspråk på en ökad rörlighet på arbetsmarknaden och kräver större anpassningsförmåga inom näringslivet, en företagsekonomiskt riktig placering av nya tillverkningsenheter o. s. v. I det fallet föreligger det inte någon meningsmotsättning mellan mig och de talare jag här syftat på. Jag tror också att det finns mycket starka skäl för att just mot bakgrunden av sådana principiella resonemang och de slutsatser som bör dras av dem betrakta hela Norrbottens-problemet.

Det oroväckande i det problemet är, som jag ser det, först och främst det förhållandet, att Norrbottens folkmängd faktiskt ökar i hastigare takt än genomsnittet för hela riket. Av herr Svanbergs anförande här tidigare i debatten kunde man nästan få det intrycket att det pågår en befolkningsuttnning av mycket oroväckande slag i Norrbotten. Så är inte fallet, utan Norrbottens folkmängd ökar som sagt hastigare än genomsnittet för riket, och såvitt jag förstår ökar även befolkningen på Norrbottens landsbygd, om man ser den som en enhet, vilket är ett relativt unikt förhållande i landet.

Den stora fråga som här reser sig framöver är naturligtvis i vilken utsträckning det kan finnas möjlighet

Anslag till industriell verksamhet i Töre kommun

att i räntabel företagsamhet bereda systerställning åt denna ganska hastigt växande befolkning. Jag vill inte, herr talman, sticka under stol med att därvidlag tror jag att det kan finnas anledning att känna en viss pessimism. I den mån man gör det, växer anspråken på förutseende från statsmakternas sida och från alla de myndigheters sida, som över huvud taget har något inflytande på utvecklingen. Det gäller för dem att verkligen underlätta rörligheten och omflyttningen, inte bara inom Norrbotten utan även mellan Norrbotten och det övriga landet. Kraven härpå kommer att stiga. Det tror jag man kan utgå ifrån.

Men när jag sade, att man inte med utgångspunkt från Töre-fallet hade anledning att draga upp ett så vittsyftande principiellt resonemang, som här har förts, är orsaken den, att Töre och för övrigt hela Kalix domsaga — om jag inte fått felaktiga siffror, och det tror jag inte — uppvisar, som handelsministern tidigare har berört, en från befolkningsutvecklingen i Norrbotten som helhet alldeles avvikande tendens. Här är det fråga om en kraftig befolkningsuttunnning. Även med rätt högt ställda anspråk på rörlighet på arbetsmarknaden har jag för min del kommit till den slutsatsen, att Töre, i varje fall i nuvarande skede, har, om jag får använda det uttrycket, lämnat sin tribut till denna rörlighet på arbetsmarknaden på ett sätt, som gör det ytterligt svårt att begära fler prestationer av det slaget just i det nuvarande läget.

Av de skäl, som jag här har anfört, kommer jag att stödja utskottsmajoritetens förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen I: 582; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. II

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 2) i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bohman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. II) i utskottets utlåtande nr 92, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av fröken Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Bohman begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 177 ja och 41 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av fröken Andersson m. fl. i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet*Mom. IV*

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av fröken Andersson m. fl. i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. V

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. VI

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av fröken Andersson m. fl. i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. VII

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 693 i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rydén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. VII) i utskottets utlåtande nr 92, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen II: 693 i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

ning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 13

**Anslag till investeringsbidrag
(åttonde huvudtiteln)**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1961/62 till investeringsbidrag jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1***Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom
det allmänna skolväsendet**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 166, s. 315—326 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1961) föreslagit riksdagen att till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 84 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 318) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 373), i vilka hemställts, att riksdagen måtte 1) till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 95 000 000 kronor, 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala önskvärdheten av sådana åtgärder, att en väsentligt större andel av investeringsutrymmet för skolbyggande än hittills toges i bruk för uppförande av skolpaviljonger;

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ragnar Bergh* och *Sveningsson* (I: 403) och den andra inom andra kammaren av herrar *Edlund* och *Magnusson* i Borås (II: 467), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte a) besluta att bidragsunderlagets grundbelopp i de permanenta skollokalerna per kvadratmeter nettogolvyta, nu utgörande 900 kronor, skulle vara 750 kronor för byggnadsföretag, beträffande vilket beslut i bidragsfrågan fattades av statlig myndighet efter utgången av juni månad 1961, b) till Bidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 79 000 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 404) och den andra inom andra kammaren av herrar *Edlund* och *Hedin* (II: 468), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att statsbidrag till provisoriska skollokaler skulle utgå med ett grundbelopp av 325 kronor per kvadratmeter nettogolvyta av lokaler för undervisning, förvaring av skolmateriel, administration och skolmåltidsverksamhet samt uppehållsrum för elever, att grundbeloppet skulle omräknas med hänsyn till de särskilda olikheterna i fråga om byggnadskostnader som funnes mellan skilda orter samt att därvid till ledning skulle tjäna bostadsstyrelsens ortsindex, omräknat med utslutande av tomtkostnad;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Svanberg m. fl.* (II: 387) väckt motion, i vilken hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning och förslag beträffande reglerna för statsbidrag till provisoriska skollokaler, så att dessa statsbidragsregler toge hänsyn till den stegring av byggnadskostnaderna som skett sedan 1956 samt till den olik-

het i fråga om byggnadskostnader som funnes mellan olika delar av landet.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 403 och II: 467, i vad de avsåge bidragsunderlagets grundbelopp, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 318 och II: 373 ävensom motionerna I: 403 och II: 467, samtliga motioner i vad de avsåge medelsttilldelningen, till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 84 000 000 kronor;

III. att motionerna I: 318 och II: 373, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kända vad utskottet anfört rörande skolbyggnadsproduktionen;

V. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 404 och II: 468 samt II: 387, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kända vad utskottet anfört rörande statsbidragsgivningen till provisoriska skollokaler.

Reservationer hade avgivits

a) av fröken *Andersson*, herrar *Ragnar Bergh* och *Staxäng* samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort under I) hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 403 och II: 467, såvitt nu vore i fråga, besluta att bidragsunderlagets grundbelopp i de permanenta skollokalerna per kvadratmeter nettogolvyta, nu utgörande 900 kronor, skulle vara 750 kronor för byggnadsföretag, beträffande vilket beslut i bidragsfrågan fattades av statlig myndighet efter utgången av juni månad 1961;

b) av herrar *Boman*, *Axel Johannes Andersson*, *Källqvist* och *Malmberg*, fröken *Elmén* samt herr *Nelander*, vilka ansett att utskottet bort under II)

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 318 och II: 373 ävensom med avslag å motionerna I: 403 och II: 467, samtliga motioner i vad de avsåge medelstillelningen, till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 95 000 000 kronor;

c) av fröken *Andersson*, herrar *Ragnar Bergh* och *Staxäng* samt fröken *Karlsson*, vilka under förutsättning av bifall till den med a) betecknade reservationen ansett att utskottets hemställan under II. bort ha följande lydelse:

»II. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 403 och II: 467 ävensom med avslag å motionerna I: 318 och II: 373, samtliga motioner i vad de avser medelstillelningen, till *Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 79 000 000 kronor.»

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **KARLSSON** (h):

Herr talman! Till denna punkt i utskottets utlåtande nr 93 är knuten en reservation, och jag skall be att få säga några ord i anledning av den.

Bidragsunderlaget för skolbyggen inom såväl allmänna skolväsendet som yrkesskolväsendet har enligt motionärernas uppfattning kommit att alltför mycket betraktas som en normalkostnad. Det visar sig emellertid också, att man dess bättre på sina håll lyckats med att på ett förtjänstfullt sätt uppföra goda skolbyggnader till väsentligt lägre kostnader än det s. k. enhetspriset. Man ser emellertid också tyvärr exempel av motsatt slag. Det är från alla synpunkter värdefullt och riktigt, att man får fram så många skollokaler som möjligt till lägsta möjliga kostnader utan att något för skolan väsentligt eftersättes.

Det är med hänsyn till dessa synpunkter, som reservationen nr 1 a) av fröken *Andersson* m. fl. framförts, och jag ber att få yrka bifall till denna.

Herr **HELEN** (fp):

Herr talman! Vi har tidigare behandlat ett statsutskottsutlåtande, som siktar till att göra det möjligt att få fram mindre klasser i skolorna. Alla förstår att en av förutsättningarna härför är, att det över huvud taget finns lokaler för dessa mindre klasser. Beträffande de kostnader, som stat och kommun måste taga på sig för skolbyggandet, tillkommer emellertid också det förhållandet, att riksdagen står i begrepp att nästa år besluta om det allmänna genomförandet av en nioårig skola — en betydande ansträngning, som stat och kommun gemensamt måste bära.

Kommunerna önskar nu en omedelbar övergång till nioårig skola. Skulle man följa den takt, i vilken de själva önskar förverkliga denna skolform, skulle den vara genomförd över så gott som hela landet redan år 1965. Men den väldiga kulmination under så kort tid av anspråk på pengar för byggande av de oundgängligen erforderliga högstadieskolorna som detta skulle föra med sig har stat och kommun inga möjligheter att klara. Det är därför nödvändigt att tänka sig att tillkomsten av de nya högstadieskolorna sträcks ut över hela den period som riksdagen själv förutsåg, när den år 1957 fastlade en tidtabell, som innebär att om början sker år 1962 den sista kommunen först år 1968 kan beräknas få påbörja genomförandet av den nioåriga skolan. Även med en sådan jämnare fördelning av skolbyggnadskostnaderna uppkommer med nödvändighet under de 3—4 eller kanske 5 närmaste åren en puckel av skolbyggnadsärenden, som skall slussas genom skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t för godkännande och leda till ett faktiskt byggande ute i kommunerna.

Det är mot denna bakgrund — när

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

Kungl. Maj:t har vetskap om denna kossala ökning av anspråken — ganska märkligt, att regeringen i år inte har kunnat föreslå en större höjning än till en samlad investeringsvolym av 225 miljoner kronor. Vi har från folkpartiets sida begärt att den skulle ökas till 300 miljoner kronor, vilket bör vara fullt möjligt även med ett strängt hänsynstagande till de kreditmöjligheter och arbetskraftsresurser som står till förfogande.

Jag vill i detta sammanhang särskilt peka på den möjlighet att förbilliga skolbyggandet som de s. k. skolpaviljongerna har gett exempel på under senare år. Ännu när vi vid 1950-talets mitt diskuterade dessa frågor här i kammaren ruskade de flesta på huvudet. Man menade tydligen, att även om det kunde vara bra att på ett eller annat ställe få hjälp genom att i stället för en kostsam och tidskrävande permanent byggnad uppföra en paviljong i trä, kunde detta inte betyda något avgörande i det stora hela. Vi har nu kunnat konstatera, att paviljongernas andel av det totala skolbyggandet har stigit avsevärt från budgetår till budgetår. Nu är vi för första gången framme i ett läge, där den för paviljongbyggande avsedda delen av skolbyggnadsanslaget är förbrukad redan tre månader före budgetårets utgång. Inte mindre än 31 miljoner kronor har kunnat utnyttjas av stat och kommun för ett sådant byggande, vilket är sex gånger så mycket som kom i fråga det första budgetår då paviljongerna lades utanför byggnadskvoten.

Byggnadsärenden för ytterligare ett 15-tal miljoner kronor väntar i skolöverstyrelsen på godkännande, och man söker tydligen med Kungl. Maj:ts goda minne nödortfigt klara denna situation genom att tjuvstarta med nästa års anslag. Det är i och för sig ett exempel på en rekommendabel smidighet i anslagsgivningen, men det visar också, att statsmakterna inte helt har utnyttjat

den möjlighet att pressa kostnaderna som föreligger om paviljongerna ges en ännu större andel av det totala byggandet. Läger man — som finansministern har gjort i det ena offentliga anförandet efter det andra — huvudsakligen arbetskrafts- och kreditrynpunkter på denna fråga och menar att allt som kan göras inom ramen för en balanserad ekonomi också skall göras, tvingas man att acceptera, att paviljongbyggandet får expandera på det övriga byggandets bekostnad. För varje krona och varje arbetstimme utvinnes man via paviljongbyggande betydligt mera än via ett byggande i sten och tegel.

Jag vill notera, att det här inte bara är fråga om enstaka paviljonger uppförda som komplement till fasta byggnadskroppar. På många håll — inte minst i de större städerna och deras snabbt växande ytterområden — har man genom att bygga särskilda paviljongskolor under de s. k. provisoriebestämmelserna kunnat skapa en mycket god försörjning av lokaler.

Jag vill verkligen vädja till både finansministern och ecklesiastikministern att fördomsfritt pröva dessa frågor inför den väldiga påfrestning som skolväsendet står inför. Menar man allvar med att genom ett genomförande av nioårig skola ge vårt lands ungdom en ytterligare förstärkning av den grundläggande utbildningen — och detta allvar måste förutsättas existera i kanslihuset — måste man också ta de praktiska konsekvenserna och se till att inte den ena kommunen efter den andra får avslag på sin ansökan om övergång från äldre skolform till ny. Just i dagarna har vi kunnat konstatera, att av 142 ansökningar från kommuner, som till hösten vill gå över till nioårig skola, har skolöverstyrelsen inte kunnat tillstyrka mer än ett 50-tal på grund av att det fattas pengar för att ge statsbidrag till byggande av högstadieskolor. Kungl. Maj:t förefaller vara piskad att följa skolöverstyrelsen. Såvitt jag vet har

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

man endast i ett enstaka fall, där mycket speciella omständigheter förelegat, gått emot skolöverstyrelsen och trots byggnadssvårigheterna medgivit startandet av den nioåriga skolan i den kommunen.

Det läge som nu uppkommer innebär, att riksdagen nästa år skriver ut ett löfte till kommunerna att de skall kunna ta i anspråk den skolform som den nioåriga skolan utgör utan att man från regeringens sida är beredd att ta de fulla ekonomiska konsekvenserna.

Jag hoppas verkligen att ecklesiastikministern i denna situation agerar i den anda, varmed han inom skolberedningen har handlagt dessa ärenden. Men han lär inte ensam kunna klara saken, om det inte inom regeringen råder en allmän insikt om att regeringen har till de svenska kommunerna utställt ett förpliktande löfte att i en av riksdagen själv fastställd takt få genomföra sitt nya skolväsen.

Mot denna bakgrund ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 1 b) av herr Boman m. fl.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Jag skall gärna hålla med den föregående ärade talaren om att det är ett både stort och besvärligt problem som möter när det gäller att anskaffa tillräckligt med skollokaler i städerna och även på landsbygden. Men vi befinner oss i en sådan situation, att det måste bli fråga om en avvägning mellan hur mycket man skall satsa på skolbyggnadets område och hur mycket man skall satsa på andra områden. Jag tror inte att frågan om anslagsbeloppets storlek i dag är det avgörande. Antingen riksdagen följer regeringen och beslutar ett anslag på 84 miljoner kronor eller folkpartireservanterna, vilkas förslag innebär en ökning av detta anslag med 11 miljoner kronor, kommer inte detta att förändra någonting i fråga om tillgången på arbetskraft. Arbetskraften kan ju inte utnyttjas på mer än

ett ställe i taget, och jag tror inte att man vare sig från folkpartiets eller från något annat partis sida är beredd att mer väsentligt strypa produktionen av bostäder eller lägga ned byggandet av fabriker, verkstäder o. s. v. Jag tror inte heller att vi är beredda att till kommunerna säga ifrån, att de inte får utföra några anläggningar för vatten och avlopp o. s. v., eller att till främst landstingen men även till städer som ligger utanför landsting säga ifrån, att man inte får bygga några sjukhus o. d.

Det finns säkerligen inte på något håll en önskan att stoppa någonting av allt detta. Samtidigt råder det, såsom vi alla vet, mycket stor brist på arbetskraft både inom byggnadsverksamheten och på andra områden. Häromdagen läste jag i tidningarna, att en stor industri i min hemtrakt hade beslutat skicka några representanter till Värmland och Dalsland för att söka värva arbetskraft till företaget. Liknande situation föreligger på en rad olika områden.

Inom utskottsmajoriteten har vi ingalunda varit ljumt intresserade för frågan om producerandet av skolbyggnader. Jag vill citera följande passus i utskottsutlåtandet: »Utskottet finner det synnerligen angeläget, att under de närmaste åren skolbyggnadsproduktionen får en sådan omfattning, att tidsschemat för enhetsskolans genomförande icke förskjutes på grund av lokalbrist.» Vidare erinrar utskottet om att det finns en investeringsreserv på 100 miljoner kronor, som kan användas för byggandet av skollokaler. Frågan är bara, om det finns tillgång till arbetskraft eller icke.

Enligt den reservation som avgivits från högerhåll vill man minska bidragsunderlagets grundbelopp från 900 till 750 kronor för permanenta skolbyggnader. Reservanterna har räknat ut att därigenom skulle inom den statliga sektorn kunna sparas 5 miljoner kronor. Jag är inte övertygad om att det i realiteten blir fråga om någon besparing,

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

utan kostnaderna kommer i stället att överflyttas på kommunerna. Visserligen varierar byggnadskostnaderna inom olika landsändar — det kan vara rätt vitt skilda orsaker härtill — men i en situation då det finns synnerligen gott om arbetsobjekt, är det inte så lätt för en skolstyrelse eller den kommitté, som står såsom byggherre, att pressa priserna. Det kan emellertid hända, att man genom att utnyttja en tidigare utförd pannanläggning kan få värmeinstallationen billigare utförd på den ena platsen än den andra. Det kan också vara fråga om en utbyggnad av en tidigare utförd anläggning, varvid man kan begagna sig av vissa redan förefintliga anordningar. Ur dessa synpunkter finns icke anledning att ändra de bidragsgrunder som för närvarande gäller.

I vilken utsträckning man skall bygga skolpaviljonger eller vad vi kallar för permanenta skolbyggnader bör bli en avvägningsfråga som måste bedömas från fall till fall. Jag tror att det skulle tas ganska onådigt upp ute i landet om vi här skulle fatta några mera generella beslut om att kommunerna inte får bygga permanenta skollokaler mera utan skall bygga paviljonger. Jag är övertygad om att det i många fall går mycket väl att lösa lokalproblemet med paviljongsystemet, men i många kommuner, där man kanske planerar för att bygga en centralskola för den kommande nioåriga skolan, är det inte alls säkert att man skulle bli trakterad av att det »från Stockholm» skulle bestämmas: Här skall ni inte bygga en permanent skola utan ni skall bygga paviljonger.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Herr Karlsson i Olofström har pekat på en rad punkter där statsutskottets majoritet och reservanter har samma uppfattning. Ingenting gläder mig mera än att vi nu har kom-

mit därhän att vi nu har den gemensamma grundsynen att vi skall bygga billigt och rationellt och ta till vara alla de olika möjligheter paviljongbygget erbjuder.

Men sedan sade herr Karlsson i Olofström att det inte vore lyckligt om man från Stockholm föreskrev att kommunerna inte skulle få bygga flera permanenta skolhus utan måste bygga enbart paviljonger. Självfallet vore detta olyckligt, men varför kasta sig från den ena överdriften till den andra? Vad vi från vårt håll önskar är bara att kommunerna skall få möjlighet till ökad andel paviljongbyggande av det totala skolbyggandet. De kommunalmän som var uppe i skolöverstyrelsen i februari för att höra sig för om denna sak och då fick veta att det fanns gott om pengar till paviljongbyggande och som sedan, när de i slutet av april kom tillbaka med färdiga projekt, fick höra att paviljongbyggnadskvoten var förbrukad, de blev inte alls glada, det kan jag försäkra. Däremot var det tillfredsställande för dem att erfara att man genom att ta ut förskott på nästa års anslag kan ge kommunerna möjlighet att sätta i gång paviljongbyggen. När man alltså vet att det redan nu finns så stort intresse att bygga enskilda kompletteringspaviljonger eller paviljongskolor som ersätter permanenta skolor, hade statsutskottet bort ta konsekvensen och föreslå Kungl. Maj:t att en ökad andel av skolbyggandet borde utgöras av paviljongbyggande.

Herr Karlsson i Olofström tar sedan också upp finansministerns resonemang att om vi bara hade pengar och arbetskraft så skulle han inget högre önska än att det byggdes flera skolor. Men i det resonemanget förbiser man att vi genom att peka på paviljongbygget har visat på en metod som för varje arbetstimme och investerad krona ger större effekt än vad man får med mera traditionellt byggande. Jag tycker därför att det vore finansministerns

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

skyldighet, om han i fortsättningen skall driva detta resonemang, att verkligen gå i diskussion rörande dessa frågor och inte bara i största allmänhet tala om en överhettad konjunktur som gör det omöjligt för oss att tillgodose de önskemål som kommunerna med all rätt har ställt.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Herr Helén slår in öppna dörrar. Jag vill erinra honom om vad vi sagt i utskottets utlåtande: »Utskottet delar motionärernas uppfattning om önskvärdheten att provisoriska skollokaler uppföres i den utsträckning detta med hänsyn till i varje särskilt fall föreliggande omständigheter bedömes vara den från ekonomisk och praktisk synpunkt lämpligaste lösningen». Med denna skrivning har vi inte låst departementschefen eller några myndigheter, utan frågorna får bedömas från fall till fall, så att den på varje ort bästa lösningen kan genomföras.

Herr Helén har inte anvisat ett enda område där man enligt honom kan stoppa byggnads- och anläggningsverksamheten. Jag väntar mig inte heller kunna få något besked om ett sådant område.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Nej, herr Karlsson i Olofström, en anledning till att jag inte har behövt göra något sådant påstående och inte har behövt välja ut någon sektor av vare sig det offentliga eller det enskilda byggandet, där man skulle stoppa verksamheten för att i stället kunna bygga mera skolor, är just att man genom paviljongbyggandet per arbetstimme och per krona får ut större effekt. Paviljongbyggandet ger en rationaliseringsvinst och är därför väl förenligt med fortsatt investeringsverksamhet inom både den enskilda och den offentliga sektorn. Denna rationaliseringsvinst kan komma skolan till godo.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 1 a); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande vote-ringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o mom. I) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 1 a) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 1 b); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Helén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande vote-ringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o mom. II) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 1 b) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmanen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Helén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 144 ja och 46 nej, varjämte 29 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III—V

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 2—6

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 7***Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor**

Kungl. Maj:t hade (punkt 172, s. 330 och 331) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att statsbidrag för byggnadsarbeten finge utgå till stiftelsen Sunnerdahls praktiska ungdomsskolor och föreningen praktiska hushållsskolan i Lund, dels ock till förevarande ändamål för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 47 700 000 kronor, innebärande en anslagsökning med 7 700 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förhaft två likalydande motioner, väckta den ena inom förs-

ta kammaren av herrar *Ragnar Bergh* och *Sveningsson* (I: 403) och den andra inom andra kammaren av herrar *Edlund* och *Magnusson* i Borås (II: 467), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte besluta, att bidragsunderlagets grundbelopp i de permanenta skollokalerna per kvadratmeter nettogolvyta, nu utgörande 900 kronor, skulle vara 750 kronor för byggnadsföretag, beträffande vilket beslut i bidragsfrågan fattades av statlig myndighet efter utgången av juni månad 1961, samt till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 45 700 000 kronor.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att statsbidrag för byggnadsarbeten finge utgå till stiftelsen Sunnerdahls praktiska ungdomsskolor och föreningen praktiska hushållsskolan i Lund;

II. att motionerna I: 403 och II: 467, i vad de avsåge bidragsunderlagets storlek, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 403 och II: 467, i vad de avsåge medelstilldelningen, till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 47 700 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Ragnar Bergh* och *Staxäng* samt fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottets hemställan under II) och III) bort ha följande lydelse:

»II. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 403 och II: 467, såvitt nu är i fråga, besluta att bidragsunderlagets grundbelopp i de permanenta skollokalerna per kvadratmeter nettogolvyta, nu utgörande 900 kronor, skall vara 750 kronor för byggnadsföretag, beträffande vilket beslut i bidragsfrå-

Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor

gan fattas av statlig myndighet efter utgången av juni månad 1961;

III. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 403 och II: 467, i vad de avser medelsanvisningen, till *Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkeskolor* för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 45 700 000 kronor.»

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **KARLSSON** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2 av fröken Andersson m. fl.

Herr **KARLSSON** i Olofström (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid punkten fogade reservationen 2); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 7:o) i utskottets utlåtande nr 93, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till reservationen 2) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voterings-

propositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkten 8**Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor**

Kungl. Maj:t hade (punkt 173, s. 331 och 332) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor, vilket innebure dels ändrad anslagsrubrik, dels ock oförändrad medelstilldelning jämfört med innevarande budgetår.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundin* (I: 422) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Stenkyrka m. fl. (II: 489), i vilka hemställts, att riksdagen till Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor för budgetåret 1961/62 måtte anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 422 och II: 489, till Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Bengtson*, *Thorsten Larsson*, *Svensson* i Stenkyrka och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 422 och II: 489, till Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor.

Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Utskottsmajoriteten har tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition att till bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor anvisa 2,5 miljoner, d. v. s. samma belopp som för innevarande budgetår.

I den reservation vi fogat till utskottsutlåtandet har vi föreslagit bidrag med 4 miljoner kronor, vilket överensstämmer med vad skolöverstyrelsen äskat och ansett nödvändigt. Enligt skolöverstyrelsens uppfattning kommer de anvisade medlen att till fullo fördelas under innevarande år. Det återstående aktuella behovet har av skolöverstyrelsen beräknats till 12,5 miljoner kronor. Det sammanlagda behovet beräknas för närvarande till en total kostnad av minst 52 miljoner. Ett bidrag av 4 miljoner kronor för nästkommande budgetår måste betraktas som ett minimum.

Det är som känt platsbrist vid folkhögskolorna, och denna brist måste följaktligen med det snaraste avhjälpas. Utskottsmajoriteten hänvisar emellertid till att pengar för ändamålet upptagits i beredskapsstaten. Detta är ju i och för sig tacknämligt, men det är inte troligt att det under nästkommande budgetår kan bli aktuellt med sådana beredskapsarbeten i någon större utsträckning.

Jag ber därför att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen. Jag gör det även med risk att komma i delo med herr Alemyr, som vid debatten tidigare i dag beträffande driftbidraget höjde ett varnande finger inför nybyggnader. På mig verkade varningen så enträgen som om han skulle ha iklätt sig ecklesiastikministerns rock.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Som framgår av utskottsutlåtandet fanns det vid ingången av innevarande budgetår en medels-

behållning på anslaget av cirka 4,5 miljoner kronor, och under dessa förhållanden har vi inte ansett att det funnits tillräcklig anledning att ändra på Kungl. Maj:ts förslag om ett reservationsanslag på 2,5 miljoner för nästkommande budgetår.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 3) av herr Bengtson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avtal med Göteborgs stad berörande Göteborgs universitet, och

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1961/62 till studiehjälpsnämnden.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15

Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 72 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 3 mars 1961, föreslagit riksdagen att godkänna av de-

Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

partementschefen förordade förslag rörande organisationen för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson* (I: 578) och den andra inom andra kammaren av herrar *Källstad* och *Rimmerfors* (II: 688), i vilka hemställts, att riksdagen vid sin behandling av förevarande proposition måtte föreslå att upprustningen av skolhemmen för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning skedde med sikte på en vårdorganisation av storleksordningen högst 210 platser, därav 46 för Sävstaholmshemmet;

dels en inom första kammaren av herrar *Ringaby* och *Eskilsson* väckt motion (I: 579), vari hemställts, att riksdagen måtte 1) avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition i vad den avsåge förläggande av skol- och yrkeshem för flickor till Laxå, och 2) besluta att i enlighet med mentalsjukvårdsberedningens byggnads- och utrustningsdelegations förslag skol- och yrkeshemmet förlades till Lillåns samhälle i Axbergs kommun;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Berglund* och *Brandt* i Aspabruk väckt motion (II: 687), vari hemställts, att riksdagen måtte avslå den föreliggande propositionen till den del densamma avsåge förläggandet till Laxå köping av ett skol- och yrkeshem för flickor samt besluta om ny förutsättningslös utredning rörande möjligheterna att lokalisera ifrågakvarande hem till Askersunds stad.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslå å motionerna

I: 578 och II: 688 godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 3 mars 1961 anfört rörande platsantalet vid hem för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning;

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 579 och II: 687 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört rörande förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor;

III. i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i övrigt anfört rörande organisationen för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

I motiveringen yttrade utskottet bland annat:

»Av vad departementschefen anfört framgår att det nuvarande flickhemmet i Vänersborg på grund av sitt läge och även i övrigt inte är lämpligt för sitt nuvarande ändamål. Utskottet kan därför ansluta sig till förslaget att detta hem lägges ned och ersättes med ett nytt. Däremot är utskottet tveksamt, när det gäller frågan om den lämpligaste platsen för det nya hemmet. Såsom framgår av propositionen har delade meningar framkommit rörande lokaliseringen. Medan departementschefen förordat Laxå köping har sålunda mentalsjukvårdsberedningens byggnads- och utrustningsdelegation föreslagit Axbergs kommun och arbetsmarknadsstyrelsen närmast uttalat sig för Askersund samt i övrigt även andra orter varit aktuella. Med hänsyn till de skilda uppfattningar som sålunda framkommit, anser utskottet att ytterligare överväganden bör ske i fråga om lokaliseringen. Därvid bör enligt utskottets mening även ytterligare undersökas huruvida möjligheter föreligger att alltjämt ha hemmet förlagt till Vänersborg, ehuru på annan plats inom staden eller i dess närhet. Utskottet förutsätter, att frågan efter den sålunda förordade kom-

Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

pletterande utredningen ånyo underställes riksdagen.»

Reservation hade avgivits av herrar *Petterson* i Degerfors, *Gustafsson* i Stockholm, *Karlsson* i Olofström och *Johansson* i Norrköping, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka förslaget i propositionen rörande förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor och att därför

dels ovan intagna stycke i utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»Av vad departementschefen anfört framgår att det nuvarande flickhemmet i Vänersborg på grund av sitt läge och även i övrigt inte är lämpligt för sitt nuvarande ändamål. Utskottet kan därför ansluta sig till förslaget att detta hem lägges ned och ersättes med ett nytt. Vad gäller lokaliseringen av det nya hemmet kan utskottet, med hänsyn till de skäl, som av departementschefen anförts härför, tillstyrka att en förläggning av detta till Laxå i första hand överväges. Utskottet avstyrker sålunda motionerna I: 579 och II: 687.»

dels ock att utskottet under mom. II bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 579 och II: 687 godkänna vad reservanterna anfört rörande förläggningen av ett nytt yrkeshem för flickor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Jag skulle givetvis kunna nöja mig med att här endast yrka bifall till utskottets förslag i vad avser moment II i dess yttrande över placeringen av det skyddshem för flickor det nu gäller. Utskottet anser nämligen att ärendet behöver ytterligare utredas och tar fasta på det förslag härom, som motion nr 687 i denna kammare angiver.

Jag förstår mycket väl utskottets uttalande, att utskottet är tveksamt när

det gäller placeringen av detta hem. Utskottet säger bl. a.: »Som framgår av propositionen har delade meningar framkommit rörande lokaliseringen. Medan departementschefen förordat Laxå köping har sålunda mentalsjukvårdsberedningens byggnads- och utrustningsdelegation föreslagit Axbergs kommun och arbetsmarknadsstyrelsen närmast uttalat sig för Askersund. — — — Med hänsyn till de skilda uppfattningar som sålunda framkommit, anser utskottet att ytterligare överväganden bör ske i fråga om lokaliseringen.»

Vad Laxå beträffar är det ju en mycket stor industrialiserad köping, och man beundrar den framåtanda, som varit rådande i Laxå och som gjort att köpingen kunnat uppnå den storleksordning den nu har. Däremot finns det en del mindre städer och orter i vårt land, dit det är mycket svårt att lokalisera industrier och dylikt, beroende på en del förhållanden som är dem till hinder. Till dessa förhållanden kan man hänföra bristande kommunikationsmöjligheter, brist på lämplig arbetskraft och bristande möjligheter till bostadsbyggande. För Askersund har det första skälet varit dominerande, även om en del företag inte för sin verksamhet är beroende av järnvägsförbindelse utan mycket väl kan betjäna sig av de utomordentliga landsvägsförbindelser som numera finns. Det tycks emellertid vara en psykologisk företeelse, att en ort med järnvägsförbindelser ligger bättre till vid lokaliseringen av industrier. De järnvägsförbindelser Askersund tidigare hade uppehålls nu av SJ:s buss- och lastbilstrafik.

Det är självklart att man söker efter och vakar över alla möjligheter att tillföra staden statliga och andra institutioner, som kan uppväga bristen på industrier o. d. Därför hade vi hoppats att inrikesministern skulle medverka till att här ifrågasvarande skyddshem för flickor förlades till Askersund. De

Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

skäl som i motion nr II:687 framförts för hemmets förläggning till Askersund är enligt vår mening bärande, och vi har förstått att utskottet har varit av samma uppfattning.

Jag vill här i korthet beröra några av dessa skäl och jämföra Askersunds möjligheter med vad Laxå köping har att erbjuda. Som jag tidigare nämnde är Askersund en föga industrialiserad stad. Den är en typisk småstad med småstadens idyller och fördelar. Vad som fått inrikesministern att stanna för Laxå säges bland annat vara köpingens goda sjukvårdsmöjligheter. Laxå har en tvåläkarmottagning, men endast den ena tjänsten är besatt. Askersund däremot har en väl utbyggd och nyligen renoverad sjukstuga, försedd med ultramoderna anordningar och betjänad av två läkare. Dessutom finns det provinsialläkare och privatpraktiserande läkare i staden. Landstingets förvaltningsutskott har också beslutat att sjukstugeläkaren skall få tillkalla den medicinska expertis han behöver vid utövandet av sin sjukhustjänst. Ävenså finns psykiatrisk läkare som besöker sjukstugan och ger vård. Jag anser därför att Askersund är fullt jämbördigt med Laxå i det fallet. Ja, vi har kanske till och med bättre sjukvårdsmöjligheter än Laxå.

Det har också sagts att Laxå ligger nära Örebro, dit man har goda förbindelser. Vi har emellertid samma möjligheter i det fallet och ligger precis lika långt från Örebro. Vi har också numera den utomordentliga riksväg 8 att tillgå, på vilken man reser mellan Askersund och Örebro på cirka 40 minuter.

Till skillnad mot vad fallet är i Laxå har vi också goda badmöjligheter. Om detta skyddshem för flickor förlägges till Askersund, kommer det att ligga alldeles i närheten av sjön.

Till kammarens kännedom har nu kommit en skrivelse från dem som har hand om ifrågavarande skyddshemsklientel, och jag är väl medveten om att

dessa barns föräldrar självklart är angelägna om att skyddshemmet placeras på den bästa platsen. Men man är orolig för att ett dröjsmål med hemmets uppförande kan menligt inverka på klientelet, vilket jag i så fall skulle beklaga på det livligaste. Enligt vad jag förstått kan dock projekteringen av hemmet inte bli av förrän hösten 1962, och om detta ärende därför remitteras för vidare utredning, så bör vi ändå ha ganska goda möjligheter att hinna bygga hemmet inom rimlig tid. Vi bör nog inte heller forcera ärendet för mycket, om detta kan innebära att hemmet blir förlagt till någon annan plats än den allra bästa. Det är mycket viktigt att det inte placeras på en ort som man sedan finner olämplig. Utskottet har här föreslagit återremiss för vidare utredning, och om så sker är jag fullt övertygad om att Askersunds stad kommer att ligga bra till för uppförande av detta hem.

Herr talman! Med dessa få erinringar ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **PETTERSON** i Degerfors (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att göra några kommentarer till den reservation som är fogad till utskottsutlåtandet. Jag skall inte — som herr Berglund gjorde — gå in på sockenpolitiken mellan Laxå och Askersund, utan reservanternas har lagt mer principiella synpunkter på denna fråga.

I proposition nr 72 tar inrikesministern upp hela frågan om vård och undervisning av barn med komplicerad utvecklingshämning.

Av de utredningar och undersökningar som föregått propositionen framgår, att det är angeläget att frågan kommer till avgörande så snabbt som möjligt. De två statliga anstalterna är båda hårt nedslitna och fyller inte de krav som i dag ställs på en dylik inrättning. Enligt propositionen skulle den i Sal-

Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

bohed, för pojkar, upprustas och moderniseras. Däremot skulle skolhemmet i Vänersborg, för flickor, nedläggas. Det är olämpligt för sitt ändamål och ligger dessutom så till, att någon utbyggnad inte är möjlig. Om detta har såväl utredningen som de hörda instanserna varit tämligen ense. Även de lokala organ i Vänersborg som har hörts går på samma linje.

Enligt utredningen skulle — eftersom hela landet blir upptagningsområde — det nya hemmet förläggas till en central ort i Mellansverige med goda kommunikationer, så att både elever och anförvanter lätt kan resa dit och därifrån. Utredningen hade stannat för Axbergs kommun utanför Örebro. Arbetsmarknadsstyrelsen har gjort en undersökning om förläggningsort och kommit till att Askersund *möjligen*, herr Berglund, skulle fylla kravet på närhet till expertis och på kommunikationer med landet i övrigt. Departementschefen har stannat för Laxå, som ligger mitt på järnvägssträckan Stockholm—Göteborg.

Reservanterna har den uppfattningen att majoriteten inom utskottet och framför allt dess tredje avdelning nog har tagit litet för lätt på denna fråga, då de föreslagit återremiss och ny utredning med nytt förslag angående förläggningsort. Utskottsmajoriteten tillstyrker att skolhemmet i Vänersborg läggs ned, men då det gäller ny förläggningsort hänvisar utskottet till de två motioner som har väckts. Jag skulle inte ha sagt så mycket om i utskottsutlåtandet hade förekommit några av de orter som har nämnts i motionerna, men så är inte fallet. Utskottet föreslår med hänsyn till att det förekommit skilda uppfattningar ytterligare överväganden. Så går det tillbaka till Vänersborg igen och säger att det även bör undersökas huruvida möjligheter föreligger att alltjämt ha hemmet kvar i Vänersborg eller på ort i stadens närhet. Men både utredningen och alla

remissinstanser har varit ense om att det nya hemmet borde förläggas till en central ort i Mellansverige. Jag hänvisar till vad sinnesslövårdssakkunniga anför: »Då hemmets upptagningsområde omfattar hela landet, krävs att förläggningsorten är belägen i Mellansverige och har tillgång till goda kommunikationer med landet i övrigt för att underlätta elevernas och de anhörigas resor till och från hemmet.» Dessa synpunkter anser delegationen vara av grundläggande betydelse för lokaliseringsfrågans bedömande.

Drätselkammaren i Vänersborg anför att någon ytterligare bebyggelse inom hemmets tomtområde inte lämpligen bör komma till stånd med hänsyn till att gällande stadsplan upptar ett större bostadsområde intill hemmet. *Staden* vill överta hemmet för inrättande av yrkesskola. Dövstumskolan vill överta hemmet när dess elever är spridda på fyra olika ställen i staden. Överstyrelsen för yrkesutbildning har inspekterat hemmet och anser det passande för en husmodersskola. Olika institutioner formligen slåss om att få överta dessa skollokaler. Varför skall man då, som utskottsmajoriteten envist vidhåller, ha hemmet kvar i Vänersborg? Detta har ju ingen remissinstans förordat. Jag lyssnade på debatten i första kammaren, och där underströks att man undersökt förläggningsmöjligheterna på vissa andra platser, även i närheten av Vänersborg.

Vi reservanter tycker att departementschefen har rätt starka skäl för sitt resonemang då han på sid. 61 i propositionen anför: »Inom Laxå köping finns emellertid ett område, som skulle lämpa sig väl som förläggningsplats för det nya flickhemmet. Laxå har ett ur kommunikationssynpunkt fördelaktigt läge. I köpingen finns vidare ett sjukhem samt en tvåläkarstation. Med hänsyn till de goda kommunikationerna mellan Laxå och Örebro förutsätter

Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

jag, att det inte skall möta några större svårigheter att anlita psykiatrisk expertis från Örebro. Då vidare det föreslagna området ligger relativt centralt men ändå väl avskilt från bostadsbebyggelsen, finner jag, att en förläggning av det nya flickhemmet till Laxå i första hand bör övervägas.» Jag ber att få understryka vad departementschefen har sagt. En ny utredning här betyder en förhållning — man brukar ju föreslå nya utredningar när man vill förhåla ett ärende — och detta kommer icke att kunna behandlas under årets riksdag utan möjligen först i slutet av nästa år, om ens då.

Med denna måhända alltför knapphändig motivering, herr talman, ber jag få yrka bifall till den reservation som föreligger i detta ärende.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag skall inte yttra mig om lokaliseringen av skolhemmet i Vänersborg utan i stället säga några ord om platsantalet vid den kedja av skolor det här gäller, speciellt Sävstaholmskolan. Herr Rimmerfors och jag har väckt en motion i frågan, nr II: 688.

I propositionen förutsättes att Föreningen Sävstaholmsskolorna skall fortsätta att driva Sävstaholms skolhem under ytterligare några år. Under den tiden skall en undersökning göras för att klarlägga, om en upprustning bör ske med sikte på att använda skolhemmet för nuvarande ändamål även i framtiden eller om ett nytt hem med cirka 36 platser för skolelever bör uppföras inom västra Vingåkers kommun.

Så sent som 1955 godkände Kungl. Maj:t Sävstaholms skolhem såsom en riksanstalt. Där skulle ges undervisning och vård åt psykiskt efterblivna som är särskolepliktiga men som av olika skäl svårigen kan undervisas och vårdas tillsammans med andra psykiskt efterblivna. Det är med glädje jag konstaterar att mentalsjukvårdsberedning-

ens byggnads- och utrustningsdelegation inte har funnit skäl att låta Sävstaholms skolhem utgå ur organisationen utan menat att hemmet kan förutsättas ännu för lång tid ha en betydelsefull uppgift vid tillgodoseendet av det manliga klientelet utbildningsbehov.

Jag anser det också synnerligen värdefullt, att utskottet betonat, att den framtida organisationen bör utformas så, att en tillfredsställande differentiering av eleverna kan ske. Däremot framgår det att platstantalet vad beträffar pojkklientelet sammanlagt skall utgöra 100, varav 36 platser för Sävstaholm. Detta anser jag vara en ödesdiger minskning, och det är denna fråga som upptagits i motion II: 688, vilken utskottet emellertid avstyrkt.

Man har anledning befara att platsantalet 36 för Sävstaholm beror på en missuppfattning av det aktuella läget den 1 april 1960. Det godkända platsantalet har för Sävstaholms del sedan 1955 varit 40. I en del trängande fall har skolöverstyrelsen medgivit överbeläggningar. Som framgår av tabellen på sid. 7 i propositionen har skolan också varit fullbelagd alltsedan den fick sin nuvarande funktion, med undantag för år 1960, då skolan temporärt inte ansåg sig kunna ta emot nya elever. Skolhemets läkare ansåg sig inte kunna tillstyrka nyintagning på grund av vissa personalproblem. Jag vill helt kort ange tre skäl till att platsantalet bör vara sammanlagt 210, varav 46 platser för Sävstaholmsskolans del. Jag bygger i första hand på de skäl som skolans barnpsykiater, doktor Wedholm, angivit.

Doktor Wedholm framhåller, att i fråga om Sävstaholm är de i betänkan- det angivna beläggningssiffrorna missvisande så till vida som ej klart framgår att de tillgängliga platserna hela tiden varit helt utnyttjade. Siffran 36 för år 1960 beror på en av medicinska skäl framtvingad intagningsspärr. Någon väntelista i egentlig mening kan av

Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

olika skäl inte förekomma vid denna typ av skolhem — placeringsbehovet är vanligen akut, och förfrågningar om plats görs oftast i första hand per telefon. Erfarenheterna från Sävstaholm talar inte för ett avtagande platsbehov. Vidare heter det i doktor Wedholms redogörelse: »Däremot har en tydlig förskjutning skett mot ett allt svårare klientel, bl. a. har antalet hjärnskadade ökat. Orsakerna här till kan vara flera, bl. a. strängare urval på grund av vårdområdets bristande resurser. Teoretiskt måste man även räkna med möjligheten, att det procentuella antalet hjärnskadade tilltar parallellt med de förbättrade resurser inom förlossnings- och barnsjukvården, som gör det möjligt att rädda livet på många barn, som tidigare skulle ha avlidit i olika hjärnsador och sjukdomar. De hypoteser om avtagande platsbehov, som tidigare framförts vid diskussioner om denna vårdorganisation och som också mentalsjukvårdsberedningens delegation ansett sig böra ta hänsyn till, är sålunda långt ifrån invändningsfria.»

Jag anser att dessa medicinska skäl är mycket tungt vägande.

Det andra skälet är det pedagogiska. När det gäller undervisningen är det angeläget att eleverna i en klass kunskapsmässigt står på så likartad nivå som möjligt för att undervisningen skall kunna genomföras. De beteenderubbningar som eleverna har är i och för sig av sådan art, att de pedagogiska resultaten äventyras. Antalet lärare vid Sävstaholm möjliggör för närvarande nöjaktig differentiering i klassavdelningar. En höjning av platsantalet enligt motionen torde medföra ökat antal klassavdelningar med åtföljande bättre undervisningsresultat. Detta tillsammans med den stora efterfrågan på platser talar för en höjning av elevantalet i motsats till inrikesministerns förslag om minskning.

Därmed har jag kommit fram till det

tredje skälet — nämligen efterfrågan på platser. Inrikesministern anför på sid. 59 i propositionen: »Såsom framhållits i flera remissyttranden torde det vara i det närmaste omöjligt att numerärt avgränsa ifrågavarande klientel och därmed även att mera exakt beräkna vårdplatsbehovet. Detta förhållande finner jag mana till viss försiktighet vid bestämmandet av vårdplatsantalet.» Samma synpunkter anför av utskottet. Jag förstår inrikesministerns och också utskottets försiktighet, men det är otvivelaktigt egendomligt att nedskärningen av platsantalet också skall gå ut över den skola i organisationen som hela tiden haft efterfrågan på platser utöver sina resurser. Man kan befara att en minskning av platsantalet dels kommer att leda till att man i en sådan mindre skola tvingas till överbeläggning och dels att personalreduceringar kan bli följden. Det är oundgängligen nödvändigt att en skola för barn med komplicerad utvecklingshämning har möjlighet att differentiera eleverna i för dem passande smågrupper. Detta gäller såväl i fråga om förläggning, under fritid som vid undervisning. En personalreducering måste försvåra en nödvändig differentiering.

I praktiken förhåller det sig väl dessutom på det sättet att man för de barn, som har beteenderubbningar av nervös art, i det längsta har dragit sig för att göra anmälan till de statliga skolorna, där atmosfären med rätt eller orätt har ansetts karg. I fråga om barn med beteenderubbningar av mera kriminell natur har situationen ofta blivit sådan att intagning på ett statligt hem varit enda utvägen. Det är då att märka att det är den lättare graden av beteenderubbningar, om jag så får säga, som hittills hänförs till Söderhaga och Sävstaholm, varför efterfrågan på platser vid dessa båda hem snarare kommer att tillta än minska. Något minskat platsbehov har

Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämmning m. m.

alltså inte kunnat iakttas vid Sävstaholms skolhem.

Slutligen vill jag påpeka att uppgifter om antalet sökande på väntelistan vid en skola som Sävstaholm inte ger besked om föreliggande platsbehov. Intagningen måste i de flesta fall ske utan dröjsmål. Det betyder i praktiken att, för den händelse plats vid Sävstaholms skolhem inte kunnat ordnas omgående, har man måst vidta nödtåtgärder. Det förefaller därför som om det behov av 210 platser, som delegationen framräknade 1956, är mer adekvat än siffran 172, som propositionen har stannat vid.

Herr talman! De medicinska skälen, de pedagogiska skälen och likaså de skäl som hör samman med efterfrågan talar för att det bör vara en vårdorganisation på sammanlagt 210 platser, därav 46 för Sävstaholms del. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motion nr II: 688 som uttrycker dessa intentioner.

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Frågan om vården och undervisningen av barn med komplicerad utvecklingshämmning har ju sedan många år tillbaka varit föremål för en rad utredningar. När statsrådet och chefen för inrikesdepartementet nu lägger fram ett förslag i denna sak så är han värd allt erkännande för den ambition han visar. Detta är en fråga som väntat på sin lösning i många år. Jag skall inte ge någon utförlig redogörelse för förslaget. Herr Petterson i Degerfors har delvis redan gjort detta, och jag vill inte upprepa vad han har sagt.

Jag vill redan nu passa på att beröra herr Källstads anförande och yrkande. Jag skall kort och gott nämna vilken ståndpunkt utskottet intagit och återge vad det skrivit på denna punkt. Varje bedömning av det framtida platsbehovet måste bli synnerligen osäker. Det har anförts en rad skäl därför tidigare. Med hänsyn härtill och i avvaktan på

närmare erfarenheter anser utskottet en viss försiktighet befogad när det gäller att bestämma det framtida platsantalet. Enligt utskottets mening bör den av departementschefen angivna storleken av skol- och yrkeshemsorganisationen kunna godtas. Vi gör här så som vi ofta gör — vi vill invänta erfarenheter innan vi bygger ut ytterligare. Jag tror att det är en klok väg.

Jag skall begränsa detta anförande så mycket som möjligt, herr talman, och bara gå in på den punkt där utskottet inte helt kunnat följa departementschefens förslag. Det gäller inte organisationen som sådan. Vi har bejakat departementschefens förslag nästan över hela linjen. Det är endast på en punkt som vi har tillåtit oss att skriva till Kungl. Maj:t och begära en kompletterande undersökning, nämligen i fråga om förflyttningen av det nuvarande yrkeshemmet i Vänersborg till Laxå.

Herr Petterson i Degerfors påstod att vi tagit för lätt på denna uppgift. När en enhällig avdelning samlats kring ett förslag så kan man nog inte säga att den tagit för lätt på uppgiften. En ledamot av en annan avdelning bör inte uppträda så tvärsäkert mot denna avdelning. När en avdelning är enhällig måste det finnas skäl för dess ståndpunkt.

När det gällt att bestämma plats för detta yrkeshem fick mentalsjukvårdsberedningens byggnads- och utrustningsdelegation uppdraget att företa en undersökning. Den stannade då vid en plats i Axbergs kommun i närheten av Örebro, närmare bestämt ett område nära Hovsta kyrka i Lillåns samhälle tre kilometer från stadens centrum. Då emellertid såväl skolöverstyrelsen som arbetsmarknadsstyrelsen ställt sig tveksamma till detta förslag — arbetsmarknadsstyrelsen föreslår också en annan plats, nämligen Askersund — så har departementschefen ansett en ny undersökning erforderlig. Departements-

Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

chefen stannade vid att förorda en plats i köpingen Laxå. Dit skulle alltså yrkeshemmet i Vänersborg flyttas. Det är endast på den punkten som utskottsmajoriteten inte är beredd att gå till definitivt beslut. Att Vänersborgshemmet på sin nuvarande plats och i sin nuvarande form bör läggas ned råder det inga delade meningar om. Men platsen Vänersborg — jag säger uttryckligen *platsen* Vänersborg, inte det ställe där hemmet nu ligger — har dock goda kommunikationer. Det ligger nära mentalsjukhus och kroppssjukhus. Vi har genom de informationer vi fått och de undersökningar vi gjort fått en bestämd känsla av att man inte uttömt alla underhandlingsmöjligheter, innan man föreslagit denna flyttning från Vänersborg. Man brukar ju inte gärna flytta en statlig institution från en ort utan att det föreligger mycket vägande skäl härför. Jag skall inte gå in på någon karakteristik av de olika platserna, men det torde vara uppenbart, att ingen av platserna uppfyller alla fordringar. I detta avseende har utskottet skrivit följande: »Med hänsyn till de skilda uppfattningar som sålunda framkommit, anser utskottet att ytterligare överväganden bör ske i fråga om lokaliseringen. Därvid bör enligt utskottets mening även ytterligare undersökas huruvida möjligheter föreligger att alltjämt ha hemmet förlagt till Vänersborg, ehuru på annan plats inom staden eller i dess närhet. Utskottet förutsätter, att frågan efter den sålunda förordade kompletterande utredningen ånyo underställes riksdagen.» Vi förutsätter därvid att detta kan ske redan i höst.

Vad är nu huvudsaken? Jo, huvudsaken för oss alla är väl att detta yrkeshem skall få den bästa möjliga placeringen. Vad utskottet gör är att på starka grunder, som jag här redovisat, hemställa att riksdagen i skrivelse skall anhålla att departementschefen gör en ny undersökning beträffande denna lo-

kalisering och kommer med förslag till hösten.

Nu kan man givetvis invända — det har gjorts av departementschefen i första kammaren och i en skrivelse som vi fått, och jag förmodar att det även kommer att ske i yttranden här i kammaren — att det kommer att ta över ett år, innan vi kan fatta ett beslut i denna fråga.

Ja, vad är det som hänt under den senaste tiden? Departementschefen har med berömvärd snabbhet kunnat arbeta fram vissa detaljer. När mentalsjukvårdsberedningens byggnads- och utrustningsdelegation hade föreslagit platsen för detta yrkeshem den 26 juni förra året, gick sedan hela sommaren åt för remissförfarandet. Först långt fram på hösten kunde departementschefen behandla ärendet. Departementschefen kunde inte acceptera förslaget, och efter tre, fyra månader kunde han för riksdagen presentera ett nytt förslag. Då frågar jag kammarens ledamöter, om de tror att det skulle vara omöjligt för departementschefen att med samma snabbhet kunna lägga fram ett nytt förslag för höstriksdagen. Jag tror det inte!

Sedan beslut nu fattats i första kammaren om bifall till utskottets förslag med nära 20 rösters övertikt, skulle jag vilja vädja i första hand till departementschefen och även till kammarens ledamöter att bifalla utskottets förslag, eftersom det ju obestriddligen råder delade meningar om vart detta yrkeshem skall förläggas. Detta bör inte vara någon prestigesak för departementschefen, det kan jag försäkra honom. Jag vädjar alltså till kammarens ledamöter att ansluta sig till utskottets förslag, så att vi under sommaren får denna översyn och ett nytt förslag till höstriksdagen. Det är möjligt att förslaget då blir detsamma som departementschefen nu framlagt, men det blir dock i så fall en ny översyn.

Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Statsutskottets ordförande var litet upprörd över att en ledamot av en annan avdelning inom utskottet vågade ha en annan uppfattning än den avdelning inom statsutskottet som behandlat detta ärende. Vad skall då statsutskottets ordförande säga, när en riksdagsledamot, som inte alls tillhör statsutskottet, har en mening i denna fråga? Jag vågar inte tänka på vilken dom han kommer att fälla över dem som är intresserade av ärendet men som inte tillhör statsutskottet. Det finns nämligen sådana!

Att vi har en mening i frågan beror på att detta ärende hänger mycket nära samman med en del andra som har, skulle jag tro, plågat riksdagen denna vår. Jag tänker på de s. k. skandaler, som förekommit på olika statliga och andra anstalter. Vi har kanske vetat om det tidigare, men plötsligt har det stått alldeles klart för oss, att det förekommer förhållanden som inte borde få förekomma i ett hyggligt samhälle. Då har vi kunnat anklaga oss för att vi inte har försett dem med personal, att vi inte har byggt nya anstalter och för att vi inte har sett hur det har varit tidigare. Någon har då kanske interPELLERAT, och det har gjorts sensation av saken. Jag undrar, om det är rätta vägen att föra ett ärende till riksdagen för att få gehör för förändringar?

I dag har vi ett förslag om byggande av en anstalt, vilken fråga borde vara den angelägnaste av dem som vi i dag har på kammarens bord. Det är ett anstaltsbehov som sannerligen inte är nytt. Jag har sett det under tio års tid. Det är från början en provisorisk anstalt, en träbyggnad i mycket dåligt skick. Man har sagt att vården är god. Ja, tack vare hart när otroliga ansträngningar av en utomordentlig personal har

man kunnat sköta anstalten med det klientel som där finns. Den är i så dåligt skick att den egentligen skulle ha varit något av en skandal, om man inte haft en personal som tar ut sig till det yttersta. Klientelet består av flickor med komplicerad utvecklingshämning. De är i 14—18-årsåldern. Många av dem är rent sinnessjuka med svåra raseriutbrott, många är svagt utvecklade och många är vanartiga. Det sägs att man ofta får föra flickorna ifrån anstalten till Västra Mark. Detta gäller dem som är klart mentalt sjuka. Den som känner till någonting om Västra Mark frågar sig om förhållandena skall behöva vara sådana att man skall behöva föra dit en flicka som kanske inte är mer än 15 år.

Inrikesministern har nu efter mycket lång tid av utredningar och funderingar uttalat farhågor för att man skall skynda för hastigt. Det finns ingen risk för att man skall göra så. Man har över huvud taget inte skyndat med denna anstalt. Det är nu tio år sedan man var övertygad om att denna anstalt borde ersättas. Här finns egentligen inga utrymmen för en riktig skola och inga utrymmen för en riktig yrkesutbildning. Det finns heller inga förrådsutrymmen. Man använder de vindsrum som man har och försöker att göra dem åtminstone hyggliga att se på.

Man har heller inga möjligheter att ge flickorna motion. Om man skall ha dem utanför anstalten, får de skocka sig in i ett hörn och där får de hålla sig väl samlade för att man över huvud taget skall kunna ha kontroll över dem. När de är ute på stan går de hand i hand. Är det någon som tror att detta är en god skylt för en statlig anstalt att ha det på det sättet när det gäller att ge motion för en grupp flickor i 14—18-årsåldern som ofta har ett mycket egendomligt beteende och väcker undran bland folk?

Byggnaderna är synnerligen eldfar-

Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

liga. På natten har man en nattvakt, en rätt egendomlig människa som kan stå ut med att vid en så dålig anstalt ha uppsikt över ett så besvärligt klientel. Över huvud taget är det så svåra vårdförhållanden att jag vågar påstå att om den rektor som nu tjänstgör där skulle tröttna, går det inte att driva anstalten vidare.

Någon som helst differentiering finns naturligtvis inte heller. Det rör sig om ett mycket blandat klientel, och det brukar också vara försvårande när man skall ha ett sådant klientel samlat på en anstalt. Föräldraföreningen för utvecklingsstörda barn fick nytt hopp när den i år såg en proposition om en ny anstalt. Detta hopp skall nu grusas. Varför? Ja, som jag ser saken har det inte framkommit några verkliga anmärkningar mot möjligheterna att göra en bra anstalt i Laxå. Det har heller inte från något håll sagts att denna anstalt skulle kunna köra vidare i det skick som den nu befinner sig i. Man har anfört — jag tror att det var herr Berglund som sade det — att Askersunds stad skulle behöva skatteobjekt eller något dylikt. Men har man inte en landshövding som kan ordna för Askersunds stad på något sätt, så att det inte nödvändigtvis skall gå ut över denna grupp som är så vanlottad och åsidosatt som den är?

Herr Berglund sade att Askersund är en typisk småstad, och det kanske den är. Det är som man har sagt typisk sockenpolitik som blandat sig i denna fråga. Kan man inte låta det slags kommunala strider gå ut över en annan fråga, där det inte blir oskyldiga människor som får lida? Kan man när det gäller denna fråga inte se på vad det gäller? Det gäller att lösa anslagsfrågan snabbt. Visserligen blir det sent, men man borde i alla fall ordna saken så snabbt som möjligt, så att inte en ny anstaltsskandal uppstår och riksdagen plötsligt vaknar upp genom att någon

interpellerar. Man skäms då för saken, när tidningarna broderar ut den.

Om man har sett anstalten — och det borde de ha gjort som yttrar sig om den — kan man inte skjuta ifrån sig frågan som ett nytt undersöknings- och utredningsobjekt. Jag har sett andra anstalter för ömtåligt klientel, vilka år efter år blivit sådana här utredningsobjekt. Det kan ha gällt anstalter, vilkas klientel haft ett komplicerat lyte och dessa har man skjutit ifrån sig. De har undan för undan fått vänta på nya löften, och så har man kastat in nya funderingar. Anstaltsfolket och klientelet står där och blir efter i den allmänna utvecklingen. Jag tycker att det faller ett alltför stort ansvar på riksdagen om denna endast därför att några nya funderingar har kommit fram beträffande förläggandet av anstalten — funderingar som delvis redan har varit under inrikesministerns granskning — endast fördenskull skall åsidosätta ett så klart socialt krav och ett så klart behov av en ny anstalt. Det gäller en grupp — och det kan alla vara övertygade om — som inte fått den vård den borde få. Det är ett alltför tungt ansvar för att man skall gå denna uppskovsväg. Det finns nog en räddning för Askersund och möjlighet att skaffa fram en anstalt på de platser man har föreslagit, men låt denna fråga, som är en fråga för de utvecklingshämmande barnen och för ett ovanligt svårartat och vanlottat klientel nu få sin lösning.

Med detta yrkar jag bifall till reservationen, som innebär den snabbaste lösningen på frågan.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Så här strax före midnagsrasten skall jag fatta mig kort. Jag kan göra det så mycket mer som fru Eriksson i sitt inlägg i huvudsak har

Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

tecknat den mera känslöbetonade bakgrund, mot vilken man ändå måste se detta problem.

Jag har all anledning att känna tillfredsställelse över den vänlighet, med vilken herr Staxäng berört denna fråga och bemött mig. Jag vill bara säga att i och för sig behöver inte jag den vänligheten; vänligheten skall riktas mot de människor, vilkas vård det här är fråga om, och deras föräldrar. Det är dem vi skall ta hänsyn till. Det är deras situation vi skall bedöma. Det är till det, som riksdagen just nu har att ta ställning.

Jag delar härvidlag fru Erikssons uppfattning om att det är fråga om ett riksdagens ansvar. Det är riktigt, att vi har haft upprepade debatter om vårdområden, på vilka vi måste erkänna att vi har det besvärligt och där förhållandena inte är ordnade på ett tillfredsställande sätt. Vi försöker att lösa problemen för område efter område. Här har vi nu fått fram förslag till lösning för ett område. Vi håller på att arbeta med planer för ett annat område, vilka vi hoppas kunna presentera för riksdagen om några dagar. Det gäller cp-området. Vi får ta det sektionsvis för att på det sättet kunna bygga upp något nytt och få det tillfredsställande ordnat på områden, som är så utomordentligt besvärliga.

Vi kommer nu till den fråga vi här har att ta ställning till. Man säger då att det är platsen, som är det kontroversiella. Man är helt överens om att det skall byggas en ny anstalt — och det är tacknämligt i och för sig. Sedan 1936 har nämligen denna fråga varit föremål för uppmärksamhet och utredningar. 1939 fattade riksdagen beslut om att ersätta den nuvarande anstalten och bygga ett nytt arbetshem i Vänersborg, men effektuerandet av det beslutet måste skjutas upp på grund av kriget. Det har sedan inte tillkommit något nytt. Det är således en utom-

ordentligt besvärlig vårdanstalt det här gäller, och den måste ersättas med något nytt.

Då det gäller förläggingsplatsen har denna gång inte någon myndighet föreslagit Vänersborg. Då det nu är fråga om att bygga en helt ny anstalt, har man sökt att lägga andra synpunkter på saken. Arbetsmarknadsstyrelsen har kommit in i bilden liksom andra organ och framfört rekommendationer och anvisningar om provning även av andra platser. Jag kan väl förstå, att arbetsmarknadsstyrelsen i och för sig inte har något önskemål om att återigen förlägga anstalten till Vänersborg med hänsyn till att vi där har två stora sjukhus, Källshagen och Restad, med inte mindre än 1 020 anställda. Där finns vidare ett stort sjukhus, Vänersborgs stads centrallasarett, med 630 anställda. Det är alltså sammanlagt 1 650 anställda vid dessa tre sjukhus. I det fall vi nu diskuterar är det fråga om en liten anstalt med 20 anställda. Det är således ur den synpunkten inte någon större fråga.

När vi diskuterat och berett denna fråga i departementet, har vi slutgiltigt stannat vid att föreslå riksdagen Laxå som lämplig förläggingsplats. Det är riktigt att den först beredande myndigheten kom fram till Lillån. Vi har emellertid beträffande Lillån funnit, att dess omedelbara närhet till en stad av Örebros storlek och karaktär och med dess tillväxthastighet samt närheten till den nya landsvägen o. s. v. gör, att man i så fall kommer i samma situation som man är i för Vänersborgs del.

Beträffande Vänersborg vill jag ytterligare tillägga, att man först tog upp en diskussion med Vänersborgs stad och utredde fem olika alternativ till förläggning, som man inte fann möjligheter att acceptera. Det var först därefter som man sökte sig ut till andra områden.

Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

Vad innebär då uppskovstanken ifrån statsutskottets sida? Jo, säger statsutskottets talesman, den innebär ett uppskov till hösten. Ja, ärade kammarledamöter, ni har säkerligen läst statsutskottets utlåtande, som innebär att man underkänner regeringens, d. v. s. departementets, förslag om förläggningsplats. Man anvisar återigen regeringen att på nytt överväga frågan om lokaliseringen, och ett av de alternativ man på nytt skall pröva gäller Vänersborg. Är det någon som då kan räkna med annat än att vi måste låta en utredning få tillbaka ärendet för att granska möjligheterna för Vänersborg, Askersund och, som jag hoppas, också Laxå och de nya alternativ, som kan tas med i denna bild? Det är en vänlig förhoppning att denna sak skall kunna komma tillbaka till hösten. Jag kan inte lämna någon garanti för det. Som jag ser saken måste uppskovet gälla minst ett år. Herr Berglund säger att vad riksdagen än beslutar i dag, måste det bli ett uppskov till 1962. Nej, herr Berglund! Om riksdagens andra kammare följer reservanternas förslag och det blir en sammanjämkning med första kammarens beslut samt Kungl. Maj:t får avgörandet, kommer vi omedelbart att sätta i gång projekteringen av utbyggandet av hemmet i Laxå.

Det betyder alltså, att riksdagens andra kammare här ställes inför valet att antingen låta påbörja en projektering av den nya vårdanstalten, som är så väl behövlig, med omedelbar verkan eller också att acceptera ett uppskov på minst ett år. Det bör vara alldeles klart, innan kammaren går till votering, att ansvaret nu ligger just hos andra kammarens ledamöter när det gäller om det skall bli ett uppskov på minst ett år eller inte för detta värdklientel, för vilket det ändå är så angeläget — och det är vi alla överens om — att få fram nya vårdmöjligheter.

Herr STAXÅNG (h) kort genmäle:

Herr talman! Bara några få ord till fru Eriksson i Stockholm. Jag kan försäkra fru Eriksson att hon inte alls behöver ta åt sig den beskyllning hon talade om. Den gällde en annan avdelning. Fru Eriksson sade inte att vi tagit för lätt på frågan. Det har däremot min vän herr Petterson i Degerfors gjort.

Vad beträffar departementschefens argumentering skall jag inte stanna vid inledningen av hans anförande. Jag tyckte att han på ett egendomligt sätt turnerade min uttalade tacksamhet för att han fört fram denna fråga till ett snabbt avgörande.

Jag har inte framfört alternativet Vänersborg som ett definitivt förslag utan endast i den formen att en undersökning även skulle kunna ske av detta alternativ. Jag sade i mitt första anförande att vi inom tredje avdelningen fick en bestämd känsla — för att använda ett milt ord — av att man av underhandlingarna inte till fullo fått ut det som man önskat beträffande Vänersborg. Vi har belägg för det inte minst genom att man i en deputation i departementet bara ett par veckor tidigare fick den uppgiften att Vänersborgsalternativet inte alls på något sätt var avsågat. Sedan kom propositionen 14 dagar efteråt. Den uppgiften lämnades i första kammaren. Nu vill jag bara säga att vad vi vill är att man skall kunna underhandla även om Vänersborg i denna sak vid den undersökning som vi har begärt. Jag sade också i mitt första anförande att ingen plats hade visat sig kunna fylla alla fordringar.

Jag skulle vilja fråga statsrådet om en sak. Har statsrådet underställt den delegation, som gjorde undersökningen och som hade inom sig expertis, Laxåalternativet? Vi har inte fått belägg för att så har skett.

Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag skall begränsa mitt anförande.

Fru Eriksson i Stockholm talade om att det är angeläget att hemmet kommer till stånd så snabbt som möjligt. Vi är alla angelägna om det, men vi är också angelägna om att det kommer att förläggas till rätt plats. Hur är det med Laxå? Jo, mentalsjukvårdsdelegationen har prövat det alternativet och inte ansett det vara lämpligt. För dessa flickor med komplicerade utvecklingshämningar anser jag den medicinska vården vara av utomordentligt stor betydelse. Vi har lärt oss att för detta klientel måste man ha psykiatrisk expertis och tillgång till fullständigt lasarett. Det finns i Vänersborg. Man frågar sig, om departementet har prövat med verkligt allvar, om Vänersborg kan erbjuda lämplig tomt, ty om det går, skulle ju Vänersborgsalternativet vara det bästa.

Vad sker med personalen vid förflyttning av en statlig anstalt eller ett statligt hem? En hel del kunnig och van personal kommer att av familjerskäl stanna på platsen, i detta fall i Vänersborg, och inte flytta med till den nya platsen. Jag anser att personalfrågan är en väsentlig fråga i detta fall som man måste ta hänsyn till.

Jag menar att man skall pröva de olika förslag som här föreligger. Då man kunde få fram Laxåförslaget så snabbt, borde man inom departementet snabbt kunna pröva även de olika alternativen, så att förslag kunde föreläggas höstriksdagen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BRANDT i Sätilla (cp):

Herr talman! Jag råkar vara med i en utredning, som då och då reser och tittar på anstalter. Vi har besökt en hel del statliga anstalter och även den nu berörda. Intrycket är otvivelaktigt, att speciellt för denna institution åtskilligt

är att önska i fråga om standard och förbättring av de förhållanden, varunder patienterna lever och personalen arbetar. Jag vill instämma med fru Eriksson i Stockholm i hennes beskrivning av personalens problem. Det råder ingen tvekan om att på de statliga anstalternas område så mycket finnes eftersatt, att det är anledning att hälsa med tillfredsställelse varje initiativ som togs till en snabb förbättring.

Jag kan inte finna några bärande skäl för att underkänna det utredningsarbete, som gjorts via departementet. Att hastigt avfärda alla förberedelser som ligger framför departementets slutliga ställningstagande och rekommendation, är så mycket mera svärförståeligt som de instanser, som skall arbeta på länsplan på den ort, dit institutionen blir förlagd, också sympatiserar med departementets förslag.

Jag vill fördenskuil, herr talman, trots att jag tillhör det län där Vänersborg är residensstad, för sakens skull yrka bifall till reservationen.

Herr PETERSON i Degerfors (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Staxäng började sitt anförande med att ge departementschefen ett erkännande för den snabbhet, varmed han gripit sig an dessa frågor. Men då skall man inte på det sätt som utskottsmajoriteten gjort sätta krokben för möjligheten att lösa denna fråga på ett anständigt och vettigt sätt.

Herr Staxäng var mycket ledsen för att jag hade sagt, att utskottsmajoriteten tagit för lättvindigt på denna fråga och förnekar att så är fallet. Han hänvisar till att avdelningen var enhällig. Men, herr Staxäng, det säger ingenting. När jag påstår att majoriteten tagit för lättvindigt på problemet, bygger jag det på det faktum att praktiskt taget hälften av utskottets medlemmar efteråt sagt, att de blivit lurade. Hade de vid

Organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämning m. m.

behandlingen av denna fråga vetat så mycket, som de vet nu, hade de intagit en helt annan ståndpunkt.

Sedan måste jag sätta ett frågetecken för uttalandet att statsrådet kan komma igen i höst. Kan man verkligen komma igen samma år med samma fråga?

Om utskottsmajoriteten ansåg, att Laxåförslaget var för litet utrett, hade det varit en enkel sak för utskottet, som — om jag inte är fel underrättad — för några veckor sedan var i Örebro, att åka till Laxå och studera förhållandena på platsen.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Jag ber så mycket om ursäkt för att jag yttrar mig — det skall bli i telegramstil.

Jag beklagar att jag inte kan visa den upphöjdhet över alla ortsintressen, som fru Eriksson i Stockholm gjorde. Men hon representerar förstås Stockholm, och man behöver inte kämpa för att några inrättningar skall komma dit — snarare tvärtom.

Att herr Berglund och jag motionerat i denna fråga beror på att arbetsmarknadsstyrelsen hade förordat att detta hem skulle förläggas till Askersund. Herr Berglund har nämnt en hel rad skäl för lämpligheten härav. Jag skall inte upprepa dem.

Det var emellertid närmast en pas-sus i propositionen som föranledde mig att begära ordet. Jag reagerar emot följande: »Det må i detta sammanhang även nämnas, att Laxå köping utfäst sig att kostnadsfritt upplåta det berörda området samt utlovat fri anslutning till vatten, avlopp och gata. Därjämte har köpingen åtagit sig att genom sin bostadsstiftelse uppföra erforderliga bostäder för hemmets personal.»

Alldeles bortsett från att det här gäller Laxå anser jag, att jag inte kan acceptera en sådan princip. Det gör heller inte arbetsmarknadsmyndigheterna. Skall den principen följas lär det bli

alldeles hopplöst för småorterna att hävda sig i fortsättningen.

Jag tackar för ordet.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Låt mig kort och gott få instämma i det anförande som fröken Elmén hållit.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 578 och II: 688; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Mom. II

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Petterson i Degerfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. II) i utskottets utlåtande nr 96, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Petterson i Degerfors m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

ning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Staxäng begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 88 ja och 115 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Petterson i Degerfors m. fl.

Mom. III

Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.33.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 17 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Anslag till universitetssjukhusen m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.

Punkterna 1—9

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10

Lån till sällskapet Eugeniahemmet

Sedan punkten föredragits anförde

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Med min blanka reservation vid denna punkt vill jag inte rikta någon kritik mot utskottet. Jag ber tvärtom att få yrka bifall till utskottets

hemställan på denna punkt som gäller ett välbehövt lån till Eugeniahemmet och en utökning av antalet tjänster där.

Vad jag ville passa på att i detta sammanhang ta upp är den utredning som gjorts av förhållandena på hemmet. Det betänkande som utredningen har framlagt har emellertid refererats och kommenterats på så många olika sätt i radio och i pressen.

Radion har gjort två olika uttalanden om betänkandet. Den 2 maj innehöll middagsutsändningen ett TT-referat där saken framställdes så, att denna utredning på väsentliga punkter tillbakavisade den kritik som hade riktats mot hemmet. I Dagens eko behandlades utredningen också. Där gavs ett helt annat intryck av betänkandet. Lyssnarna fick nog uppfattningen att all den kritik som hade riktats mot hemmet i radiointervjun varit befogad.

Tidningarna lämnade likaså motstridiga uppgifter. Den ena tidningen skrev att man av betänkandet fick uppfattningen att vantrivsel är genomgående och allmän på hemmet, under det att en

Lån till sällskapet Eugeniahemmet

annan tidning sade att vantrivsel förekom i enstaka fall.

Med anledning av detta har jag velat något beröra vad betänkanudet i själva verket innehåller. Om man läser igenom betänkanudet och tar del av vad som anföres å den ena och den andra sidan, av de brev som återges från föräldrar som är negativt inställda och från föräldrar som är positivt inställda och slutligen av utredningens eget ställningstagande, så får man när man sammanfattar sina intryck den alldeles bestämda uppfattningen att utredningen på de väsentliga punkterna tillbakavisar kritiken. Det gäller trivseln, personalen, kontakten mellan personalen och barnen och mellan personalen och föräldrarna, agan och straffliggningen för att nu ta några av de punkter där anmärkningarna framställts.

Trivsel är, heter det i betänkanudet, allmänt rådande på hemmet, men i vissa enstaka fall förekommer vantrivsel. Vantrivsel kan förekomma särskilt i vissa åldersgrupper. Det kan ju vara vanligt också bland andra barn men är givetvis ännu naturligare bland dessa svårt handikappade barn.

Kontakten mellan personalen och barnen är, sägs det, genomgående bra, och likaså kontakten med föräldrarna. I vissa fall har det dock brustit i kontakterna.

Agan sägs inte på något sätt ha varit obefogad annat än i något enda fall. När ett barn har gjort sig skyldigt till något har man ibland straffat barnet genom att låta det gå till sängs och lugna sig, och detta anser inte utredningen vara något fel, men den uttalar att straffliggningen kanske i något fall har gått till överdrift.

Utredningen framhåller att de materiella resurserna är dåliga. Det har från många håll framhävts att hemmet måste byggas ut och rustas upp i olika avseenden. Utredningen föreslår också vissa materiella förbättringar för att förhållandena skall bli gynnsammare. Flera

av de förslag som kommer fram i betänkanudet är man emellertid redan i färd med att förverkliga på hemmet, och dessa förbättringar har man i själva verket arbetat med sedan flera år. Det förefaller egendomligt att utredningen skall lägga fram dessa kända idéer som nya förslag. Det är också åtskilliga i och för sig bra förslag som framlagts i betänkanudet men som är omöjliga att förverkliga vid hemmet med den byggnad och utrustning detta förfogar över.

De personliga kontakterna mellan barnen och personalen beror i hög grad på om personalstyrkan är tillräcklig för att de anställda skall kunna ge sig tid med barnen. Den vård det här är fråga om är oerhört påfrestande och arbetsam.

Det har i allmänhet framhållits att personalen varit för liten och differentieringsmöjligheterna ytterst små på grund av hemmets bristande utrustning och på grund av att det varit en blandning av yngre och äldre klientel.

Nu vill man från tidningshåll i många fall lasta styrelsen för alla missförhållanden. Men om man ser efter vad styrelsen har begärt, finner man att den faktiskt har begärt åtskilliga anslag för förbättringar som sedan skurits ned av medicinalstyrelsen och vidare av regeringen och riksdagen. Jag undrar om det inte blir regering och riksdag som får bära ansvaret för att personaltillgången vid hemmet varit så dålig och att förhållandena varit sådana som de har varit.

Det har framhållits att det på senare år skett förbättringar och att dessa skulle ha sin orsak i radiointervjun. Hör man då mera på en radiointervju än man lyssnar till en ansvarig styrelse för en institution av detta slag? Det förefaller mig ytterst egendomligt.

Nu begär styrelsen ytterligare tio tjänster, som vi har att fatta beslut om under denna punkt. Sådana som förhållandena för närvarande är, är det svårt att få tjänsterna besatta. Att det för närvarande saknas sökande till tjäns-

terna vid hemmet kan bero dels på det tunga arbetet, dels naturligtvis också på den allmänna kritik som på senare tid har kommit fram mot Eugeniahemmet — denna har gjort det svårare för hemmet att besätta även de tjänster som f. n. finns.

Vad hemmet för närvarande behöver är nog framför allt arbetsro. Men vad som är särskilt intressant för riksdagen att veta är när de nya planerna på en utbyggnad kommer att föreläggas riksdagen. Medicinalstyrelsen har planer uppgjorda till nytt hem, och det vore då naturligtvis intressant att få veta när vi får ta ställning till dessa.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillägg till investeringsplanen för statens järnvägar,

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa avtal om överlåtelse av fastigheter m. m. inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsförfattningar, m. m., jämte i ämnet väckta motioner,

nr 101, i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa personer,

nr 102, i anledning av väckta motioner angående partiell tjänstledighet eller deltidstjänstgöring för folk- och småskollärare, samt

nr 103, i anledning av väckta motioner om tillgodoräknande såsom tjänsteår för uppflyttning i löneklass och för pension av viss tjänstgöring utomlands.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av väckta motioner om utredning angående införande av högertrafik i Sverige.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! I anslutning till den debatt som nu skall ta sin början vill jag gärna lämna kammarens ledamöter några upplysningar rörande det problem som denna debatt kommer att röra sig om.

Till en början vill jag erinra om det faktum, som väl alla känner till, nämligen att motorismen expanderat mycket kraftigt i vårt land under 1950-talet. Antalet motorfordon har nära femdubblats och motorfordonstrafiken nära nog fyrdubblats. En fortsatt expansion är att vänta under de närmaste åren. Samtidigt med att motorfordonstrafiken expanderat har utvecklingen också kännetecknats av en växande internationalisering av trafiken.

Antalet fordon som passerade de svenska gränserna var sålunda 3—4 gånger större år 1960 än i början av 1950-talet. Jag kan nämna, att antalet överförda fordon över Öresund ökat från knappt 200 000 år 1952 till nära 500 000 år 1959. En rad nya färjeförbindelser mellan Danmark och det svenska landet har öppnats under de allra senaste åren. Vidare har trafiken mellan Sverige och Finland över Åland ökat väsentligt liksom trafiken över landgränserna till Norge och Finland.

Det är självfallet inte enbart svenskar som reser till andra länder. Strömmen av utländska bilar till Sverige stiger också år från år. Man kan räkna med att trafiken över gränserna kommer att successivt öka de närmaste åren. Det finns också anledning att räkna

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

med att biluthyrning till utländska turister i Sverige liksom till svenska turister i utlandet kommer att få en allt större omfattning. Utvecklingen i Amerikas Förenta stater pekar klart i en sådan riktning.

Samtliga här nämnda faktorer talar enligt många mening för att frågan om vänster- eller högertrafik i Sverige inte längre kan betraktas uteslutande som ett internt svenskt problem. Det är naturligt, att utvecklingen av motorfordonstrafiken och dess internationalisering lett till att frågan om en övergång till högertrafik på nytt kommit att aktualiseras i den allmänna debatten.

För övervägandena om en övergång till högertrafik spelar bl. a. kostnadsfrågan en mycket betydande roll. Med tanke på den strukturförändring inom hela trafikapparaten, som skett under senare hälften av förra decenniet och som man måste räkna med kommer att fortsätta i stegrad takt under 1960-talet, erbjuder de kostnadsberäkningar, som verkställdes av 1954 års högertrafikkommitté, inte längre en tillfredsställande grundval för diskussionen. Jag fann det därför redan i höstas angeläget att kostnadsfrågan på nytt utreddes, så att den offentliga debatten i frågan skulle kunna grundas på tillförlitliga och aktuella kostnadsberäkningar, baserade på prognoser rörande trafikutvecklingen på lång sikt. Den 2 december i följande begärde jag därför och erhöll också regeringens bemyndigande att tillkalla en sakkunnig för att utreda kostnaderna vid en övergång till högertrafik.

Det har ibland ifrågasatts om inte den tillsatta kostnadsutredningen fått sitt uppdrag alltför snävt begränsat. Enligt min mening är detta inte fallet. Utredningsmannen kommer nämligen att ta upp även frågor om detaljproblem vid en eventuell trafikomläggning och om administration av en sådan. Detta är nödvändigt för att utredningsmannen skall kunna få fram en fullständig kostnadsberäkning.

Vad det alltså gäller för närvarande är att få fram ett underlag av så objektiv och aktuell karaktär som möjligt för att man på grundval av detta skall kunna bedöma frågan om en övergång till högertrafik på nytt.

Jag vill sluta mitt inlägg med att understryka, att den av regeringen i höstas beslutade nya kostnadsutredningen givetvis inte innebär något ställningstagande till frågan, huruvida en trafikomläggning bör äga rum. Men det är självfallet min avsikt att sedan kostnadsutredningen slutförts ta upp frågan om övergång till högertrafik till förnyat övervägande i regeringen.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag har för min del ingen större anledning att vara missnöjd med andra lagutskottets behandling av motionen om högertrafik. Om jag bortser från några mindre väsentliga punkter i utskottsutlåtandet så kan jag i det mesta ansluta mig till utskottets uppfattning.

Det är inte heller min avsikt att här »blåsa i Hornet» — som det hette i en förordning från 1718 — för en övergång till högertrafik, även om jag är stark anhängare av en dylik övergång. Den uppgiften får anstå till dess att vi har ett sådant förslag liggande på riksdagens bord. För mig är det för dagen mest avgörande, att riksdagen så snart som möjligt ges tillfälle att ta ståndpunkt till körrikttningsfrågan. Jag kan i det avseendet helt ansluta mig till andra lagutskottets uttalande om den stora betydelsen av »att snabbt få ett avgörande beslut i saken».

Det är också den synpunkten som varit avgörande för oss motionärer. Vi måste här i Sverige bestämma oss — och göra det snart — hur vi i framtiden skall ha våra trafikregler utformade. Osäkerheten på detta område är ägnad att försvåra en vettig trafikplananläggning. Även en intensifierad trafikupplysning och ett aktivare trafik-

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

säkerhetsarbete försvåras av den nu rådande osäkerheten.

Det är därför ur alla synpunkter nödvändigt att vi får ett snabbt beslut i denna sak. Då vi motionärer lade fram vårt förslag om en skyndsamt utredning av samtliga de frågor, som sammanhänger med en omläggning till högertrafik i Sverige, så var avsikten den att vi så fort som möjligt skulle få fram det underlag som är nödvändigt för ett ståndpunktstagande här i riksdagen. Vi ansåg det inte vara tillräckligt med bara den utredning av kostnaderna som nu pågår. Vi pekade därför i motionen på en rad andra områden, där vi menade att behov förelåg av en närmare penetrering av problemen.

Nu anser emellertid utskottet, att något sådant behov av ytterligare utredningar knappast föreligger, och att om det skulle bli nödvändigt för ett principavgörande i huvudfrågan, så förutsetter utskottet att Kungl. Maj:t utan tidsutdräkt skall föranstalta om erforderlig komplettering. Eftersom väl andra lagutskottet besitter betydligt större trafikteknisk sakkunskap och erfarenhet än jag, skall inte jag tvista med utskottet på denna punkt, även om det är en av de punkter i utlåtandet, om vilken jag inledningsvis antydde, att jag har en mot utskottet något avvikande uppfattning.

Men jag skall som sagt inte tvista om det. Låt mig i stället taga fasta på att enligt andra lagutskottets klart uttalade uppfattning kan riksdagen — på grundval av den Halliska kostnadsutredningen, eventuellt med någon komplettering, som inte behöver betyda någon ytterligare tidsförlost — taga ett principavgörande i högertrafikfrågan.

Av vad jag nu sagt torde framgå, att jag inte har för avsikt att ställa något yrkande, utan att jag kan ansluta mig till utskottets hemställan, allra helst som denna närmast måste fattas som en beställning av riksdagen till Kungl. Maj:t att snarast möjligt bringa frågan om en

omläggning till högertrafik under riksdagens prövning.

Herr talman! Med det anförda, vilket jag hade tänkt säga oberoende av televisionens närvaro, kan jag med tillförsikt yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande nr 35.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! När man tar del av högertrafikfrågans tidigare öden i vårt land är det — förutom trafiksäkerhets-synpunkterna — i synnerhet två argument som genomgående anföres till förmån för införande av högertrafik; två argument som vinner i styrka allteftersom tiden går. Det ena argumentet är det numera allmänt kända, att det blir dyrare att lägga om till högertrafik ju längre vi dröjer med reformen. Om det argumentet kan väl numera sägas att det är historiskt dokumenterat. I början på 1940-talet beräknades omläggningen kosta 16 miljoner kronor, i mitten på 1950-talet 215 miljoner kronor och i fjol verkställdes en beräkning som slutade på drygt 300 miljoner kronor. Ingenting är alltså säkrare än att ju längre vi dröjer, desto mera komplicerad blir omläggningen av trafiken och desto större blir också kostnaderna.

Det andra argumentet, och det enligt min mening starkaste, är kravet att även vi i vårt land skall ansluta trafiksystemet och trafiklagstiftningen till de regler, som gäller såväl i våra nordiska grannländer som i alla övriga länder på den europeiska kontinenten. Allteftersom biltätheten ökar och trafikintensiteten växer blir det ohållbart att vi ensamma bibehåller vänstertrafiksystemet. Att trafikintensiteten stigit kraftigt det senaste årtiondet har vi redan hört av kommunikationsministerns anförande. Vi har även av kommunikationsministern fått upplysning om vad vi redan förut anat eller vetat, nämligen att trafiken till och från utlandet har ökat i snabbt tempo.

För närvarande torde det totala an-

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

talet motorfordon, som passerar våra gränser, kunna beräknas till närmare 4 miljoner per år. I andra avseenden, kulturellt och kommersiellt, strävar vi efter ett ökat samarbete med andra länder men inte på vägtrafiklagstiftningens område. Enligt min mening blir vi dock förr eller senare av internationella skäl tvingade att på allvar ge oss i kast med vårt speciella trafikproblem, även om det skall erkännas att det är svårbehandlat. Det är de tankarna som föresvävat motionärerna, när de skrivit sin motion, och det kan inte förnekas att de då varit ute i ett angeläget ärende.

När jag nu övergår till att redogöra för andra lagutskottets ställningstagande och utlåtande med anledning av motionen, vill jag först understryka att motionärerna icke syftar till att riksdagen redan nu skall fatta något beslut i själva principfrågan. Detta har också redan huvudmotionären i denna kammare, herr Gustafsson i Stockholm, understrukit. Det är inte fråga om att omedelbart ta ståndpunkt till frågan, huruvida vi skall behålla vänstertrafiken eller övergå till högertrafik. Andra lagutskottet har ansett sig böra understryka detta för att ingen tveksamhet skall råda på den punkten.

Då motionen väcktes, hade kommunikationsministern redan förordnat en särskild utredningsman, som fått i uppdrag att beräkna kostnaderna för en trafikomläggning. Det är den utredningen som chefen för kommunikationsdepartementet nyss talat om.

Motionärerna pekar emellertid på att det inte enbart är kostnaderna som behövs utredas utan även en rad andra spörsmål. Det är frågor som berör vilka åtgärder som behöver vidtagas för att öka trafiksäkerheten under och efter en trafikomläggning, det gäller frågor om upplysning och propaganda och frågor som rör den administration, som skall byggas upp och ta hand om den mångfald problem, som uppkommer i samband med en trafikomläggning av

denna storleksordning. Motionärerna vill alltså ha till stånd en särskild utredning om dessa ting, en utredning som skulle arbeta jämsides med kostnadsutredningen och komplettera denna.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från myndigheter och organisationer, som har anknytning till eller intresse av trafikfrågor. Vad motionens utredningskrav beträffar tillstyrker samtliga motororganisationer, under det att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statens trafiksäkerhetsråd och Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande anser att den begärda utredningen inte för närvarande är erforderlig.

Vidare har utskottet inhämtat att utredningsmannen, överdirektör Hall — alltså den utredningsman som chefen för kommunikationsdepartementet har tillsatt — torde bli färdig med sina beräkningar redan instundande höst. Det har också upplysts, vilket kommunikationsministern nyss här verifierat, att utredningsmannen för att kunna verkställa en så utförlig kostnadsberäkning som möjligt måste ta upp till behandling flertalet av de problem som redovisats i motionen. När alltså de spörsmål som motionärerna pekat på under alla förhållanden blir föremål för studium av utredningen har vi inom utskottet vågat förutsätta att det material, som utredningsmannen i sinom tid kommer att redovisa, blir tillräckligt omfattande för att kunna läggas till grund för ett principbeslut i frågan.

Utskottet anser sig således inte kunna tillstyrka att den begärda utredningen kommer till stånd. Utskottet är emellertid överens med motionärerna om att det är betydelsefullt att utredningsmaterialet snarast möjligt presenteras och att det presenteras i så pass fullständigt skick, att det kan läggas till grund för ett avgörande i sakfrågan. Alldeles oavsett vilken inställning man har i själva principfrågan, vänster- el-

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

ler högertrafik, bör intresset för att få det material, som behövs för ett sakligt bedömande av frågan, vara lika stort. Det är bl. a. detta sistnämnda som utskottet vill att riksdagen genom skrivelse till Kungl. Maj:t skall ge till känna, liksom att frågan bör behandlas med all möjlig skyndsamhet.

Det utskottsutlåtande, som kammaren har att ta ståndpunkt till, avhandlar ett mycket begränsat område av detta stora problemkomplex. Därför animerar väl utlåtandet knappast heller till någon större principdebatt — vi har ju ännu inte det sakmaterial, varpå en sådan rimligtvis bör grundas.

Jag vill till sist konstatera, att av vad som redan anförts förefaller det som om såväl utskottet som motionärerna i stort sett är inne på samma väg som kommunikationsministern när han tillsatte sin utredning. Det märkliga inträffar alltså, att ehuru vi inte ansett oss kunna helt bifalla motionen har vi nått ett resultat som synes tillfredsställa motionärerna. Detta har också varit vårt syfte inom utskottet, när vi i den första punkten av vår hemställan yrkat att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anfört.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Kommunikationsministern har redogjort för frågan sedd ur departementets synpunkt, herr Gustafsson i Stockholm har redogjort för den ur motionärernas synpunkt och nyss fick vi andra lagutskottets aspekter på frågan genom herr Anderson i Sundsvall. I denna situation är det faktiskt inte mycket att tillägga. Vi har ju ett enhälligt utskottsutlåtande framför oss, och det kan ingalunda förväntas att några från utskottet avvikande yrkanden kommer att framställas i kammaren.

Under sådana förhållanden brukar det ju inte bli några större debatter i riksdagen. Men i dag har jag sett att det är 15 förhandsanmälda talare, så intresset för frågan tycks vara stort bland de ärade kammarledamöterna — av någon anledning . . .

Herr Gustafsson i Stockholm var tämmligen nöjd med utskottets behandling av hans motion, trots att den blivit avstyrkt. Och i själva verket är det inget märkligt med det, ty i vissa stycken — jag säger i vissa stycken, herr talman — har utskottet faktiskt gått längre än motionärerna. Motionärerna vill ha högertrafik införd så snart som möjligt, och de har då sagt sig: Vi behöver en utvidgad utredning. Men i utskottet blev vi snart på det klara med — och det konstaterades ju också av herr Anderson i Sundsvall — att en sådan utredning ingalunda erfordras. Den utredningsman som nu arbetar kommer rimligtvis att skaffa fram det material som riksdagen behöver för ett principbeslut i denna fråga. Därför har vi i utskottet ansett, att en utredning som den av motionärerna begärda bara skulle fördröja frågans behandling. Det finns ett gammalt ordspråk som säger, att när Hin onde vill att ingenting skall ske, så sätter han till en kommitté. Men i utskottet ville vi just att någonting skulle ske — vi ville att frågan så snart som möjligt skulle komma tillbaka på riksdagens bord för realbehandling.

Som saken ligger till befinner vi oss i en mycket underlig situation. Vi som i utskottet har sysslat med denna fråga och vi som nu i kammaren diskuterar den tänker alla: Skall vi ha kvar vänstertrafiken eller skall vi övergå till högertrafik? Men den saken hör inte till dagens överläggningsämne. Jag vill i alla fall gratulera motionärerna till motionerna, jag vill gratulera herr Gustafsson i Stockholm. Jag var över i första kammaren i förmiddags och fick där veta, att herr Gustafsson i Stockholm hade stolta företrädare.

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

Den verkliga föregångsmannen för högertrafik i Sverige var Karl XII. Sedan denne hade irrat runt i Europa och via Stralsund kommit tillbaka hem, var det första han gjorde att införa högertrafik. Men så kom frihetstiden — jag är inte säker på, herr Heckscher, att min historieskrivning är riktig — men då ville man väl vanligen göra tvärtemot, vad som gjorts tidigare: det blev alltså vänstertrafik här i landet. Och det har vi nu haft i över 200 år och har inte alls mått illa av det förrän under de senaste årtiondena. Ty då kom motorismen, och så föddes frågan om höger- eller vänstertrafik. Om ett par hästskjutsar törnade ihop ute på landsvägen blev det ingen katastrof. Men motorismen kom, som sagt, och den ökade utlandstrafiken. Tog någon nu fel på körriktning blev det, om olyckan var framme, svåra följder, ofta frontalkrockar under hög hastighet.

Jag hinner inte redogöra för högertrafikfrågans behandling i riksdagen. Den har blivit mer och mer aktuell. Vi trodde 1953 att nu skulle vi komma fram till en lösning. Men så blev det inte. Det har berättats mig att man inte kunde samsas i regeringen, vissa statsråd ville ha högertrafik och andra statsråd ville ha vänstertrafik. Först då befanns det mycket lämpligt att efterhöra folkets mening. Och nu kommer jag fram till mitt egentliga ärende i denna debatt.

Folkomröstningen år 1955 gav klart och entydigt resultat. Bara mellan 16 och 17 procent som röstade för högertrafik, 83 procent röstade för vänstertrafik. Det var ett klart valutslag, och jag måste erkänna att den saken har gjort mig ganska betänksam — och gjort mig betänksam länge. Jag vill inte utan vidare vifta bort ett sådant utslag för folkmeningen som 1955 års folkomröstning representerar. Det är de som säger att här ifrågavarande trafikspörsmål är så tekniska till sin art att de inte lämpar sig för folkomröstning, och

det kan ligga mycket i det. Det finns de som säger att man inom vänsterkommittén år 1955 tillämpade — det är inte jag som säger det — fördomsfria metoder. Jag skulle vilja uttrycka saken så att man inom vänsterkommittén givetvis var mycket skickliga propagandister — och innebörden av det uttalandet behöver inte vara enbart positiv.

Nej, vi kan inte negligera utslaget av folkomröstningen. Skulle vi, herr talmän, 1955 ha haft en decisiv, en beslutande folkomröstning i högertrafikfrågan, skulle jag absolut ha yrkat på en ny folkomröstning. Men den folkomröstning vi hade 1955 var konsultativ, rådgivande, och detta medför inte samma obligation. Jag vill till detta lägga — det är dock en sekundär argumentation — att opinionen tvivelsutan har svängt mycket kraftigt under de senaste åren, vilket är naturligt. Statsrådet Skoglund nämnde nyss en hel del siffror som visade hur oerhört trafiken på utlandet har vuxit, både från Sverige och till Sverige.

Jag skall anföra ett par siffror ur samma material, som herr statsrådet förfogar över, där jag utgår från folkomröstningsåret 1955. Detta år passerade 1 800 000 motorfordon över landets gränser, fränsett mopeder. Men 1960 var siffran, såsom vi hörde av statsrådet, uppe i 3 700 000 bilar. Vi ser alltså att motorfordonstrafiken på dessa få år faktiskt har fördubblats. Tittar vi på siffrorna rörande persontrafiken skall vi också där finna en fördubbling från 1955 till 1960. När svenskarna sålunda alltmer reser utomlands, är det förklarligt att de också alltmer börjar förstå det orimliga — jag säger orimliga — i att ha olika trafikbestämmelser i olika länder.

Det har faktiskt också utförts opinionsundersökningar på området. Det gjordes en undersökning i oktober 1959, där 32 procent gav uttryck för att de ville ha högertrafik. Men i en undersökning utförd på exakt samma sätt i

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

oktober 1960 uppgick siffran till 50 procent.

I anslutning till vad utskottets ärade vice ordförande sade nyss vill jag uttala, att man bör kunna acceptera utskottsutlåtandet vare sig man går in för högertrafik eller vill behålla vänstertrafiken. I utlåtandet framhålles vikten av att få fram ett snabbt beslut; herr Odhe kommer nog mycket snart att tala om hur han ser på den saken.

Vad jag som anhängare av högertrafik lägger särskild vikt vid är kostnadsutvecklingen. Det blir dyrare och dyrare med en trafikomläggning ju mer vi väntar. En sak är jag för min del säker på, herr talman, och det är att vi i vårt land helt enkelt tvingas att övergå till högertrafik med hänsyn till den växande internationella trafiken och med hänsyn till våra internationella obligationer. Eftersom vi tvingas till det är det ur kostnadssynpunkt befogat att vi gör det så snart som möjligt. Motionärerna har gjort en del kostnadsberäkningar. Jag vill inte gå i god för dem, men jag är säker på att samma utvecklingstendens kommer att visas vid den officiella undersökning som nu är i gång. Vid en övergång till högertrafik år 1959 skulle kostnaderna ha blivit 210 miljoner kronor. Vid en övergång 1965 skulle kostnadssumman bli 325 miljoner kronor. Om man tar hänsyn till penningvärdets fall innebär det att man från 1959 till 1965 får räkna med en ökning av kostnaderna på 30 procent. Väntar vi t. ex. 15 år med trafikreformen får vi räkna med ungefär dubbla kostnader.

Det är sådana ting som har varit avgörande för mitt ståndpunktstagande i denna fråga, och jag kan, herr talman, också för min del yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Låt mig först säga att jag tror det hade varit lämpligare om denna TV-utsändning hade sparats till

det tillfälle då riksdagen har att avgöra själva sakfrågan. Det kan väl nämligen lätt bli så att svenska folket får den föreställningen — i den mån man inte följt med hela debatten — att vi i dag i riksdagen skall fatta beslut, huruvida högertrafik skall införas eller ej. Så är ju, som vi vet, inte alls förhållandet, utan frågan gäller endast om de ytterligare utredningar som motionärerna föreslår utöver den nu pågående kostnadsutredningen skall anses behövliga eller inte. Jag skulle önska att vi så mycket som möjligt i denna debatt höll oss till vad saken *nu* gäller, men det kan förmodligen inte undgås att vars och ens inlägg kommer att färgas av den personliga inställning vederbörande har till ett bibehållande av vänstertrafiken eller en omläggning till högertrafik.

Må det tillåtas mig, herr talman, att för egen del deklarerar att jag hör till den del av svenska folket, som genom att inte vara bilägare inte bidrar till att få fram en förnämlig statistik av biltätheten i vårt land och därmed inte heller bidrar till den standard, där innehav av bil och en del andra ting blivit en värdemätare. Men även den som inte själv är bilägare är ändå trafikant på gator och vägar både som kolli i taxi och buss och som fotgängare. Jag tror att man ofta är benägen att underskatta olägenheterna av olika trafikregler just för de gående. Man behöver bara resa över till Köpenhamn för att omedelbart finna hur svårt det är att göra omställningen, hur svårt det är att komma ihåg att man skall se sig för i motsatt riktning mot vad man är van vid.

Oavsett hur vi färdas är vi emellertid alla beroende av all den säkerhet i trafiken som kan skapas. Att enhetliga trafikregler i den internationella vägtrafiken i hög grad måste bidra till att minska olycksfallsriskerna anser jag obestridligt, alldeles särskilt i en tid då bilismen ökar och ökar, då vårt land är

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

genomgångsland för trafiken söderut från våra grannländer och söderifrån till dessa och då det blir allt vanligare att svenskar företar sin semesterresa med bil i främmande länder.

Kanske bör jag också, herr talman, tala om att jag tidigare varit anhängare av vänstertrafik men att jag efter moget övervägande hamnat på högersidan — en sida som i andra sammanhang alltid tett sig naturlig och säker för mig att färdas på. Skälen för min ändrade uppfattning kan jag bespara kammaren att lyssna till nu, ty de hör inte hemma i denna debatt — det blir tids nog den dag frågan om övergång till högertrafik skall avgöras.

För mig liksom för de övriga utskottsledamöterna har det avgörande varit, då vi i andra lagutskottet haft att ta ställning till motionerna, att efter de avgivna remissvaren och de upplysningar vi erhållit i utskottet söka bedöma, om ytterligare utredningar just nu är erforderliga. Jag delar utskottets uppfattning, att några ytterligare utredningar inte behövs. Den Halliska utredningen, som i höst skall framlägga sitt förslag om kostnaderna för en eventuell omläggning, kommer att behandla en hel del av de spörsmål som motionärerna aktualiserat. De ytterligare utredningar, som därefter säkerligen kan vara påkallade, kan hinnas med under den tidsintervall som måste uppstå mellan ett eventuellt beslut om övergång till högertrafik och den dag då de nya bestämmelserna skall träda i kraft. Det väsentliga är att riksdagen snart ges tillfälle att definitivt avgöra den segslitna fråga, som högertrafiken visat sig vara. Ytterligare utredningar i dagens läge tror jag kunde få till följd att ett beslut kunde fördröjas, och det är det väl ingen som önskar.

Vad kostnaderna beträffar är utvecklingen skrämmande, från det första förslaget på 16 miljoner kronor till det senaste på 325 miljoner kronor. Vilken siffra som kommer att presenteras av

den nuvarande utredningsmannen vet vi inte. Med bestämdhet vet vi endast en sak, och det är att kostnaderna med varje års ytterligare förhållning kommer att stiga än mer. Hur stor vikt man än har anledning att fästa vid utgifterna, får de dock inte bli den enda avgörande faktorn då frågan skall avgöras. Mot kostnaderna måste givetvis vägas de fördelar på lång sikt som en omläggning kan medföra, och då tänker jag främst på möjligheterna att nedbringa olycksfallsriskerna. Man kan inte väga kostnader mot människoliv.

Jag är glad över att alla i utskottet varit eniga om att det — oavsett vilken uppfattning man än må ha i sakfrågan — är angeläget att frågan om en eventuell trafikomläggning förs fram till ett skyndsamt avgörande.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ODHE (s):

Herr talman! Vid det här laget har det väl sagts alldeles tillräckligt, kanske redan för mycket, i denna fråga. Men mot denna något ensidiga och unisona lovsång till den välsignelsebringande högertrafiken må det kanske tillåtas mig att framföra åtminstone några kritiska synpunkter, även om de, såsom hittills varit fallet, kan komma att uppfattas som en ropandes röst i öknen. Men jag kan försäkra att jag inte känner mig så ensam som det kanske hittills sett ut. Jag vet att det finns åtskilliga i det här huset som trots allt liksom jag fortfarande vill hålla till vänster. Jag tror också med stor säkerhet att det utanför det här husets väggar fortfarande finns en överväldigande majoritet för ett bevarande av det trafiksystem vi har nu.

Vi befinner oss här i en unik situation. Det har sagts förut. Vi har ett enhälligt utskottsutlåtande framför oss, men ändå råder det tydligen en viss förvirring när det gäller tolkningen av detta utlåtande. Jag är den första att

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

medge att utlåtandet kan bli föremål för olika tolkningar. Jag har deltagit i utskottsbehandlingen och även varit med om att godkänna utskottets skrivning. Men jag vill icke vara med om att tolka skrivningen så positivt, att den skulle betraktas som en beställning. Jag har i stället den uppfattningen att det är en neutral skrivning, i varje fall tillräckligt neutral för att jag och många med mig skall kunna känna sig fria och obundna vid den fortsatta behandlingen av frågan.

Det är klart att denna fråga tilldrar sig ett stort intresse. Det har den gjort varje gång den varit uppe till behandling, och förhållandena kring frågans behandling denna gång är väl sådana, att den med nödvändighet måste tilldra sig intresse. Herr Wahlund undrar, om det var av någon anledning som intresset var så stort. Det var väl kanske den där *någon* som föranledde herr Wahlund att uppträda i debatten — jag vet inte.

För min del har jag känt ett behov av att uppträda här, då jag under utskottsbehandlingen tillkännagivit en något annan mening än utskottets övriga ledamöter. Jag är angelägen om att framhålla detta, även om jag givetvis önskar understryka att frågan nu inte befinner sig i det läget att den kan föranleda ett ställningstagande för eller emot en trafikomläggning. Jag vill betona detta, då flera talare både i första och andra kammaren enligt min mening dragit ut konsekvenserna av utskottets skrivning väl mycket i vad man kallar positiv riktning. Det skulle också enligt mitt förmenande ha varit oriktigt att driva frågan så långt som en del kanske skulle ha önskat.

Under utskottsbehandlingen har jag, som sagt, redovisat mina skäl och synpunkter, och jag tillåter mig nu att anföra några av dessa. Ett av skälen är att jag fortfarande är anhängare av vänstertrafiken och, om man så vill, kan betraktas som motståndare till en

trafikomläggning. Därvidlag kanske jag kan passa på att lugna mina vänner och medvandrare på vänsterkanten med att jag inte har ändrat mening. Jag har varit med om att godkänna utskottets skrivning, vilken jag betraktar som en produkt av en kompromiss. Skrivningen är emellertid enligt min tolkning ändå tillräckligt neutral för att åtminstone jag skall kunna känna mig fri och obunden när frågan på nytt kan bli aktuell.

Motionärerna har ju inte begärt annat än en utredning, och det skulle ha varit att gå vida därutöver, om skrivningen hade gjorts mera positiv. Ett utskott har initiativrätt, men det är sällan som den brukas, och det fanns väl ingen anledning att här göra ett undantag; i varje fall betraktar inte jag denna fråga som märkvärdigare än många andra frågor som vi har att handlägga i detta hus.

Jag hävdade också under utskottsbehandlingen att det vore rimligt att kräva ett klart besked om kostnaderna. Jag vet inte, om det i dag är så många som tror på den i motionen angivna siffran, 325 miljoner. För min del tror jag att den kommer att bli betydligt högre. Men hur därmed än förhåller sig, har vi naturligtvis ett stort intresse av att i förväg få veta vad det hela kommer att kosta, så att vi inte binder oss för utgifter som vi inte känner till.

Det finns givetvis en del andra saker som det vore intressant att få veta litet mera om. Hur skall det hela betalas och vem skall svara för kostnaderna? Skall vi allesammans hjälpas åt eller skall bara en viss grupp i samhället betala kalaset? Det har sitt stora intresse att på förhand få ett så klart besked som möjligt om den saken. Vidare är det värdefullt att få veta litet närmare om hur pass besvärligt det kan bli för vårt lands invånare — och det gäller dem alla — att lära om i trafiken.

Det har sagts att genom den utredning som nu arbetar kommer vi att få bättre kännedom om dessa saker. Man

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

har då bara att uttrycka sin tacksamhet över det löftet och en förhoppning om att det material, som lägges till grund för en vidarebehandling av denna fråga, skall bli så rikhaltigt och klargörande som möjligt. Det är säkerligen viktigt att vi har ett sådant material som grund, om vi en gång tvingas att ta ställning till frågan om högertrafik.

I detta sammanhang finns det, herr talman, ytterligare en sak som jag skulle vilja peka på och som jag anser att vi inte får gömma undan eller glömma bort. Jag är tacksam och glad för att herr Wahlund berörde den år 1955 företagna folkomröstningen. Jag vet att han åtminstone vid ett tillfälle har bekant sig vara en varm anhängare av folkomröstningar. Han förklarade nu också att resultatet av den företagna folkomröstningen i denna fråga inte finge viftas bort. Men jag blev litet överraskad över den slutsats han drog, nämligen att en rådgivande folkomröstning inte vore så värst mycket att ta hänsyn till. Det är möjligt att jag missuppfattade honom, men jag har i varje fall den uppfattningen att vi inte har rätt att låta bli att ta hänsyn till vad som hände 1955, ty den folkomröstning, som då företogs, hade tillkommit såvida jag minnes rätt på begäran och tillskyndan även av högertrafikanhängarna. Den gav ett resultat som väl var det klaraste besked ett val någonsin givit i vårt land. 82,9 procent, alltså nära 83 procent, av väljarna sade ett klart och otvetydigt nej till en trafikomläggning, medan endast 15,5 procent röstade ja. Vi kan inte komma förbi detta faktum den dag vi skall ta ställning till denna fråga, och vi har enligt min mening inte rätt att nonchallera en så klart uttalad folkmening. För mig är 1955 års valsiffror aktuella än i dag, och de är aktuella så länge som vi inte på nytt har provat folkets mening.

Herr talman! Jag skall inte ta ytterligare tid i anspråk. De synpunkter jag

här framfört har jag tidigare framfört under utskottsbehandlingen, men jag har som sagt känt ett behov att få ge dem till känna även här. Trots den uppfattning, som jag alltså hyser, har jag ändå varit med om att godkänna utskottets skrivning. Jag har, som jag förut sade, gjort det därför att det nu inte är fråga om ett avgörande och därför att jag betraktat utlåtandet som neutralt.

Med det anförda tror jag mig, herr talman, kunna med tämligen gott samvete yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag undvek mycket nogsamt i mitt inlägg i början av debatten att ge mig in på någon sakdiskussion. Men efter det inlägg, som den siste ärade talaren har gjort, kan jag inte underlåta att knyta några sådana reflexioner till hans anförande.

Herr Odhe säger att det finns en överväldigande majoritet för ett bibehållande av vänstertrafiken. Jag skulle vilja fråga: Hur vet herr Odhe det? Det fanns en sådan majoritet år 1955, men herr Odhe har tydligen inte uppmärksammat att det sedan den tidpunkten har skett en betydande förskjutning i folkopinionen.

Herr Odhe säger vidare att det föreliggande utlåtandet inte innebär någon beställning. Ja, det är klart att utlåtandet är mycket skickligt skrivet och att man ifrån olika utgångspunkter kan däri tolka in vad man själv önskar. Men för mig är meningen ändå tämligen klar, när utskottet skriver: »Utskottet inskränker sig därför till att i detta avseende uttala att frågan om en trafikomläggning snarast möjligt bör bringas i sådant skick, att den kan föreläggas riksdagen.» Om inte detta, att man snarast möjligt vill få frågan underställd riksdagen, är en beställning,

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

vet inte jag vad som skall läggas in i begreppet beställning.

Till slut kom herr Odhe även in på kostnadsfrågan. Låt mig säga att för mig är inte kostnadsfrågan avgörande. Jag menar att även om en omläggning kommer att kosta en hel del pengar, kommer utvecklingen att tvinga oss till en övergång till högertrafik. När man försöker att göra gällande, att kostnadernas höjd skulle få bli den enda avgörande faktorn vid ett ställningstagande, vill jag hänvisa till att dessa kostnader har stigit under hela den tid, som denna fråga varit aktuell — jag vet inte hur många år det är. Och även då kostnaderna inskränkte sig till 27 miljoner kronor, anfördes de som ett skäl för att inte vidtaga denna omläggning. Kostnaderna bör vara en faktor i sammanhanget, men det är även andra faktorer, som spelar en avgörande roll då det gäller att ta slutlig ställning till frågan.

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är en sak i herr Odhes anförande, som jag här önskar rätta till. Jag tror att kammarens ärade ledamöter lade märke till att jag var särskilt angelägen att framhålla, att ett folkomröstningsresultat — och då speciellt resultatet 1955 — är någonting som inte får viftas bort.

Men sedan skiljer man ju på beslutande och på rådgivande folkomröstningar. Vid beslutande folkomröstningar är folket suveränt, men i begreppet rådgivande folkomröstning ligger att man har möjlighet och rättighet att ta hänsyn till andra omständigheter.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är ganska naturligt, om en och annan åhörare som lyssnat till herr Odhes anförande frågar sig, hur det varit möjligt för herr Odhe att biträda utskottets förslag till utlä-

tande. Att herr Odhe ändå slutade sitt anförande med att yrka bifall till utskottets hemställan behöver emellertid inte innebära någon inkonsekvens från hans sida, även om jag tror, att herr Odhe inte tolkat utskottsutlåtandet riktigt, när han förnekar att det här skulle vara fråga om en beställning.

Utskottet använder på två ställen en ordalydelse som i varje fall tangerar en beställning. Det ena uttalandet, vilket nyss citerades av herr Gustafsson i Stockholm, återfinns på sid. 20 i utlåtandet och lyder: »Utskottet inskränker sig därför till att i detta avseende uttala, att frågan om en trafikomläggning snarast möjligt bör bringas i sådant skick, att den kan föreläggas riksdagen.» Längre ned på samma sida förekommer en formulering som herr Odhe säkerligen väl känner igen. Den gäller frågan om en eventuellt behövlig kompletterande utredning till det utredningsresultat som den särskilde utredningsmannen i sinom tid kommer att presentera. Där säger utskottet: »Om så ej skulle bli fallet, förutsätter utskottet att Kungl. Maj:t utan tidsutdräkt föranstaltar om sådan komplettering, som befinnes erforderlig för ett dylikt principavgörande.»

Vi har emellertid inte därmed beställt ett förslag till införande av högertrafik, utan endast det utredningsmaterial som är behövt för att riksdagen skall kunna ta ställning till principfrågan och avgöra, huruvida man i framtiden skall bibehålla vänstertrafiken eller övergå till högertrafik. Med den förklaringen av vad beställningen innebär är det åtminstone för mig fullt klart att herr Odhe kunnat yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ODHE (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafsson i Stockholm undrade, hur jag kunde veta att det här i landet fortfarande fanns majoritet för ett bibehållande av vänstertrafiken. Det kan jag naturligtvis inte alldeles

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

tvärsäkert säga — man kan egentligen aldrig vara riktigt säker på någonting. Men jag vill ställa den motfrågan: Hur vet herr Gustafsson, att uppfattningen har svängt? Man säger ju ibland, att den skulle ha svängt så väsentligt, att vi nu skulle kunna utan att bry oss om folkomröstningsresultatet 1955 fatta beslut om högertrafik. Det finns naturligtvis ett sätt att ta reda på vem som har rätt i detta fall, nämligen genom att fråga folket på nytt.

Vidare framhåller herr Gustafsson att kostnaderna inte får vara det avgörande. Ja, det kan man naturligtvis säga, men när vi vet hur ansträngt kostnadsläget alltid är, då det skall beslutas om någonting, så kan man väl inte bortse från kostnadsfrågan.

Det har även riktats anmärkningar mot mig för att jag inte vill tolka utskottets skrivning såsom en beställning av ett utredningsmaterial. Jo, det innebär givetvis utskottets skrivning, som jag ju har kunnat ansluta mig till. Men jag tycker mig ha förstått, att en del av talarna velat lägga in litet för mycket i skrivningen och nära nog betraktat den som en beställning av ett principbeslut. Som någon beställning i den riktningen anser jag inte att vi kan tolka skrivningen.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Odhe svarade på min fråga med en motfråga, nämligen hur jag kan veta att det har skett en förskjutning i opinionen. Den saken finns det, herr Odhe, siffermässigt belägg för. Såsom herr Wahlund redovisat har man under en period gjort SIFO-undersökningar i denna fråga. Det senaste resultatet var femti-femti för höger- och vänstertrafik. Är inte detta ett belägg för att det skett en förskjutning?

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Liksom herr Gustafsson i Stockholm är jag ganska nöjd med

utskottets ställningstagande med anledning av de motioner som vi jämte andra riksdagsledamöter väckt i denna fråga. Det är bara glädjande att höra att överdirektör Hall, samtidigt som han gör kostnadsberäkningarna för en övergång till högertrafik, kommer att ta upp flera av de problem som berörts i motionen. Huvudsaken för mig är att frågan inte förhalas längre, utan snarast möjligt återkommer till riksdagen i sådant skick att ett principbeslut om övergång till högertrafik kan fattas.

Redan de sakkunniga, som år 1927 tillkallades för att revidera den då endast fyra år gamla vägtrafikstadgan, var på det klara med att den tilltagande motortrafiken mellan länderna skulle komma att kräva likartade trafikregler över hela världen. Då man inte kunde överblicka kostnaderna för en omläggning till högertrafik sköts frågan emellertid på framtiden. De flesta av de kommittéer, som sysslat med saken sedan dess, har haft en positiv inställning till en övergång till högertrafik men tvekat inför bl. a. kostnadsfrågan.

Det är klart att det blir dyrt att lägga om hela trafiken, men det får inte vara avgörande när så många andra värden står på spel. Och en sak vet vi i alla fall alldeles säkert: det blir dyrare ju längre man väntar. Som herr Anderson i Sundsvall nyss nämnde skulle en omläggning till högertrafik år 1943 ha kostat 16 miljoner kronor. Redan år 1946 hade summan stigit till 27 miljoner, år 1955 var man uppe i 215 miljoner och nu senast räknas det, som flera talare förut nämnt här i kväll, med 325 miljoner. Full klarhet angående den aktuella kostnaden kommer vi först att få till hösten, då den Hallska utredningen beräknas bli färdig. Kostnaderna har alltså ökat efter hand och har hittills alltid ansetts vara för höga, t. o. m. år 1943 då det rörde sig om 16 miljoner, vilket i och för sig är ett stort belopp men dock litet i förhållande till kostnaden i dag.

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

Det avgörande skälet för mig att önska högertrafik här i landet snarast möjligt är, att vi inte längre kan å ena sidan uppmuntra internationell samfärdsel och å andra sidan ha en trafikregel, som avviker från vad som gäller i våra grannländer och på kontinenten. Man kan inte bortse från de ökade olycksfallsrisker som är en oundviklig följd av vår avvikande körregel. Att det inte är fråga om någon obetydlig trafik över våra gränser, framgår av några siffror jag nyligen fått. Under år 1960 var totala antalet gränspasseringar — alltså inte bara fordon — inte mindre än 27 miljoner, varav 15 miljoner över Öresund och 10,5 miljoner över landgränserna. Över enbart Öresund passerade t. ex. 1960 mer än 500 000 fordon. Allt talar för en fortsatt stark ökning av trafiken över gränserna. Vi kan ju tänka oss, vilken ansvällning det skulle bli av öresundstrafiken, om den planerade bron eller tunneln kommer till stånd och Sverige alltså får landsvägsförbindelse med Danmark. Det vore orimligt att sätta upp en spärr mitt i sundet och där låta trafikanterna växla över till den andra väghalvan.

Jag kan i det sammanhanget inte underlåta att erinra om att det tilltagande antalet svenska resenärer till utlandet inte endast är bilister. Tänk på dessa oräkneliga svenskar utan bil som ger sig ut på sällskapsresa till en mängd olika länder, som alla har högertrafik. Vi är rädda att fotgängarna här hemma inte skall klara en omläggning och anser det därför nödvändigt med extra trafikövervakare i stor mängd för att hjälpa dem. Svenskarna utomlands är betydligt sämre ställda, vana som de är vid vänstertrafik. Det finns inga varningsskyltar eller trafikövervakare som säger till dem att se åt rätt håll, då de skall över en gata i Paris t. ex., där trafiken snurrar betydligt snabbare än här hemma. Jag vet själv, hur dum man känner sig, då man stiger av

en buss utomlands och tittar åt fel håll, då man skall över gatan.

Det finns många skäl för oss att övergå till högertrafik, som kommer att innebära väsentliga fördelar framför allt med hänsyn till olycksfallsrisken. Både Europarådet och Nordiska rådet har också uppmanat oss att medverka till ett enhetligt trafiksystem. Förr eller senare blir en omläggning till högertrafik nödvändig av internationella hänsyn. För min del anser jag att riksdagen snarast bör fatta ett sådant principbeslut.

Till herr Odhe skulle jag vilja säga att värdet av folkomröstningen är diskutabelt, då endast 53 procent av väljarkåren deltog.

Herr talman! Enligt min mening innebär utskottets utlåtande, även om herr Odhe genom sitt uttalande här i dag har velat fästa en liten brasklapp vid det, ett steg i rätt riktning mot en övergång till högertrafik. Jag har därför intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen tog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **BOHMAN** (h):

Herr talman! Jag kan liksom de andra motionärerna helt ansluta mig till andra lagutskottets hemställan, och jag skall inte upprepa motiven för ståndpunktstagandet. Jag skall bara konstatera, att när utredningsmannen är klar med sitt arbete i oktober i år, bör vi ha tillräckligt material för att fatta det principbeslut som i längden inte kan anstå.

Jag skall inte fördölja att jag själv anser att en övergång till högertrafik är nödvändig och i längden ofrånkomlig. Frågan om vad ett principbeslut skall innehålla är visserligen inte aktuell just nu, men jag vill ändå gärna säga ifrån att jag personligen tycker att utskottet — trots herr Odhes avståndstagande — i realiteten argumenterar för en över-

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

gång till högertrafik, och det är jag glad för. Jag är också glad över att så många andra i kammaren tydligen nu börjar närma sig den ståndpunkt, som herr Domö hävdade redan under kriget, då han som kommunikationsminister försökte få till stånd en övergång till högertrafik.

Vi måste ha ett snabbt avgörande, säger utskottet. Och det är naturligtvis riktigt. Ju längre vi dröjer, desto högre blir kostnaderna för en övergång och desto större blir svårigheterna vid en övergång. Det enda sättet att få till stånd ett verkligt avgörande av frågan är att besluta om övergång till högertrafik. Bara ett sådant beslut blir ju definitivt. Ett beslut om bibehållen vänstertrafik kan däremot aldrig bli avgörande, aldrig definitivt. Frågan om högertrafik kommer ändå alltid att aktualiseras på nytt, troligen rätt snart efter ett eventuellt principbeslut i motsatt riktning. Det internationella handels- och transportsamarbetet, turisttrafiken och samfärdseln över gränserna kommer att leda till ständigt nya krav på en trafikomläggning. Det kommer med andra ord att föreligga ovisshet med ty åtföljande olägenheter för vår planering av vägar och trafikordningar ända till dess man har bestämt sig för högertrafik. Det skall vi här i riksdagen ha klart för oss.

Vi får inte heller glömma bort att vi inte kan binda kommande generationer. Det nya släktet är mera motorsinnat och mera inställt på ett fritt utbyte över gränserna än de äldre. Den bilburna nya generationen kommer inte i längden att acceptera ett eventuellt om något år fattat principbeslut om bibehållen vänstertrafik.

Utvecklingen på den internationella samfärdselns område går utomordentligt snabbt — det har de flesta strukit under och det kan jag också göra. Låt mig bara komplettera de siffror som andra talare har lämnat med några uppgifter om den internationella varu-

trafiken över våra gränser under de två senaste åren. Jag har plockat fram några siffror som rör lastbiltrafiken från Sverige till Danmark och länderna söder ut. År 1959 var antalet lastbilsresor 1 977 och år 1960 3 056; alltså på ett år en ökning med 55 procent. Det totala antalet laster var år 1959 3 683 och år 1960 5 632. Godsmängden uppgick år 1959 till 45 782 ton och år 1960 till 75 044 ton, d. v. s. en ökning med inte mindre än 60 procent på ett enda år. Denna utveckling herr talman, kommer att förstärkas. De siffror som jag nämnt gäller också bara sydgränsen. Samma tendens gör sig gällande åt väster och i ännu högre grad åt öster, där den nya färjtrafiken till Finland har skapat nya förutsättningar för lastbilstrafik över gränsen.

Då vi här talat om höger- eller vänstertrafik har jag stundom fått en känsla av att en stor grupp har blivit bortglömd, nämligen fotgängarna. Man har ibland uppträtt som om frågan gällde enbart bilisterna. Fröken Wetterström har med rätta framhållit att enhetliga trafikregler rör oss alla och påvisat vilka risker den bristande enhetligheten medför. Ju mer det internationella umgänget vidgas, desto större blir dessa risker. Vi har därför enligt min mening inte rätt att fostra nya vänstertrafikgenerationer i en värld av högertrafikanter. Som sagt, herr talman, kommer vi inte heller att lyckas med det. Det är min övertygesle att en trafikomläggning under alla förhållanden måste komma till stånd. Därför är det viktigt att det sker så fort som möjligt.

Får jag, herr talman, sluta med att återge en liten episod, berättad av skärgårdskännaren Evert Wallert. Den handlar om hur lotsförmannen Jan Erik Rosenberg från Söderarms fyrplats i Stockholms norra skärgård en vinterdag i början av detta sekel under färd med häst och släde på isen utanför Rådmansö i det smala sundet innanför Kapellskär mötte dåvarande fideikom-

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

missarien på Riddersholm Ivan Ridderstad. Rosenberg höll till höger och var nära att tvinga upp Ridderstads släde på klipporna. På dennes ursinniga fråga: »Vad är du för drulle som inte vet på vilken sida du skall köra?» svarade lotsen tryggt: »Jag är lotsförman Rosenberg. I hela mitt liv har jag hållit styrbord på sjön, och de tänker jag fortsätta med också.»

I anslutning till denna sunda och kloka syn på behovet av enhetliga trafikregler ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr **CHRISTENSON** i Malmö (fp):

Herr talman! Jag har inte direkt be- gärt ordet i egenskap av motionär och inte heller som före detta ledamot av 1954 års kommitté för utredning om högertrafiken. Jag vill främst göra den bekännelsen, att jag redan i slutet av 30-talet blev anhängare av högertrafik. Vid denna tidpunkt gjorde jag en ganska lång resa på kontinenten och blev i praktiken övertygad om att högerkörning borde införas på land, liksom detta system råder till sjöss och i luften. Denna bilresa genom fem länder i Europa gav mig en bestämd övertygelse om att högertrafiken innebär större trafiktrygghet.

Högertrafiken verkar för mig naturligare än vänsterkörningen. De värsta bilkatastroferna inträffar som bekant vid omkörningar, men en vänsterstyrd bil i högertrafik skänker större trygghet och bättre sikt. När jag återvände på svensk botten efter denna resa var högerreflexen så inarbetad och naturlig, att jag på hemvägen mellan Hälsingborg och Landskrona nära nog hade kolliderat i ett backkrön. Varje gång det händer en bilolycka i Sverige, i vilken utländska bilister är inblandade, tänker jag på denna episod.

Den svenska opinionen blev upprörd och beklämd, när tvenne större bilolyckor med endast några dagars mellanrum inträffade i fjol. Vid Margrete-

torp i Skåne och Älvsbyn i norr och med en italienare respektive en norrman som bilförare skedde bilkatastrofer på grund av ovana vid det svenska trafiksystemet. Därvid dödades fem personer, åtskilliga skadades och flera barn blev föräldralösa.

Varje trafiktragedi i Sverige, i vilken utländska bilister är inblandade, väcker stor uppmärksamhet i den utländska pressen. Från de nordiska grannländerna har, som här tidigare nämnts i debatten, riktats allvarliga maningar till Sverige att övergå till högertrafik. Ett sådant svenskt trafiksystem bör emellertid vara genomfört innan man planerar en Öresundsbro. I annat fall torde detta projekt böra skrinläggas.

Jag vill dock även betona, att man bör ta hänsyn till gamla bilister, som under årtionden kört i vänstertrafiken.

Den internationella landsvägstrafiken har under senare år fått allt större omfattning. Med hänsyn till denna utveckling ansåg 1954 års högertrafikutredning att enhetliga trafikregler länderna emellan var nödvändiga, och majoriteten, som bestod av representanter för samtliga demokratiska partier, föreslog att övergång till högertrafik borde ske i vårt land. Den utvidgade samfärdseln mellan Sverige och utlandet kommer stadigt att ökas. 1954 års sakkunniga konstaterar att på längre sikt synes högertrafiken vara fördelaktig ur trafiksäkerhetssynpunkt. Motionärerna har framfört liknande synpunkter i den motion, som nu behandlas av kammaren.

Utskottets skrivning är litet dunkel när det gäller upplysning och propaganda vid en trafikomläggning. Jag förförutsätter att en upplysningskampanj samtidigt blir en allmän propaganda för bättre trafikkultur. Strängt taget borde dessa propagandamedel inte belasta den tekniska trafikomläggningen. Vi behöver en propagandaverksamhet av stora mått för större trafiksäkerhet, men denna bör inte bekostas i samband med högertrafikomläggningen.

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

Det torde vara ett observandum, att antalet gränspasseringar av utländska fordon till och från Sverige under år 1953 uppgick till 428 800. Den utländska motortrafiken har sedan dess i detta hänseende åttafaldigats, och gränspasseringarna uppgick för 1960 till över 3,7 miljoner, såsom kommunikationsministern tidigare har redovisat. Det betyder att år 1960 nära 2 miljoner utländska motorfordon rullade på våra vägar och gator med bilförare som till största delen är vana vid högertrafik. Vilka risker ovana utländska vänstertrafikbilister innebär för den svenska trafiksäkerheten ligger i öppen dag. Det är ett problemkomplex, som herr Odhe bör studera närmare.

Regeringen har tillsatt en utredningsman i denna fråga, och man får hoppas att högertrafikfrågan förelägges nästa års riksdag. Jag tyckte mig märka optimistiska tonfall därvidlag i kommunikationsministerns anförande.

Herr talman! Folkomröstningen år 1955, som bekostades av statsmedel, var rådgivande och kan inte läggas till grund för ett parlamentariskt beslut på 1960-talet. Jag tror att högertrafiken är ett led i ett bättre trafiksystem och en bättre internationell anpassning. Vi står inför en period av enorm utveckling på olika områden. Avstånden mellan länderna krymper alltmer i motoristens och rymdskeppens tidsålder.

Herr CARLSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Det är glädjande att högertrafikfrågan tagits upp till förnyad diskussion i en positiv anda — och även om det är en ödets nyck att denna debatt äger rum på Norges nationaldag, vill jag tolka detta som ett tecken på att högertrafikfrågan i dag kommer att falla framåt. Det är verkligen av allra största betydelse att vi snabbt får ett definitivt beslut om övergång till högertrafik.

Inom motororganisationerna — och detta gäller såväl alla de stora motor-

organisationerna M, MHF och KAK som den gemensamma sammanslutningen Motororganisationernas samarbetsdelegation — har under många år rätt nära hundraprocentig enighet om att högertrafik snarast möjligt bör införas i Sverige, så att praktiskt taget hela Europa får ett enhetligt trafiksystem. Vi kan som bilister icke ta ansvaret för att denna reform uppskjuts. Det är ju ändock bilisterna, vilka i första hand är beroende av det trafiksätt som tillämpas och som drabbas hårdast av att olika trafikregler används i skilda länder.

Jag vill, herr talman, med hänsyn till den framskridna tiden och den långa talarlistan endast ta upp ett av de många starka skäl, som talar för en omläggning till högertrafik, nämligen trafiksäkerhetsmotivet.

Varje omställning från höger- till vänstertrafik eller från vänster- till högertrafik medför vissa olycksrisker. Detta gäller såväl de gående som motorfordonstrafikanterna. Vi kommer inte ifrån detta problem, förrän Sverige anpassat sig till det internationella trafiksystemet.

Det har alltid visat sig svårt att få klarhet om hur många olyckor som beror på ovana vid vänstertrafik respektive högertrafik. I tidskriften Nordisk Medicin har överläkaren Stig Lindgren i Falun redovisat att Svenska trafikförsäkringsföreningen år 1960 hade 966 skadefall, där utländska motorförare var inblandade. År 1959 var siffran 761, och det har alltså skett en betydande ökning. Vid analyser av dessa fall har man kommit fram till att olyckorna i en tredjedel av fallen inte har med vänster-högerreglerna att göra; i en tredjedel är sambandet tveksamt, medan det i en tredjedel rör sig om säkra felmanövrer av vänsterolyckstyp. År 1960 inträffade, fortfarande enligt Nordisk Medicin, i Sverige vänsterolyckor med inalles 20 döda och 60 svårt skadade. Hur många svenskar, som av likartade

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

reflex- eller vanemässigt betingade felmanövrer förorsakar olyckor utomlands, är mycket svårt att få siffermässigt belyst.

På samma sätt som nu de enskilda mångmiljonomställningarna varje år mellan vänster- och högertrafik skapar bekymmer, kommer självfallet en omläggning av trafikriktningen i Sverige att medföra problem och även vissa olycksrisiker. Det förefaller mig därför helt naturligt att motionärerna understrekit behovet av särskilda utredningar rörande omläggningsorganisation bl. a. ur trafiksäkerhetssynpunkt. Utan tvivel förfogar vi i dag över avsevärt bättre resurser att lösa dessa problem än tidigare då frågan diskuterats. Det bedrivs en omfattande trafiksäkerhetsforskning, trafiktekniken har utvecklats och trafikövervakningen utbyggt. Vi har skaffat oss erfarenheter rörande tillfälliga hastighetsbegränsningar och andra liknande åtgärder. Trafikundervisningen i skolorna har utvecklats. Samtidigt förfogar vi över nya effektiva media för upplysning och propaganda. TV kommer här att spela en betydelsefull roll. Inte minst väsentligt är det att vårt lands invånare i allt större utsträckning blivit mer trafiksinnade och intresserade för trafikfrågor än någonsin tidigare. Detta har bl. a. visat sig genom den markanta omsvängning i opinionen i högertrafikfrågan som uppenbarligen ägt rum sedan 1955.

Jag tror därför inte att man behöver hysa någon större oro för att en väl planerad och väl genomförd omläggning inte skulle kunna genomföras på ett ur trafiksäkerhetssynpunkt tillfredsställande sätt. Självfallet bör de trafiksäkerhetsbetingade särskilda åtgärderna bibehållas en ganska lång tid efter själva omläggnings, så att återfall i vänsterregeln undviks.

Om vi alltså är på det klara med att denna fråga måste lösas i för högertrafiken positiv riktning — och för min del är jag bergfast övertygad om att så

måste ske förr eller senare — då är det önskvärt att ett principbeslut fattas snarast möjligt, så att arbetet med frågan om när och hur genomförandet skall äga rum kan påbörjas genast och slutföras fortast möjligt. Ty det finns många detaljuppgifter, som visserligen icke är olösliga men som fordrar noggranna förberedelser. Jag delar dock utskottets uppfattning att det kan anstå med alla dessa detaljfrågor tills principbeslutet är fattat. Det väsentliga är att principfrågan föres fram till ett skyndsamt avgörande.

I detta anförande instämde herrar *Wiklund* i Stockholm (fp) och *Rimmerfors* (fp).

Herr **ERIKSSON** i Bäckmora (cp):

Herr talman! Av den förda debatten i den här omstridda frågan har jag fått det intrycket — om jag gör undantag för herr Odhes anförande — att det är en tämligen väl inövad lovsång till införandet av högertrafik i Sverige, som en blandad politisk kör har presterat från den här estraden.

Mot den bakgrunden blir det kanske något litet av disharmoni av vad jag har att säga i den här frågan. Om således mina tongångar går litet mera i moll, så är det dock inte min avsikt, att alltför mycket störa den harmoniska upptakt som skett i den här frågan. Men nog blir man en aning betänksam inför de stora kostnader, som en övergång till högertrafik för med sig, och likaså inför riskerna för en ökning av trafikolyckorna efter en sådan omläggning. Hur stora kostnaderna blir har vi väl i dag inget klart begrepp om, men det får vi väl snart besked om av den utredningsman som sysslar med detta. Att det kommer att röra sig om åtskilliga hundratals miljoner, är vi väl ändå på det klara med.

Som frågan nu ligger till, så behöver väl den här debatten icke föras med argument för eller emot högertrafik. Andra lagutskottet har ju i sitt utlåtande icke tagit ställning till huvudfrågan,

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

huruvida en trafikomläggning skall ske eller ej, utan endast hemställt, att Kungl. Maj:t snarast måtte aktualisera frågan för riksdagen.

Men i den allmänna debatten möter man ibland något överdrivna förhoppningar om att en övergång till högertrafik skall lösa alla våra trafikproblem. Ett skäl som man ofta möter och som skymtat i denna debatt är den ökade trafiksäkerhet på längre sikt som är att vinna genom en övergång.

För min egen del tror jag att så icke blir fallet, vare sig på kortare eller längre sikt. Just vid övergången till en trafikomläggning tror jag att vi i stället får räkna med en kraftig ökning av olycksriskerna. Frågan om vänster- eller högertrafik är enligt min mening inte enbart en bilistfråga utan också en fotgängarfråga. Svårigheterna vid en övergång till högertrafik kommer därför att drabba dem som är sämst rustade att klara sig i trafiken, nämligen barn och gamla.

Vad så gäller frågan om trafiksäkerheten på längre sikt, som man knyter vissa förhoppningar till, så visar den internationella statistiken att olycksfiffrorna är betydligt större i länder med högertrafik än exempelvis i Sverige och England som ju har vänstertrafik.

Vill man åstadkomma en ökad trafiksäkerhet på våra vägar tror jag, att ett mera effektivt sätt vore att använda pengarna till att öka takten i vägbyggnandet, att bygga planskilda järnvägs korsningar och att undanröja farliga trafikfallor, som vi fortfarande har gott om på våra svenska vägar.

Utän att för egen del ha tagit definitiv ställning till frågan om vänster- eller högertrafik så har jag, herr talman, velat redovisa några av de negativa sidor som finns i fråga om högertrafiken. Men det finns även positiva sidor, och det starkaste skälet för övergång till högertrafik, som jag ser det, är de enhetliga trafikregler, som vi därmed skulle få med många andra länder, inte

minst de nordiska, vilket kan vara en betydande fördel.

Vad som främst föranledde mig att ta till orda i den här debatten, det var egentligen en helt annan synpunkt, en synpunkt som jag sökt förgäves efter i andra lagutskottets utlåtande, nämligen frågan om en folkomröstning. Jag anser att frågan om vänster- eller högertrafik är av den storleksordningen, att den borde göras till föremål för en ny folkomröstning. En så genomgripande förändring i medborgarnas trafikvanor, som en omläggning innebär, betecknar jag som en fråga av största vikt för allmänheten. Därför bör också allmänheten beredas tillfälle att säga sin mening. Jag skulle därför, herr talman, till sist vilja framföra en vädjan till regeringen, att innan något beslut om övergång till högertrafik sker, frågan först måtte göras till föremål för en rådgivande folkomröstning.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

I detta anförande instämde herr *Vigelsbo* (cp).

Herr *NILSSON* i Göteborg (s):

Herr talman! Statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet tog redan i december i fjol initiativ till nu pågående utredning, och motionärernas förslag kom så att säga på sladden. Andra lagutskottet hade därför strängt taget inget annat att göra än att avslå motionerna. Den blomma, som herr Wahlund ville överrätta till motionärerna, borde därför statsrådet egentligen ha fått.

Utredningsarbetet pågår, och vi får någon gång mot årets slut veta priset för en övergång till högertrafik. Att kostnaderna blir höga, bör inte fördöljas. De blir säkert högre än vad som uppgivits vid tidigare tillfällen, då vi här i riksdagen har överlagt om övergången till högertrafik, som inte minst har betydelse för att skapa enhetliga körregler i Europa.

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

I dagens debatt har gjorts en rad beaktelser till högertrafiken. Detta måste ju glädja den som här tidigare varit rätt ensam om att propagera för högertrafik. Under min snart trettioåriga verksamhet i riksdagen har jag deltagit i nästan samtliga debatter om denna fråga, och varje gång har förespråkarna för högertrafik lidit nederlag. Man har blivit ganska ärrig under denna långa kamp för enhetliga körregler. Varje gång har vi förutspått — och det har också bekräftats av utvecklingen — att kostnaderna för en övergång till högertrafik undan för undan skulle stiga. Första gången, 1939, beräknades kostnaderna för en omläggning till 16 miljoner kronor. Det blev avslag. 1945 var jag med och motionerade. Då hade kostnaderna stigit med 11 miljoner till 27 miljoner, en rätt väsentlig ökning. Riksdagen ansåg det vara alltför äventyrligt att företa en omläggning, och det blev avslag. 1953 blev det bifall till en utredning. I den utredning, som Kungl. Maj:t då tillställde, var bl. a. herr Christenson i Malmö, som tidigare i dag stått i denna talarstol, och jag ledamöter. Kommitténs majoritet kom fram till en kostnadsberäkning på 250 miljoner, medan herr Christenson och en medreservant kom med ett lägre bud på 170 miljoner kronor.

Så kom den ödesdigra folkomröstningen 1955, då en betydande majoritet avisade en omläggning till högertrafik. Det valutslaget skall jag inte här kommentera. Jag skall endast säga, att kostnadsfrågan kom att i vänsteranhängarnas propaganda bli den betydande faktorn och det viktiga debattämnet, medan trafiksäkerhetsfrågan, som vi högertrafikanhängare fäste stor vikt vid, kom i skymundan.

Hur en folkomröstning i detta nu skulle utfalla har man tvistat om här i dag. Jag vet inte. Den som är van vid bakslag i denna fråga vågar inte spå. Men en sak vill jag nog säga dem som är alltför optimistiska: ni skall inte lita

alltför mycket på högeranhängarna, även om det nu gäller bara högertrafikfrågan.

Spörsmålet om folkomröstningen har redan berörts av ett par talare. Herr Odhe hade nog misstagit sig, när han påstod att det var högertrafikanhängarna som skulle ha tagit upp den frågan. Nej, så var det inte, ty i direktiven för den utredning av 1954, som jag här tidigare nämnt, sade statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ifrån, att utredningen tidsmässigt borde planera sitt arbete med tanke på att frågan kunde befinnas bära underställas en allmän folkomröstning. Det hade också 1945 års andra lagutskott sagt ifrån vid behandlingen av de dåvarande högertrafikmotionerna. Utskottet menade då, att frågan borde bli föremål för en folkomröstning med hänsyn till de delade meningar som fanns bland befolkningen ute i landet. Då vi arbetade i utredningen var frågan om en folkomröstning helt allmänt aktuell i den politiska debatten, där det framfördes förslag — jag tror det var från högern — inte enbart om en rådgivande utan också om en beslutande folkomröstning.

Det var därför som jag i ett särskilt yttrande till utredningen 1954 ansåg det vara lämpligt att rekommendera en folkomröstning under den förutsättningen, att kostnaderna för en omläggning till högertrafik till betydande del skulle bekostas av andra medel än dem som kunde inflyta i bilskattemedel.

Huruvida en folkomröstning bör komma till stånd i framtiden önskar jag inte uttala mig om nu. Den frågan får prövas vid det aktuella tillfället. Rent allmänt säger mig erfarenheten, att den som vill genomföra reformer inte synes ha framgångar genom att anordna allmänna folkomröstningar.

Vi har nu att avvakta utredningens besked om kostnaderna. Att dessa stigit kraftigt från 1954 är säkert. Ett annat viktigt spörsmål, som vi skall observera, är läget på arbetsmarknaden och till-

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

gången på arbetskraft. Det privata näringslivet, staten och kommunerna har febriga krav på betydande investeringar redan nu. Jag vill som exempel nämna, att enbart i Göteborg med omgivning har företagen och kommunerna investeringsobjekt, som måste genomföras de närmaste fem åren, för kostnader på över 900 miljoner kronor. Även om man är en aldrig så ivrig anhängare av högertrafik, måste man ta hänsyn till övriga nödvändiga reformer.

Men å andra sidan har vi den snabba utvecklingen av trafiken. Det har här tidigare sagts, att motorfordonstrafiken över gränserna har ökat starkt. Jag vill bara nämna, att från 1951 till 1960 har den trafiken ungefär femdubblats, och gränspasseringarna av motorfordon har från 1951 ökat från 650 000 till nära 4 miljoner.

Då jag konstaterar denna väldiga trafikökning över gränserna och ökningen i den internationella trafiken över huvud taget, menar jag att det inte är underligt att Sveriges övergång till högertrafik återkommer gång efter annan till behandling i riksdagen. Men i dag, herr talman, gäller det ju inte principfrågan, och därför kan jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Nu är det väl inte längre så många utanför riksdagshuset som lyssnar till denna debatt eller följer den i TV, och därför är det kanske inte så farligt om en enkel vänstertrafikanhängare — som inte har något själsliv att vända ut och in på och förklara varför hon avfallit från tidigare tänkesätt — tar till orda. Jag kan väl inte här förvillna någon, speciellt som debatten hittills har varit ganska blockerad av högerargument.

Herr Nilsson i Göteborg beklagar att högertrafikens anhängare hade så dålig propaganda 1955, men då får han väl i stället vara nöjd med den propaganda han lyckats få i gång nu. Och

herr Nilsson bör kanske inte skylla på propagandan att han inte fick så många anhängare förra gången. Det kan ju ha varit djupt liggande skäl som kom människorna att välja vänstertrafik 1955. Propagandan rör inte på allt.

Vidare bör det också anmärkas att vi i dag har att ta ställning till ett utskottsutlåtande, som säger direkt nej till motioner från högertrafikanhängare som vill att vi trots pågående utredning skall sätta i gång en ny utredning om vänstertrafikens vara eller inte vara. Ty på de motionerna föreligger såvitt jag förstår ett klart avslagsyrkande. Herr Gustafsson i Stockholm gick nog därför litet längre än sanningen tillät, när han alldeles nyss sade att han av utskottsutlåtandet hade läst ut en beställning på att högertrafikfrågan skall föreläggas riksdagen med det snaraste. Den uppfattningen fick inte jag, när jag lyssnade till utskottets ordförande herr Strand i första kammaren. Jag har också talat med honom efteråt, och han förklarade då mycket bestämt att vad utskottet skrivit inte alls vore någon försäkran om att frågan skulle lösas i högertrafikriktning. Tvärtom hade meningen varit att alla utredningar skulle bli klara, så att man visste vad man grundade sin uppfattning på, vare sig man var vänstertrafik- eller högertrafikanhängare. Det skulle finnas så mycket klara papper som möjligt.

Den uppfattningen kan ingen gärna ha någonting att invända emot, hur frälst han än är för någon viss meningsriktning. Därför tror jag att herr Gustafsson i Stockholm får lov att lugna ner sig litet. Han var kanske en smula överhettad.

Det skall inte heller döljas att motionerna är ett led i en mycket intensiv högertrafikpropaganda. Det är ingen tvekan om att motionärerna syftar till att på smidigaste, lindrigaste, snabbaste och flottaste sätt få högertrafiken genomförd utan för starkt motstånd från allmänheten. Tonen i motionerna är

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

ungefär: Låt oss klara av detta oss emellan, vi som bestämmer!

Argumenten i motionerna är också en direkt upprepning av vad högertrafikanhängarna sade 1955. Där är ingenting nytt. Det nya skulle i så fall vara det påstående som här gjorts om att människorna hade ändrat mening. År 1955 ville bara 15 procent ha en övergång till högertrafik. Nu är herr Gustafsson i Stockholm övertygad om att dessa 15 procent alltså är högertrafikanhängare, och efter vad jag förstär menade han — eftersom han hänvisade till folkmeningen som vägledande — att en stor del av de övriga 85 procenten bestod av sådana människor som hade ändrat uppfattning i lika stor utsträckning som de talare som här deklarerar sin personliga ståndpunkt. Men det vet herr Gustafsson ingenting om. Han har bara sin tro att lita till. Den är stark, men den kan ändå inte övertyga andra.

Man behöver inte misstänka att de 82 procent — eller något mera — som inte ville ha högertrafik 1955 och de övriga som var ovissa är särskilt »lösa i köttet». Jag tycker det är litet oförsäkämt att förutsätta att en stor del av vårt folk skulle vara så vankelmödig att den hux flux ändrade mening därför att den högertrafikpropaganda som fördes 1955 och som då inte var särskilt effektiv nu har tagit ny fart. Vi får väl ändå ha litet respekt för människors uppfattning i det fallet. Om man på högertrafikhåll verkligen är så angelägen om att följa folkmeningen som man tycks vara, så tag ett nytt blodprov! Låt oss få en ny folkomröstning. Då behöver vi inte gissa längre.

Fru Gärde Widemar sade att hon gav inte mycket för folkomröstningen och tillmätte den inte så stort värde i dag. Nej, man kan ju inte säga att högertrafikanhängarna hade så mycket att hämta vid den senaste folkomröstningen. Men jag vill fråga: Hur i all sin dar kan man då på »högerhåll» ha en

sådan oerhörd respekt för de små stickprovsundersökningar som Sifo gjort och på vilkas resultat högertrafikanhängarna grundar sin mycket bestämda uppfattning att det nu är dags att lägga om körreglerna?

Nej, man får nog ha litet respekt för folkomröstningen även om man tycker att den är obehaglig.

Herr Wahlund, som annars är en passionerad förespråkare för folkomröstning, sade att detta var ju bara en rådgivande folkomröstning, så den vore inte mycket att fästa sig vid. Men om det varit en beslutande folkomröstning hade man väl röstat på samma sätt. Hade det då varit något att bry sig om? Folk hade väl inte ändrat mening, därför att det var en beslutande folkomröstning, och den mening som uttalats är värd respekt, oavsett om folkomröstningen varit rådgivande eller beslutande. Att man inte är *tvungen* att ta hänsyn till 1955 års omröstning är en sak, men då skall man inte kalla den ens rådgivande.

1955 tog i alla fall regeringen råd av folkomröstningen. Jag tycker det var klokt, ty skall man ha ett folkomröstningsinstitut får man inte vara hur oförsämd som helst, om folkomröstningen händelsevis går en emot, utan säga: Detta är ett folkopinionsinstrument som kan gå mig emot, men jag, som vill att folket skall komma till tals, använder det ändå och har respekt för det.

Det är ett par uttryck i utskottsutlåtandet som jag tycker är intressanta och om vilka jag har en annan mening än de som talat här. Det står i utlåtandet, att körregeln bör ändras så snart som möjligt och att svårigheterna blir mycket större om man väntar. Då frågar jag: Varför skulle svårigheterna bli så mycket större om man väntar?

Herr Wahlund sade också att det blir dyrare om man väntar. Ja, det kan ju bli dyrare i pengar räknat, men jag räknar också olycksfallsrisken som en kostnad. Då är frågan om det kommer

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

att bli farligare och på det sättet dyrare att vänta något med att ta upp frågan. De som tillhör den generation som nu är i femtio—sextioårsåldern har i regel inte fått någon trafikfostran, om de inte tagit körkort på äldre dar. De unga människorna däremot får trafikfostran i skolan och tar körkort ganska tidigt — de har alltså större möjligheter att klara situationen, om det krävs av dem att de skall övergå från vänster- till högertrafik.

Jag tror alltså att omläggningen skulle gå mycket lättare om man väntade, ifall man nu vill ha omläggningen och tycker att den är nödvändig. Jag tror att man skulle löpa mindre risk att misslyckas, om man väntade tills femtio—sextioåringarna avlösts av ungt och krytt folk, som lärt sig köra bil låt mig säga redan i vaggan.

Därför reagerar jag mot detta tal om att det är så stor brådska att få till stånd ett avgörande, och jag reagerar mot påståendet att svårigheterna skulle bli så mycket större. Jag tror de skulle bli mycket mindre, och om man i svårigheterna räknar in riskerna för olycksfall anser jag också att det skulle bli billigare.

Skälet för att ändra körregeln är väl i alla fall att man väntar sig att vinna större trafiksäkerhet. Men underligt nog har inte någon av dem, som här redovisat sin passionerade högerinställning, med ett ord berört de risker som uppstår vid en omläggning av trafiken. Man har talat om de risker som finns när vi har vänstertrafik, medan man i våra grannländer och i andra länder i Europa har högertrafik. Man har farit till Köpenhamn, man har glidit ned mot Rivieran och känt sig modern, samtidigt som man talat om hur riskfyllt det är att vara så lantlig att man kör till vänster. Men inte ett ögonblick har man dröjt vid den situation som skulle uppstå om vi skaffade de vanliga människorna i Sverige bekymret att plötsligt få lov att följa en annan körregel.

Är det riktigt ärligt att se bort från detta faktum, som man inte ens på den mest outrerade högerkanten kunnat komma ifrån, att det blir en kraftig ökning av olycksfallen vid övergång till högertrafik? Man räknar med många tusen döda, som inte med nuvarande regler kommer att råka ut för trafikolycksfall, och man räknar med många tusen skadade. Det anses genant att nämna detta — det är mycket roligare att tala om internationellt samarbete, nordiskt samarbete etc. Man är dock inte ärlig när man inte med ett ord talar om, att vi i Sverige vid en ändring av körregeln får räkna med en övergångstid som innebär stora risker i synnerhet för de gamla och för barnen. Om man redovisat saken har man rätt att säga: Jag anser att detta är ett mindre ont än det som nu råder. Men om man inte redovisat övergångstidens risker har man oärligt tagit ställning och gått förbi svårigheterna. I verkligheten kommer man inte förbi dem, och i verkligheten får man inte hyssja åt dem som för fram obehagliga fakta, även om dessa fakta inte passar en, utan man får ta med även dem i bilden.

Trots att jag är ivrig anhängare av vänstertrafiken, faller det sig inte svårt för mig att säga ja till utskottets hemställan, ty den har för mig innebörden att vi väntar på en utredning av kostnaderna för omläggning av trafiken. Vi är beredda att även ta andra utredningar som kan klargöra för oss hur en sådan omläggning kommer att gestalta sig. Sanningen är det bästa rättesnöret när man skall ta ställning till något så ingripande som detta. Jag är inte rädd för några som helst utredningar, jag är inte rädd för en vetenskaplig belysning av någon del av detta problemkomplex. Jag tror att det tjänar både vänster- och högertrafikens sak att vi får veta så mycket som möjligt om dessa ting. Därför har jag ingenting emot att undersökningarna forceras och intensifieras och att de redovisas för riks-

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

dagen. Däremot anser jag att det är fullkomligt ovetenskapligt och ansvarslost att innan dessa noggranna undersökningar har skett vara inne på tanken att redan nu acceptera en omläggning, ett principbeslut vars följder man nu i princip inte vill ens misstänka något om bland högertrafikens anhängare.

Jag är alltså med på detta utskottsutlåtande, men jag kan inte vara med på den tydning som herr Gustafsson i Stockholm ansåg sig ha rätt att göra, utan jag håller mig till den tydning som utskottets ordförande har gjort, ty jag har fullt förtroende för hans kunskap om vad utskottsutlåtandet innebär.

I detta anförande instämde herrar Jansson i Benestad (cp), *Svenungsson* (h), *Gustafsson* i Uddevalla (s) och *Johansson* i Torp (s).

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande att lugna ner sig kan jag med varm hand överlåta åt denna kammars ledamöter och åt alla, som under tidigare år har hört fru Nancy Erikssons argumentation i denna fråga, att avgöra vem som har det största behovet av att lugna ner sig.

Fru Eriksson säger att detta utlåtande inte är någon beställning av högertrafik, vilket hon påstår att jag skulle ha gjort gällande. När vi diskuterar denna fråga, kan vi väl ändå vara överens om att försöka hålla oss till vad vederbörande talare har sagt. Jag har sagt: Utlåtandet är en beställning, och här läser jag innantill i utlåtandet att frågan om en trafikomläggning snarast möjligt bör bringas i sådant skick, att den kan föreläggas riksdagen. Med detta har jag inte tagit ställning till huruvida beslutet skall avse att vi skall ha högertrafik eller att vi skall behålla den vänstertrafikregel vi nu har. Det är ju det som skall avgöras när frågan blivit utredd.

Vidare, fru Eriksson, är det inte jag som från början blandat in denna sifferlek i resonemanget, utan det har skett från annat håll, där man gjort gällande att siffrorna från 1955 fortfarande skulle vara relevanta. Mot detta har jag sagt att de utredningar, som herr Wahlund här tidigare har presenterat, ger ett klart belägg för att en markant förskjutning i folkopinionen har ägt rum efter denna tidpunkt. Fru Gärde Widemar har också påpekat att endast 53 procent av de röstberättigade deltog i folkomröstningen 1955.

Låt mig till slut, herr talman, med anledning av fru Erikssons resonemang om folkomröstningen, säga att jag tillhör dem som är principiella motståndare till hela folkomröstningsinstitutet. Detta har jag inte tidigare berört i denna diskussion, men jag deklarerar det gärna nu. Jag menar att detta är en fråga av samma art som ett otal andra frågor vilka riksdagen har att behandla, och riksdagen bör också ha mod nog att ta ansvar för de beslut som den fattar.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp) kort genmäle:

Herr talman! Slutet av fru Nancy Erikssons i Stockholm anförande glädde mig, ty hon ville att sanningen skulle vara rättesnöret, och hon sade att vi bör inrikta oss på att samla in så mycket material som möjligt, så att frågan blir sakligt belyst ur olika aspekter. Detta är ju, som redan herr Gustafsson i Stockholm har sagt, syftet med den hemställan som utskottet har gjort. Fru Erikssons och utskottets intentioner sammanfaller alltså i detta avseende.

Men jag begärde ordet, herr talman, egentligen för att svara på den fråga som fru Eriksson ställde. Hon hade fäst sig vid att utskottet uttalat, att utredningsmaterialet snarast möjligt borde bringas i sådant skick att frågan kan föreläggas riksdagen. Hon undrar var-

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

för det är så bråttom. Skälen till att vi inom utskottet anser att frågan med det snaraste bör bringas till riksdagen för ett avgörande — i vilken riktning det än går — är anförda längre ner i samma stycke. De har flera gånger understrukits i debatten, nämligen att ju längre vi dröjer, desto större blir kostnaderna. Vi måste få ett avgörande, och det bör även intressera vänstertrafikanhängarna att få ett avgörande till stånd, eftersom det f. n. otvivelaktigt råder en viss tveksamhet, när det gäller investeringar i gator och vägar och kanske inte minst när det gäller trafikplatser, tveksamhet om efter vilket trafiksystem man bör konstruera trafikordningarna.

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde att det skulle ha framgått av vad jag har sagt att jag har den största respekt för den opinion, som framkommer vid folkomröstningar, också konsultativa. Att jag i mitt anförande härvidlag skulle ha använt någon »nedvärderande ton» — det existerar endast i fru Nancy Erikssons fantasi.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Frågan huruvida Sverige skall övergå till högertrafik diskuteras — och diskuteras med rätta — också utanför vårt lands gränser. Vi har i färskt minne den debatt som förekom i Nordiska rådet i år. Frågan har också varit upp i Europarådet, och eftersom jag hade anledning att delta i den debatt som ägde rum i denna fråga i Europarådet i Strasbourg för precis tre veckor sedan, vill jag med några ord beröra frågans läge i Europarådet.

Debatten där baserades på en rapport som utarbetats gemensamt av den engelske delegaten Matthew och en svensk delegat, konstitutionsutskottets ordförande Bengt Elmgren. Så till vida sammanfaller denna rapport med föreliggande utskottsutlåtande som det där inte

fanns något direkt förord för vare sig vänster- eller högertrafik. Men Europarådets beslut, som var enhälligt, gick dock ett steg längre än var andra lagutskottet vågat gå. Man sade nämligen att den ständigt ökande internationella trafiken motiverar enhetliga regler på det här området i hela Europa.

Nu är det klart att man kan uppnå detta på två olika vägar. Den ena vägen är att de få länder som nu har vänstertrafik övergår till högertrafik. Den andra vägen är att de länder som har vänstertrafik säger: Vi behåller vår vänstertrafik; vi skall ha enhetliga regler, men då får de andra ändra sig. Även om en och annan engelsman har den uppfattningen, tror jag att vi i vårt land är tillräckligt realistiska för att inse, att om vi godtagger att det i Europa bör vara enhetliga regler på detta område, så finns det bara en väg att gå, och det är att vi övergår till högertrafik.

Den engelske rapportören i debatten sade, att han anser att det är oundvikligt att vi kommer fram till ett läge där vi har enhetliga regler på detta område i hela Europa. Han sade vidare: Tiden arbetar inte för oss; för varje år vi dröjer kommer det att kosta mer pengar.

Herr talman! Om det nu är så att det är oundvikligt att vi får till stånd enhetliga regler, om det är så att det kostar mer för varje år vi dröjer, då faller ju alla de argument, som fru Nancy Eriksson kommit med, till marken.

Fru Nancy Eriksson säger att det är oförskämt att förutsätta, att folk som röstade för vänstertrafiken 1955 nu skulle ha ändrat mening. Men det har ju framkommit så mycket nya synpunkter sedan dess, fru Eriksson! Vi har ett helt nytt läge på trafikområdet, och om det blir nya förhållanden att ta hänsyn till tycker jag att man inte skall klandra en människa, om hon omprövar sin ställning.

Fru Nancy Eriksson sade vidare, att frågan om trafiksäkerheten i detta sam-

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

manhang inte hade berörts med ett ord. Fru Eriksson kanske var så sysselsatt med att förbereda sitt anförande att hon inte lyssnade till herr Carlssons i Stockholm utförliga motivering till varför man bör göra en trafikomläggning just från trafiksäkerhetssynpunkt.

Att sedan fru Eriksson tycker att man kan vänta tills alla människor lärt sig köra bil redan i vaggan, var väl en överdrift bland de andra överdrifterna i fru Erikssons anförande.

Herr talman! Jag vill sluta med att säga att jag tycker att det är mycket välkommet, att utskottet här klart säger ifrån, att frågan om en trafikomläggning snarast bör bringas till sådant skick, att den kan föreläggas riksdagen. Ty om vi får tillfälle att så snart som möjligt besluta om en övergång till högertrafik kommer vi att spara pengar, och vi kommer att spara de människoliv som eljest går förlorade på grund av vänstertrafiken.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Denna fråga har debatterats ganska länge, och olika synpunkter har framförts av vänster- respektive högertrafikanhängare. Det har också diskuterats vad utskottets skrivning och hemställan innebär. Jag hade tillfälle att under middagspausen lyssna på radio, och där meddelades att en talare i första kammaren klart hade sagt ifrån att utskottsutlåtandet innebure en indirekt beställning av en proposition om införande av högertrafik. Utlåtandet vore så skrivet att man möjligen kunde komma till olika tolkningar, men enligt vederbörandes åsikt hade utskottet gjort just en indirekt beställning till regeringen av en proposition om övergång till högertrafik.

Det är tre saker man bör diskutera i detta sammanhang, och de har redan berörts av flera talare, nämligen trafiksäkerheten, kostnaderna och den hänsyn man skall ta till människornas i en folkomröstning uttalade önskan.

I fråga om trafiksäkerheten har vi i kväll sluppit höra det påstående som så ofta upprepades i 1955 års agitation, att bara vi kommer över på högra sidan av vägen så löser sig trafiksäkerhetsproblemen nästan i ett enda ögonblick. Så enkelt är det ändå inte. Oavsett om ett land har höger- eller vänstertrafik inträffar olyckor. Det är inte tu tal om att det är beklagligt att utlänningar skall mista sina liv här på grund av ovana vid vänstertrafiken, men när vi talar om dessa utlänningar som förolyckas så bör vi också ägna en tanke åt de svenskar som vid en övergång till högertrafik säkerligen skulle få offra sina liv. Vi får alltemellanåt statistik från en rad länder. För en månad sedan kom statistiken från Västtyskland, och jag vågar säga att jag efter att ha läst denna har kommit underfund med att detta land med sin högertrafik har mycket fler trafikolyckor än Sverige med sin vänstertrafik. Det viktigaste är sålunda inte på vilken sida av vägen vi kör. Många andra faktorer spelar in när det gäller trafiksäkerheten.

Låt mig så övergå till frågan om kostnaderna! Högertrafikanhängarna har sagt att ju längre vi dröjer med att övergå till högertrafik, desto dyrare blir det. Ja, men vem har sagt att vi skall gå över till högertrafik? Svenska folket sade klart ifrån 1955 med över 80 procents majoritet att det inte önskade någon omläggning. Högertrafikanhängarna säger nu att det har skett en förskjutning av opinionen. A la bonne heure! Låt oss då pröva detta i en ny folkomröstning, så får vi se hur mycket de har vunnit sedan dess. Jag tror inte att det är så mycket som de försöker inbilla sig i sina bästa stunder.

Vi vet nu att vi kommer att få en utredning. Jag vill klart säga ifrån, att när kostnaderna har räknats fram men innan riksdagen tar ställning till om vi skall köra på högra eller vänstra sidan av vägen, så bör svenska folket

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

få möjlighet att än en gång säga sin mening antingen i en folkomröstning eller genom att frågan föres ut i en valrörelse. Här sitter ingen som har fullmakt att rösta för det ena eller det andra förslaget. Väljarna har en gång sagt ifrån i en folkomröstning. Så länge vi inte har något annat att bygga på anser jag att vi har skyldighet att rätta oss efter den.

Det sades att den nya generationen vill ha högertrafik. Om så skulle vara fallet får den genomföra den och betala vad det kostar. I fråga om kostnaderna vill jag också framhålla att det var någon som frågade — jag tror det var herr Odhe — vem som skall betala. Ja, mina vänner, det behöver vi inte tveka om. När kammaren fattar beslut om högertrafik så kommer högertrafikanhängarna att förklara att det är skattebetalarna som skall stå för kostnaderna. Vi skall göra klart för människorna att så ligger saken till.

Jag tror för min del att en ny hänvändelse till människorna kommer att ge precis samma resultat som 1955. Högertrafikanhängarna har i kväll sagt att deras propaganda inte var tillräckligt stark. Men på den propagandans intensitet var det nog inget fel. Innehållet var sådant att svenska folkets majoritet inte ville godta det, och det är en helt annan sak.

Det skulle finnas mycket mer att säga, men jag vill sluta med att när vi nu får en utredning till hösten och regeringen på grundval av den lägger ett förslag på bordet så anser jag att den har skyldighet att låta svenska folket säga sin mening än en gång. Vi har inte fått fullmakt att ändra trafikreglerna.

Det skulle vara intressant att fördjupa sig ytterligare i denna debatt, men som flera talare redan sagt så skall vi inte avgöra frågan definitivt i dag. Den gång frågan kommer på kamrarnas bord igen för ett beslut kommer det säkert att bli en betydligt hårdare debatt än i dag.

Jag har velat framhålla detta därför att jag har ett föregående i denna sak. Jag tillhörde kommittén för vänstertrafikens bibehållande 1955. Ingen har med faktiska bevis kunnat visa att jag den gången hade fel. Ända tills någon kan visa att vi får en ökad trafiksäkerhet och att det blir bättre på alla vis om vi övergår till högertrafik, kommer jag att vara vänstertrafikanhängare. Jag är övertygad om att jag har majoriteten av svenska folket bakom mig, hur mycket man än sjunger kärlekens höga visa till högertrafiken.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Eftersom denna monstruöst missköta fråga i ett, jag höll på att säga, skandalartat sammanhang föreläggs årets riksdag och nästan presenteras som detta års viktigaste politiska fråga, må det ursäktas mig att jag vill säga ett par ord.

Det parti jag företräder är säkert lika splittrat som alla de andra partierna i frågan om högertrafik eller vänstertrafik. För min egen del har jag alltid varit anhängare av högertrafiken. Jag röstade också för högertrafiken vid folkomröstningen. Jag har ansett att det förr eller senare är oundvikligt att genomföra en sådan omläggning och att ju längre man dröjer desto dyrare blir det.

De skäl som bestämt denna min uppfattning är desamma som har redovisats av många talare tidigare här i kväll, och jag behöver inte uppehålla mig vid dem. Huvudskälet har varit att Sverige är en del av den europeiska kontinenten. Sverige är det enda land där som har vänstertrafik. Sverige är också ett genomgångsland. Det är inte bara så att någon miljon svenska motorfordon årligen kör i högertrafikländer, utan det är också så, att någon miljon motorfordon från högertrafikländer årligen kör på de svenska landsvägarna. Ju snabbare motorismen utvecklas, desto större problem medför

Utredning angående införande av högertrafik i Sverige

detta. Därför har det för mig framstått som ganska självklart, att frågan har behandlats på ett olyckligt sätt, och allra olyckligast var, att man 1955 genomförde en folkomröstning under mycket hafsiga betingelser.

Nu har utskottet snickrat ihop ett utlåtande som egentligen varken är fågel eller fisk, som både anhängare av vänstertrafik och anhängare av högertrafik förklarar sig vara belåtna med och som man kan ge vilken uttolkning som helst. Jag är ganska säker på att svenska folket, när det hört på denna diskussion och studerat det beslut som riksdagen skall fatta, frågar sig vad det innebär. Innebär det ett steg mot högertrafik eller vad innebär det? För min del måste jag dock säga att jag inte kan läsa ut någon annan mening ur utlåtandet än att det, även om det avstyrker motionen, ändå advocerar för att vi skall övergå till högertrafik. Utskottet levererar nämligen argument i den riktningen men inget argument mot högertrafiken.

Vad som är mest anmärkningsvärt, och däri kan jag verkligen instämma med bl. a. fru Nancy Eriksson i Stockholm och några andra som talat här, är att vi dock har haft en folkomröstning, i vilken 83 procent av det svenska folket bara för några år sedan uttalade sig emot högertrafik, och att utskottet inte haft ett enda ord att säga därom. När utskottet försöker redovisa problemen argumenterar det så att till och med motionärerna verkar vara mer omsorgsfulla och noggranna när det gäller förberedelsen till en eventuell övergång till högertrafik. Om 83 procent av det svenska folket så nyligen har uttalat sig för en sak, kan man väl inte som herr Gustafsson i Stockholm gjorde hänvisa till gallupsonderingar som skulle visa att opinionen svängt, ty man kan väl inte ersätta en folkomröstning med en gallupundersökning. Man må vara anhängare av eller motståndare till en folkomröstning — i det fallet kan jag

förstå herr Gustafssons ståndpunkt — men en folkomröstning har dock ägt rum och folket har givit sin mening till känna. Jag menar att den svenska riksdagen har frånhänt sig avgörandet i denna fråga genom denna illa organiserade folkomröstning. Om man med de utredningar som regeringen har satt i gång — och utskottet gör ingenting annat än blåser under regeringens åtgärder — kommer fram till en sådan ståndpunkt att det vore bäst att övergå till högertrafik, har man därmed inte löst frågan om hur man skall göra med det faktum att det stora folkflertalet har uttalat sig mot högertrafik. Jag kan inte förstå annat än att riksdagen måste finna en form för att återta beslutanderätten, ty denna har vi frånhänt oss genom den företagna folkomröstningen.

Det är på detta sätt jag ser denna fråga, och för min del kan jag, herr talman, säga som övriga kammarledamöter att jag inte känner något behov att vare sig yrka bifall till eller avslag på detta utskottsutlåtande. Om jag kunde yrka avslag på någonting, skulle det ha varit på det sätt som man tidigare handlagt denna fråga. Den får alltså passera för mig.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Under debatten har det givits många bevis på de olägenheter som är förenade med att Sverige har andra trafikregler än våra nordiska grannländer, och det är uppenbart att dessa olägenheter har ökat och alltjämt ökar med den tilltagande trafiken över gränserna. Det är klart att det speciellt för våra nordiska grannländer ter sig irrationellt att Sverige tillämpar körregler, som inte överensstämmer med dem som gäller för de flesta länder i vår del av världen.

Jag tycker att det är viktigt att understryka, att det ställningstagande som här skett innebär att man önskar få ett

fullständigt utredningsmaterial på bordet för att bedöma om man skall gå över till högertrafik eller behålla nuvarande körregler. Det finns anledning att understryka att detta inte är något ställningstagande i huvudfrågan om vi skall gå över till högertrafik eller inte.

Varför jag har begärt ordet är inte bara för att understryka detta. För egen del skulle jag också vilja säga, att ett ställningstagande i denna fråga inte bör baseras enbart på de kostnader, som en övergång till högertrafik kan föra med sig, och på en bedömning av de speciella trafiksäkerhetsproblem och andra tekniska frågor, som kan uppstå vid en övergång. Vad som i varje fall för min del är viktigt vid ett ställningstagande till om vi skall övergå till högertrafik och när vi skall göra detta, är det sätt, på vilket man tänker finansiera reformen. Det kommer att röra sig om flera hundra miljoner kronor. Det är inte bara en fråga om beloppets storlek utan också om på vilket sätt pengarna skall skaffas. Skall de anskaffas via en kraftig minskning av vägbyggandet eller skall de anskaffas genom en kraftig höjning — och kanske enbart den vägen — av bilbeskattningen? På vilka vägar tänker man anskaffa pengarna?

Det bör understrykas i denna debatt, att man måste ta hänsyn även till dessa synpunkter, när man så småningom skall ta ställning till denna fråga. Även om jag personligen anser, att det finns starka skäl för att inte undan för undan uppskjuta ett beslut om högertrafik och undan för undan ställa sig inför ständiga kostnadsökningar, därest man önskar göra en reform i detta fall, tror jag inte, att det skulle vara särskilt överensstämmande med de principer vi följer i riksdagen att fatta principbeslutet enbart med hänsyn till kostnadernas storlek. Vi bör också ha klarhet om finansieringsvägarna.

I detta anförande instämde herr *Börjesson* i Falköping (cp).

Automobilskatten för lastbil

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 4

Automobilskatten för lastbil

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 18, i anledning av väckta motioner angående automobilskatten för lastbil.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 483 av herrar *Ringaby* och *Sveningsson* samt II: 562 av herr *Hedin* hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om utredning i syfte att åstadkomma en modernisering av vägtrafikförordningens bestämmelser angående bils tjänstevikt samt att förslag framlägges till de ändringar i beskattningsreglerna för lastbil som kan föranledas därav».

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 483 av herrar *Ringaby* och *Sveningsson* samt II: 562 av herr *Hedin* angående automobilskatten för lastbil icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HEDIN** (h):

Herr talman! Vare sig det i framtiden blir höger- eller vänstertrafik här i vårt land är den fråga, jag nu i korthet skall beröra, av mycket stor betydelse för många nyttotrafikanter på våra vägar — för lastbilägarna.

Vägtrafikförordningens bestämmelser angående en bils tjänstevikt har varit desamma sedan 1922, alltså i nära 40 år. Det säger sig självt, att bestämmelserna inte kan anses motsvara nutida krav efter den utveckling som skett inom transporttekniken och varuhanteringen.

Beskattningsreglerna för lastbil baseras på tjänstevikt och medför i många

Automobilskatten för lastbil

fall en mycket hög skatt, som inte kan anses motiverad med hänsyn till en rättvis fördelning av kostnaderna på olika fordonstyper. Framför allt blir det en orättvis skattebelastning för dem, som har tillbehör av olika slag, t. ex. monteringsbara tankar eller lastkranar.

Vid ett åkeriföretag är det ofta så, att en monteringsbar tank kan användas alternativt till ett stort antal olika lastbilar. Tanken måste emellertid för att få användas räknas in i tjänstevikten för varje bil, som skall utnyttja den vid något tillfälle, även om det bara sker någon gång då och då. Orättvisan i beskattningshänseende blir särskilt markant genom att skatten är progressiv. Man kan som exempel anföra en lastbil, vars tjänstevikt är 6 500 kg. Om man på den monterar en kran, som väger 500 kg, blir tjänstevikten alltså 7 000 kg, och skatten ökar genom att kranen har monterats med 64×5 , d. v. s. 320 kronor. Om samma kran monteras på en annan lastbil, som redan från början har en tjänstevikt av 7 000 kg, blir beskattningen ökad med 5×120 , d. v. s. 600 kronor. Man kan alltså säga att för samma kran utgår i ena fallet en skatt av 320 kronor och i det andra fallet en skatt av 600 kronor, även om det i senare fallet är så, att kranen utnyttjas mindre än i det förra fallet.

Ett sätt att lösa frågan rättvist är att basera beskattningen på totalvikten. Därigenom skulle man komma ifrån alla diskussioner om utrustning med kranar etc. Under alla förhållanden behövs det här snarast ändrade, tidsenliga och rättvisa bestämmelser.

Utskottet ger också motionärerna rätt i att förhållandena inte är bra, men kryper som vanligt bakom en utredning — 1953 års trafikutredning — som under åtskilliga år har hindrat utvecklingen på bl. a. fordonsbeskattningens område. Mot den bakgrunden har man anledning att vara tacksam för den uppgift, som lämnas i utskottsbetänkandet,

att utredningen mycket snart, redan i maj månad, kommer att lägga fram ett principbetänkande. Men jag har mycket svårt att inse, att det betänkande, som kommer att läggas fram och som behandlar riktlinjerna för den statliga trafikpolitiken, i och för sig kan utgöra ett hinder för att snarast rätta till de missförhållanden, som berörts i min motion. Jag tycker därför att det finns fullt fog för att, som gjorts i motionen, yrka på att Kungl. Maj:t utreder dessa frågor och lägger fram förslag om lämpliga ändringar i beskattningsreglerna för lastbil.

Även om utskottets avstyrkan är ganska mjuk och det heter: »Med hänsyn härtill anser utskottet skäl icke föreligga för riksdagen att nu tillstyrka skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet», vill jag ändå, herr talman, yrka bifall till motionerna I: 483 av herrar Ringaby och Sveningsson och II: 562 av mig själv.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Den grundläggande principen för automobilbeskattningen är, att ägare skall gälda den kostnad för trafikväsendet, som fordonet förorsakar. 1954 års riksdag skärpte skatten för den tyngre trafiken, och det ansågs motiverat med hänsyn till denna trafiks större krav på vägväsendet och en kraftigare förslitning. Utskottet uttalar att det är medvetet om, därest uttrycket tillåtes, dessa reglers ofullständighet när det gäller tjänstevikten och beskattningen av de tyngre fordonen. Under vissa omständigheter resulterar de i annan skattebelastning än vad som motsvarar avsikten med dessa regler i beskattningen. Men det är synnerligen svårt att i praktiken undvika dessa konsekvenser av det nuvarande beskattningssystemet. När frågan nu är under utredning av 1953 års trafikutredning — som efter vad herr Hedin själv här har understrukit inom kort skall framlägga ett förslag — torde det

inte finnas anledning för riksdagen att nu bifalla motionerna.

Jag ber, herr talman, att med dessa få ord få yrka bifall till utskottets betänkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5

Föredrogs vart efter annat

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Marocko för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande direkta skatter, och

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillverkning av sprit och vin, m. m.; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 25, angående regleringen för budgetåret 1961/62 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m., samt

nr 27, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående delvis ändrad beföringsgång för riksbankens vaktmästare.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkanden och utlåtanden hemställt.

§ 6

Avlösning av vissa servitut

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av motioner angående avlösning av vissa servitut.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 81 i första kammaren av herr *Erik Svedberg m. fl.*

Avlösning av vissa servitut

och nr 102 i andra kammaren av fru *Thunvall*.

I motionerna, vilka voro likalydande, hemställdes att i samband med proposition i anledning av lagberedningens förslag till jordabalk måtte utarbetas ett tillägg till servitutslagen i syfte att vidga möjligheterna att få till stånd utbrytning av vissa servitut, vilka innefattade rätt till skogsfång och mulbete.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner I: 81 och II: 102 icke måtte föranleda annan riksdagens åtgärd än att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att motionerna jämte detta utlåtande överlämnades till 1954 års fastighetsbildningskommitté.

Reservation hade avgivits av herrar *Ebbe Ohlsson, Åkesson, Ernst Olsson, Nyberg, Johansson* i Öckerö, *Jansson* i Benestad och *Turesson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner I: 81 och II: 102 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **TURESSON** (h):

Herr talman! I de motioner det här gäller hemställes att Kungl. Maj:t i samband med proposition i anledning av lagberedningens förslag till ny jordabalk måtte utarbета ett tillägg till servitutslagen i syfte att vidga möjligheterna att få till stånd utbrytning av vissa s. k. skogsfångs- och mulbetesservitut. Ett sådant yrkande borde uppenbarligen f. n. inte kunna föranleda någon som helst åtgärd från riksdagens sida. Utskottsmajoriteten föreslår emellertid att motionerna överlämnas till 1954 års fastighetsbildningskommitté.

Nu är det dock så att de reformer motionärerna åsyftar huvudsakligen förverkligats dels år 1931 genom ändringar av 3 § i jorddelningslagens 20 kap., dels år 1937 då § 7 a infördes i servitutslagen.

Inte heller i övrigt innehåller motio-

Avlösning av vissa servitut

nera några synpunkter, uppslag eller faktiska upplysningar, som inte är väl kända och sedan lång tid utgjort pålitliga ingredienser i debatten i dessa frågor. Lika litet av nytt stoff eller av önskemål har tillförts ärendet i utskottet. Det måste därför vara meningslöst att lämna motionerna till fastighetsbildningskommittén.

Minoriteten i tredje lagutskottet har ansett, att dessa motioner av såväl formella som reella skäl bör avslås. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna minoritetens reservationsvis framförda hemställan.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Skillnaden mellan vad utskottet har föreslagit och vad reservanterna yrkar är tämligen obetydlig. Det är givet att de stora och viktiga frågorna om utbrytning av servitut kommer att handläggas av fastighetsbildningskommittén, även om motionen och utskottets utlåtande ej överlämnas dit. Då såväl lantmäteristyrelsen som kammarkollegium föreslagit, att ärendet skall överlämnas till nämnda utredning, har emellertid utskottet inte funnit någon anledning att förfara på annat sätt. Därmed har utskottet givetvis inte tagit någon som helst ställning till de i motionen framställda yrkandena, vilket också tydligt framgår av utskottets skrivning.

Reservanterna säger — och det är väl riktigt — att motionärernas önskemål i viss mån redan är tillgodosedda. Jag tyckte det lät som om herr Turesson ansåg att motionärernas önskemål inte bara i viss mån utan i hög grad var tillgodosedda. Det är väl ändå så, herr Turesson, att de härskande fastigheterna har ganska små möjligheter att få till stånd en utbrytning av servitut. Visserligen kan det ske i samband med t. ex. laga skifte, men annars kan det endast genomföras efter överenskommelse. Vad motionärerna har yrkat på är, att man skulle ge stör-

re möjligheter åt de härskande fastigheterna att begära och få till stånd en utbrytning av servituten. Jag vet inte, om det vare sig är möjligt eller ens lämpligt att skapa sådana möjligheter. Utskottet har heller inte på något sätt tagit ställning till den i motionen väckta frågan, men utskottet har ansett, att man kunde gå den väg som remissinstanserna har föreslagit.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Reservanternas talesman anser det inte behövt att överlämna motionen till 1954 års fastighetsbildningskommitté bl. a. därför att han menar att detta skulle försena kommitténs arbete.

Jag tycker mig ha märkt att frågan om avlösning av servitut mest berör den del av landet där jag är bosatt, men där kan servitutsrätten och dess tillämpning verkligen vålla stor irritation, det kan jag försäkra. Om frågan kan lösas tillfredsställande genom att man granskar spörsmålet inom 1954 års fastighetsbildningskommitté, där frågor av denna art är under utredning, så tror jag inte det behöver fördröja kommitténs arbete alltför mycket, att man också får denna motion att handläggas. Det är inte säkert att det går att lösa frågan så som vi önskar, men i så fall får vi återkomma.

Det framgår ju av utskottets utlåtande att denna fråga har varit uppe till behandling flera gånger förut men också att — även om det finns sådana servitut som det här gäller också på andra ställen — avigsidorna med detta instrument tycks vara störst just i Gävleborgs län liksom i en del andra norrlandslän.

Såväl lantmäteristyrelsen som kammarkollegiet föreslår att motionerna överlämnas till 1954 års fastighetsbildningskommitté, och det har också blivit utskottsmajoritetens förslag.

Värdebeständig placering av kyrkliga fonder

Jag har visserligen fått min motion avstyrkt, men jag är för tillfället ändå ganska nöjd med utskottets skrivning och ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Ebbe Ohlsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 113 ja och 94 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Värdebeständig placering av kyrkliga fonder

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av motioner

angående värdebeständig placering av kyrkliga fonder.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 108 i första kammaren av herr *Sveningsson m. fl.* och nr 136 i andra kammaren av herr *Hedin m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hemställdes »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig utredning angående kyrkliga fonders placering på sätt, som skyddar dem mot värdeförlust i följd av ändringar i penningvärdet».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 108 och II: 136, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen yttrade utskottet bland annat följande:

Ehuru det är vanskligt att sia om den kommande ekonomiska utvecklingen i vårt land föreligger enligt utskottets mening starka skäl för motionärernas uppfattning såvitt avser att de av statliga och kyrkliga organ förvaltade donationsmedlen bör placeras i realvärden i större utsträckning än vad för närvarande i allmänhet är fallet. Medlens placering i fastigheter kan i särskilda fall vara utesluten av förvaltningstekniska skäl. Mot aktieförvärv bör sådana skäl icke utgöra hinder. Den förlustrisk som måste vara förbunden med en sådan placering kan i viss mån motverkas genom spridning av aktiesortimentet.

Ehuru utskottet således i stort sett ansluter sig till motionernas syfte, finner utskottet en särskild utredning i det av motionärerna angivna hänseendet icke nu vara påkallad.

Reservation hade avgivits av herrar *Grym, Kristiansson, Ake Larsson, Levin* och *Johansson* i Torp, vilka ansett att utlåtandet i ovan intagna del bort ha följande lydelse:

Någon särskild utredning för frågan om en bättre värdemässig säkerhet

Värdebeständig placering av kyrkliga fonder

lämpligen kan ernås är emellertid enligt utskottets mening icke för närvarande påkallad.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Jag har tillsammans med några andra av utskottets ledamöter fogat en liten reservation till vad utskottet här har föreslagit. Vi reservanter har inte något annat slutyrkande än utskottsmajoriteten, men vi skulle vilja i någon mån ändra utskottets skrivning.

Som utskottet redovisar pågår utredningar om fondmedlens placering. Dessutom föreligger ett betänkande från 1956 års fondutredning, till vilket Kungl. Maj:t ännu inte tagit ställning. Under sådana förhållanden anser vi reservanter att det ej kan vara lämpligt att riksdagen nu gör något uttalande till förmån för vad som i motionen föreslagits. Utredningsarbetet bör få bedrivas förutsättningslöst. Till Kungl. Maj:ts förslag i anledning av fondutredningens yttrande får väl riksdagen i sinom tid ta ställning när ärendet kommer på kammarens bord.

Visserligen är kanske detta en liten och obetydlig sak, men, herr talman, jag yrkar dock bifall till vad reservanterna har föreslagit.

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! Såväl utskottsmajoriteten som reservanterna har samma hemställan i detta ärende, nämligen att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Från den synpunkten är det alltså inte så mycket att diskutera. Nu har dock herr Levin yrkat bifall till sin reservation, och detta föranleder mig att säga några ord. Jag kanske inte blir fullt så kortfattad som herr Levin varit.

Det yrkas i motionerna »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig utredning angående kyrkliga fonders placering på sätt,

som skyddar dem mot värdeförlust i följd av ändringar i penningvärdet». Det har icke rätt några delade meningar inom utskottet om att motionerna berör ett ganska allvarligt problem. Detta har också kommit till uttryck i den del av utskottets utlåtande, som är gemensam för utskottsmajoriteten och reservanterna. Utskottet yttrar att frågan vid olika tillfällen och i skilda sammanhang har uppmärksamats av riksdagen och vidare att problemet, som motionärerna framhållit, varit föremål för uppmärksamhet vid 1958 års kyrkomöte.

Motionernas syfte är sålunda, synes det oss, värt allt beaktande. Nu avstyrker utskottet motionerna av vissa skäl, som herr Levin också har berört i sitt anförande. En del utredningar har igångsatts på detta område, och det föreligger också förslag från fondutredningen, som ännu icke har behandlats av riksdagen. Dessutom finns det även nu vissa möjligheter att placera kyrkliga medel i realvärden. Detta har gjort att vi ansett att något skäl för att tillstyrka en särskild utredning, som motionärerna har begärt, inte föreligger.

Reservanterna har i stort sett anslutit sig till utskottsmajoritetens utlåtande. Även reservanterna menar sålunda — för att citera utskottet — att »frågan om kapitalförstöring genom fallande penningvärde av medel, som placerats i fordringar till nominellt fixerade belopp, har blivit ett allvarligt problem i dagens samhälle». Detta oaktat vill reservanterna icke gå med på den formulering i utskottets utlåtande, där det sägs att starka skäl föreligger för motionärernas uppfattning såvitt avser att de av statliga och kyrkliga organ förvaltade donationsmedlen bör placeras i realvärden i större utsträckning än vad för närvarande i allmänhet är fallet. Jag måste nog säga att reservanterna här inte är konsekventa. Om man betraktar kapitalförstöring genom fallande penningvärde som ett allvarligt problem, bör man väl också ha stort

Värdebeständig placering av kyrkliga fonder

intresse av att kapital placeras i realvärden för att motverka denna kapitalförstöring.

Vad utskottet har skrivit om medlens placering i fastigheter eller aktier vill reservanterna också utesluta. Även detta är, synes det mig, en ganska egendomlig ståndpunkt. Vad utskottet här skrivit är ju inte någon rekommendation att fondmedel bör placeras i aktier utan en — låt vara kortfattad — redogörelse för de möjligheter som redan föreligger i detta hänseende. Vissa kyrkliga medel kan ju — som bl. a. statskontoret har påpekat — placeras i aktier även med nu gällande bestämmelser. Jag skulle ha förstått reservanterna, om det varit så att utskottet velat binda riksdagen vid ett uttalande om att fondmedel i *första hand* bör placeras i aktier. Men detta är ju inte fallet. Man bör också uppmärksamma att utskottet är medvetet om förlustriskerna vid sådan placering och endast gör en reflexion om hur dessa risker i viss mån kan motverkas. Mera konsekvent hade reservationen varit, om reservanterna icke »i stort sett», som utskottet skriver, velat ansluta sig till motionernas syfte. Men då skulle också reservanterna vänt sig mot införandet av värdebeständigare placering över huvud taget, och detta måste dock vara en mindre väl genomtänkt synpunkt.

Jag skulle inte tro att det är många i denna kammare som har samma uppfattning som den, vilken synes framgå av den här föreliggande reservationen. Det måste vara ett allmänt önskemål att kyrkliga medel kan få en värdesäker placering.

Herr talman! Med dessa reflexioner ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LEVIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Varken jag eller de andra reservanterna har tänkt att nu i sak behandla vad som har föreslagits i motionerna. Beträffande den lilla del där

vi skiljer oss från utskottet har vi sagt ifrån, att vi reserverar oss därför att utredningar är i gång som berör vissa av dessa frågor och dessutom 1956 års fondutrednings förslag är under Kungl. Maj:ts prövning. Då har vi reservanter inte ansett det vara riktigt att kammaren nu skall ta ställning för eller mot vad som har föreslagits i motionerna. Vi menar att detta ställningstagande skall göras när resultatet av Kungl. Maj:ts prövning föreligger på kammarens bord. I vad det gäller den del som är föremål för utredning anser vi att utredningen skall ske förutsättningslöst liksom utredningar över huvud taget.

Herr NYBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Inte heller utskottsmajoriteten tar definitiv ställning i de frågor, som här nu behandlas. Utskottsmajoriteten redovisar endast genom sitt yttrande vissa sakförhållanden i detta sammanhang. Det synes oss egendomligt, att inte reservanterna har kunnat gå med på detta.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Som framgår av utskottets utlåtande uppgår de kyrkliga fondmedlen till högst betydande belopp. Vi har kyrkofonden på ungefär 80 miljoner kronor, prästlönefonderna på 75 miljoner kronor och domkapitlens fonder på cirka 11 miljoner kronor. Hur stora församlingarnas fonder är har man inte kunnat påvisa, men man nämner att de enligt en uppgift enbart i Linköpings stift uppgick till 13 miljoner kronor år 1954. Dessutom finns det andra kyrkliga fonder, vilkas storlek man inte kan ange. Det är alldeles klart att det är av allra största vikt att pengarna i dessa olika fonder kan få en värdebeständig placering. Detta har också utskottet understrukt.

I sin inledning uttalar utskottet på sidan 1 följande: »Svårigheten att överblicka detta såvitt utskottet kunnat finna i stor utsträckning ej närmare kart-

lagda område samt brist på faktiska uppgifter rörande storleken av olika fonder m. m. gör att denna redogörelse icke kan göras fullständig och uttömmande.»

Detta yttrande är i och för sig en anledning till att det borde göras en särskild utredning på detta område, även om vissa av fonderna berörs av pågående eller avslutade utredningar. Man har i varje fall inte något samlat grepp över området. Under alla förhållanden är det givetvis ytterst värdefullt att riksdagen gör ett uttalande i denna fråga som är positivt så till vida att utskottet anser det viktigt att pengarna kan placeras värdebeständigt. Eftersom utskottsutlåtandet innehåller ett sådant uttalande vill jag som motionär uttrycka min stora tillfredsställelse över skrivningen, närmast då på sidan 12 i betänkandet. Den negativa inställning till placering i aktier som måhända tidigare varit rådande tycks glädjande nog ha övervunnits. Ett bifall till utskottsutlåtandet innebär därför om inte en rekommendation så i varje fall ett påpekande till domkapitel och andra berörda att de kan göra placering i aktier, bara de ser till att aktieinnehavet får lämplig spridning.

Med hänsyn till den positiva skrivning som utskottsutlåtandet har fått skall jag, herr talman, avstå från att yrka bifall till motionen. Jag tycker dock att utskottets kläm lika väl hade kunnat vara att motionerna kunde anses vara besvarade med vad utskottet anfört.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring av motiveringen, som föranleddes av bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Grym m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan med oförändrad motivering.

§ 8

Ändrad lydelse av 1 § lagen om uppsikt å jordbruk

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 30 juni 1947 (nr 288) om uppsikt å jordbruk.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att ställa något annat yrkande än utskottets utan för att ställa en fråga till jordbruksministern, närmast med anledning av ett uttalande som han gjort i den proposition som behandlats i detta utskottsutlåtande.

Det är väl uppenbart för alla som känner till ägosplittringen och de oklara äganderättsförhållandena i den s. k. storskiftesbygden i Kopparbergs län att statsmakterna härvidlag måste på olika sätt öka sina ansträngningar om vi inom rimlig tid skall kunna komma till rätta med de besvärliga problem som denna bygd har att brottas med. Bland annat krävs ökad personal inom skiftesorganisationen för att skifte skall kunna genomföras inom godtagbar tid. Jag vill i detta sammanhang beklaga att riksdagsmajoriteten i fjol beslöt minska statsbidragsmöjligheterna vid nya skiften. Vill man stimulera jordbrukare och skogsägare till laga skifte bör man inte genomföra ändringar som medför att sakägarna får ökade kostnader för skiftet. Detta sagt en passant.

Med nuvarande ägosplittring och klarhet i fråga om äganderätten på många håll, som naturligtvis främst vållar utomordentligt stora besvär för jordbrukare och skogsbrukare men som också verkar hämmande för utvecklingen över huvud taget i dessa bygder, är det angeläget att på olika sätt minska den nu tyvärr mycket långa tid som laga skifte i allmänhet tar i anspråk

Ändrad lydelse av 1 § lagen om uppsikt å jordbruk

och att hålla sakägarnas kostnader för skiftet på rimlig nivå.

Lantmäteristyrelsen har för några månader sedan lagt fram ett förslag om äganderättsutredningar i Kopparbergs län i syfte bland annat att klarlägga de oklara äganderättsförhållandena och därmed göra det möjligt för ägarna att få lagfart på sina fastigheter. Härmed skapas också möjligheter för ägarna att belåna fastigheterna om de så skulle önska. Om sådana äganderättsutredningar genomförs kan tiden för genomförande av eventuellt laga skifte där- efter naturligtvis förkortas.

Såvitt jag har kunnat finna har remissinstanserna i länet givit detta förslag ett mycket positivt mottagande. Det har från många håll kraftigt understrukt att förslaget snarast bör föreläggas riksdagen, men något förslag har ännu inte kommit till riksdagen. Det har berott på att vissa remissinstanser har velat ha mera tid på sig för att bedöma förslaget och självfallet fått sin begäran härom bifallen av departementet. Jordbruksministern har nu i propositionen nr 139 uttalat att någon proposition i ärendet inte torde kunna föreläggas årets riksdag. Jag är angelägen att framhålla för statsrådet att jag självfallet inte är beredd att ta ställning till alla dessa detaljfrågor, som lantmäteristyrelsens förslag inrymmer, innan jag fått ta del av alla de synpunkter som remissinstanserna kunnat framföra, men jag har ett bestämt intryck av att även de som på någon punkt har anfört kritik har riktat invändningar mot detaljfrågor och inte mot förslaget i princip. Jag har funnit i de remissvar jag har kunnat se återgivna i pressen ett mycket starkt understrykande av angelägenheten av att detta förslag snarast möjligt kan komma på riksdagens bord. Jag har ingen anledning att rikta någon som helst kritik mot statsrådet för försummelse i det hänseendet, ty man bör tillmötesgå remissinstanser

som begär längre tid för att granska ett förslag.

Min fråga, herr statsråd, är nu bara denna: Om de återstående remissvaren kommer in inom rimlig tid, är då statsrådet med hänsyn till den höga angelägenhetsgrad som denna fråga har beredd att söka lägga fram denna proposition redan vid höstriksdagen? Jag vore tacksam om jag vid detta tillfälle kunde få svar på denna fråga som intresserar inte bara mig utan många enskilda, organisationer och institutioner i mitt län.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NETZÉN**:

Herr talman! Jag vill omedelbart begagna tillfället att tillmötesgå herr Eliasson med att försöka svara på hans fråga.

Det är riktigt som han säger att en praktiskt taget entydig opinion tillstyrkt detta förslag.

Det som emellertid återstår och som nödvändiggjorde den förlängda remisstiden är att söka knäcka åtskilliga juridiskt-tekniska problem, som inte bara är detaljfrågor. Remisstiden utgår den 1 juni och jag kan självklart inte uttala mig om vad remissyttrandena kan komma att innehålla. Men om remissyttrandenas innebörd är tveklöst och entydigt stöd för förslaget skall det från min sida inte fattas vilja och ambition att om möjligt framlägga förslag redan till höstriksdagen. Härmed har jag upprepat vad jag egentligen har sagt i propositionen att jag snarast möjligt skall söka efterkomma det allmänna önskemålet om förslag i detta ämne.

Herr **TURESSON** (h):

Herr talman! Inte heller jag har för avsikt att ställa något annat yrkande i denna fråga än bifall till utskottets hemställan. Jag vill emellertid gärna återföra resonemanget till den fråga som propositionen verkligen gäller, nämligen en ändring i uppsiktslagen.

Ändrad lydelse av 1 § lagen om uppsikt å jordbruk

Jordbruksministern har i denna proposition visat ett mycket glädjande och positivt intresse för en av de kanske största och viktigaste frågorna för jordbruket i Kopparbergs län. Jag vill gärna understryka vad statsrådet uttalade i propositionen, att här gäller det inte i första hand att skydda vissa enskilda brukningsenheter från vanhävd, utan fastmer att skydda och bevara sådana sammanhängande jordbruksområden, som man bedömer bör bestå i framtiden. Det är enligt min mening just angelägenheten av att åstadkomma detta skydd, som kan försvara den ökning av möjligheterna för det allmänna till ingrepp i den enskilde jordägarens rätt, som lagförslaget innebär.

Med jordägarerätt följer obönhörligen vissa skyldigheter. En av dessa måste ju vara att jordägaren undviker sådana åtgärder som medför skadeverkningar för andra. Varje jordägare där uppe i storskiftesbygden i Dalarna har sina mycket få hektar åker fördelade på flera tiotals platser utspridda över stora områden. När en jordbrukare i dessa områden lägger ner sitt jordbruk och alla hans fläckvis spridda åker-tegar växer igen med plantor av tall, björk och gran, som efter några få år står som flermeterhøga, tjocka och ogenomträngliga häckar, då omöjliggörs jordbruk på de angränsande tegarna. Denna utveckling har redan gått mycket långt och i vissa trakter alldeles för långt. Därigenom försvåras den kommande fastighetsreglering som måste till, för att vi skall få lämpliga brukningsenheter.

När jag står här och ser ut över kammaren slår det mig, att man skulle kunna åskådliggöra effekten av vanhävd i detta avseende i Dalarna i jämförelse med andra delar av landet genom att säga, att om vanhävd uppstår på en fastighets jord i övriga delar av landet medför det ungefär samma effekt som om alla kamrater på en länsbänk reser sig. Uppstår däremot vanhävd på en

fastighet i Kopparbergs län medför det samma effekt som vi ser i kammaren, när en partigrupps ledamöter reser sig. Beskuggningen kommer ju i det senare fallet att drabba många fler än i det förra fallet. Därför är vådorna av vanhävd i Kopparbergs län mycket allvarligare än någon annanstans.

Man får bara hoppas att den av jordbruksministern föreslagna och av tredje lagutskottet tillstyrkta lagändringen skall få den avsedda effekten.

Jag har många års erfarenhet från verksamhet där uppe och av ägosplittning och äganderättstrassel. Den erfarenheten säger mig, att man kanske inte alldeles oreserverat så här i förväg vill tro, att någon myndighet skall kunna hålla den uppsikt som avses över dessa tusentals tegar enbart på grund av sin ställning som myndighet. Där emot tror jag det finns möjlighet att nå resultat, om vederbörande myndighet genom lämpligt upplagd upplysning och genom ett gott psykologiskt handlag kan vinna jordägarnas förtroende för denna angelägenhet samt väcka deras intresse och förståelse för behovet av ett effektivt värn av deras bygd.

Med de skäl som jag här anfört och övertygad om att de nya reglerna skall tillämpas på ett förnuftigt och omdömesgillt sätt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Det har inte gått att vid behandlingen av detta ärende i utskottet få någon större entusiasm för saken. Det är inte bara herr Turesson som har känt sig litet betänksam, vi har allesamman haft våra betänkligheter mot det föreliggande förslaget, även om dessa har varit av olika slag. Jag tror inte — och det är väl ingen i utskottet som tror — att den föreslagna lagändringen kommer att kunna ge något större resultat. En uppsiktslag är ju alltid svår att tillämpa. Med den besvärliga ägosplittningen i dessa bygder

Åtgärder för rationalisering av jordbruket och skogsbruket i Kopparbergs län, m. m.

måste det bli alldeles särskilt svårt. Men denna lag är ju avsedd som ett provisorium i avvaktan på effektivare åtgärder för att äntligen råda bot på de välkända missförhållandena.

Jag förväntar, och inom utskottet förväntar vi, att de nya bestämmelser som vi räknar med skall komma om äganderätt och lagfart där uppe skall komma att ge en helt annan effekt än vad det nu föreliggande lagförslaget gör. Att det behövs vidtas radikala åtgärder är vi väl alla överens om. Vad som hittills har kunnat åstadkommas under de 35 år som vi haft de särskilda bestämmelserna för storskiftesbygden i Dalarna, kan inte på något sätt anses stå i rimligt förhållande till det nedlagda arbetet och kostnaderna härför. Jag är emellertid övertygad om att denna lag kan bli en liten inkörspor för vad som skall komma och vad vi förväntar skall komma, när vi får de nya lagbestämmelser som jordbruksministern har signalerat möjligen kommer redan till hösten.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9**Åtgärder för rationalisering av jordbruket och skogsbruket i Kopparbergs län, m. m.**

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda åtgärder för rationalisering av jordbruket och skogsbruket i Kopparbergs län, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Det föreliggande utskottsutlåtandet behandlar en fråga som rör Dalarnas fastighetsrationalisering liksom det ärende vi alldeles nyss be-

handlade. Behovet av en sådan fastighetsreglering är ju välkänt och av ingen bestritt. Man kan bara konstatera att insatserna länge varit och alltfjämt är stora då det gäller både personal och insatser i övrigt för att få ordning på fastighetsindelningen i Dalarna. Det har nedlagts mycken omtanke och omsorg från olika håll på försök att komma till rätta med dessa problem. Det gäller inte minst lagstiftningen. Vi har ju särskild dalalag, vi har alldeles nyss antagit en ändring av vanhävdslagen, vi väntar på en särskild lagstiftning då det gäller myrslogar, o. s. v.

Jag skall bara här i likhet med herr Eliasson i Sundborn enträget efterlysa en särslagstiftning rörande äganderätts- och lagfartsutredning i Dalarna. Jag är tacksam för det svar som herr Eliasson fick av jordbruksministern nyligen, och jag hoppas bara att den ifrågavarande propositionen kommer så fort som möjligt. Jag hoppas också att propositionen inte kommer att alltför mycket krångla till saker och ting som måste få en snabb och effektiv lösning.

Beträffande rationaliseringspropositionen, som vi behandlar under detta ärende, vill jag bara understryka att skogsbruksområden inte kan ersätta en fastighetsreglering. Det är det väl heller ingen som har tänkt sig. De utgör ett komplement till en bättre fastighetsindelning, ett steg på väg till en rationellare lösning av skogsbrukets frågor.

Jag vill också understryka vikten av att byten kommer till stånd, framför allt då det gäller skogsbruket. Det behövs också en ökad insats för vägnätets utbyggnad.

Men det är inte närmast för att påpeka dessa ganska självklara saker, herr talman, som jag begärt ordet, utan det gäller en passus i utskottets utlåtande på sidan 10, som jag skall be att få citera: »Den fortsatta rationaliseringsverksamheten i Kopparbergs län, sådan den här beskrivits, kräver enligt mitt

Åtgärder för rationalisering av jordbruket och skogsbruket i Kopparbergs län, m. m.

bedömande — det är departementschefen som talar — »gemensamma åtgärder från lantbruksnämndens, hushållningssällskapets, lantmäterimyndighetens och skogsvårdsstyrelsens sida. Riktlinjer för verksamheten bör därför, såsom i lantmäteristyrelsens och lantbruksstyrelsens av länsmyndigheterna tillstyrkta skrivelse angivits, lämpligen behandlas vid det organiserade samråd inom länsrådets ram, som jämlikt beslut av 1959 års riksdag bör äga rum mellan nämnda organ.»

Om man nu ser litet närmare på vad som krävs då det gäller en rationalisering av fastighetsbeståndet för jordbrukets och skogsbrukets del, inte bara i Dalarna utan rent generellt, måste man konstatera att det behövs för det första en medverkan från jordbrukarnas sida, för det andra en lämplig lagstiftning och för det tredje en rationell organisation. Jag tror för min del inte att det räcker med det samråd som departementschefen här har åberopat och som ju inte är avsett att gälla enbart Dalarna utan jämväl landet i dess helhet.

Jag skulle vilja påpeka att vi har två utredningar som har med dessa saker att göra, en redan verksam och en som snart kommer att träda till. Det är jordbrukskommitténs arbete som jag i första hand tänker på. Enligt direktiven kan man utläsa, att man där avser att undersöka möjligheterna för en rationellare organisation av lantbruksnämnder och hushållningssällskap. Jag skulle vilja göra en vördsam hemställan till statsrådet, som inte nu är här närvarande men kanske får tillfälle att läsa riksdagens protokoll, att den utredningen utvidgas till att avse en rationell organisation av samtliga de myndigheter på länsplanet, som har med dessa frågor att göra. Jag skulle tro att man mycket väl kan komma fram till en sådan rationell lösning av detta problem. Lantbruksnämnd, hushållningssällskap, skogsvårdsstyrelse och

lantmäteri har samtliga med frågorna att göra, och det behövs mer än väl att man äntligen kommer fram till en rationell organisation för att lösa fastighetsproblemen, inte bara för Dalarna utan för landet i dess helhet.

Den andra utredningen som jag tänker på är den som inrikesministern signalerat och som kommer att påbörja sitt arbete ganska snart. Den är ännu inte tillsatt, men enligt direktiven kommer också den att syssla med länsorganisationen, kanske mest med de sociala nämnder som finns på länsplanet. I direktiven nämnes dock också jordbrukskommitténs arbete. Man tänker tydligen göra en översyn av länsorganisationen i sin helhet.

Jag skall inte här fördjupa mig i vad en dylik utredning kan komma till för resultat och vad man kan tänka sig för lösningar på detta problem. Men man kan mycket väl tänka sig att det på länsplanet tillskapas en lekman-nämnd med t. ex. landshövdingen som ordförande, till vilken man kan knyta de länsexperter på olika områden som var och en på sitt område besitter de kunskaper som behövs. Det skulle underlätta arbetet inte bara för nämnderna själva utan också för allmänheten. Den samordnade nämnden kunde också hjälpa kommunerna att klara upp sina problem och underlätta samarbetet i dessa frågor över huvud taget.

Jag tycker att vi nu borde vara mogna för ett radikalt grepp på denna fråga och äntligen få en samordning till stånd.

I detta anförande instämde herr Brandt i Sätilla (cp).

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckt motion rörande vissa åtgärder i anled-

Tillskapande av en ny svensk edition av bibeln

ning av kronhjärtens skadegörelse i Skåne.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 11

Tillskapande av en ny svensk edition av bibeln

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckt motion om tillskapande av en ny svensk edition av bibeln.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Här föreligger ett enhälligt utskottsutlåtande över en motion av herr Ståhl rörande tillskapande av en ny svensk edition av bibeln. Det kan då tyckas omotiverat att här ta till orda, men då vi här har att göra med en ganska unik fråga, kan det vara skäl i att ändå säga några ord.

Detta är en fråga som inte bara angår religiösa kretsar här i landet. Den är också av allmänt kulturellt intresse. Vi fick den senaste svenska översättningen av bibeln 1917. Det var den s. k. kyrkobibeln. Och det är intressant att lägga märke till att Zettersteéns översättning av koranen kom samtidigt. Vissa delar därav var översatta av Nathan Söderblom. Märkligt nog har det just i år kommit en ny översättning av koranen, gjord av doktor Ake Ohlmarks. Borde då inte frågan om en ny översättning av den svenska bibeln vara än mer angelägen? Sverige är ju ändå inte muhammedanskt utan ett land där kristendomen betraktas som den fundamentala religionen.

Som jag sade har vi här att göra med en allmän kulturell fråga av intresse inte minst för den svenska skolan. Detta har också Frikyrkliga Samarbetsskommittén påpekat i sitt remissutlåtande.

Det kan också vara på sin plats att här nämna, att det sker ganska myc-

ket på denna front i andra länder just nu. I Norge fick man t. ex. 1960 en ny översättning av Nya testamentet, den s. k. ungdomsöversättningen. Och i England har nyligen utgivits The New English Bible, som har gått ut i 1,5 miljoner exemplar och blivit något av en bestseller.

I Amerikas förenta stater pågår också för närvarande ett forskningsarbete med ett 30-tal forskare, representerande katolicismen, protestantismen och judendomen, och med den internationellt kände bibelforskaren och arkeologen professor Albright som ledare. Det beräknas att det arbetet, som påbörjades 1959, skall vara slutfört 1966.

Detta visar, att det alltså sker en hel del på denna front i andra länder just nu. Till det utskottsutlåtande som nu ligger på riksdagens bord har också fogats de synpunkter som professor Wifstrand redogjorde för inför utskottet. Han framhöll då tre skäl för en ny bibelöversättning. Det första var de nya och revolutionerande handskriftsfynd som gjorts. Det andra var den nya syn på det nytestamentliga språket som framkommit under det senaste decenniet, och det tredje och inte minst viktiga skälet var svenska språkets utveckling.

Det kanske också har sitt intresse att nämna några andra språkforskare och teologer, som har uttalat sig i denna fråga. Jag tänker här på professor David Tabachovitz, som för närvarande är föreståndare vid Uppsala universitets institution för klassisk filologi. Han var f. ö. min lärare i nytestamentlig grekiska för i det närmaste 25 år sedan. Han har personligen för mig poängterat att en bibelrevision bör begränsas till från filologisk synpunkt absolut nödvändiga ingrepp i den föreliggande översättningen.

Går vi sedan till teologerna här i landet, så vill jag nämna att Ivan Engnell, professor i gammaltestamentlig exege-

Tillskapande av en ny svensk edition av bibeln

tik i Uppsala, har sagt att hans licentiatseminarium kan stå till förfogande. Man har där speciellt ägnat sig åt Psaltarforskning, varför en viktig del av arbetet här synes vara förberett.

Vidare vill jag nämna professor Harald Riesenfeld i Uppsala, som är nytestamentlig exeget och som också menar att planerna på en ny bibelöversättning bör komma till utförande.

Han menar att det är ganska klart att de vetenskapliga framstegen, främst inom textkritiken, ger oss möjlighet att nå mera precisa översättningar och större säkerhet i bedömningen av läsarter, även om han menar att någon större nyöversättningsapparat inte är befogad. Men det utan jämförelse viktigaste i detta sammanhang är enligt hans förmenande den svenska bibelöversättningens språkliga dräkt. Där är en förnyelse och förbättring av nöden. 1917 års bibelöversättning är för »slapp», menar han, för att fångla de nutida läsarna. Men för att åstadkomma en förbättring krävs ett kommittéarbete i stil med vad som gjorts i England, d. v. s. med fackmän på översättnings-språket och författare av erkänd kvalitet som medlemmar.

Jag kan också nämna att professor Hugo Odeberg nyligen i tidskriften *Tro* och *Liv* framhållit, att vad vi behöver är inte bara en översättning utan flera. Det skulle behövas en för skolans krav, en för dem som ägnar sig åt bibelstudium och en kyrkobil med ett högtidligt och vårdat språk.

De remissvar som nu föreligger från de teologiska fakulteterna, från Nämnden för svensk språkvård och från Frikyrkliga Samarbetskommittén går allesammans i positiv riktning när det gäller frågan om en ny edition av den svenska bibeln. Diakonistyrelsen ställer sig mera tveksam men anser att frågan inte saknar aktualitet. Diakonistyrelsen hänvisar också till att förhållandet mellan stat och kyrka är under utredning. Jag anser emellertid att den frågan inte

bör sammankopplas med frågan om en svensk bibelöversättning.

Vidare säger diakonistyrelsen, att det finns anledning förvänta, att kyrkomötet kommer att ta initiativ till en ny översättning. Det bör dock framhållas, att detta är en fråga som angår alla kyrkor och trossamfund i Sverige. Det är också ett kulturhistoriskt intresse av betydande mått och inte minst en angelägenhet för de svenska skolorna. Dessutom har biskopsmötet, som nyligen avslutats, hänvisat till 1951 års kyrkomötes förslag och tillstyrkt nyöversättning främst av Nya testamentet.

Alla dessa uttalanden vittnar om att det finns skäl att ta upp frågan om en nyöversättning av den svenska bibeln. Utskottet har också ansett att tillräckliga skäl föreligger för att frågan skall kunna föras vidare genom en undersökning av förutsättningarna för och behovet av en ny översättning av bibeln eller delar därav, så att man möjligen skulle kunna komma till förbättringar av tolkningen och språkstilen. Denna undersökning skulle också innefatta en undersökning av de personella resurser som finns och även de ekonomiska konsekvenser som är förknippade med frågan. Utskottets utlåtande är alls inte en beställning av en ny översättning av den svenska bibeln utan i stället en önskan om att en undersökning av förutsättningarna för och behovet av en översättning skall kunna komma till stånd.

Herr talman! Jag vill mot denna bakgrund yrka bifall till utskottets utlåtande.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Såsom sagts tidigare brukar det sällan göras några kommentarer till ett enhälligt utlåtande. Men det är väl ganska unikt att en enskild motionärs framställning leder till ett enhälligt utskottsutlåtande och — som det kan förmodas — till en enig till-

Tillskapande av en ny svensk edition av bibeln

styrkan av motionsförslaget från kamrarnas sida.

Att vi kunnat bli eniga beror på att giltigheten av de skäl som redovisats varit uppenbar även för den som är lekman. Det har påvisats att nya grundtexter upptäckts, att språket inte är modernt och att det från olika håll föreligger önskemål om en nyöversättning. Det kan förefalla egendomligt att vi, när vi vill ha en nyöversättning, inte bestämt oss för en utredning därom med en gång. Det vågar vi emellertid inte. Vi kan inte avgöra, även om vi får aldrig så många utlåtanden, hurvida såväl Gamla testamentet som Nya testamentet skall nyöversättas, om endast en del av bibeln skall nyöversättas, om endast den engelska bibeln skall nyöversättas till svenska, om man bara skall ändra på den svenska språkdräkten och inte gå till grundtexterna o. s. v. Vi vet inte heller vilka människor som skall anlitas och om det finns människor att tillgå som går i land med uppgifterna. Vidare tycker vi det är väsentligt att veta hur lång tid arbetet kommer att ta och hur mycket det kommer att kosta. Först när vi känner till alla dessa ting kan vi bestämma oss för en nyöversättning.

Det finns ett alldeles speciellt skäl för riksdagen att inte anse att detta helt och hållet är kyrkomötets sak. Det skälet är, som jag ser frågan, att bibeln är en skolbok, och det lär inte finnas någon skolbok som inte undergått en revision på 60 år. Översättningen är ju från 1917, och även om vi i dag skulle sätta i gång en utredning torde det komma att dröja cirka 15 år innan en nyöversättning kan föreligga. Då skulle alltså den bibel, som är en skolbok, vara 60 år innan den ersätts med en ny. Detta skäl får anses tillräckligt för att vi i riksdagen skall anse det som vår plikt att befatta oss med frågan. Hur man än ser på bibeln måste det sägas, att så länge skolorna undervisar i kristendom och så länge den största

delen av svenska folket tillhör statskyrkan är det en angelägenhet för staten att se till att bibelöversättningen är den riktiga. Det kan inte överlåtas åt en sekt inom den kristna kyrkan att befatta sig med översättningen, utan det är en allmän kulturfråga.

Dessa skäl har gjort att vi, utan att ha så stora insikter i detta ämne, vågat vara eniga om att be Kungl. Maj:t tillsätta några som förstår saken bättre för att undersöka, vilka förutsättningar som finns för en nyöversättning av bibeln.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att jag ville gripa tillfället att få tacka allmänna beredningsutskottet och dess ordförande för det omsorgsfulla arbete som har lagts ned på herr Ståhls motion. Om inte ett initiativ här hade tagits på riksdagsplanet, skulle denna fråga ha blivit mer fördröjd än vad som hade varit behövt. Jag skulle nog kunna fullständiga den lista, som herr Källstad gav av länder där man just har fått eller arbetar med en ny bibelöversättning. Jag har mig bekant att detta är fallet i Holland, i Tyskland och även på andra håll. Orsaken är precis densamma som hos oss, nämligen att det har framkommit nytt material som ger ny belysning på de översättningsmöjligheter som föreligger. Dessutom går språkutvecklingen så snabbt, att ord som var välbekanta bara för 15—20 år sedan i dag ter sig som främmande ord.

Om vi inte gör något har vi anledning befara att vi råkar i precis samma läge som England, där en gammal kyrkobibel obestritt har använts för kyrkan, under det att ett antal skilda översättningar har använts av de enskilda — den mest bekanta är väl Moffats översättning. Om vi inte får en ny officiell bibelöversättning, kan man på skilda håll helt enkelt bli tvungen att skaffa fram översättningar som är mera lättillgängliga.

Tillskapande av en ny svensk edition av bibeln

Jag vill bara skjuta in ett litet fridens ord till herr Källstad som citerade att 1917 års bibelöversättning utmärktes av »ett slappt språk». Frans G. Bengtsson, som med sin i och för sig mycket roliga och dräpande kritik av 1917 års bibelöversättning, har anklagat den för detta, har nog ändå gått ett bra stycke för långt. Ty 1917 års översättning hade bakom sig ett team av några av våra främsta kännare på erforderliga språksområden, och den i sista hand ansvarige för den språkliga utformningen var Esaias Tegnér d. y. — en av detta århundrades allra förnämsta språkkännare. Med hänsyn till det material som då förelåg och de svårigheter man hade att kämpa med fick man nog ändå fram en ganska god produkt. Detta hindrar dock inte att den behöver undergå en revision.

Det kanske också finns skäl att säga några ord om det som återfinns i ett av remissyttrandena i denna fråga, vilket också har berörts av de båda föregående talarna. Det gäller sambandet mellan bibelöversättningen och utredningen rörande förhållandet mellan kyrka och stat. Det är rimligt — så antyds det i detta remissyttrande — att vänta tills frågan om relationerna mellan kyrka och stat är utredd, innan man sätter i gång med arbetet på en ny bibelöversättning. Det bör då först erinras om att i den riksdagsskrivelse, som åstadkom utredningen om förhållandet mellan kyrka och stat, mycket energiskt i anslutning till ett förslag av konstitutionsutskottet betonades att den begärda utredningen inte borde innebära att nödvändiga reformer hindrades. Detta har Kungl. Maj:t också beaktat och det har beaktats inte minst i år, då förslag har framlagts till en mycket omfattande ny församlingsstyrelselag — trots den pågående utredningen kyrka—stat.

Men än viktigare syns det mig att samhället vid en organisatorisk åtskillnad mellan kyrkan och staten likväl måste ta ett ansvar för bibelöversätt-

ningar. Detta sammanhänger med tre omständigheter.

Den första är att det rör sig om något ytterst kostnadskrävande, som ett enskilt samfund inte har tillräckliga resurser att genomföra. Sannolikt kommer provöversättningar att krävas, vilket också drar stora kostnader.

Den andra omständigheten är att universitetslärare måste engageras. Den frågan löses mycket enkelt om de kan kallas till sakkunniguppdrag. Kan den vägen inte anlitas blir svårigheterna däremot stora.

Slutligen är det, som också fru Eriksson här nämnde, önskvärt att vi får en gemensam bibel för skolan, för skall vi säga kulturellt bruk och för gudstjänstbruk. Det skulle vara olyckligt om vi kom att röra oss med olika bibelöversättningar efter användningsområde. Det skulle också — om jag får tala för de gudstjänstfirande församlingarna — innebära minskad tilltro även till den bibelöversättning som används vid gudstjänsterna.

Jag ber än en gång att få framföra ett tack till utskottet för det omsorgsfulla arbete det nedlagt på detta ärende.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Efter de välvilliga och vänliga anföranden som har hållits kan det väl inte betraktas som förmätet av mig som motionär att till utskottet och dess ärade ordförande, fru Eriksson i Stockholm, uttala den erkänsla och den tillfredsställelse jag känner efter den utmärkt intresserade och positiva behandling som denna motion har fått i allmänna beredningsutskottet.

Jag skall gärna göra den personliga bekännelsen att utgången för mig var en positiv överraskning. När jag skrev motionen, var den ett resultat av många års funderingar i ämnet. Jag hade dragit mig för det, ty jag var inte säker på hur det skulle komma att uppfattas, men så tänkte jag att det förr eller senare ändå måste ske, innan jag lämnar riks-

Utredning angående förvärv åt kronan av vissa markområden m. m.

dagen. Och så skrev jag motionen som en opinionsyttring. Jag trodde då inte, att den skulle komma att bifallas. Det yrkande som utskottet stannat för sammanfaller helt, om inte till ordalydelsen så i varje fall med tankegången i motionen. En bibelöversättning är ju ett sådant jätteföretag, att man här inte gärna kan ställa något yrkande om en sådan.

Jag vill med detta framföra motionärens erkänsla för en mycket välvillig och positiv utskottsbehandling. Utan att ingå på några teologiska resonemang vill jag som min tro framhålla, att en ny bibelöversättning har en uppgift att fylla som sträcker sig ut över vitt skilda områden av vårt folks liv. Jag tror därför att vad som nu i enighet blir beslutat är en djupt väsentlig angelägenhet.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12

Utredning angående förvärv åt kronan av vissa markområden m. m.

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 30 i anledning av väckt motion om utredning angående förvärv åt kronan av vissa markområden m. m.

I en inom andra kammaren väckt motion, II: 443 av herr *Lundberg*, hemställdes, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära en skyndsam utredning av de frågor som upptagits i motionen samt framläggande för riksdagen av en proposition om att de markområden som ett i motionen angivet bolag hade i Uppland genom expropriation återfördes i statens ägo, att ägo- och gränsdragningen mellan olika grannar till ett likaså angivet fideikommissområde bleve föremål för en ingående granskning och att Kungl. Maj:t genom ett speciellt organ finge uppsikt över och en bevakning av de mark-

områden som skulle stå till allmänhetens fria förfogande för rekreation och fritidsändamål.

Utskottet hemställde att motionen II: 443 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LUNDBERG** (s):

Herr talman! Jag skulle ha önskat att jag liksom herr Ståhl hade kunnat tacka beredningsutskottet för visat intresse och ådagalagd noggrannhet vid behandlingen av den fråga jag tagit upp.

Det resultat som beredningsutskottet kommit till är så mycket mera märkligt som jag är säker på att många av dem som undertecknat utlåtandet den första maj var ute och talade om frihet, om människovärde och om rättvisa, om sociala och kulturella reformer, om kortare arbetstid, längre semester m. m. De har gjort ungefär som Wilson enligt Brandes skildring gjorde, när han talade vid en tillställning i något internationellt sammanhang. När han vecklat ut den fina fanan och sagt de vackra orden, vände han sig om och snöt sig i den.

Jag har förut, herr talman, citerat Axel Danielsson. Den fjärde januari 1895 gick han i svaromål på en anklagelse om att han var en inbiten svensk patriot. Han yttrade därvid:

»Jag kan som många andra moderat internationalist säga mig älska mitt fosterland, icke blott landet ovan den småländska gränsen, utan även denna mindre sköna men bättre gödslade och fruktbarare slättbygd, som blivit min andra hembygd. — — — Men kan en socialdemokrat älska våra strömmars brus, så länge den elektriska kraften i vattenfallen är privategendom, älska bäckarnas språng, så länge endast strändernas ägare få fiska kräftor och högt betalande engelsmän meta laxöring, älska den mörka skogens dystra sus, där baggböla-

Utredning angående förvärv åt kronan av vissa markområden m. m.

rens yxa förjagat skogsnympfen och andra poesier, älska stjärnenatten varunder en här av utplundrade proletärer hackat tänderna av köld, och sommarljuset, i vars sken de få arbeta sig svettiga dag och natt? Kan han älska allt detta? Ja, han kan och bör älska det som ynglingen älskar sina drömmars mö, vilken han först måste erövra, eller vandraren sitt mål, som han endast kan nå på en lång och mödosam stig. På det sättet är jag patriot och väl även de flesta andra.» Jag har stor känsla och förståelse för Danielssons uppfattning.

Om Axel Danielsson hade upplevt nådens år 1961, då arbetarrörelsen i riksdagen har en relativt stark ställning och kommit underfund med att talet om trygghet och människovärde även för jordbrukare och arbetare för en del bara var tomt prat, då skulle han väl ha känt hopplöshet över att människorna, sedan de åt sig själva skaffat tillräckligt mycket inte ser de mörka sidorna i samhället.

Det teoretiska tänkandet och idéerna kan ju vara vackra, men vad det gäller är ju ändå det praktiska handlandet. För både jordbrukare och arbetare som inte har kommit så högt upp på stegen är det fortfarande så att de får erfara »förtrycket nämns försvar och rätt är det som lyckas». Man kan också säga att »medborgarrätt heter pengar». I Martin Kochs Timmerdalen, som jag läste när jag var ung, talas det bl. a. om faktor Erik Perssons och inspektör Johanssons glädje över att i prästskrud ha lyckats lura Jon att skriva ifrån sig hela sitt bondehemman. Jag har en känsla av att steget därifrån och till dagens förhållanden inte är så långt. Formen har ändrats. Den har blivit hårdare. Det är självklart att när man förr använde piska så kunde det vara hårt, men hotet mot en jordbrukare eller arbetare, att man skall gå till rättegång, är vida effektivare och hårdare i dagens samhälle, eftersom det för honom skulle innebära ekonomisk katastrof att i en rättegång gå

emot ett mäktigt bolag. Han kan få gå från gård och grund.

Den motion jag väckt syftar till att söka skydda vissa jordbrukar- och arbetarintressen. Den remitterades till de organ inom länet som själva varit med om att vidta åtgärder både i nutiden och speciellt i gången tid och som resulterat i att både arbetare och bönder kommit i den situation vari de nu befinner sig. Det är kanske ödets ironi att RLF-tidningen den 12 april i år skrev om en jätteprocess för hundra år sedan, efter vilken 78 bönder i Halland fick gå från gård och grund. De hade ingen som helst möjlighet att hävda sig gentemot samhället.

Att jag har tvingats ta upp en diskussion om detta beror inte på utskottsutlåtandet i och för sig. Men det måste sägas att det är magert. Det är nästan svältfött. Trots att man mycket väl hade kunnat anlita bolagets jurister för att skriva utlåtandet, så har ändå någon jesuitisk pekoralförfattare inom Korsnäsbolaget skrivit en tolv sidors skrift som har distribuerats både till utskottet och till vissa av kammarens ledamöter. De två mest spridda tidningarna i länet har också sin plikt likmätigt återgivit den så att bygdens befolkning skall få del av det hela. Nu har varken jordbrukare eller arbetare inom länet någon egen tidning. Det är väl därför de har litet svårt att göra sig gällande.

Bakom denna skrift står en styrelse, sägs det. Enligt kungl. patent- och registreringsverket satt i denna styrelse den 2 december 1959 en förste hovjägmästare från Skaraborgs län, två direktörer från Gävle, en advokat och en direktör från Stockholm, en överintendent från Örebro län och en vägdirektör från Uppsala län.

Vad är det nu egentligen som dessa herrar har blivit så upprörda över? Jo, det är att jag har påtalat att detta bolag inte har kunnat bära det ansvar som följer med ett så stort markinnehav. Att jag har pekat ut ett bolag och krävt att

Utredning angående förvärv åt kronan av vissa markområden m. m.

extraordinära åtgärder skall vidtas mot detsamma beror på att jag har den uppfattningen, att man inte generellt skall straffa alla bolag därför att vi har ett fåtal som sköter sig på ett mycket underligt sätt. Jag har i motionen närmare motiverat det hela och vill nu endast kommentera utskottsutlåtandet.

Det talas där om att man har möjligheter till domstolsförfarande och att man också kan anlita lantmätare för att få sin rätt tillgodosedd. Jag har förut sagt att det inte är möjligt för någon jordbrukare som stäms av ett bolag att gå i svaromål. Det skulle innebära att han i åratals fick syssla med en process. Kostnaderna skulle ruinera honom. Sveriges rikes lag kan tyvärr även i dag betecknas som Sveriges rikas lag. Det är de som har pengar som får rätt. Andra tvingas avstå från att gå i svaromål därför att det svenska rättsväsendet är för dyrt.

Sedan är det ju också på det sättet att när man går i svaromål måste man också ta hänsyn till att utskottsutlåtandet är så magert att det vore synd att »skala bort» något av dess innehåll, ty då skulle det bli rena rama katastrofen. Men eftersom nu bolaget har hjälpt utskottet litet mera, har man tagit upp det här att jag har påstått att åtkomsthandlingarna är felaktiga. De är rena förfalskningarna. Ja, de gjordes i början av 1600-talet när man av en svedjefinne tog hans jordbruk. Alla som har sysslat med dessa rättsregler vet att i och med att en svedjefinne svedde en jord var det hans mark, det han hade odlat var hans. Han hade jämväl rätt att i den angränsande skogen ta de träd han behövde. Jag ser att herr Hamilton ruskar på huvudet, men låt mig här bara tala om vad som har skett.

Det är nämligen på det sättet att på 1600-talet hade det faktum att man lade beslag på kronans och böndernas jord i så stor utsträckning kommit dithän, att riksdag eller regering måste ingripa. Det omtalas i en juridisk bok

som kom ut innan socialdemokratien började göra sig gällande i detta land. Vad den allmänna reduktionen i Uppland beträffar anføres i en i kammarkollegiets arkiv befintlig handling följande: »Sedan Kungl. Maj:t i Res. den 24 maj 1693 till direktören för lantmäteriet Carl Gripenhielm gifvit befallning om allmanningarnas i Uppland kartläggning och afmätning, så förordnade direktören Gripenhielm den 9 juni s. år landtmätaren Jacob Braun till ofvanskrifna arbetes utförande.»

Enligt samma verk fann sig Kungl. Maj:t föränlåten att vidtaga särskilda åtgärder för att skydda denne lantmätare från kroppslig behandling av dem som tagit säterigårdar, kronomark eller bondemark vid det tillfället. Sedan gjorde han denna utredning, och det säges klart och tydligt ifrån det hållet, att man skulle lyckas att till kronan återföra allmanningar och annat som beslagtogs av herremännen. Det säges också med stor skärpa att man ansåg att häradshövdingarna inte var lämpliga att sitta med i kommissionerna, därför att de var så engagerade i det som hade skett i fråga om kronans och böndernas mark när denna överfördes till herremännen i dåtidens samhälle.

Eftersom det kunde vara roligt att läsa in detta till protokollet vill jag citera vad härom säges: »Särskildt ridderskapet och adeln uppgifves hafva orättmätigt inkrätat af allmanningarna. Sina säterier sägas de hafva under rå- och rörs-frihet vidt och bredt utsträckt, gjort ingrepp i de skogar och allmanningar, som närmast lågo, samt tvistat med de nästa naborna om rågångarna.»

Det där var alldeles klart, och vid det tillfället var man så radikal att man ansåg att man skulle återta marken från dem som lagt beslag på densamma. Denna jord hade orättmätigt tagits och det var riktigt om man återförde den till staten och andra jordbrukare. Nu inträffade emellertid en liten olycks-

Utredning angående förvärv åt kronan av vissa markområden m. m.

händelse: Karl XI dog, och därmed kunde man inte fullfölja verket.

Jag skall villigt erkänna att de handlingar jag här har i avskrift är mycket skickligt gjorda förfalskningar. En anställd hos De Geer på Leufsta ordnade så att den mark som nu omnämnts, svedjetorpet Kallnäs I, på ett eller annat sätt kom i hans händer. En härads hövding Höök ordnade även de handlingar som behövdes liksom även bomärkena. Han ordnade jämväl att man fick dem uppvisade i hovrätten. Jag vågar med till visshet gränsande sannolikhet påstå, att dessa handlingar aldrig underställdes vare sig svedjefinnen Hindersson eller de jordbrukare som bodde i angränsande by. Det är också märkligt att ett litet svedjetorp för en finne har växt ut så att det i dag är uppe i 442 tunnland. Man måste säga att detta är att växa fort. I dagens situation går det inte att åstadkomma någonting liknande ens med kromosomer.

Sedan har det här påståtts när det gäller lagfart m. m. att man har haft vissa handlingar. Ja, är det riktigt? Om jag inte är alldeles fel underrättad, saknades 27 eller 28 lagfarter till vissa fastigheter, som överfördes till Gimo-Österby bruk. Det är möjligt att man sedan under hand har kunnat ordna lagfartshandlingarna. Att man fick en dubbel lagfart på ett ställe i Leufsta bruk var kanske bara olycksfall i arbetet och inte meningen att så skulle ske.

Det säges också att beträffande Callnäs förhöll det sig så naturligt. Ja, vi har haft ett Äglösafall i Uppland, och vi har haft en hel del andra dylika fall. Det påstås att jag genom att ha hjälpt bönderna till att få behålla en skogsjö liksom skulle ha animerat en jordbrukare till att hugga ned några träd i ett gränsområde, som efter den tid, varom det här är fråga, skulle anses ligga på andra sidan byn. Detta är osan-

ning, men en osanning mer eller mindre gör kanske inte så mycket.

Jag skulle emellertid vilja fråga: Animerade även det sammanträde, som jag hade med ett 40-tal familjer vid Assjön, bolaget till att på de s. k. Fårholmarna, som ligger mellan Holmsångers Sätergård och Nöttö bys mark, hugga bort träd från havsstranden och inåt land, så att vindarna fick fritt spelrum? Bolaget har sedan även besprutat hela området med gift för att dels döda lövträden, dels förhindra att högviltet skulle gå över gränsen till annans jaktmark. I det fallet finns naturligtvis ingen anklagare, men man frågar sig, hur det har kunnat ske. Det är möjligt att det har tillgått så, att när vi fick den ekonomiska kartan i våra händer, drog man upp vissa gränser med en linjal. Det kan visserligen vara trevligt med linjalränder, men om dessa alltid blir till nackdel för andra jordägare och till fördel för bolagen, undrar man om det är rim och reson att så skall kunna ske.

Nu har det också sagts, att man från bolagets sida har visat mycket stort intresse för befrämjande av friluftsliv m. m. och att bolaget är förtörnat över att jag skulle ha påpekat, att det sprider otrevnad runt omkring sig. Låt mig till protokollet läsa in något om detta bolags förfaringsätt. Det gäller ett brev, som hade satts upp på alla träd och alla anslagstavlor i Gimo den 6 augusti 1959. Det heter i detta brev:

»Ni har utan vårt medgivande ordnat plats för och upplagt denna farkost på oss tillhörig mark. Med anledning härav får vi anmoda Eder att omgående bortforsla farkosten, att nedta fasta anordningar, spikdra oss tillhörigt virke, som eventuellt används vid brottsplatsen samt att befria träd in till brottsplatsen från förekommande spik, ståltråd etc. Ligger Eder farkost efter den 20 augusti 1959 kvar på våra marker, ser vi oss nödsakade att anlita laga myndighet för att på Eder bekost-

Utredning angående förvärv åt kronan av vissa markområden m. m.

nad få farkosten undanskaffad. Denna sjö utgör enskilt fiskevatten, vari fiske må bedrivas endast av jordägaren. Skärpt bevakning kommer att anordnas och allt olagligt fiske, även spömete, kommer att ovillkorligen anmälas till laga åtal.

Gimo den 6 augusti 1959.

Korsnäs Aktiebolag
Gimo Skogsförvaltning.»

Sedan inbjuder bolaget till ett möte den 13 augusti. Bolaget äger all jord runt sjön.

Är detta ett uttryck för förståelse för människornas behov i dessa avseenden? I denna sjö hade både jordbrukare, skogsarbetare och industriarbetare fiskat generation efter generation. Jämväl kyrkan hade där ett ganska stort område. Bolaget förbjuder bara detta fiske. Det möte, som hölls i Gimo folkets hus och till vilket bruket hade inbjudit, var ganska stormigt. Jag måste ta brukets representant med mig i min bil och fara hem och efter åtskilliga timmars diskussion (klockan var då ett på natten) återtog denne alltihop. Det var kanske tur, ty annars hade en olycka kunnat ske.

Samma sak upprepades vid Åssjön. En jordbrukare vände sig då till mig och bad att jag skulle komma dit och hjälpa bönderna där. Jag skall villigt erkänna, att jag rådde dem att fortsätta med sitt fiske, ty fiskevattnet var inte enskilt vatten för bolaget, utan bönderna såväl som bygdebefolkningen hade rätt att fiska där och hade alltid gjort det.

Vid ett senare sammanträde inträffade det underliga, att bolagets juridiska ombudsman var närvarande. Jag frågade honom: Hur kan ett bolag bära sig åt på detta sätt? Han förklarade hela saken och sade till mig: »Vi hade en utredning av överlantmätaren, som låg till grund för åtgärden, men jag har nu sett i akterna, att den utredningen var felaktig.»

Av en artikel i en av dagens tidningar

— den fanns visst för övrigt även införd i eftermiddagstidningarna i går — framgår att samma bolag har krävt en halv miljon kronor för minskad fiskerätt och att det har fått 100 000 kronor i nödhjälp av staten för ett fiskeområde, där jag och mina förfäder i flera generationer fritt har fått fiska och som aldrig har tillhört någon enskild. Bolaget har aldrig fiskat eller haft något fiskekort här. Denna summa har bolaget tagit ut trots att det vet, att dessa vattenområden av olika orsaker om några årtionden kommer att vara torrlagda. Det förtjänar i detta sammanhang nämnas, att bolaget har haft ett ekonomiskt mycket bra år. Det har nämligen fått en nettovinst på 12,5 miljoner kronor mot 6,5 miljoner föregående år.

Vi håller för närvarande på med att bygga ut vår sociallagstiftning, och socialministrarna under senare år har försökt att skapa drägligare förhållanden för grovarbetarna. Vi har även försökt att genom en aktiv politik för landsbygden, hejda uttunningen av befolkningens mängden där. Är det då inte rimligt att staten granskar, hur dessa stora domäner kommit till och hur upp-dämningsrätten har skapats? Jag anser att riksdagen borde ha kunnat ena sig om denna fråga, ty den gäller inte bara jordbrukare och arbetare utan alla de människor som bor i tätorter.

Jag skulle vilja påtala ett fall, som jag trodde var lögn, när jag hörde talas om det, men som tyvärr visat sig vara riktigt. Styrelsen för Gimo-Österby AB har hos länsstyrelsen i Uppsala län begärt att Ängskär — den vackraste platsen vi har på kusten och en plats som i århundraden använts som samlingsplats för de kristna och andra, eftersom man i denna bygd inte har några Folkets Hus men desto flera bönehus — få med frångående av strandlagen bygga en sommarvilla för en av bolagets direktörer 50 meter från stranden. Eftersom denna anhållan kom från ett stort bolag och inte från en arbetare eller

Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

jordbrukare beviljades den, och en villa byggdes upp — inte 50 utan 20 meter från stranden. Behöver verkligen en direktör i ett stort bolag, vilken dels har en stor, stilig våning i Gävle och dels möjlighet i övrigt att rekreatera sig, förstöra den bästa marken för friluftsliv, som vi har på den kusten?

Jag begär inte att utskottet skall kunna dessa saker, det vore orimligt att begära, ty de är alldeles för svåra. Det tar år att tränga in i dem. Men jag tycker att utskottet borde kunna gå med på att begära hos Kungl. Maj:t, att frågan skulle utredas.

Den bygd det här gäller är en fattig jordbrukarkommun, och det är hederliga människor som bor där. Såväl människorna i tätorterna som andra behöver komma ut i den svenska naturen. Vi har ju fått kortare arbetstid, längre semester och bättre inkomster. Låt vara att bilarna är trevliga att ha, men de är inte så trevliga att vara i alltid, utan vi vill gärna njuta litet av svensk natur också.

Vid nästan alla bolagsvägar och sjöar i Uppland finns det skyltar, på vilka det står förbud. Skulle inte naturskyddet och renhållningsverket kunna hjälpas åt med att få bort åtminstone det skräpet från den svenska landsbygden. De passar inte där. Det kan passa med förbud på kontor men inte ute i naturen.

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag tvingats använda så mycket tid. Tyvärr har jag inte kunnat läsa in i protokollet alla handlingar om bolaget och annat av intresse för denna fråga, men det är ingen mening att göra det, ty man kan ändå inte övertyga bolaget. Jag förstår att första kammaren näppeligen ägnat denna fråga någon tid. Det kan vara förklarligt för en kammare som kanske ser sin framtid grusad, men det skulle ha varit mycket bra, om åtminstone denna kammare hade kunnat ge uttryck åt sin mening att något bör göras. Det minsta man kan begära är

att motionen bifalles. Däri yrkas, att Kungl. Maj:t skall låta företa dessa utredningar och samtidigt också att staten skall påta sig kostnaderna i detta sammanhang. Det vore rimligt därför att det är goda jordbrukare och fattiga människor det här gäller.

Jag skall be att få yrka bifall till min motion.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1961/62 m. m.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 14

Effektivisering av verksamheten på pris- och konkurrensområdet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående effektivisering av verksamheten på pris- och konkurrensområdet jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1**Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation**

I propositionen nr 86 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 10 mars 1961, föreslagit riksdagen att godkänna de ändringar i statens pris- och kartellnämnds

Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

organisation, som departementschefen föreslagit i berörda statsrådsprotokoll.

I anledning av propositionen nr 86 hade väckts följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sjönell* och *Virgin* (I: 632) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 751), i vilka hemställts, att riksdagen måtte

A. under riksstatens tionde huvudtitel för budgetåret 1961/62 anvisa till

a) Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 920 000 kronor;

b) Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader ett förslagsanslag av 275 000 kronor;

c) Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar ett förslagsanslag av 297 400 kronor;

d) Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Omkostnader ett förslagsanslag av 25 200 kronor; samt

B. icke bevilja något anslag till särskild konsumentupplysning i prisfrågor,

dels ock en inom första kammaren av herr *Gösta Jacobsson* väckt motion (I: 631), vari hemställts, att riksdagen måtte dels avvisa de av departementschefen i propositionen uppdragna riktlinjerna för en utvidgad verksamhet på pris- och konkurrensområdet och dels avslå de av Kungl. Maj:t i propositionen äskade anslagen i vad de avsåge inrättande av 13 nya tjänster vid pris- och kartellnämnden respektive särskild konsumentupplysning i prisfrågor.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 632 och II: 751 samt I: 631, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna de ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation, som departementschefen föreslagit i statsrådsprotokoll över handelsärenden för den 10 mars 1961.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 632 och II: 751 samt I: 631, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå de i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 10 mars 1961 föreslagna ändringarna i statens pris- och kartellnämnds organisation.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HECKSCHER** (h):

Herr talman! Statens pris- och kartellnämnd är en av de kvarvarande arvtagarna till de krisorgan som upprättades under andra världskriget. Priskontrollen under krigsåren motiverades med rätt eller orätt av avspärrningen då, som medförde en utomordentligt stor knapphet på varor, så att den vanliga prisbildningen inte fungerade. Numera har priskontrollen avvecklats, sedan det visat sig att den höjde snarare än sänkte priserna, och statens pris- och kartellnämnd har nu andra funktioner väsentligen på monopolövervakningens område.

Kungl. Maj:t har i år föreslagit en utökning av pris- och kartellnämndens personal och i viss utsträckning även av dess verksamhet. Det är ett ganska överraskande förslag. Konkurrensen inom den enskilda handeln är nu utomordentligt stark och blir mer och mer markerad. Det beror delvis på utvecklingen av det internationella varuutbytet, som gör det allt svårare att uppehålla några monopolitiska tendenser på hemmamarknaden. Det beror också på den enskilda handelns utveckling, där enskilda små handelsföretag konkurrerar med kedjeföretagen — icke kedjereaktioner som det på grund av skrivfel kommit att stå i reservationen — och konsumentkooperationen och därför gemensamt åstadkommer en sänkning av priserna.

Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

Naturligtvis är ingenting fullkomligt. Det finns självfallet brister i konkurrensen, eftersom ingenting här i världen kan vara utan brister, men på det hela taget är det uppenbart, att vi går emot en period av skärpt, icke minskad konkurrens i den enskilda handeln. Vill man skapa ännu bättre förutsättningar för en sådan utveckling, ligger möjligheterna därtill på den allmänna ekonomiska politikens område. En sådan ekonomisk politik som är liberal och konkurrensfrämjande kan härvidlag åstadkomma mera än den allra mest fullkomliga och maktfullkomliga pris- och kartellnämnd.

Går man sedan till kartellfrågan, som kanske inte är huvudföremål för diskussionen, kan man i förbigående konstatera, att även här har näringslivets självsanering varit det viktigaste instrumentet för att undvika monopolistiska tendenser.

Förra året fick pris- och kartellnämnden en personalförstärkning, som då motiverades med att det behövdes en skärpt prisövervakning när den allmänna varuskatten hade införts. Jag lämnar därhän i vad mån utvecklingen har bestyrkt denna uppfattning, men så mycket är i alla fall klart, att detta behov av en skärpt prisövervakning till följd av den allmänna varuskattens tillkomst i dag inte längre kan föreligga. Trots detta skall den personal som anskaffades för ändamålet alltjämt vara kvar. Man frågar sig, om det är med tanke på en relativt nära förestående höjning av omsättningssteuern som vederbörande tror att ett sådant behov fortfarande kan finnas.

Bland motiven för den nu ifrågasatta utbyggnaden nämns en ökad upplysningsverksamhet bland annat genom studieorganisationerna, radion och televisionen. Syftet med en sådan skall vara att skapa ett mera »utvecklat prismedvetande» hos den köpande allmänheten. Jag undrar om inte den utveckling, som vi har haft under de senaste

åren med de begynnande inflationstendenserna, i och för sig har varit tillräcklig för att skapa ett mycket starkt utvecklat prismedvetande. Vad utskottet och propositionen härvidlag säger vittnar enligt min mening om ett mycket ringa förtroende för husmödrarnas och den övriga köpande allmänhetens förmåga att själva bedöma de förändringar som inträder i prissättningen. Men om det skulle råda brist på prismedvetande, kan man verkligen skapa sådant genom studiecirkelar? Det är väl ändå knappast möjligt att åstadkomma något på den vägen.

Vad beträffar de detaljupplysningar om prissättningen på särskilda varor, som också har varit föremål för diskussion, uppstår ett utomordentligt svårt objektivitetsproblem. Det är inte lätt att tänka sig hur det över huvud taget skall gå till för en offentlig myndighet att på en marknad som präglas av så skarp konkurrens som den nuvarande göra uttalanden av denna typ utan att gynna den ena producenten eller försäljaren av varor framför den andra.

De skäl, som har anförts för denna personalförstärkning och utvidgning av verksamheten, synes med förlov sagt snarast vara svepskäl. Det hela ger ett intryck av att man i förväg har bestämt sig för att det skall ske en utvidgning och därefter med någon möda lyckats hitta på en motivering för att så skall vara fallet. Bakom detta ligger av allt att döma den misstro och misstänksamhet mot näringslivet — särskilt mot småföretagen inom den enskilda handeln — som i så många hänseenden har visat sig betecknande för socialdemokratien och som tydligen har spritt sig också till andra företrädare för majoriteten i statsutskottet i denna fråga.

Reservanterna — jag avser nu i första hand reservationerna under punkterna 1—5 som står i nära samband med varandra — tror inte att det föreligger något som helst behov av en personal-

Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

ökning. Tvärtom menar vi, att antalet tjänstemän skall kunna begränsas genom att den personal som tillfälligt tillfördes pris- och kartellnämnden med anledning av omsättningskattens införande åter tas bort. Över huvud taget anser vi, att den verksamhet som det här är fråga om snarast skall ha beredskapskaraktär och att den i dagens läge inte har någon särskilt stor uppgift att fylla.

Jag tvivlar inte ett ögonblick på att om denna personal kommer till, kommer den att ha sysselsättning under den i vederbörande reglemente föreskrivna arbetstiden. Parkinsons lag fungerar med osviklig precision med så samvetsgranna ämbetsmän som de svenska. Anställer man personal, ser den till att den också får sysselsättning. Det är dock knappast från den synpunkten vi har att se en ifrågasatt utbyggnad av ett organ inom förvaltningen. Det gäller väl snarare att fråga sig, om här föreligger ett absolut oundgängligt behov av en utbyggnad eller om man kan klara sig utan den. Något sådant oundgängligt behov har propositionen och utskottsmajoriteten sannerligen inte kunnat påvisa.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen nr 1) av fröken Andersson m. fl. under punkten 1. Jag ber samtidigt att få anmäla, att jag har för avsikt att yrka bifall jämväl till reservationerna 2), 3), 4) och 5) samt sedermera också till reservationen nr 6) av herr Boman m. fl.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Det kan finnas skäl att slå fast att den översyn av verksamheten på pris- och konkurrensområdet, som igångsattes för ett år sedan av handelsministern och som väl avslutas med dagens riksdagsbehandling, bara har haft ett mycket begränsat syfte. Lagstiftningens principer och den administrativa ordningen har förutsatts i allt väsentligt bli oförändrade. Över-

synen skulle ta sikte på att skärpa prisövervakningen, effektivisera åtgärderna mot konkurrensbegränsningar samt förbättra konsumenternas prismedvetande. Det senare är förvisso inte minst viktigt, eftersom nu gällande ordning förutsätter en insiktsfull aktivitet från konsumenternas sida. Det är inte bara fråga om vilja att vara prismedveten, herr Heckscher, utan också om förmåga.

De förslag som framlagts och behandlats i propositionen och utskottsutlåtandet får ses mot denna bakgrund. Lagstiftningen i fråga har alltför försökskaraktär. Man förutsätter att det skall bli en mera allmän översyn längre fram, och då får man ta upp olika problem som denna utredning och denna proposition har lämnat åsido. Om man emellertid med i stort sett nu gällande ordning vill effektivisera verksamheten och därvid utgår från att den har till syfte att bilda underlag för bedömningen av den ekonomiska utvecklingen i stort, ge medborgerlig skolning i dessa frågor, ge aktuell prisinformation och skaffa fram material för ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor och för näringsfrihetsrådet, så kommer man till slutsatsen, att undersökningsverksamheten behöver utvidgas. Jag tilläts mig att ta fram några objekt, som förts fram av utredningen och som vunnit anslutning från olika håll vid remissbehandlingen och även omnämnes i propositionen. Det är kanske dessa saker som herr Heckscher kallar »svepskäl» för den utvidgning och för den effektivisering som nu föreslås.

Det gäller för det första möjligheten att göra utökade och fördjupade undersökningar för att klarlägga den betydelse riktpriserna har för prisenivån inom olika branscher; för det andra klarläggande av genomslaget på prissättningen i distributionsleden av sådana omständigheter som tullsänkningar, ändringar i jordbrukets producentpriser, ändringar i indirekt beskattning

Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

m. m.; för det tredje geografiskt sett avgränsade undersökningar om prisvariationer i detaljhandeln; för det fjärde fortsatt arbete med undersökningar av vertikal karaktär; för det femte inventering av konkurrensbegränsningar, som icke är grundade på avtal och således icke kan införas i kartellregistret; för det sjätte undersökningar om konkurrensförhållandena i dekartelliserade branscher; för det sjunde ökning av antalet undersökningar beträffande verkningarna i konkurrensbegränsningar inom kartellbundna branscher; samt för det åttonde betydande ökning av antalet lönsamhetsundersökningar.

De berörda organen har emellertid icke resurser för detta utvidgade arbete, även med en aldrig så god planering av sin verksamhet. Den personalförstärkning, som nämnden fick i samband med omsättningsskattens genomförande, har nu förts över på andra uppgifter, som även de varit angelägna. Den i dag aktuella utökningen av personalen kommer att disponeras för att fullfölja främst de uppgifter jag här nyss nämnde.

Det är väl ingen som egentligen har trott, att det skulle finnas möjlighet att uppnå någon enighet med högern om denna verksamhet. Högern har ju i lång tid varit helt negativ till det allmännas arbete på detta område. Man har t. o. m. ett intryck av att högern önskar gå längre än vad näringslivets eget folk gör i motståndet mot dessa anordningar. Motionen nr 751 i andra kammaren väckt av herr Bohman m. fl. var för övrigt inte fullt så negativ som reservationen till föreliggande utskottsutlåtande nu blivit. I denna vill man nämligen även ta bort personal som redan finns på nämnden.

Jag skall helt förbigå vissa speciella frågor, som behandlas i propositionen, med hänsyn till den framskridna tiden, men jag vill ändå säga något om den allmänna frågan, huruvida det är nödvändigt att använda statens medel för

att utvidga och effektivisera denna verksamhet. Jag svävar inte på målet då jag uttrycker den meningen, att det här föreligger många och avgörande skäl för att gå denna väg.

Den allt större och brokigare varumarknaden är för konsumenten svår att överblicka, både i fråga om pris och kvalitet. Detta är ett av de avgörande skälen. Ingen kan heller garantera *all den fria konkurrensen fungerar över hela fältet*. Vårt fullsysselessamhälle är ett säljarnas samhälle. Visst finns det — för att ett ögonblick tala om handeln — konkurrans mellan kooperativ och enskild handel, mellan traditionell handel och s. k. fribytare, samköp och andra. Det är priskrig på Storgatan, pangpriser på fredagarna och mycket annat sådant. Det är gott och väl, även om vi konsumenter också därvidlag gärna skulle se, att reklamannonsernas verkliga innebörd verifierades av undersökningar, gjorda av de statliga organen oftare än som nu sker och redovisade då de ännu har full aktualitet.

En nyligen i och för sig intressant undersökning om riktprijsföljsamhet inom livsmedelsbranschen i Stockholm och ett antal andra större orter byggde på mer än årgammalt material. Som teoretiskt studiematerial kan detta naturligtvis användas. Men inte kan man väl tycka att det är aktuell konsumentupplysning.

Vad är det förresten för slags konkurrens som det är fråga om. Det är ju i näringslivets och handelns upplysning, eller skall vi säga reklam, som vi möter den mera direkt. Jag vill påstå, att denna reklam inte handlar så mycket om priser. Det erbjudes inte heller mycket stoff för att hjälpa oss att väga pris mot kvalitet. Varans utstyrrel, förpackningens färger och glans, exponeringen i butiken och ibland helt ovidkommande värdelösa »grejor» som vi får på köpet, sådant dominerar alltför ofta i säljarargumenteringen. Vad va-

Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

ran egentligen består av, dess hållbarhet, hur den skall skötas o. s. v. får vi i mycket liten grad reda på. När de som står bakom den tidigare nämnda motionen II: 751 säger, att det är de olika producenternas och distributörernas informationer, som är den enklaste och mest tillförlitliga och den för konsumenterna i längden billigaste formen för konsumentupplysning, så tror jag verkligen inte att de har konsumenterna med sig.

Jag läste med glädje tidningen Köpmannen härförleden, då den i sin ledare pläderade för en renare stil i försäljningsarbetet och vände sig mot kombinationsförsäljning och lockvaruförsäljning under rubriken: »Varför inte sälja varan?» Men man blir ändå litet ängslig när man i samma tidning hittar helsidesannonser med lockrop till köpmännen att sälja just sådana kombinationsartiklar eller att installera blickfångande skyltställ, som betyder ökad försäljning. »Det frestar och då blir det mer impulsköp», låter man en affärskvinna säga i en annons. Det är klart att sådant är förståeligt, men nog framstår det som om prisfrågan vore en ganska undanskymd faktor i spelet om konsumenternas intresse.

De undersökningar som för övrigt har företagits om riktprisföljksamheten för olika varugrupper och varuslag, visar tydligt hur svag priskonkurrensen är.

Jag skall be att få säga några ord om upplysningen. Det har förutsatts, redan i tidigare utredningar om dessa frågor, att man från statens organ även skulle meddela konsumentupplysning som skulle grundlägga det vi kallar för prismedvetenhet. Men det har aldrig givits tillräckliga resurser för att driva denna upplysningsverksamhet. När yrkeskvinnornas förbund säger att det mesta på detta område är gjort, har de nog kommit sanningen ganska nära. Löntagare, kvinnoorganisationer och studieförbund har velat gör någonting men har saknat material. För intresserade

journalister i dagstidningar och fackpress har förhållandet varit detsamma på grund av att material i prisfrågor har saknats. I remissvaret ger Sveriges radio och skolöverstyrelsen också uttryck för att material av detta slag måste komma fram för deras upplysnings- och skolningsverksamhet.

Det är naturligtvis alldeles riktigt, att det är mycket besvärligt att genom upplysningsmaterial av denna karaktär samordna prisuppgifter med kvalitetsupplysning, men det skall gå att klara om man kan anställa intresserat och kvalificerat folk. De som anställts för dessa uppgifter kan i varje fall vara övertygade om att de kommer att möta en intresserad publik som även kommer att kunna ge dem tips och framställa beaktansvärda önskemål om arbetets inriktning. Jag tror inte att vederhäftigheten kommer att behöva ifrågasättas. Det är ju ändå ingen ensidigt sammansatt publik som denna upplysningsverksamhet skall vända sig till. Det är ett tvärsnitt genom den svenska befolkningen — husmodersföreningar, politiska organisationer, studieförbund och andra — som skall syssla med dessa frågor och som kommer att vara kritiskt granskande.

Den särskilda studiekampanjen får ses mot bakgrunden av att för litet har gjorts på detta område. Det har framställts ett ytterligt starkt krav från de intresserade parterna — bestående av de organisationer jag nyss nämnde — om att få ett snabbt och effektivt handtag. När det samtidigt är ett samhällsligt intresse att föra fram dessa frågor, anser jag att man skall vara beredd att även satsa resurser härvidlag.

Jag vill begagna tillfället att citera vad ett av studieförbunden, nämligen Medborgarskolan, säger om dessa ting. Det börjar med att slå fast att »konsumentupplysning utan tvekan är ett viktigt samhällsintresse». Det talar om att Medborgarskolan har ägnat sig åt att utbilda handledare för studiecirklar i

Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

dessa ämnen. Det säger vidare, att man vill ha prismaterial som är pedagogiskt riktigt och lättillgängligt utan att ge avkall på kvalitén. Man ser med stor tillfredsställelse fram mot ett samarbete mellan de organ som finns och folkbildningsorganisationerna. Man hälsar också med tillfredsställelse, att pris- och kartellnämnden utrustas med personal som kan hjälpa studieorganisationerna med dessa åtgärder. Man säger att engångskampanjen är en åtgärd av stor betydelse. De 150 000 kronorna är ett steg i rätt riktning. Medborgarskolan anmäler att den är beredd att medverka i kampanjen. Den anser emellertid att summan är i minsta laget, eftersom man räknar med att organisationerna dessutom måste satsa egna pengar.

Med de anförda synpunkterna ber jag att på alla punkter få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Det som föreslås i propositionen är bara en personalförstärkning och något ökade resurser åt de organ som *registrerar* prisstegringarna och prisrörelserna. Den kommunistiska gruppen däremot har länge kämpat först för att inte bara bibehålla utan också effektivisera den tidigare priskontrollen och sedan för ett återinförande av priskontroll i effektiviserad form. Det riktiga är enligt vår mening att skapa ett organ, som har fullmakt att ingripa mot monopolpriser och andra oskäligen priser.

När man nyss hörde herr Heckscher var det som om monopolismen vore borta ur vårt samhälle och all kartellprissättning hade upphört att finnas till och den fria konkurrensen hade återuppstått i hela sin 1800-talsslans. Tyvärr är herr Heckschers skildring inte riktig. Det lilla som finns kvar av fri konkurrens i vårt samhälle är kringskuret av monopol och kartellavtal. Det kan tänkas, att de statliga organens och regeringens medverkan till att priskon-

trolen har upphävts beror på att det inte minst är regeringen och riksdagsmajoriteten som har trissat upp priserna under senare år. Jag menar inte bara genom oms och hyresstegringar utan också en hel del annat, exempelvis genom jordbruksregleringen, som ibland inte ger producenterna så mycket mera men däremot mellanhänderna ökad inkomst för deras insats.

Nej, föreställningen om återuppvaknad fri konkurrens finns tyvärr bara i herr Heckschers föreställningsvärld och inte i verkligheten.

Vad gör nu pris- och kartellnämnden? Jo, den registrerar påfallande prisstegringar och nya kartellbildningar, som driver upp eller slår vakt om priser som inte borde vara så höga som de är. Men de statliga organen har ingen befogenhet att göra ett effektivt ingripande. Mellanhandsvinsterna och försäljningskostnaderna stegras oupphörligt. Prisstegringar i de tidigare leden och varuskatten slår snabbt igenom, men tullsänkningar och prissänkningar i produktions- och importledet tycks bara undantagsvis få någon effekt i detaljhandeln. Det pågår, som här har påpekats, en omfattande rationalisering av distributionen och detaljhandeln, men denna rationalisering tycks bara ge den effekt som fru Lewén-Eliasson nyss talade om, att varje tisdag och fredag annonseras en del lockvaror till priser som är litet lägre än de andra och med vilka man skall locka in kunderna så att de köper andra varor, vilkas priser är allt annat än nedsatta. Om en familj kunde leva på lockvaror kunde den nog leva relativt billigt, men det går dess värre inte.

Och rationaliseringsvinsterna? Dem tar de stora företagen hand om, och kunderna får inte mycket med av dem. Det som sker i detaljhandeln i dag är främst att kedjeföretagen äter ut småhandlarna. I vilket kvarter som helst i Stockholm kan man finna exempel på att små livsmedelsaffärer och andra

Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

butiker har måst slå igen, därför att de inte har kunnat klara sig i konkurrensen med kedjeföretagen och deras mycket effektiva annonsering.

Pris- och kartellnämnden sitter bara och registrerar.

En av konjunkturinstitutets experter på prisfrågor, licentiat J. G. Lindgren, har nyligen i Ekonomisk revy påtalat vad han kallar »slagsidan i prisövervakningen», ett missförhållande som beror på begränsningen av blickfält och arbetsinriktning i pris- och kartellnämndens utredningsarbete. Licentiat Lindgren skriver: »Denna svaghet i uppläggnings påtalades i remissbehandlingen kraftigt av konjunkturinstitutet, men i det flyhänta propositionsskrivandet lyckades handelsdepartementet tvätta bort varje spår av institutets mot det nuvarande arbetet ibland rätt kyliga påpekanden och ersätta dem med det tvivelaktiga påståendet, att institutet i allt väsentligt skulle ha omfattat eller lämnat utan erinran de framlagda förslagen angående en utvidgad undersökningsverksamhet.»

Licentiat Lindgren anför en rad saker som borde undersökas. Dit hör monopolistiska inslag i den internationella prisbildningen, som återverkar på den inhemska prisbildningen, men också importföretagens utåtriktade monopolism, som också kan leda till nackdelar för det egna landet.

Det är typiskt, att de borgerliga representanterna och främst högern vänder sig mot varje strävan att förbättra prisövervakningen. De tycker att allt är bra som det är. Departementschefen kan visserligen tänka sig en viss skärpning av företagens uppgiftsskyldighet. Men han nöjer sig med att tänka; han vill inte ålägga dem någon obligatorisk uppgiftsskyldighet. Han tycker också, att det inte behövs några effektivare åtgärder mot oskälig prissättning än de blygsamma möjligheter som nu finns. Han dröjer också med tillsättandet av en expertgrupp för att jämföra olika

indexserier. För vår del skulle vi finna det motiverat med en grundlig expertundersökning, huruvida de varugrupper som ligger till grundval för indexberäkningarna verkligen är representativa.

Visst finns det varor som har gått ned i pris — det skall vi inte förneka. Man kan rätt billigt få tag i en 17-tums eller 21-tums TV-apparat av fjolårsmodell. En del umbärliga varor har gått ned i pris. Men ser vi på de verkliga förnödenhetsvarorna, alltså de som är av den största betydelsen för barnfamiljerna, så märker vi där en annan utveckling. Jag har roat mig med att jämföra vissa priser på de mest efterfrågade livsmedlen. För att det inte skall uppstå några missförstånd vill jag här säga, att jag bara nämner varor av samma kvalitet. Det saluföres nämligen en del varor som knappast är ätbara. Det visar sig då, att de varor som gått upp mest under de två senaste åren är charkuterivaror som t. ex. falukorv, randigt stekfläsk samt köttfärs och liknande. Dessa varor har gått upp mycket kraftigt i pris, och alla dessa hyres- och prisökningar gör alla avtalsmässiga lönestegringar rätt illusoriska. Men i priskontrollnämnden bara registrerar man och gör stickprovsundersökningar.

Eftersom det inte finns stora utsikter att få igenom vad vi helst skulle vilja ha genomfört och alltid har föreslagit, nämligen en effektiv priskontroll med makt att också bryta monopol- och kartellpriser, får vi i dag nöja oss med den lilla förbättring som föreslås i propositionen, men vi tror att utvecklingen snart åter kommer att ställa de problem på dagordningen som vi har aktualiserat.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Trots den sena timmen har jag behov av att här deklarera, att jag deltagit i detta ärendes behandling i avdelningen och därvid i stort sett har anslutit mig till reservanternas linje.

Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

På grund av annat angeläget statligt uppdrag har jag däremot inte haft tillfälle att deltaga i utskottets behandling av frågan.

Utan att här riva upp någon debatt på denna punkt vill jag i korthet deklarerera, att jag själv och mina partikamrater har varit med om att stödja uppbyggandet av det nya pris- och kartellverket samt näringsfrihetsrådet och ombudsmannainstitutionen, och vi har varje år röstat för att riksdagen skall anslå nödiga medel för deras fortsatta verksamhet. Jag vågar också säga att vi i alla avseenden har goda erfarenheter av institutionernas arbete.

I år har vi emellertid kommit i en ny situation på grund av den föreslagna ökningen av antalet tjänster. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att den motivering för dessa tjänster, som återfinnes i propositionen och utskottets utlåtande, ganska starkt kontrasterar mot motiveringen i det digra betänkande, som godkändes av kammaren omedelbart innan denna fråga kom före och som gällde försvarets löneproposition. Där är varje tjänst klart angiven och motiverad både när det gäller tjänsteställning och arbetsuppgifter. Det är gammal god tradition i statsutskottets första avdelning att kräva en dylik grundlig motivering när nya tjänster inrättas. I detta fall är tjänsterna dock inte tillnärmelsevis lika starkt motiverade, utan här är det bara fråga om mera allmänna uppgifter. Jag behöver inte åberopa någon formulering i utlåtandet eller i propositionen. Varje kammarledamot kan själv ta del av uppgifterna där.

Om det här hade påvisats, i vilka konkreta punkter som behov föreligger av tjänster i den eller den tjänsteställningen, så skulle frågan givetvis ha legat till på ett annat sätt. Men jag hänvisar till vad utskottets ärade kvinnliga talesman alldeles nyss yttrade från denna plats, när hon motiverade tillsättandet av dessa nya tjänster. Då måste

även hon tillgripa allmänna motive-ringar, vilket jag inte anser vara tillräckligt för den utökning och den ganska kraftiga fördyring, som det här är fråga om för dessa institutioner.

Innan jag slutar vill jag också understryka en annan sak. Jag delar utskottsmajoritetens mening, när utskottet skriver: »Så till vida kan utskottet dela motionärernas uppfattning, att den institutionella apparat och den lagstiftning, som byggts upp för det allmännas övervakning av utvecklingen på pris- och konkurrensområdet, i och för sig torde vara tillräcklig under nuvarande förhållanden som en ram för verksamheten.»

Detta är mycket viktigt, och jag vill understryka det genom att hemställa, att man i fortsättningen följer den uppmaning som utskottsmajoriteten här kommit med att inte spränga ramen för verksamheten utan fullfölja arbetet i de spår, som tidigare dragits upp och som jag tror har varit nödvändiga både för konsumenterna och näringslivet som sådant. Samarbetet har varit gott. Verket har skötts på ett utmärkt sätt, och det finns ingen anledning att nu företa en utökning, som man inte kan överblicka verkningarna av.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen av fröken Andersson m. fl.

I detta anförande instämde herr Carlsson i Stockholm (fp).

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Är det inte litet djärvt, herr Ståhl, att göra jämförelser med löneanslagen för försvaret? Brukar det inte vara rätt vanligt att vi både i första avdelningen och här i kammaren tar ställning till mångsiffriga tal på miljoner utan detaljredovisning, även när det gäller tjänster? Om herr Ståhl vill vara omsorgsfull och gå till urkunderna för den proposition och det utskottsutlåtande vi behandlar, så finner han där

Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

bakgrunden till varje tjänst. Om vi hade tid och klockan inte vore så mycket, skulle jag tjänst för tjänst tala om vad det är fråga om. Jag uraktlåter det, men jag vet att herr Ståhl kan skaffa dessa uppgifter.

Herr CARBELL (s):

Herr talman! Professor Heckscher började sitt anförande med att påstå, att priskontrollnämnden på sin tid avvecklades därför att den snarare höjde än sänkte priserna. Det vore intressant att höra, om professor Heckscher i sitt forskningsarbete har funnit några exempel på detta. Jag väntar alltså på att få höra det och ämnar då återkomma.

När herr Heckscher i fortsättningen säger, att konkurrensen åstadkommer mer än den mest maktfullkomliga pris- och kartellkontroll kan åstadkomma, så är detta en självklarhet, som man egentligen inte behöver ödsla så många ord på. Det förhåller sig på det sättet, herr Heckscher, att en konkurrens i den mening, som jag tror att professor Heckscher avser, av naturliga skäl är den effektivaste priskontroll som kan förekomma. En konkurrens, som är inriktad på att i verklig mening åstadkomma låga priser, är en effektivitetsfrämjande insats för den fria företagsamheten, som vi alla väl är ense om är fördelaktig. Det är alldeles naturligt att det ur den synvinkeln sett är beklämmande, att priskonkurrens i verklig mening icke har det utrymme som den egentligen borde ha. Herr Heckscher säger att vi går emot en alltmer skärpt konkurrens. Ja, professor Heckscher, jag kan hålla med om att vi går mot en skärpt konkurrens, men vi går icke mot en skärpt priskonkurrens. Vad vi ser i form av stark konkurrensvilja tar sig uttryck i reklamkonkurrens, rabattkonkurrens, konkurrens om högre marginaler för att fånga intresset hos återförsäljargrupper inom grosshandel och detaljhandel.

Från detta resonemang vill jag strax undantaga några områden, som fru

Lewén-Eliasson här berört, nämligen de områden som kännetecknas av en stark blockkonkurrens, sådan som kan förekomma på livsmedelsområdet mellan konsumentkooperationen och den enskilda handeln, sådan som man t. ex. kan skönja inom bensinhandeln mellan IC-rörelsen och oljeföretagen i övrigt. Där förekommer en blockkonkurrens som måste vitsordas.

Man måste i detta sammanhang enligt min mening helt enkelt konstatera, att det är genant när man här från talarstolen får höra en sådan självklarhet som att konkurrens i och för sig skulle åstadkomma mer än den mest maktfullkomliga pris- och kartellkontroll. Vem har sagt att man skulle ställa dessa två saker emot varandra? Vem har, med den uppbyggnad som pris- och kartellnämndens verksamhet fått, någonsin velat ställa den emot den kraft som den fria konkurrensen kan utöva? Ingen har velat göra detta. Tvärtom är väl meningen den, att den fria konkurrensen skall på allt sätt få verka och göra den nytta för samhället och för människorna som den kan göra. Men vad är det som hindrar, herr Heckscher, att denna konkurrensvilja får ta sig uttryck men att också samhällsmedborgarna kan ha anspråk på att få insyn i hur den arbetar och kontroll över att den är effektiv? Om denna konkurrens, som herr Heckscher här från talarstolen så varmt omhuldar, är effektiv, vad är det då för nackdel med en kontroll över den? En sådan skulle ju kunna vara en ytterligare stimulans! Men det resonemang som herr Heckscher för måste innebära, att all stimulans som kan ges bara är en illusion.

Så säger herr Heckscher vidare, att det kan ifrågasättas, om den personalökning som förekommit tidigare skall kvarstå. Man har sagt, att avsikten med den skulle vara att skapa ett mera utvecklat prismedvetande hos allmänheten. Och så skjuter han in, att detta enligt hans mening avslöjar ett ringa för-

Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

troende för husmödrarna. Ja, herr Heckscher, är det så? Är det inte på det sättet, att många frågor är ganska ogenomskinliga och svåra att få grepp om, vilket gör det motiverat att så att säga förstärka den köpande allmänhetens möjligheter?

Detta kan inte åstadkommas genom studiecirklar, säger herr Heckscher. Ja, jag vet inte om professor Heckscher är klart medveten om vad man kan åstadkomma med studiecirklar.

I detta sammanhang skulle jag också ett ögonblick vilja uppehålla mig vid herr Heckschers uttalande, att denna verksamhet skulle avslöja inte minst en misstro mot småföretagen. Är herr Heckscher riktigt på det klara med förhållandet mellan storföretagen och småföretagen när det gäller konkurrensen och när det gäller kartellfrågorna och hur man av naturliga skäl från småföretagarnas sida kan se saken på ett annat sätt än från storföretagarnas sida?

När herr Heckscher säger att högerpartiet anser att pris- och kartellnämndens verksamhet i huvudsak skall ha beredskapskaraktär tycker jag att det i och för sig inte finns något att invända. Det har under åren funnits många tillfällen, då ett starkt behov förelegat av en beredskap.

»Anställer man personal, ser den till att den har sysselsättning.» Jag tror, herr Heckscher, att det från tjänstemannarörelsens sida och från löntagargrupperna i övrigt är ett önskemål, att det folk som anställs verkligen ser till att de har sysselsättning.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Jag är övertygad om att, som herr Carbell säger, den personal det här är fråga om kommer att se till att den får sysselsättning. Det var just vad jag sade, och därvidlag föreligger alltså inga meningsskiljaktigheter mellan herr Carbell och mig.

Jag skall också erkänna, att herr Carbell med klädsam blygsamhet talar om

möjligheterna för sitt eget ämbetsverk att åstadkomma någonting på detta område. Att det i verkligheten är den fria konkurrensen som åstadkommer mest och att uppgifterna väsentligen har beredskapskaraktär har herr Carbell medgivit, och därvidlag är vi alltså inte heller oense.

Då kanske jag också får påpeka för herr Carbell, att jag inte har föreslagit att hans ämbetsverk skall avskaffas utan endast att verksamheten skall stanna vid den omfattning den hade, innan omställningsskatten infördes. Skall pris- och kartellnämnden väsentligen ha beredskapskaraktär borde denna omfattning kunna vara tillräcklig.

Herr Carbell säger, att visserligen förekommer konkurrens, men det blir inte priskonkurrens utan konkurrens av andra typer. Och det är klart att det i många hänseenden är så. Men orsaken är väl till mycket väsentlig del att priserna är så pressade, att det inte finns utrymme för någon egentlig priskonkurrens, utan konkurrensen går över på andra områden. Jag vet att man på socialdemokratiskt håll har någon allmän föreställning om att reklamen är en samhällsskadlig verksamhet, som egentligen borde ersättas med upplysningsverksamhet, meddelad av offentliga myndigheter, och att reklamen höjer kostnaderna så mycket. Jag tror, att om man slår ut reklamkostnaderna för vanliga konsumtionsvaror finner man, att en mycket liten del av kostnaderna ligger på reklamen. Det avgörande skälet för att man måste gå fram på den vägen torde just vara, att möjligheterna till priskonkurrens är begränsade, därför att utrymme helt enkelt saknas.

Herr Carbell begär att jag skall lämna exempel på att priskontrollens avskaffande hade medfört prissänkningar. Men observera, herr Carbell, att jag sade inte att priskontrollnämnden hållit priserna höga — det var väl en felsägning från herr Carbells sida — utan jag sade att systemet med priskontroll

Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

hade medfört högre priser. De exempel man här i allmänhet brukar åberopa hänför sig till konfektionsindustrin och jämförliga områden. Där är det uppenbart att priserna sjönk, när priskontrollen var avskaffad. Herr Carbell kan givetvis säga att detta berodde inte på att priskontroll inte längre fanns utan på något annat. Det är alltid svårt att få exakt bevisning. Men själva systemet med priskontroll hade på dessa områden såvitt man kunde förstå en stabiliserande inverkan på priserna. Först när priskontrollen försvunnit kunde den nya konkurrenssituationen göra sig gällande.

Både herr Carbell och fru Lewén-Eliasson var inne på upplysningsverksamheten. Herr Carbell undrade vad jag egentligen vet om vad som kan åstadkommas med studiecirklar. Ja, herr talman, det är rätt länge sedan jag sysslade med studiecirklar, men nog har jag gjort det ganska mycket i mina dagar. Det är väl också så, att all undervisning, där man sysslar med vuxna, ger någon erfarenhet av vad som kan åstadkommas och inte kan åstadkommas på detta område. Man kan med studiecirklar och jämförlig verksamhet åstadkomma — något som fru Lewén-Eliasson snuddade vid — en allmän ekonomisk skolning, så att säga en allmän utbildning i nationalekonomi och t. o. m. i företagsekonomi på ett till att börja med elementärt och sedan mindre elementärt plan. Därvidlag är verksamheten utomordentligt effektiv. Men när det gäller att knyta an direkt till vid en bestämd tidpunkt rådande förhållanden är den i hög grad ineffektiv.

Herr Carbell säger också att det behövs en personalökning, därför att frågorna är så ogenomskinliga. Jag tolkar detta så, att han menar att frågorna är svåra att förklara och svåra att begripa och att mycket material därför behöver presenteras. Ja, nog är dessa frågor mycket invecklade. De är så invecklade, att man i många fall över

huvud taget inte kan komma till något bestämt resultat och att många olika resultat i och för sig är lika godtagbara.

När fru Lewén-Eliasson exemplifierade de många uppgifter som enligt hennes uppfattning skulle åligga ett organ av ifrågavarande slag, undrade jag en stund om hon talade om pris- och kartellnämnden eller om företagsekonomiska forskningsinstitutet. Ty de uppgifter hon nämnde var i allt väsentligt rena forskningsuppgifter, forskningsuppgifter som sysselsätter den företagsekonomiska forskningen vid i varje fall Stockholms och Göteborgs handelshögskolor och förmodligen sysselsätter denna forskning även på andra håll. Det är frågor som sammanhänger med distributionen, med priskänsligheten hos varor o. s. v. Det är just den sortens frågor som behandlas av nämnda forskning. Skall detta vara ett maskerat forskningsanslag, får vi också diskutera det ur andra synpunkter. Då har frågan emellertid hamnat under fel huvudtitel. Nej, förlåt, handelshögskolorna tillhör kanske alljämt den tionde huvudtiteln. Jag beklagar att jag är så förvirrad av detta uppslag, att jag inte ens vet vilken huvudtitel vi diskuterar. Som akademiker kan jag naturligtvis inte önska annat än att forskningen skall få sitt. Men inte har detta särskilt mycket att göra med skapandet av prismedvetande hos allmänheten.

Jag skulle nog kunna fortsätta denna diskussion ganska länge, men jag tror att vad jag har sagt här i varje fall har utgjort något av svar på de inlägg, som fru Lewén-Eliasson och herr Carbell har gjort. Herr Johanssons i Stockholm inlägg torde inte erfordra något svar.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen under punkt 1) i utlåtandet.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k)
kort genmäle:

Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

Herr talman! Alldeles oavsett om herr Heckscher ger mig svar eller inte, har jag några tillägg att göra till vad han har yttrat. Han talade redan i sitt första anförande om Parkinsons lag: att de anställda i pris- och kartellnämnden nog skulle se till att de hade arbete. Parkinsons lag verkar nog inte bara där — verkar den inte också i försäljningsorganisationer, inte minst i de privata, där en anhopning av anställda med olika metoder skall pracka på folk varor som de inte behöver? Det har gått därhän, att deras titlar i annonserna inte längre finns på svenska utan måste sägas på amerikanska.

Jag skulle vilja syna en del andra utgreningar av denna offentliga verksamhet. Vi har ett hemmens forskningsinstitut, som har rätt att tala om att det finns konservbrytare och hushållsmaskiner i marknaden som är bra och sådana som är dåliga, men man har inte rätt att tala om vilka som är bra och vilka som är dåliga — det är hemligstämplat i den privata företagsamhetens namn.

Herr Heckscher talar vidare om reklamens värde; huruvida den är samhällsskadlig såsom en del anser eller om den har ett mycket stort positivt värde. Jag skulle gärna, herr Heckscher, vilja veta det positiva värdet och det verkliga värdet hos de där tvålarna som alla filmstjärnor använder — jag skulle vilja veta vad de har kostat i tillverkning och om de är värda sitt pris.

Slutligen talade herr Heckscher om de pressade priserna. Men jag har sett en annons i herr Heckschers tidning Svenska Dagbladet — tyvärr har jag inte annonsen med mig — där ett av de stora kedjeföretagen i Stockholm tillkännagav, att man behövde en miljon kronor och att man garanterade 12 procent årsvinst. Den som satsade miljonen behövde inte veta någonting, han behövde inte ha några som helst kunskaper om företaget, ty detta skötte de skickliga cheferna och personalen. Att man trots

detta kan garanteras en årsvinst på 12 procent i ett kedjeföretag tyder inte på att priserna är så pressade som herr Heckscher vill göra gällande.

Herr CARBELL (s):

Herr talman! Jag skall försöka undvika att ytterligare förvirra herr Heckscher, men jag kan inte underlåta att fråga honom: När i all sin dar har vi inom socialdemokratien sagt, att vi är emot reklam i och för sig? Vad jag för en stund sedan sade var närmast att priskonkurrensen fick stå tillbaka för andra former av konkurrens. Detta innebar i och för sig inte någon värdering av reklamen. Jag vill dock säga, att den, om herr Heckscher får sin vilja fram, skulle bli ett ganska allenarådande instrument gentemot den köpande allmänheten. Men herr Heckscher får väl ändå betänka, att konsumenterna skulle kunna ha anspråk på att också få annan form av upplysning — och det är detta det är fråga om.

Herr Heckscher ville ge ett intryck av att han klarat av min begäran om exempel på att priskontrollen snarare höjt än sänkt priserna. Han menade att han gjort det genom att åberopa förhållandena inom konfektionsindustrin. Vi har visserligen haft prisrörelser inom konfektionsindustrin, inom konfektionsdetaljhandeln och även inom andra industrier och inom andra grenar inom detaljhandeln, men att priser förändrar sig behöver inte innebära att man får en skärpt konkurrens. Priserna kan mycket väl sjunka samtidigt som marginalerna stiger. Det finns åtskilliga exempel på detta just från den tidsperiod som herr Heckscher nu nämner.

Herr Heckscher säger att han mycket väl vet att man kan åstadkomma en hel del med studiecirklar, men han vill förmena att det kan vara svårt att nå någonting enbart på detta område. Men, herr Heckscher, vad är det som säger att inte upplysning vore lämplig på just detta område?

Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Visst är upplysning i och för sig lämplig på detta område. Frågan är bara om den form av upplysning som det här gäller uppnås med de medel som nu föreslagits.

Vad beträffar herr Carbells invändning mot mitt resonemang i fråga om konfektionsindustriens priser vid priskontrollens avskaffande tycks han nu mena, att det avgörande är inte om konsumenterna får lägre priser utan om man genom en rationalisering kan åstadkomma så stora förbättringar att man skulle kunna ha ännu lägre priser. Det är väl inte detta det är fråga om. Det för konsumenterna väsentliga var, att man inom konfektionsindustrien fick en konkurrens, som drev fram en rationalisering och därigenom åstadkom lägre priser för konsumenterna. Det går givetvis inte att med full säkerhet bevisa, att detta var en följd av priskontrollens avskaffande. Men det är, om jag får uttrycka det så, en egendomlig tillfällighet att det inträffade just när priskontrollen hade avskaffats.

Herr CARBELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Heckscher har gissat aldeles rätt. Jag menar att man skall försöka åstadkomma så goda prisförhållanden som möjligt för konsumenterna med hänsyn till den effektivitet som finns i såväl industri- som återförsäljarleden.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Tiden på dygnet är kanske inte den mest lämpliga för att längre diskutera denna fråga. Men jag tycker att debatten inte har gällt de verkliga saksakälen, och jag anser att främst herr Heckscher tar upp frågor som vi i dag egentligen inte behöver diskutera. I fråga om priskontrollen har vi ju kommit så långt att vi är överens om att den bör förbehållas för mera exceptionella tillfällen, krig och svåra kristider. Därför är det ingen anledning att nu disku-

tera priskontrollen, utan vad vi nu bör diskutera är det system med prisövervakning som vi prövat. Skulle vi diskutera även de andra frågor som herr Heckscher dragit upp, kunde vi anlägga många synpunkter.

Jag tycker att herr Heckscher förde ett mycket onyanserat tal, som tedde sig särskilt frapperande för den som under några år inifrån fått följa denna verksamhet.

Jag tycker att vi borde kunna enas om att vi lyckats med försöket med en experimentverksamhet, som inte många trodde skulle ge samma resultat som en priskontroll. I dag är alla överens om att en prisövervakning under normala tider är bättre.

Vi har kunnat glädja oss åt ett gott samarbete mellan partsrepresentanterna inom pris- och kartellnämnden. Både företagare och löntagare har kunnat enas, och en stark objektivitet vid bedömningen av prisutvecklingen har rått.

Inte kan man föra ett så onyanserat tal som herr Heckscher gjorde och säga, att konkurrensen här i landet är så hård, att det inte behövs någon prisövervakning. I så fall skulle vi här ha ett verkligt Eldorado, som inte finns någon annanstans i världen. Den amerikanska kartellagstiftningen t. ex. är minst lika hård som den svenska och i fråga om straffpåföljderna hårdare. Det har under en inte alltför avlägsen tid förekommit en del exempel härpå, som väl inte kan ha gått riksdagens ledamöter förbi.

Vi kan väl slå fast, om vi skall använda så starka ord, att en väsentlig vinst är att vi bland företagarna och handelsfolk fått förtroende för övervakningens objektivitet. Det är mycket viktigt att man kan konstatera detta.

För att åstadkomma denna organisation behövs det mycket kvalificerat folk, eftersom det rör sig om ömtåliga områden. Vi har hittills haft en provisorisk organisation, men när vi nu går att permanenta den för att därmed ge den möjlighet att till sig knyta fast anställda

Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

tjänstemän, vilket ger ökade möjligheter till rekrytering och ytterligare utveckling, säger man nej. Den organisation som nu föreslås är ingalunda för stor. Den är snarare för liten för att kunna följa den snabba strukturförändring som sker inom handeln och industriell utveckling i vårt samhälle. Jag tror att det är nödvändigt att ge organisationen den omfattning som har föreslagits.

Det i längden mest angelägna är inte att bara följa detaljhandeln, utan vi måste också följa utvecklingen i tidigare produktionsled. Det är framför allt de inom detaljhandeln verksamma som påtalat, att det inte är rimligt att bara de skall vara utsatta för övervakning, utan att sådan bör ske även i tidigare led. Det är här vi kan göra de väsentliga vinster för konsumenterna och de effektiva företagen. Men då är det klart att vi behöver en för ändamålet kvalitativt och kvantitativt tillräcklig organisation. Det är den huvudsynpunkt jag vill lägga på denna fråga. När vi nu söker motivera detta så kan det vara anledning erinra om att konkurrensen inte är så fri. Det är naturligt att den inte är det, ty det gäller ekonomiska ting och vi är väl alla så inställda att vi tar ut de möjligheter som finns.

Jag kan ta ett par exempel. När man började lägga fram material angående radio- och TV-handeln fick vi mycket snabbt exceptionellt stora prisfall. När man började undersöka oljan fann vi att det inte var konkurrens med priser utan med rabatter och att vissa köpare behandlades mycket orättvist. Vi fann att rabatterna växlade mellan 5—54 kronor per m³. Man konkurrerade alltså inte med priser utan med rabatter, och det är en väsentlig skillnad. Vi fann att egnahemsägarna inte fick de priser de skulle ha, och vi fann framför allt att hyresgästerna betalade för höga hyror, eftersom bränsletilläggen baserades på listpriser och inte på de rabatterade priserna. Rabatterna gick direkt i fickan

på hyresvärdarna. Följaktligen blev det förhandlingar mellan hyresgäster och hyresvärdar, som resulterade i en riktig hyressättning.

Bara detta innebar så stora vinster att vi har fått tillbaka vad övervakningsorganen kostar. Framför allt har människorna fått den trygghet de känner när samhället ger möjligheter till insyn. Detta är det väsentliga. Prisövervakningen är framför allt av förebyggande karaktär, men det betyder också att den måste vara objektiv och kunna tränga in i de förhållanden den är satt att bevaka.

Det finns många synpunkter att anföra, herr talman, men med hänsyn till tiden skall jag sluta här.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Det är ju inte hyresregleringen vi skall diskutera i kväll. Det förefaller som om det som herr Andersson i Ronneby sist sade egentligen hör hemma i den debatten. Det gäller väl om hyresregleringen lika väl som om priskontrollen att den konserverar ett system där konkurrensen inte fungerar. Det är under sådana omständigheter det uppstår problem av den typ som herr Andersson i Ronneby var inne på.

Vad sedan beträffar det som herr Andersson i Ronneby sade i början så kan jag ivrigt instämma i att det är väsentligt att i detta sammanhang skapa förtroende bland handelns folk och att detta gått mycket bättre än vad man från början trodde att det skulle göra. En liten organisation som pris- och kartellnämnden har möjlighet att arbeta på det sättet. Det är ingalunda givet att en utvidgning inte bara i fråga om personal utan också i fråga om arbetsuppgifter kan ske, utan att det förtroendeförhållande som sålunda skapats kommer att äventyras. Det gäller särskilt om man ger sig in på en upplysningsverksamhet av den typ som delvis varit i fråga här, en upplysningsverksamhet som är myc-

Ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation

ket svår att bedriva utan att knyta an den till de särskilda varor som saluförs. Det är ett äventyr för en offentlig myndighet att ge sig in på en upplysningsverksamhet av denna typ just därför att man därigenom kan göra slut på det förtroende som man kunnat uppnå genom den mera försiktiga och begränsade verksamhet som hittills bedrivits.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Jag är något förvånad över herr Heckschers sätt att debattera i dag. Jag blir mer och mer förvånad allteftersom tiden framskrider. Det är väl uppenbart att om vi diskuterar hur en prisövervakning fungerar så är det fullt konsekvent att säga hur den fungerar intill sista ledet. Är det att diskutera hyresregleringen att säga att oljepriserna påverkade den allmänna hyres-sättningen och fått konsekvenser som alla människor känner sig högst upprörda över? Är inte detta ett utomordentligt bevis på prisövervakningens betydelse? Vad har den ytterligare fått för resultat, herr Heckscher? Jo, vi har fått oljebolagen att konkurrera med priser i stället för med rabatter. Nu har vi bara kvantitetsrabatter, och oljebolagen är i färd med att få fram en enhetlig tillämpning så att människorna vet att de betalar rätt pris för den vara de får. Vi har i dag de lägsta oljepriserna i Europa, kanske i hela världen. Är inte detta ett utomordentligt gott resultat av prisövervakningen, som ger både industrien och vanliga människor den rätt de skall ha gentemot oljebolagen?

Om herr Heckscher tänker igenom dessa problem, tror jag att han blir betydligt osäkrare i sin uppfattning. Herr Heckscher säger att det är farligt för de prisövervakande organen att ge allmänna opinionen upplysningsmaterial. Det är aldrig farligt att tillhandahålla ett objektiva material. Det är ingen propaganda, utan människorna får själva bedöma sakk materialet.

Herr KOLLBERG (fp):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Med anledning av herr Anderssons i Ronneby yttrande vill jag gärna vitsorda att pris- och kartellnämnden under sin nuvarande ledning eftersträvat ett förtroendefullt samarbete med näringslivet; jag talar givetvis endast för den del av näringslivet inom vilken jag är verksam. Jag hoppas att detta samarbete skall bestå även efter den utvidgning av nämndens verksamhet som vi nu har att diskutera. Jag kommer att rösta för bifall till de första fem punkterna i detta utlåtande, men i punkt 6, där det yrkas att 150 000 kronor skall anslås för en särskild konsumentupplysning av engångskaraktär, kan jag inte biträda utskottets förslag.

I likhet med reservanterna på denna punkt tvivlar jag på värdet och utbytet av en sådan engångsupplysningskampanj. En objektiv konsumentupplysning är enligt min mening ägnad att stärka förutsättningarna för en sund konkurrens, men jag anser att konsumentupplysningsarbetet i fortsättningen liksom hittills skall bedrivas fortlöpande och i huvudsak genom anlitande av de traditionella offentliga kommunikationsmedlen, press, radio och TV, samt genom de officiella organ, som utges av vissa företag och organisationer.

I propositionen har man enligt min uppfattning inte förebragt några vägande skäl för igångsättandet av något slags engångskampanj. Konsumentupplysningen bör — jag upprepar det — bedrivas fortlöpande genom de traditionella offentliga kommunikationsmedlen.

Herr talman! Även med den positiva inställning, som jag har till konsumentupplysningsarbetet, kan jag alltså inte biträda yrkandet om detta engångsanslag på 150 000 kronor. Jag ber därför att få yrka bifall till reservation nr 6 av herr Boman m. fl.

Härmed var överläggningen slutad.

Särskild konsumentupplysning i prisfrågor

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Heckscher begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o) i utskottets utlåtande nr 105, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 1) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Heckscher begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 164 ja och 47 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 2—5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6**Särskild konsumentupplysning i prisfrågor**

Kungl. Maj:t hade i förberörda proposition nr 86 (s. 73) föreslagit riksdagen att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 150 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 632 och II: 751 samt I: 631, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Särskild konsumentupplysning i prisfrågor för budgetåret 1961/62 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 150 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr Boman, fröken Andersson samt herrar Axel Johannes Andersson, Bengtson, Ragnar Bergh, Lundström, Sundin, Staxäng, Malmborg, Svensson i Stenkyrka, Wedén, Larsson i Hedenäset och Heckscher, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 632 och II: 751 samt I: 631, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till särskild konsumentupplysning i prisfrågor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 6 av herr Boman m. fl.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 6); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Heckscher begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

Anslag till vissa forskningsråd m. m. — Anslag ur kyrkofonden m. m., i vad avser underhållsarbeten i lokalerna för domkapitlet i Göteborg

statsutskottets hemställan i punkten 6:o) i utskottets utlåtande nr 105, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 6) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Heckscher begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 112 ja och 101 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 15

Anslag till vissa forskningsråd m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1961/62 till vissa forskningsråd m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag har till detta utlåtande fogat en blank reservation och tillåter mig, trots den sena timmen, att med några ord motivera denna min reservation.

När vi i fredags behandlade frågan om disposition av vinstmedelsavsättningen från LKAB tillät jag mig att hävda, att hela avsättningen bort ske till en Norrlandsfond. Eftersom jag samtidigt underströk betydelsen av allmänt 11—Andra kammarens protokoll 1961. Nr 20

forskningsstöd, fordrade konsekvensen, om mitt förslag hade biträtts, att en uppräknings skulle ha skett av de forskningsanslag som nu behandlas. Då emellertid det förslag jag ställde inte vann riksdagens bifall, har det inte funnits anledning för mig att i detta sammanhang redovisa några särskilda krav.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 16

Anslag ur kyrkofonden m. m., i vad avser underhållsarbeten i lokalerna för domkapitlet i Göteborg

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m., i vad propositionen avser underhållsarbeten i lokalerna för domkapitlet i Göteborg, jämte motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! I motionerna II: 667 och I: 562 har närmare 50-talet ledamöter i båda kamrarna från alla de fyra demokratiska partierna bland annat anhållit om undersökning beträffande frågan om statsbidrag till lärarlönerna vid Sköndalsinstitutets sociala linje. Motionerna har behandlats i statsutskottets utlåtande nr 107, till vilket jag fogat en blank reservation. Utskottet har hänvisat till att en skrivelse från Svenska diakonsällskapet om utbildningen vid Sköndalsinstitutets sociala linje av ecklesiastikdepartementet överlämnats till socionomutbildningskommittén för beaktande. Utskottet menar att frågan om Sköndalsinstitutets sociala linje därmed synes bli uppmärksammas och tillstyrker därför inte någon särskild undersökning.

Helt visst är det rätt och riktigt att socionomutbildningskommittén i sin

Anslag ur kyrkofonden m. m., i vad avser underhållsarbete i lokalerna för domkapitlet i Göteborg

utredning tar med detta spörsmål. Den torde dock inte bli färdig förrän nästa höst, varför ett eventuellt propositionsförslag skulle kunna väntas först om 2 å 3 år. För institutet är detta en ganska allvarlig sak, då underskottet för utbildningen de senaste åren har rört sig om 140 000 å 150 000 kronor per år. Naturligtvis kan man i längden inte fortsätta om inte bidrag erhålles. De frivilliga gåvorna från enskilda och församlingar räcker inte på långt när till.

Vår begäran i motionen avsåg att ecklesiastikministern genom en undersökning i departementet skulle kunna fastställa i vilken mån statsbidrag till lärarlönerna skulle kunna utgå. Sådant statsbidrag anser vi för vår del vara fullt berättigat främst av två anledningar.

För det första råder för närvarande stor brist på utbildad personal i socialvården. Sköndalsinstitutet utför därför en för samhället synnerligen gagnande gärning. I sin utredning om behovet av socionomutbildad arbetskraft har också arbetsmarknadsstyrelsen förutsett att en del av behovet kan tillgodoses med vid Sköndalsinstitutet utbildade. Nämnas kan att det för närvarande finns bortåt 300 socialarbetare i landet, vilka utbildats vid Sköndalsinstitutet. I år utexamineras 31, vilka går ut i samhällets sociala arbete. De allra flesta av dem är manliga, bland vilka avgången är allra minst. För övrigt utexamineras vid institutet nästan lika många manliga som vid de andra socialinstituten på den sociala linjen.

Den andra anledningen varför vi anser det vara berättigat med statsbidrag till lärarlöner är att utbildningen vid den sociala linjen är fullt likvärdig med socialinstitutens. Vid Stora Sköndal har ända sedan 1898 bedrivits utbildningsverksamhet för personer, som avsett att ägna sig åt socialt arbete. Utbildningen undergick en genomgripande

förändring år 1948 med anledning av socialutbildningssakkunnigas betänkande 1944. Sedan dess leder utbildningen fram till social examen — för elever som inte önskar diakonvigas — eller till diakonexamen, för vilken senare fordras en särskild diakonkurs.

Enbart för den sociala linjen vid Sköndalsinstitutet uppgår lärarlönerna per år till ca 175 000 kronor.

Jag har med dessa ord och min blanka reservation velat understryka behovet av och det rättmätiga i att Sköndalsinstitutet för sin sociala utbildning får det statsbidrag som kan visa sig nöjaktigt. Jag hoppas att socionomutbildningskommittén beaktar dessa synpunkter, men jag vill att ecklesiastikministern, helst redan innan betänkandet lämnas, har sin uppmärksamhet riktad på saken och med det snaraste tar upp spörsmålet.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 17

Föredrogos statsutskottets utlåtanden: nr 108, i anledning av väckta motioner om anslag till Religionspedagogiska institutet,

nr 109, i anledning av väckt motion om arvode av kyrkofondsmedel till blivande präst,

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående handelsgymnasieutbildningen samt anslag för budgetåret 1961/62 till de statsunderstödda handelsgymnasierna jämte i ämnet väckta motioner, samt

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande rektorstjänsterna inom skolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 18

Bidrag till viss busstrafik m. m.

Föredrogs sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till viss busstrafik m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under sjätte huvudtiteln (bilaga 8, punkt 62 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1961) föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet för budgetåret 1961/62 till Bidrag till viss busstrafik beräkna ett anslag av 2 milj. kr., att avräknas mot automobilskattemedlen.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 98, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 10 mars 1961, föreslagit riksdagen att dels godkänna i propositionen angivna grunder för beviljande av statsbidrag till viss linjetrafik på landsbygden, dels ock till Bidrag till viss busstrafik m. m. för budgetåret 1961/62 under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 2 milj. kr., att avräknas mot automobilskattemedlen.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Axel Johannes Andersson* och *Uno Olofsson* (I: 23) och den andra inom andra kammaren av herrar *Antby* och *Jönsson* i Ingemarsgården (II: 54);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveningsson m. fl.* (I: 358) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedin m. fl.* (II: 418);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hilding* (I: 633) och den andra inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar m. fl. (II: 753), vari hem-

stälts att riksdagen i förevarande sammanhang måtte i stället för Kungl. Maj:ts förslag om statsbidrag besluta att — som provisorium i avvaktan på pågående utredningsarbete — till stöd för busstrafiken på landsbygden restitution skulle ske av hälften av erlagd fordonsskatt i enlighet med det av 1953 års trafikutredning framlagda förslaget med av motionärerna angivna ändringar;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hilding* (I: 634) och den andra inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar m. fl. (II: 754), vari hemstälts att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag i proposition nr 98 om Bidrag till viss busstrafik m. m. för budgetåret 1961/62;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sveningsson* och *Eskilsson* (I: 635) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedin m. fl.* (II: 755), vari likaså hemstälts att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 98 angående bidrag till viss busstrafik m. m.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 358 och II: 418 samt I: 635 och II: 755, ävensom motionerna I: 633 och II: 753 samt I: 634 och II: 754 godkänna de i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 10 mars 1961 föreslagna grunderna för beviljande av statsbidrag till viss linjetrafik på landsbygden;

II. att riksdagen måtte till Bidrag till viss busstrafik m. m. för budgetåret 1961/62 under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 2 000 000 kr., att avräknas mot automobilskattemedlen; samt

III. att motionerna I: 23 och II: 54 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Spetz*, *Magnusson* i Borås och *Löfroth*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 634 och II: 754 samt i an-

Bidrag till viss busstrafik m. m.

ledning av motionerna I: 635 och II: 755, avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 98;

II. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 633 och II: 753 bemyndiga Kungl. Maj:t att — i enlighet med i motionerna angivna grunder — förordna om restitution för år 1960 av hälften av erlagd fordonsskatt för omnibussar;

III. att följande motioner, nämligen

- 1) motionerna I: 23 och II: 54,
- 2) motionerna I: 358 och II: 418, samt
- 3) motionerna I: 635 och II: 755,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad i reservationen anförts och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h):

Herr talman! 1953 års trafikutredning har lagt fram ett speciellt betänkande, där den bl. a. påpekar busstrafiklinjernas minskade trafikunderlag. Den är på det klara med att behov alltjämt föreligger av att dessa busslinjer upprätthålls. Lönsamheten för dessa linjer speciellt på landsbygden är nu ytterligt dålig. De har inte kunnat följa med i kostnadsutvecklingen. Det har helt enkelt inte gått att ta ut de taxor som hade behövts.

Trafikutredningen har framlagt vissa förslag i syfte att förbättra förhållandena för dessa busslinjer. Den har bl. a. påpekat att det icke längre kan föreligga någon risk för att dessa företag skulle kunna tillämpa något monopolmissbruk. Av den anledningen menar utredningen att alla möjligheter till höjande av taxorna bör tas under övervägande.

Utredningen har också tagit upp problemet om att genom skattelättnad för bussarna skapa en bättre lönsamhet. Den reservation som fogats till detta utskottsbetänkande tar just fasta på de skattelättnader som sålunda föreslås.

Skattelättnad skulle endast komma i fråga för sådana bussar som till fyra femtedelar trafikerar landsbygden. Staten skulle på det sättet åsamkas ett inkomstbortfall på cirka 3,8 miljoner kronor, och det är alltså det beloppet, varmed lönsamheten för dessa företag skulle förbättras. Utredningen säger också klart ifrån att det inte på något sätt skulle komma att förändra kostnadsansvarighetsprincipen för uttagandet av denna skatt, om man sänker skatten med hälften.

Utredningen är ytterligt angelägen om att påpeka att individuella prövningar inte bör förekomma. Det är av den anledningen jag tycker, att det är ytterligt egendomligt att kommunikationsministern har gått den rakt motsatta vägen, nämligen föreslagit att man med statssubventioner skulle försöka hjälpa upp förhållandena på detta område och på så sätt skapa ett subventionssystem, som förutsätter just att man med individuella prövningar skall tilldela vissa företag, som kan styrka förlust på sin rörelse, tillhoppa två miljoner kronor.

Jag frågar mig hur man på ett objektivt sätt verkligen skall kunna fullfölja ett sådant system. Det kommer att skapa mycket besvärliga problem. Man kommer härigenom också att motverka den rationalisering som är nödvändig, om man i fortsättningen skall kunna driva en sådan här rörelse. Det kommer alldeles säkert också att dröja mycket länge, innan dessa utbetalningar kan ske, alldenstund denna prövning kommer att ta mycket lång tid. Jag tror inte för min del att det går att uppehålla en busstrafik som tidigare varit förlustbringande, genom att staten subventionsvägen åtar sig att betala en viss del av den förlust som uppkommer. Det är alldeles naturligt att dessa busslinjer i så fall så småningom kommer att försvinna.

Vi reseranter anser därför att det enda och riktiga sättet är att gå fram

Bidrag till viss busstrafik m. m.

på en skattesänkingslinje och att denna i kombination med de rationaliseringar som kan verkställas inom dessa företag skall skapa härkraftiga sådana här linjer. Därigenom skulle busstrafik även i denna del av den svenska landsbygden kunna upprätthållas.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtan- det fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Löfroth* (fp), *Hamrin* i Kalmar (fp) och *Darlin* (h).

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Genom 1953 års trafik- utrednings undersökningar är det klart dokumenterat, att många bussföretag i vårt land kämpar med ekonomiska svårigheter och att dessa tenderar att öka i omfattning. Orsaken härtill är främst den privata bilismens expansion under det sista decenniet. Ju mer den expanderar, desto svårare blir det för de kollektiva transportmedlen att klara sig. Det håller på att växa fram ett »resandeproletariat» särskilt på landsbygden och i glesbygderna, där man hotar att lägga ned busslinjer. Det är väl alldeles onödigt att taga upp någon diskussion om dessa frågor. I utskottet har det inte rått några som helst delade meningar om behovet av stödåtgärder. Däremot har man inte kunnat enas om vilka åtgärder som borde tillgripas.

Utredningens förslag tar sikte på främjande av en intensifierad rationaliseringsverksamhet inom branschen, vidtagande av vissa taxepolitiska åtgärder samt — som ett provisorium — restitution av halva fordonsskatten. Mot detta förslag om generellt statligt stöd har några remissinstanser framfört starka principiella betänkligheter. Och nog borde alla kunna vara ense om att det är principiellt betänkligt att hjälpa företagen med generella metoder. Kommerskollegium framhåller också att näringslivet bör arbeta utan direkta eller indirekta statliga subventioner och att,

om denna princip skall frångås, det bör föreligga synnerliga skäl därtill. I detta fall anser kommerskollegium att det föreligger synnerliga skäl och tillstyrker alltså åtgärden.

Men ännu mera tveksam bör man vara mot generella stödåtgärder, som utredningen föreslår. Statskontoret framhåller exempelvis att av utredningsmaterialet framgår, att minst hälften av bussföretagen på landsbygden är vinstgivande. Det finner det inte rimligt att under sådana omständigheter ge bidrag till alla bussföretag utan anser, att bussföretag med underskott bör stödjas kommunalt.

Riksräkenskapsverket menar att utredningen inte förebragt någon bärande motivering för sin uppfattning, att förslagets genomförande inte skulle föregripa ett kommande ställningstagande till frågan om direkta stödåtgärder till busstrafiken på landsbygden.

Statens sakrevision — för att ta ytterligare något exempel — avstyrker och anser, att det skisserade systemet skulle verka ojämnt och inte vore anpassat efter de konkreta behoven. Det samma säger statens biltrafiknämnd m. fl.

Departementschefen har samma uppfattning som dessa remissinstanser och föreslår, att bidragen bör utgå efter individuell prövning av de skilda bussföretagens ekonomiska förhållanden.

Propositionen innebär i korthet att statsbidrag i princip skall utgå med 2 kronor per vagnmil för vad som svarar mot högst en personförande dubbeltur om dagen. Av »synnerliga skäl» kan dock högre bidrag utgå. Bidraget skall ifrågakomma endast för koncessionerad linjetrafik på landsbygden. Med sådan trafik menas i princip vägsträckor, på vilka en och samma företagare bedriver linjetrafik, som till minst fyra femtedelar av sin längd är belägen utanför stadsplanelagt område. Det är alltså definitionen på landsbygdstrafik i propositionen. Det kan inte vara rimligt att

Bidrag till viss busstrafik m. m.

busstrafik inom exempelvis förorts- och stadsområden skall subventioneras. Där bör det vara kommunernas sak att ordna trafiken, justera taxor o. d., om det skulle behövas.

Det finns dock en modifikation i detta avseende, nämligen beträffande företagare som driver linjetrafik på vägsträckor i flera län — men jag skall inte tynga kammaren med den detaljen.

Bidraget bör enligt propositionen utgå endast då varaktig trafik upprätthålles. Man bör uppmärksamma att det till skillnad från utredningens förslag kommer att kunna utgå även till allmänna biltrafikföretag för personbefordran med halvbus eller personbil. Begreppet »varaktig» utesluter dock inte att även den som bedriver trafikverksamhet under kortare tid, exempelvis säsongtrafik under skolåret, kan få bidrag om övriga krav uppfylles.

Central prövningsnämnd skall vara biltrafiknämnden. Som jag tyckte även herr Magnusson i Borås nämnde, beräknar departementschefen kostnaderna till omkring 2 miljoner kronor. Linjetrafiken på landsbygden bedrivs nu på en väglängd av 4 000 till 5 000 mil. Man kan räkna med att stödbidraget utgår för ungefär en tredjedel av denna vägsträcka, och då skulle kostnaden röra sig omkring denna summa. Som jämförelse kan nämnas att trafikutredningens förslag skulle kosta bortåt 6 miljoner kronor.

Enligt utredningen skulle ett stöd — skatterestitution — på i genomsnitt mellan 1 200 och 1 300 kronor per buss uppkomma. Enligt propositionens förslag skall stödet utgå endast till de företagare, som efter individuell prövning visar sig vara vid klart behov av ekonomiskt stöd. Dessa skall då kunna erhålla väsentligt högre belopp än utredningen föreslagit. Föreligger verkligt behov, skall stödet kunna utgå med mångdubbelt belopp i förhållande till vad som kunnat erhållas genom skatterestitution.

Det finns, herr talman, busslinjer i glesbygderna inte minst i Norrland på ända upp till 20 mil. Det är inte ovanligt med vägsträckor på mellan 5 och 10 mil och även upp till 20 mil. Dessa bussföretag har så dåligt trafikunderlag att de är i stort behov av stöd. En skatterestitution skulle inte hjälpa dessa över några svårigheter. De skulle ändå vara i behov av samhällets stöd i en eller annan form därutöver. Det enda och riktiga sättet i dagens situation är alltså stöd i enlighet med propositionens förslag.

1953 års trafikutredning torde ha varit rädd för att prövningen av detta stöd skulle bli för komplicerad. Jag tror dock att det med den utformning propositionsförslaget har fått i praktiken är tekniskt genomförbart och administrativt hanterligt att införa detta stödbidrag, även om det blir något mera komplicerat än skatterestitution. Det blir dock väsentligt billigare för statsverket och ger stöd åt dem som verkligen behöver det.

Avvägningen av bilbeskattningen, säger utskottet, bör göras i ett större sammanhang och alltså anstå i avvaktan på trafikutredningens överväganden rörande den framtida motorfordonsbeskattningen. Det bör kanske framhållas att utskottet understryker angelägenheten av busstrafikens fortsatta rationalisering. Det är, herr talman, en nödvändighet inom denna gren av näringslivet liksom inom andra, om förutsättningar för fortbestånd skall finnas.

Trafikutredningen har också framhållit och rekommenderat taxepolitiska åtgärder och vidare att frågan om företrädesrätt till skolbarnstransporter tas upp till behandling. I den mån bussföretagarna kan erhålla rätt till skolbarnstransporter, borde det bli till inte ringa hjälp.

Herr talman! Jag skulle kunna sluta med detta, men jag kan inte underlåta att ripostera herr Magnusson i Borås när han säger, att han tycker det är

Bidrag till viss busstrafik m. m.

underligt att inte utskottsmajoriteten velat acceptera skatterestitutionen. Jag finner det ganska egendomligt att herr Magnusson i Borås och hans partivänner och även folkpartiet, som ständigt brukar tala om att statsbidrag och stöd från det allmänna skall ske inte generellt utan till dem som verkligen behöver hjälp, inte följer den principen i denna fråga. Skall man göra det bör man väl följa propositionens förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SUNDELIN (s):

Herr talman! Jag skulle nästan kunna avstå från mitt inlägg, eftersom inte heller reservanterna vill fullfölja diskussionen. Jag vill i väsentliga delar understryka de synpunkter herr Brandt i Aspabruk framfört, och jag skulle till dessa vilja föredra några exempel och uträkningar som jag har gjort från vissa trafikområden i Norrland.

Jag har företagit några undersökningar i det område, där de allra största behoven finns. Jag har granskat ett mindre trafikföretag, som utför personlinjetrafik på en sammanlagd vägsträcka — en tur fram och åter — av 84 kilometer. I företaget används en buss med en fordonsskatt av kronor 2 398 och två personbilar med släpvagn med en sammanlagd skatt av 690 kronor. Totalskatten blir för samtliga fordon 3 088 kronor. Om riksdagen skulle besluta enligt reservanternas förslag skulle detta företag erhålla ett bidrag av kronor 1 199, eftersom restitutionen av halva fordonsskatten skulle avse endast bussar. Följer man i stället utskottsförslaget och företaget vore berättigat till maximibidraget två kronor per mil, skulle företaget kunna få bidrag med 4 933 kronor.

Jag har också undersökt ett annat typiskt glesbygdslinjetrafikföretag, som bedriver trafik med två personbilar på en sammanlagd sträcka av 180 kilometer med en resa tur och retur varje dag.

Enligt reservanternas förslag skulle trafikföretaget bli utan ekonomisk hjälp, under det att företaget enligt utskottets förslag kan erhålla ett maximibelopp av 13 140 kronor under förutsättning att det ekonomiska behovet verkligen föreligger.

Jag har också, herr talman, undersökt ett något större busslinjeföretag, som i sin trafik har 12 bussar. Den sammanlagda dagligen trafikerade vägsträckan fram och åter uppgår till 450 kilometer. Enligt reservanternas förslag skulle företaget kunna få en skattelättnad på 17 110 kronor, eftersom fordonsskatten uppgår till sammanlagt 34 220 kronor, och enligt utskottets förslag, därest maximibeloppet kan komma i fråga, ett bidrag av 32 850 kronor.

Jag vill, herr talman, ytterligare understryka att beräkningarna gjorts från den förutsättningen att företagets ekonomiska förhållanden är sådana att högsta möjliga bidrag kan utgå.

Allra sist, herr talman, måste jag fråga hur vissa ledamöter, såsom bl. a. herr Löfroth, kan instämma i reservanternas förslag, när de bussföretag som jag tagit som exempel i mycket stor utsträckning återfinns i det område där herr Löfroth hör hemma.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LÖFROTH (fp):

Herr talman! Enligt utskottets förslag skulle här utgå ett bidrag på 2 miljoner kronor. Enligt reservanternas förslag om restitution av halva fordonsskatten skulle det — om vi tar bort järnvägens och postens bussar — bli ett bidrag på 3,6 miljoner kronor. Jag undrar om inte 3,6 miljoner innebär mera pengar att fördela än 2 miljoner. I så fall kan jag inte förstå hur den siste talaren kan räkna tvärtom.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Efter det att herr Brandt i Aspabruk har redogjort för

Bidrag till viss busstrafik m. m.

alla de olika remissyttranden som har tillstyrkt det förslag som har blivit propositionens borde jag kunna underlåta att trötta kammaren med att räkna upp alla de remissyttranden som har tillstyrkt just det system som reservationen har förordat.

Det är inte fråga om statsbidrag i detta sammanhang utan om en lindrigare beskattning. Vi har den uppfattningen att dessa bussar är alldeles för hårt beskattade. När en rörelse är så svår att göra lönande är det också rätt orimligt att staten tar ut så stora belopp i skatt.

Jag vet att herr Brandt kommer att reagera mot detta. Jag ber därför att redan nu — så att jag kanske inte behöver gå upp till replik — få hänvisa till 1953 års trafikutredning, som tydligt och klart har sagt ifrån att om man sänker denna beskattning med hälften kommer det inte att få någon inverkan på kostnadsansvarighetsprincipens fullföljande i fråga om beskattningen på dessa bussar.

Med detta, herr talman, ber jag att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr SUNDELIN (s):

Herr talman! Herr Löfroth vill göra gällande att den totala summan av 2 miljoner kronor i och för sig skulle vara ett sämre bidrag till den verkligt behövande trafiken i relation till det högre belopp som reservanterna har avsett skola utgå. Skillnaden ligger helt enkelt däri att, om man skall fördela pengarna enligt reservanternas förslag, skall varje bussföretag, oavsett om det är berättigat eller inte, få del av summan. Utan tvekan kommer det att bli en bättre hjälp för de verkligt behövande busslinjerna om man tar utskottets förslag. Det har jag också visat med mina exempel.

När jag ändå har ordet vill jag understryka att det här också gäller att i mycket större utsträckning än man

kanske hittills har gjort företa rationaliseringar med sikte på övergång till mindre och billigare fordon för att på detta sätt kunna upprätthålla trafiken.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Med anledning av herr Löfroths replik vill jag upplysa kammarens ledamöter om att vi i vårt land har ca 570 bussföretag varav en 250 företag med en eller två bussar. Om man förutsätter ett bidragsbelopp av genomsnittligt 10 000 kronor räcker de 2 miljonerna till 200 bussföretag.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Herr Sundelin känner till dessa saker bättre än både jag och herr Magnusson i Borås, ty han sysslar med dem i praktiken. Det lär inte gå att vederlägga de siffror som han har dragit fram om de båda förslagens verkningar. Det är inte mer att säga om det.

Herr Magnusson i Borås påstår att det här inte är fråga om stöd utan om skatterestitution.

Ja, man kan tvista om ord, men frågan är om statsverket skall avstå från pengar även till dem som inte alls behöver understöd. Det är som statsrådet här redogjorde för ett stort antal bussföretag som alla eller nästan alla skulle få restitution. Det kan väl inte vara en princip som herr Magnusson i Borås borde acceptera när vi här som tidigare nämnts har en fordonsbeskattning som är avvägd med hänsyn till fordonens tyngd, slitage på vägar och andra omständigheter. Avstår man skatt blir resultatet i realiteten detsamma som om man gav direkt stöd med den skillnaden att i senare fallet kommer pengarna dem till godo som verkligen behöver dem och att dessa då får större hjälp. Beslutar vi skatterestitution, får de företag som behöver stöd inte tillräckligt genom skatterestitutionen utan måste jämte den få direkt stöd på ett eller annat sätt.

Bidrag till viss busstrafik m. m.

Herr LÖFROTH (fp):

Herr talman! När herr Sundelin talar om att ett visst bussföretag enligt majoritetens förslag skulle kunna få 34 000 kronor i bidrag men enligt reservanterna bara 17 000 kronor i restitution, tycker jag denna beräkning stämmer illa med statsrådets uppgift om att stöd skulle begränsas till 10 000 kronor. Man måste väl enas om hur mycket bidrag man skall ge. Vidare gäller förslaget endast bidrag till busstrafiken på landsbygden.

En viktig sak i sammanhanget är att Svenska omnibusägareförbundet, en sammanslutning av landets omnibusägare, har avstyrkt tillämpningen av den princip som utskottet här har rekommenderat och anser att reservanterna har gått den riktiga vägen.

Herr SUNDELIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill med anledning av de sista orden i herr Löfroths yttrande anföra något ur Omnibustidningens ledare från mars 1961. Här sägs det att trots att branschens företrädare alltid har ställt sig ytterst skeptiska till tanken på subventioner, så vore det fel att reservationslöst utdöma förslaget som omotiverat och orealistiskt. Uppenbarligen finns det, menar tidningen, inom busslinjetrafiken i minst lika hög grad som inom järnvägstrafiken linjer som kan rubriceras som kulturlinjer och som därför kan anses bära upprätthållas även om trafikunderlaget är litet. Bidrag från det allmänna till sådan trafik är naturligtvis inte mindre befogade än bidrag till järnvägstrafikens kulturbanor eller till båttrafiken i Stockholms skärgård. Detta uttalande belyser väl ändå Omnibusägareförbundets inställning till denna fråga.

Herr Löfroth kan inte rätt ha förstått innebörden av Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Statsrådets resonemang innebar väl ingalunda att de 10 000 kronorna vore något minimi-

er maximibelopp. Såvitt jag förstår var detta avsett som ett exempel på hur bidragsbeloppen kunde fördelas. De skulle räcka till 10 000 kronor i genomsnitt till de bussföretag, som behövde stöd.

Herr LÖFROTH (fp) kort genmäle:

Herr talman! Man kan väl ändå inte dela upp 2 miljoner kronor på hur många företag som helst. Omnibusägareförbundet har lämnat in en skrivelse till utskottet där just dessa beräkningar behandlas.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Nog är det ett egenomligt sätt att bevisa det ena systemets överlägsenhet äver det andra att ta endast tre busslinjer som exempel utan att närmare redogöra för beräkningarnas förutsättningar och säga, att stödet åt dessa tre busslinjer skulle bli dubbelt så stort enligt regeringens förslag som enligt reservanternas och att alltså regeringens förslag vore bättre. Detta måste i så fall innebära att regeringens förslag skulle förutsätta att det stod en ungefär dubbelt så hög totalsumma till förfogande som den reservanterna har räknat med.

Jag vill inte ta upp tiden längre med dessa ting utan vill bara konstatera att reservanterna här förordar en lösning som trafikutredningen har karakteriserat som ett provisorium i avvaktan på en definitiv lösning av problemet. Trafikutredningen och reservanterna anser att denna metod administrativt sett är enklare och inte förhindrar att en rationalisering sker också under den tid provisoriet gäller.

Herr SUNDELIN (s):

Herr talman! Jag kan inte förstå annat än att det råder en förbistring i uppfattningarna om dessa problem. De pengar som skall fördelas skall enligt reservanternas mening fördelas på det sättet, att hälften av fordonskatten

Bidrag till viss busstrafik m. m.

återbetalas till alla bussägare, oavsett om det finns skäl som motiverar stöd eller inte. För denna restitution behövs det 3,8 miljoner kronor. Nu säger man från reservanternas sida att om bara 2 miljoner kronor står till förfogande så är det inte rimligt att pengarna skall räcka till sådana bidragsbelopp som vi här har talat om. Det är just vad de gör, efter som de verkligen behövande busslinjerna är så begränsade till sitt antal. Vi skall ändå inte inbilla oss att alla bussförtag ens på landsbygden går med sådana förluster att de enligt de föreslagna reglerna skulle vara berättigade till ersättning. Det är med dessa utgångspunkter jag har gjort de siffermässiga uträkningarna. Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk med att redogöra för dessa i detalj, men om herr Hamrin vill träffa mig i morgon skall jag visa honom uträkningarna så att han blir alldeles klar över hur det förhåller sig med dessa problem.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och bevillningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Spetz m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro-

positionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 146 ja och 68 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan uppförda ärenden till kammarens sammanträde fredagen den 19 innevarande maj.

§ 19

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1961/62 till investeringsbidrag jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsförfattningar, m. m.; samt

från riksdagens kansli:

nr 234, angående val av fullmäktige i riksbanken med suppleanter.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens förordnanden:

nr 235, för herr Gustaf Napoleon Kollberg att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 236, för herr Torsten Stanley Bengtson att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 237, för herr Sven Mauritz Wedén

